

Direction Opérationnelle de Criminologie
Operationele Directie Criminologie

Collection des rapports et notes de recherche / Collectie van onderzoeksrapporten & onderzoeksnota's n° 32b

Onderzoek naar de beslissingen van jeugdrechters/jeugdrechtbanken in MOF-zaken

Eindrapport

September 2012

Promotor:

Isabelle RAVIER

Copromotor:

Eef GOEDSEELS

Onderzoekers:

Elli GILBERT

Valentine MAHIEU

Met medewerking van:

Esther DE GRAAF

Fien DE PAUW

Soizic GOURIVEAU

Anaëlle VAN DE STEEN

DANKWOORD

Voorliggend onderzoek kon alleen gerealiseerd worden dankzij de actieve medewerking die de jeugdrechters en hun griffiers verleenden aan de dataverzameling. We willen dit rapport dan ook aanvangen met dankbetuigingen aan hun adres. Meer dan tachtig jeugdrechters namen actief deel aan de dataverzameling, die voor hen heel wat werk met zich meebracht. De griffies van de Franstalige en Nederlandstalige rechtbanken waren voor de onderzoekers een grote hulp bij de raadpleging van de dossiers.

We willen eveneens het College van Procureurs-generaal en de voorzitters van de rechtbanken van eerste aanleg bedanken die de onderzoekers toegang gaven tot de dossiers van de rechtbanken.

Onze dank gaat ook uit naar de personen die deelnamen aan de Franstalige en Nederlandstalige ronde tafel, namelijk de jeugdparketten, de jeugdrechters, de sociale diensten van de jeugdrechtbanken, de gemeenschapsinstellingen, de gesloten federale centra en de private voorzieningen van de bijzondere jeugdbijstand erkend door de Franse en Vlaamse gemeenschap.

Tot slot wensen we in het bijzonder de leden van het begeleidingscomité te bedanken, die tijdens drie vergaderingen verrijkende debatten voerden en in dat kader reflecties formuleerden, het onderzoek mee richting gaven en voor opvolging zorgden.

Onderzoek uitgevoerd op vraag van de Minister van Justitie in samenwerking met de Minister voor Jeugd van de Franse Gemeenschap en de Minister van Welzijn, Volksgezondheid en Gezin van de Vlaamse Gemeenschap.

LIJST VAN AFKORTINGEN

Franstalige afkortingen

API :	Accompagnement post-institutionnel
CAS :	Centre d'accueil spécialisé
CAU :	Centre d'accueil d'urgence
CHE :	Centre d'hébergement pour enfants
COE :	Centre d'orientation éducative
COO :	Centre d'observation et d'orientation
CRG :	Concertation restauratrice en groupe
CTSC :	Centre de traitement social de la crise
DGAJ :	Direction générale de l'aide à la jeunesse
FQI :	Fait qualifié infraction
IMP :	Institut médico-pédagogique
IPPJ :	Institution publique de protection de la jeunesse
PPP :	Projet pédagogique particulier
SAAE :	Service d'accueil et d'aide éducative
SAIE :	Services d'aide et d'intervention éducative
SAJ :	Service d'aide à la jeunesse
SAMIO :	Service d'accompagnement, de mobilisation intensive et d'observation
SODER :	Service d'observation et de développement émotionnel et relationnel (=section IPPJ)
SOORF :	Service d'observation et d'orientation en régime fermé (=section IPPJ)
SPEP :	Service de prestation éducative et philanthropique
SPJ :	Service de protection judiciaire
SRJ :	Service résidentiel pour jeunes (anciens IMP)
Unité For-K :	Unité spécialisée dans la prise en charge de mineurs ayant commis un FQI et présentant un trouble psychiatrique

Nederlandstalige afkortingen

BZW:	Begeleid Zelfstandig Wonen
CBJ:	Comité voor Bijzondere Jeugdzorg
For-K :	Forensische Kinderpsychiatrie
GI:	Gemeenschapsinstelling
GKRB:	Gestructureerde Kortdurende Residentiële Begeleiding
HCA:	Herstelgerichte en Constructieve Afhandeling
HERGO:	Herstelgericht Groepsoverleg
MOF:	Als misdrijf omschreven feit
MPI:	Medisch-Pedagogisch Instituut
OBC:	Observatie en behandelingscentrum
OOC's:	Onthaal-, Oriëntatie- en Observatiecentrum
POS:	Problematische Opvoedingssituatie
VAPH:	Vlaams Agentschap voor Personen met een Handicap
YAR:	"Youth at Risk"

INHOUDSTAFEL

DANKWOORD	2
LIJST VAN AFKORTINGEN	3
INHOUDSTAFEL	4
INTRODUCTIE	8
1. <i>Kader van het onderzoek</i>	8
2. <i>Wettelijk kader.....</i>	10
2.1. Afhandelingsmogelijkheden op het niveau van de jeugdrechter / jeugdrechtbank.....	10
2.1.1. Een uitgebreid palet aan wettelijke afhandelingsmogelijkheden.....	10
2.1.2. Verhoogde rechtswaarborgen voor minderjarigen	12
2.2. Afhandelingsmogelijkheden op het niveau van het jeugdparquet	13
2.3. Achterliggende filosofie van de wet	14
3. <i>Inhoud van het rapport</i>	16
DEEL 1	17
DE BESLISSINGEN VAN DE JEUGDRECHTERS EN JEUGDRECHTBANKEN: KWANTITATIEVE BENADERING	17
HOOFDSTUK 1 METHODOLOGIE	18
<i>Inleiding</i>	18
1. <i>Exploratieve fase</i>	19
2. <i>Fase van de dataverzameling.....</i>	21
3. <i>Fase van de dataverwerking en rapportage</i>	23
HOOFDSTUK 2 DE ONDERZOEKSPOPULATIE	24
1. <i>De bevraagde rechters en rechtbanken</i>	24
1.1. Het volume van de beslissingen per rechter en per arrondissement	24
1.2. De « hoedanigheid » van de deelnemende rechters	28
2. <i>De minderjarigen.....</i>	29
2.1. Geslacht	29
2.2. Leeftijd	29
2.3. Gerechtelijk POS-dossier	31
2.4. Eerste « verschijning » voor de jeugdrechter / jeugdrechtbank.....	32
3. <i>Conclusie</i>	33
HOOFDSTUK 3 DE BESLISSING VAN DE JEUGDRECHTER	34
1. <i>Context van de beslissing</i>	34
1.1. De beslissingsfase	34
1.2. Aanleiding van de beslissing	36
1.3. De feiten	36
1.4. Voorgaande reactie(s)	38
1.5. Advies van de sociale dienst	38
1.6. Het parket.....	41
1.6.1. De vordering van het parket.....	41
1.6.2. Reactie vanuit het parket	42
2. <i>Inhoud van de beslissing</i>	42
2.1. Aanbod en project	43
2.2. Maatregel(en)	44
2.2.1. Cumulatie van de maatregelen	44
2.2.2. De algemene categorieën.....	45
2.2.3. Detail van de maatregelen	48
2.2.3.1. De Nederlandstalige arrondissementen	48
A. Het beschikbare aanbod.....	48
B. De cijfers	49
C. De cijfers van 2012 in vergelijking met de cijfers van 2001	53
2.2.3.2. De Franstalige arrondissementen	54
A. Het beschikbare aanbod.....	54
B. De cijfers	55
C. De cijfers van 2012 in vergelijking met de cijfers van 2001	59
2.2.4. Plaatsing met uitstel	60

2.3.	De wachtlijsten	60
2.3.1.	De “conservatoire” wachtlijsten.....	61
2.3.2.	De plaatsing op een wachtlijst.....	61
3.	<i>Discussie/ reflectie</i>	62
3.1.	Maatregel en gemeenschappen	62
3.2.	Maatregel en profiel van de minderjarigen	63
3.2.1.	Het geslacht.....	64
3.2.2.	De leeftijd	65
3.2.3.	Gerechtigd POS-dossier	65
3.2.4.	Eerste « verschijning » voor de rechtbank of de rechter.....	65
3.3.	De feiten	66
3.4.	Elementen met betrekking tot de procedure	66
3.4.1.	De hoedanigheid van de rechter	66
3.4.2.	Fase van de procedure	67
3.4.3.	Aanleiding tot het nemen van de beslissing.....	67
3.4.4.	Voorgaande maatregelen.....	67
3.4.5.	Vordering van het parket	67
4.	<i>Conclusie</i>	70
HOOFDSTUK 4	DE MAATREGELEN DIE DE EERSTE KEUZE VORMEN.....	71
1.	<i>Voorkeur voor een andere maatregel</i>	71
2.	<i>Gewenste aanbod en maatregel(en)</i>	72
2.1.	Herstelrechtelijk aanbod en project van de jongere	72
2.2.	Maatregelen van “eerste keuze”	73
2.2.1.	Algemeen	73
2.2.2.	De Nederlandstalige arrondissementen	73
2.2.3.	De Franstalige arrondissementen.....	76
2.2.4.	Voorkeursmaatregelen die nog niet van toepassing zijn.....	79
2.3.	Opgelegde maatregelen in relatie tot de voorkeursmaatregelen	79
2.3.1.	De Nederlandstalige arrondissementen	82
	Eerste keuze: maatregel met behoud in eigen leefmilieu.....	82
	Eerste keuze: privéplaatsing	82
	Eerste keuze: plaatsing in een open gemeenschapsinstelling	82
	Eerste keuze: plaatsing in een gesloten gemeenschapsinstelling	82
	Eerste keuze: plaatsing in een gesloten federaal centrum	83
2.3.2.	De Franstalige arrondissementen.....	85
	Eerste keuze: maatregel met behoud in eigen leefmilieu.....	85
	Eerste keuze: privéplaatsing	85
	Eerste keuze: plaatsing in een open IPPJ	85
	Eerste keuze: Plaatsing in een IPPJ met gesloten regime	86
	Eerste keuze: plaatsing in een gesloten federaal centrum	86
2.4.	Redenen waardoor de maatregel van voorkeur niet opgelegd kon worden	88
3.	<i>Discussie – analyse van de noden en behoeften</i>	89
3.1.	Variabelen gelinkt aan de voorkeur voor een andere maatregel	89
3.1.1.	Gerechtigd pos-dossier	89
3.1.2.	Het type feiten.....	90
3.1.3.	De hoedanigheid van de jeugdrechtster	90
3.1.4.	Beslissingsfase	90
3.1.5.	Aanleiding tot de beslissing	91
3.2.	Voorkeursmaatregelen en « profiel » van de minderjarigen	92
3.2.1.	Het geslacht.....	92
3.2.2.	De leeftijd	93
3.2.3.	Eerste verschijning	94
4.	<i>Conclusie</i>	94
DEEL 2	96
DE BESLISSINGEN VAN DE JEUGDRECHTERS EN JEUGDRECHTBANKEN: KWALITATIEVE BENADERING	96
HOOFDSTUK 1	METHODOLOGISCHE INLEIDING	97
1.	<i>Het onderwerp van de kwalitatieve fase</i>	97
2.	<i>De methode</i>	97
2.1.	Samenstelling van de ronde tafels.....	98
2.1.1.	Samenstelling van de Franstalige ronde tafel.....	99

2.1.2.	Samenstelling van de Nederlandstalige steekproef	99
2.2.	Het verloop van de ronde tafel	100
3.	Analyse	101
HOOFDSTUK 2	102
ANALYSE VAN DE FRANSTALIGE RONDE TAFEL	102
1.	<i>De onderzoekspopulatie</i>	102
1.1.	Leeftijd: jongeren die steeds jonger worden?	102
1.2.	Paradoxaal gevolg van het bestaan van een gerechtelijk pos-dossier: troef of obstakel voor de toegang tot bepaalde diensten?	103
2.	<i>De context van de beslissing</i>	104
2.1.	Fase van/aanleidingen tot de beslissing: meer ontevredenheid bij hoogdringendheid	104
2.2.	Voorgaande interventies van het parket: de informatie wordt niet in elk arrondissement systematisch verzameld	105
3.	<i>De beslissingen</i>	106
3.1.	Het herstelrechtelijk aanbod en het geschreven project: afhandelingsmodaliteiten die weinig succes blijken te hebben	106
3.1.1.	Het herstelrechtelijk aanbod	106
3.1.2.	De geschreven projecten	108
3.2.	De ambulante maatregelen	109
3.2.1.	Toezicht door de SPJ	110
3.2.2.	De intensieve educatieve begeleiding	110
3.2.3.	Het behoud in het leefmilieu onder voorwaarden	111
3.2.4.	De post-institutionele opvolging (api of saie)	112
3.3.	De private plaatsingen	112
3.4.	De openbare plaatsingen (IPPJ en Saint-Hubert)	114
4.	<i>Transversale reflecties</i>	116
4.1.	De <i>service de protection judiciaire</i> : « Het zou degene moeten zijn die als eerste aankomt en als laatste vertrekt »	116
4.2.	De uitwisselingen/samenwerking tussen diensten: « we hebben elk verschillende competenties, die complementair zijn en die we moeten delen »	119
4.3.	De overbelasting van de sector en de rangorde in de prioriteiten	120
5.	<i>Conclusie</i>	122
HOOFDSTUK 3	125
ANALYSE VAN DE NEDERLANDSTALIGE RONDE TAFEL	125
1.	<i>Het profiel van de betrokken minderjarigen</i>	125
1.1.	POS en/of MOF	125
1.2.	Moeilijkheden met betrekking tot de meisjes	126
2.	<i>De beslissing van de jeugdrechter</i>	127
2.1.	Context van de beslissing	127
2.1.1.	Beslissingsfase	127
2.1.2.	Hoedanigheid van de jeugdrechter	127
2.1.3.	Advies van de Sociale Dienst van de Jeugdrechtbank	128
2.1.4.	Vordering parket	128
2.2.	Inhoud van de beslissing	129
2.2.1.	Het geschreven project	129
2.2.2.	Herstelrechtelijk aanbod: bemiddeling en hergo	130
2.2.3.	Ambulante maatregelen	132
2.2.4.	Residentiële maatregelen	132
2.2.4.1.	Plaatsing binnen de private sector	133
A.	Plaatsgebrek	133
B.	Gedragsmoeilijke jongeren in privévoorzieningen	133
C.	Psychiatrie	134
2.2.4.2.	Plaatsing binnen de publieke sector	136
A.	Gemeenschapsinstellingen	136
B.	Everberg	137
3.	<i>De voorkeursmaatregelen</i>	138
3.1.	Voorkeur voor een andere maatregel	138
3.2.	Gewenste maatregelen	139
3.3.	Waar zijn de jongeren dan?	141
3.4.	Geassocieerde variabelen	141
4.	<i>Samenvatting</i>	141

ALGEMENE CONCLUSIES.....	145
INTRODUCTIE.....	146
HOOFDSTUK 1 DE RESULTATEN AAN FRANSTALIGE KANT.....	148
1. <i>Gegevens met betrekking tot de onderzoekspopulatie.....</i>	<i>148</i>
2. <i>Gegevens met betrekking tot de beslissingen van de jeugdrechters en jeugdrechtbanken.....</i>	<i>149</i>
2.1. Context waarin de beslissingen genomen worden.....	149
2.2. Inhoud van de beslissingen.....	150
2.2.1. Cumul van maatregelen.....	150
2.2.2. Het herstelrechtelijk aanbod en het geschreven project.....	150
2.2.3. Ambulante maatregelen.....	152
2.2.4. Privéplaatsingen.....	154
2.2.5. Openbare plaatsingen.....	155
3. <i>De ontevredenheid van de rechters.....</i>	<i>156</i>
4. <i>Maatregelen die de jeugdrechters namen en wensten: een « vastgelopen » systeem?.....</i>	<i>157</i>
4.1. De opdrachten van de <i>services de protection judiciaires</i> en hun investering.....	157
4.2. De informatie-uitwisseling en samenwerking tussen diensten.....	159
4.3. De overbelasting van de sector in het licht van de rangorde van prioriteiten.....	159
HOOFDSTUK 2 DE RESULTATEN AAN VLAAMSE KANT.....	161
1. <i>Gegevens met betrekking tot de onderzoekspopulatie.....</i>	<i>161</i>
2. <i>Gegevens met betrekking tot de beslissingen van de jeugdrechters en jeugdrechtbanken.....</i>	<i>162</i>
2.1. Context waarin de beslissingen genomen worden.....	162
2.2. Inhoud van de beslissingen.....	164
2.2.1. Cumul van maatregelen.....	164
2.2.2. Het herstelrechtelijk aanbod.....	164
2.2.3. Het geschreven project.....	165
2.2.4. Ambulante maatregelen.....	165
2.2.5. Privéplaatsingen.....	167
2.2.6. Plaatsingen in de gemeenschapsinstellingen.....	168
2.2.7. Plaatsingen in een federaal detentiecentrum.....	169
2.2.8. Uithandengeving.....	170
2.2.9. Geen maatregel.....	170
3. <i>Gegevens met betrekking tot de ervaren noden en behoeften.....</i>	<i>170</i>
EN TOT SLOT.....	173
TABELLEN EN FIGUREN.....	177
BIBLIOGRAFIE.....	179
BIJLAGE.....	181

INTRODUCTIE

1. KADER VAN HET ONDERZOEK

Dit onderzoek focust op de maatregelen die jeugdrechters en jeugdrechtbanken opleggen aan minderjarigen die een als misdrijf omschreven feit plegen of daarvan verdacht worden. Het komt tegemoet aan de vraag vanwege verschillende instanties, zoals de Franse gemeenschap en het College van Procureurs-generaal.

In 2010 gaf de minister “de la Jeunesse et de l’Aide à la Jeunesse” van de Franse gemeenschap de opdracht aan de Koning Boudewijnstichting om een ronde tafel te organiseren waaraan diverse actoren deelnamen, namelijk magistraten, wetenschappers, advocaten, onderzoekers en experts die betrokken zijn bij de problematiek van de jeugddelinquentie. Deze ronde tafel had tot doel om de regering informatie te verschaffen over het noodzakelijke aantal gesloten plaatsen binnen de Franse gemeenschap enerzijds, en aanbevelingen te formuleren voor de uitwerking van alternatieven voor de plaatsing zoals voorzien in de wet van 1965 anderzijds. Er werd in het bijzonder benadrukt dat er te weinig gegevens zijn om de noden van de jeugdmagistraten te objectiveren. Het betreft niet alleen noden in termen van gesloten plaatsen, maar ook in termen van beschikbaarheid van bepaalde alternatieven (voor de plaatsing) voorzien in de wet van 1965. De ronde tafel wees er dus onder meer op dat onderzoek nodig is om deze noden te objectiveren.

Het College van Procureurs-generaal had de minister van Justitie al enige tijd geleden geïnformeerd dat het graag de gegevens betreffende de beslissingen van de jeugdmagistraten geactualiseerd wilde zien. Het onderzoek inzake de beslissingspraktijken van de jeugdrechters/rechtbanken dat Charlotte Vanneste uitvoerde, dateert immers al van juni 2001¹ en heeft betrekking op gegevens die in 1999 verzameld werden. Het onderzoek dat het NICC voert om betrouwbare en nuttige data te verzamelen op basis van de informaticatoepassing die de jeugdgriffies gebruiken, is bovendien nog niet beëindigd. Een werkgroep besliste over de aanpassingen die moesten gebeuren zowel op het niveau van de registratie als van het registratieprogramma, maar de implementatie ervan in het programma door de informatici van de FOD Justitie is momenteel nog aan de gang². Voor eind 2012, midden 2013 kunnen we dus geen betrouwbare kwantitatieve gegevens verwachten inzake de beslissingen van de jeugdrechters/rechtbanken. In afwachting van deze resultaten is het daarom zinvol om een onderzoek te doen op basis van een andere methodologie, waarbij onderzoek op het terrein gedaan wordt.

De Vlaamse gemeenschap was bij aanvang geen vragende partij, gezien ze recent een kwalitatief onderzoek financierde naar « Het beleid van de jeugdmagistraat »³. Ze bleek uiteindelijk toch geïnteresseerd in het project en aanvaardde dat de beslissingen van de rechters en rechtbanken van de Nederlandstalige arrondissementen verzameld en geanalyseerd zouden worden. De Duitstalige gemeenschap koos ervoor om niet deel te nemen aan het project, met als gevolg dat het arrondissement Eupen geen deel uitmaakt van de onderzochte populatie.

¹ VANNESTE C., *De beslissingen genomen door de parketmagistraten en de jeugdrechters ten aanzien van delinquentie minderjarigen*, Onderzoeksrapport, Brussel, NICC, juni 2011.

² DETRY I., GOEDSEELS E., VANNESTE C., *Onderzoek met betrekking tot de productie en wetenschappelijke exploitatie van cijfergegevens inzake jeugddelinquentie en jeugdbescherming*, Eerste onderzoeksrapport, *Analyse van de instroom op de jeugdparkeerterreinen voor het jaar 2005*, Collectie van onderzoeksrapporten & onderzoeksnota's n°20b, Nationaal Instituut voor Criminalistiek en Criminologie, Brussel, juli 2007, 116 p. + bijlage (<http://www.nicc.fgov.be/>).

³ FRANSSSENS M., PUT J., DEKLERCK J., *Het beleid van de jeugdmagistraat*, Leuven, Universitaire Pers Leuven, 2010.

Voor de uitvoering van dit onderzoek werd een partnerschapsovereenkomst opgemaakt tussen de Franse gemeenschap - vertegenwoordigd door de Minister van Jeugd Mevrouw Evelyne Huytebroeck -, de Vlaamse gemeenschap - vertegenwoordigd door de Minister van Welzijn, Volksgezondheid en Gezin De heer Jo Vandeuren -, de Federale staat - vertegenwoordigd door de Minister van Justitie De heer Stefaan De Clerck - en het Nationaal Instituut voor Criminalistiek en Criminologie - vertegenwoordigd door zijn Directeur-generaal De heer Jan De Kinder.

Dit onderzoek heeft twee grote doelstellingen:

- De opmaak van een « foto of stand van zaken van de maatregelen uitgesproken door de jeugdrechters op basis van artikel 36.4 van de wet van 8 april 1965 (...) »⁴ voor een welbepaalde periode: welke maatregelen kiezen de rechters in de verschillende arrondissementen? Hoe gebruiken ze de nieuwe wettelijke bepalingen?
- Een « objectivering van de behoeften en verwachtingen inzake het aanbod vanuit het standpunt van de jeugdrechters: welke maatregelen hadden de rechters graag toegepast gezien, maar konden ze niet uitspreken bij gebrek aan een beschikbaar/adequaat aanbod? Wat was dan hun tweede keuze? In welke mate volgde de rechter het advies van de bevoegde sociale dienst? In welke mate is het aanbod aangepast aan de ervaren noden en behoeften? De doelstelling bestaat er dus in te evalueren in welke mate het gemeenschapsaanbod adequaat is ten aanzien van de verwachtingen van de jeugdrechters ».⁵

Op methodologisch vlak omvat het onderzoek twee grote luiken, een kwantitatief en een kwalitatief luik. De kwantitatieve dataverzameling omvat enerzijds een systematische telling van alle beslissingen die de jeugdrechters en jeugdrechtbanken namen in alle gerechtelijke arrondissementen⁶ gedurende een periode van twee maanden en anderzijds informatie inzake de gewenste situatie indien deze verschilt van de beslissing die genomen werd. Deze dataverzameling werd gerealiseerd op basis van een gesloten vragenlijst die aan de jeugdrechters werd voorgelegd (*Cfr. Infra*). De analyse van de kwantitatieve gegevens wordt besproken in het eerste deel van dit rapport. Het vormt tevens het vertrekpunt van de kwalitatieve analyse, die gebaseerd is op ronde tafels (*focus groups*) met de magistraten en andere betrokken actoren. Tijdens deze ronde tafels werden de vaststellingen besproken die uit de kwantitatieve analyse naar voor kwamen. De resultaten van deze tweede onderzoeksfase staan weergegeven in het tweede deel van het rapport.

Er werd een begeleidingscomité samengesteld om het onderzoeksproces op te volgen en de resultaten te bespreken. In het begeleidingscomité zetelden vertegenwoordigers van de politieke kabinetten die partner waren van het onderzoek: Denis Van Dosselaere (Kabinet Minister “de la Jeunesse et de l’Aide à la Jeunesse” van de Franse gemeenschap), Nancy Bleys (Kabinet Minister van Welzijn, Volksgezondheid en Gezin van de Vlaamse Gemeenschap) en Alexander Hoefmans (Kabinet Minister van Justitie)⁷. Er namen ook vertegenwoordigers van de gerechtelijke actoren aan deel: Pierre Rans (College van Procureurs-generaal), Pierre-André Hallet (Jeugdrechter te Charleroi) en Nicole Caluwé (Jeugdrechter te Mechelen). Er waren ook tal van administraties vertegenwoordigd: Marie Franssens (Dienst voor het Strafrechtelijk Beleid), Karel Henderickx (Agentschap Jongerenwelzijn)⁸, Didier Fripiat (DGAJ) en Nicole Clarembaux (DGAJ). Daarnaast namen ook vertegenwoordigers van de academische wereld deel: Prof. Dominique de Fraene (ULB), Prof. Stefaan Pleysier⁹ (KUL), Prof. Jenneke Christiaens¹⁰ (VUB), Prof. Thierry Moreau¹¹ (UCL), Charlotte

⁴ Artikel 2 van de Conventie.

⁵ Artikel 2 van de Conventie.

⁶ Met uitzondering van het arrondissement Eupen, gezien de Duitstalige gemeenschap niet wenste deel te nemen aan het onderzoek.

⁷ In opvolging van Jens Timmermans (Kabinet van voormalig Minister van Justitie Stefaan De Clerck).

⁸ In opvolging van Peter Casteur (Kabinet Minister van Welzijn, Volksgezondheid en Gezin).

⁹ Johan Put of Inge Vanfraechem als plaatsvervaarders.

Vanneste (NICC), Isabelle Detry (NICC) en tot slot het onderzoeksteam: Valentine Mahieu (Onderzoekster, NICC), Elli Gilbert (Onderzoekster, NICC), Isabelle Ravier (Promotor, NICC), Eef Goedseels (Co-promotor, NICC).

2. WETTELIJK KADER¹²

Vooraleer over te gaan tot een voorstelling van de onderzoeksresultaten achten we het wenselijk kort even stil te staan bij de belangrijkste krachtlijnen van de - in 2006 hervormde - Jeugdwet¹³. We focussen daarbij op die aspecten die van belang zijn in het kader van het onderzoek.

2.1. AFHANDELINGSMOGELIJKHEDEN OP HET NIVEAU VAN DE JEUGDRECHTER / JEUGDRECHTBANK

2.1.1. EEN UITGEBREID PALET AAN WETTELIJKE AFHANDELINGSMOGELIJKHEDEN

De Belgische jeugdrechters beschikken over een uitgebreid pallet aan wettelijke mogelijkheden in het kader van de afhandeling van een delict. Met de hervorming van de Jeugdwet in 2006 werden de vier bestaande “maatregelen van bewaring, behoeding en opvoeding” verruimd tot elf^{14 15}:

1. een berisping;
2. een ondertoezichtstelling van de sociale dienst;
3. een intensieve educatieve begeleiding¹⁶;
4. een autonome prestatie van opvoedkundige aard en van algemeen nut;
5. een ambulante behandeling in het kader van een psychologische, psychiatrische of verslavingsproblematiek;
6. het toevertrouwen van de jongere aan een rechtspersoon met het oog op een positieve prestatie;
7. het toevertrouwen van de jongere aan een betrouwbaar persoon of een geschikte inrichting;
8. een plaatsing in een ziekenhuisdienst;
9. een plaatsing in een dienst deskundig op het vlak van alcohol- of drugsverslaving;
10. een plaatsing in een jeugdpsychiatrische dienst;
11. een plaatsing in een open of gesloten afdeling van een gemeenschapsinstelling¹⁷;
12. en - tot slot - een (voorlopige) plaatsing in een federaal detentiecentrum¹⁸.

¹⁰ Els Dumortier of Kevin Goris als plaatsvervangers.

¹¹ Jean-Vincent Couck als plaatsvervanger.

¹² Zie onder meer PUT J., *Handboek jeugdbeschermingsrecht*, Brugge, die Keure, 2010, pp. 253-285. PUT J., ROM M. (eds.), *Het nieuwe jeugdrecht*, Gent, De Boeck & Larcier, 2007. Voor een voorstelling van de materie in het Frans, zie MOREAU T., *La réforme de la protection de la jeunesse. Analyse des dispositions entrées en vigueur le 16 octobre 2006*, in MASSET A. (dir.), *Actualités de droit pénal et de procédure pénale*, CUP 12/2006, pp. 65-163. BIHAIN L. (dir.), *Protection de la jeunesse, les défis d'une réforme*, Brussel, Larcier, 2007. DELENS-RAVIER I., MOREAU T., VAN KEIRSBILCK B. (eds), *La réforme de la loi du 8 avril 1965 relative à la protection de la jeunesse - Premier bilan et perspectives d'avenir, Actes du colloque des 31 mai et 1er juin 2007*, Luik, Editions jeunesse et droit, 2008.

¹³ Wet van 8 april 1965 betreffende de jeugdbescherming, het ten laste nemen van minderjarigen die een als misdrijf omschreven feit hebben gepleegd en het herstel van de door dit feit veroorzaakte schade (kortweg: Jeugdwet).

¹⁴ Art. 37, §2, 1°-11° Jeugdwet.

¹⁵ Een aantal van deze maatregelen 5, 6, 8, 9 en 10 zijn nog niet van toepassing, zij het dat in het kader van sommige van deze maatregelen reeds concrete initiatieven genomen werden.

¹⁶ Aan Vlaamse kant werd er voor geopteerd om hier geen concrete invulling aan te geven aangezien deze maatregel de facto bestaat, maar onder een andere benaming.

¹⁷ Een plaatsingsmaatregel kan uitgesteld worden op voorwaarde dat de jongere zich verbindt tot het uitvoeren van een prestatie (Art. 37, §2, 4de lid Jeugdwet).

¹⁸ Wet van 1 maart 2002 betreffende de voorlopige plaatsing van minderjarigen die een als misdrijf omschreven feit hebben gepleegd.

Naast de maatregelen werden ook de voorwaarden om in het eigen milieu te kunnen blijven, gevoelig uitgebreid. Naast de vroegere voorwaarden - geregeld naar school gaan, het leveren van een prestatie van opvoedkundige of filantropische aard en het in acht nemen van pedagogische of medische richtlijnen - zijn in de wet een aantal nieuwe voorwaarden opgenomen waaronder:

- het verrichten van betaalde arbeid met het oog op de vergoeding van het slachtoffer;
- deelname aan een leerproject¹⁹;
- deelname aan een of meer begeleide sportieve, sociale of culturele activiteiten;
- een omgangs- of plaatsverbod;
- een huisarrest;
- een verbod op het uitoefenen van bepaalde activiteiten;
- andere voorwaarden of specifieke verbodsbepalingen die de rechtbank zelf bepaalt²⁰.

Daarnaast voorziet de wet ook de mogelijkheid voor de minderjarige om zelf een geschreven project voor te stellen²¹. Het doel van deze nieuwe optie is de jongere de kans te geven zelf een actieve(re) rol op te nemen²². In het kader hiervan kan de minderjarige zich onder meer engageren tot het aanbieden van schriftelijke of mondelinge verontschuldigen; het herstellen van de schade in natura; het deelnemen aan een herstelrechtelijk aanbod; het deelnemen aan een leerproject of aan een programma gericht op de re-integratie in het schoolleven; het volgen van een ambulante behandeling²³.

Ook kan de jeugdrechter een herstelrechtelijk aanbod - een herstelbemiddeling²⁴ of herstelgericht groepsoverleg²⁵ - doen. Meer nog: de rechters dienen hier steeds prioriteit aan te geven²⁶. De partijen zijn wel niet verplicht op het herstelrechtelijk aanbod in te gaan. Indien ze op het aanbod ingaan en in het kader daarvan een akkoord²⁷ bereiken, dan dient dit door de rechter "gehomologeerd" te worden.

Al deze maatregelen, voorwaarden en herstelgerichte mogelijkheden kunnen op cumulatieve wijze opgelegd of voorgesteld worden en een deel ervan kan al in de voorlopige fase²⁸ toegepast worden²⁹.

¹⁹ Letterlijk: deelnemen aan een of meer opleidingsmodules of modules ter bewustwording van de gevolgen van de gestelde handelingen, alsook van de invloed daarvan op de eventuele slachtoffers (Art. 37, §2bis, 2° Jeugdwet).

²⁰ Art. 37, §2bis Jeugdwet.

²¹ Art. 37, §2ter Jeugdwet.

²² Memorie van Toelichting, *Parl. St.*, Kamer 2004-05, DOC 51, 1467/001, 3.

²³ Art. 37, §2ter Jeugdwet.

²⁴ "De bemiddeling heeft tot doel de persoon die ervan wordt verdacht een als misdrijf omschreven feit te hebben gepleegd, de personen die ten aanzien van hem het ouderlijk gezag uitoefenen, de personen die hem in rechte of in feite onder hun bewaring hebben alsook het slachtoffer de mogelijkheid te bieden om samen en met behulp van een onpartijdige bemiddelaar, onder meer aan de relationele en materiële gevolgen van een als misdrijf omschreven feit tegemoet te komen" (Art. 37bis, §2 Jeugdwet).

²⁵ "Het herstelgericht groepsoverleg (*hergo*) strekt ertoe aan de persoon die ervan verdacht wordt een als misdrijf omschreven feit te hebben gepleegd, aan het slachtoffer, aan hun sociale omgeving, alsook aan alle dienstige personen, de mogelijkheid te bieden om in groep en met behulp van een onpartijdige bemiddelaar, in overleg uitgewerkte oplossingen te overwegen over de wijze waarop het conflict kan worden opgelost dat voortvloeit uit het als misdrijf omschreven feit, onder meer rekening houdend met de relationele en materiële gevolgen van het als misdrijf omschreven feit" (Art. 37bis, §3 Jeugdwet).

²⁶ De wet voorziet immers in een subsidiariteitsregeling. Dit houdt concreet in dat een herstelrechtelijk aanbod steeds de voorkeur geniet. In tweede instantie moet de haalbaarheid van een geschreven project nagegaan worden, alvorens overgegaan kan worden tot het opleggen van een ambulante maatregel. Pas op de vierde plaats komen de plaatsingsmaatregelen, waarbij een plaatsing in een open afdeling de voorkeur geniet boven een plaatsing in een gesloten afdeling (Art. 37, §2, derde lid Jeugdwet).

²⁷ In het geval van een *hergo* dient ook een intentieverklaring opgesteld te worden waarin de jongere aangeeft welke stappen hij zal ondernemen om de relationele en materiële schade en de schade aan de gemeenschap te herstellen en om verdere feiten in de toekomst te voorkomen (Art. 37quater Jeugdwet).

²⁸ De procedure in jeugdzaken verloopt doorgaans in twee fasen: de voorbereidende (of onderzoeksfase) en de fase ten gronde (of berechtingsfase). De voorbereidende fase heeft voornamelijk tot doel de jeugdrechter een maatschappelijk onderzoek te laten verrichten naar de leefomstandigheden en de persoonlijkheid van de minderjarige. Indien nodig kan de

Dit houdt onder meer in dat de jeugdrechter in de voorlopige of onderzoeksfase een prestatie van algemeen nut kan opleggen die echter niet meer dan 30 uur mag bedragen³⁰. Dergelijke prestatie wordt, net als de plaatsing, voorgesteld als zijnde noodzakelijk om de nodige onderzoeken naar de persoon en het milieu te kunnen uitvoeren. Ze mag dus geen sanctionerend, maar enkel een strikt onderzoeksgericht karakter hebben³¹.

Last but not least kan de jeugdrechter ook beslissen om een minderjarige die 16 of 17 jaar was op het ogenblik van de feiten uit handen te geven, hetgeen betekent dat de jongere berecht wordt door een bijzondere kamer binnen die jeugdrechtbank die het gemeen strafrecht en de gemeenrechtelijke strafprocedure toepast³². Een uithandengeving is enkel mogelijk voor minderjarigen die al eerder het voorwerp waren van een jeugdbeschermingsmaatregel of een herstelrechtelijk aanbod of voor minderjarigen die verdacht worden van één of meer van de misdrijven die limitatief opgesomd worden in de wet³³.

Als aanvulling op een reactie ten aanzien van een minderjarige die een als misdrijf omschreven feit heeft gepleegd, kan de jeugdrechter ook optreden ten aanzien van de ouders van de betrokken minderjarige op voorwaarde dat deze zich duidelijk “onverschillig” opstellen tegenover het delinquent gedrag van hun zoon of dochter. In dat geval kan de rechter aan de betrokkenen als sanctie een ouderstage opleggen die *in fine* wel de minderjarige ten goede moet komen. Deze mogelijkheid is thans echter dode letter van de wet³⁴.

2.1.2. VERHOOGDE RECHTSWAARBORGEN VOOR MINDERJARIGEN

Met de hervorming van de wet werd getracht de rechten van de minderjarigen doeltreffender te beschermen³⁵. In de Voorafgaande titel van de wet (“Beginselen van de rechtsbedeling ten aanzien van minderjarigen”) wordt uitdrukkelijk gesteld dat de rechten en vrijheden van de minderjarigen erkend moeten worden, waaronder die ingeschreven in de Grondwet en in het Internationaal Verdrag inzake de Rechten van het Kind, inzonderheid het recht om gehoord te worden tijdens het proces dat leidt tot beslissingen die het kind aanbelangen.

Ook dient de rechter elke beslissing die hij neemt voortaan uitdrukkelijk te motiveren³⁶ op basis van een aantal in de wet opgenomen beslissingscriteria of -factoren waaronder:

- de persoonlijkheid en de maturiteitsgraad van de betrokkene;

jeugdrechter tijdens de voorbereidende fase bij beschikking overgaan tot het opleggen van een voorlopige maatregel van bewaring. Na afsluiting van de voorbereidende fase, die maximum zes maanden mag duren, deelt de jeugdrechter het dossier mee aan het openbaar ministerie, dat vervolgens kan beslissen de zaak ofwel te seponeren, ofwel te dagvaarden voor een proces ten gronde. Dit dient in principe te gebeuren binnen een termijn van twee maanden. Tijdens de procedure ten gronde spreekt de jeugdrechter zich uit over de schuldvraag en indien er voldoende aanwijzingen zijn van schuld, kan de jeugdrechter bij vonnis een maatregel uitspreken (Put J., *Handboek jeugdbeschermingsrecht*, Brugge, die Keure, 2010, pp. 253-285).

²⁹ De plaatsingsmaatregelen, het herstelrechtelijk aanbod, alsook de ondertoezichtstelling van de sociale dienst, al dan niet gekoppeld aan voorwaarden, met uitzondering van het verrichten van bepaalde arbeid (Art. 52 Jeugdwet; Art. 52 *quinquies* Jeugdwet).

³⁰ Art. 52 Jeugdwet.

³¹ Ministeriële Omzendbrief nr. 1/2007 van 7 maart 2007 betreffende de wetten van 15 mei 2006 en 13 juni 2006 tot wijziging van de wetgeving betreffende de jeugdbescherming en het ten laste nemen van minderjarigen die een als misdrijf omschreven feit hebben gepleegd, p.3.

³² Art. 57 *bis*, §1 Jeugdwet.

³³ Art. 57 *bis*, §1 Jeugdwet.

³⁴ Omwille van de financiële stopzetting vanwege Justitie. De ongelukkige wijze waarop de ouderstage in de wet geformuleerd werd, is daar niet geheel vreemd aan.

³⁵ Ministeriële Omzendbrief nr. 1/2006 van 28 september 2006 betreffende de wetten van 15 mei 2006 en 13 juni 2006 tot wijziging van de wetgeving betreffende de jeugdbescherming en het ten laste nemen van minderjarigen die een als misdrijf omschreven feit hebben gepleegd, 3.

³⁶ Art. 37, §2 *quinquies* Jeugdwet.

- zijn leefmilieu;
- de ernst van de feiten, de omstandigheden waarin ze zijn gepleegd, de schade en de gevolgen voor het slachtoffer;
- de vroegere maatregelen die ten aanzien van betrokkenen werden genomen en zijn gedrag tijdens de uitvoering ervan;
- de veiligheid van de betrokkene;
- de openbare veiligheid;
- alsook de mate waarin de behandelingswijzen, de opvoedingsprogramma's of enige andere middelen daartoe beschikbaar zijn, alsmede met het voordeel dat de betrokkenen daaruit zou putten³⁷.

In haar toelichting voor de Kamercommissie Justitie stelde de (toenmalige) Minister van Justitie uitdrukkelijk dat de rechter bij het nemen van een beslissing rekening zal moeten houden met al deze criteria en niet met slechts enkele ervan³⁸. Naast een "algemene" motiveringsplicht, geldt ook een "bijzondere" motiveringsplicht in het geval de beslissing een plaatsing betreft of een cumulatie van maatregelen en/of voorwaarden³⁹.

De wet voorziet ook in een aantal strengere criteria om toegang te krijgen tot de open en gesloten afdeling van een gemeenschapsinstelling. Naast het bepalen van een leeftijdsondergrens - 12 jaar voor een open afdeling en 14 jaar voor een gesloten afdeling - vormt ook het misdrijf een belangrijk criterium⁴⁰. Tevens bepaalt de wet dat indien de rechtbank een maatregel van plaatsing in een open of gesloten afdeling van een gemeenschapsinstelling uitsprekt, zij steeds de maximumduur ervan bepaalt, die enkel verlengd kan worden om uitzonderlijke redenen die verband houden met het aanhoudend wangedrag van de jongere en met voor hemzelf of anderen gevaarlijk gedrag⁴¹. Ook voor de andere maatregelen dient de rechtbank de maximale duur te bepalen, met uitzondering van de berisping, die een onmiddellijk aflopende maatregel is⁴².

Ook de termijnen van de herziening van maatregelen werden bijgeschaafd met het oog op meer rechtszekerheid voor de jongeren. Zo moet elke maatregel bevolen bij vonnis (met uitzondering van de berisping) jaarlijks opnieuw worden beoordeeld. De maatregel kan dan na onderzoek bevestigd, ingetrokken of herzien worden. In het geval van een plaatsing in een gemeenschapsinstelling geldt een termijn van zes maanden⁴³.

2.2. AFHANDELINGSMOGELIJKHEDEN OP HET NIVEAU VAN HET JEUGDPARKET

Ook voor het jeugdparket voorziet de wet in een aantal mogelijke reactiewijzen. Naast het seponeren van een zaak of het vorderen van de jeugdrechter, heeft het parket formeel de bevoegdheid om de vermoedelijke pleger van een als misdrijf omschreven feit een waarschuwing te geven, hetzij door middel van een waarschuwingsbrief⁴⁴, hetzij door de jongere en zijn wettelijke

³⁷ Art. 37, §1 Jeugdwet.

³⁸ Verslag namens de Commissie voor de Justitie, *Parl. St.*, Kamer, 2004-05, DOC 51, 1461/012.

³⁹ Art. 37, §2^{quinquies} Jeugdwet.

⁴⁰ Zo is een plaatsing in een open afdeling enkel mogelijk in geval van slagen en verwondingen of in geval van een misdrijf dat gepleegd door volwassenen zou leiden tot een correctionele hoofdgevangenisstraf van drie jaar of een zwaardere straf. Voor een gesloten afdeling gaat het om feiten als aanranding van de eerbaarheid met geweld, criminele organisatie met het oogmerk misdaden te plegen of bedreiging van personen in de zin van artikel 327 van het strafwetboek of om misdrijven die gepleegd door volwassenen zouden leiden tot een straf van vijf tot tien jaar opsluiting of een zwaardere straf (Art. 37, §2^{quater} Jeugdwet).

⁴¹ Art. 37, §2 Jeugdwet.

⁴² Art. 37, §2 Jeugdwet.

⁴³ Art. 60 Jeugdwet.

⁴⁴ Waarin vermeld staat dat het parket kennis heeft genomen van de feiten, dat het van oordeel is dat de feiten lastens de minderjarige vaststaan en dat het dossier geseponneerd zal worden (Art. 45ter Jeugdwet).

vertegenwoordigers op te roepen en hen te wijzen op hun wettelijke verplichtingen en de risico's die ze lopen. In dit geval is sprake van een waarschuwingsoproep of herinnering aan de wet⁴⁵.

Verder kan het parket - net zoals de jeugdrechter of jeugdrechtbank - een herstelrechtelijk aanbod doen⁴⁶. Zo dient de parketmagistraat - indien aan de voorwaarde is voldaan⁴⁷ - steeds een bemiddelingsvoorstel te overwegen. Zijn beslissing om een dossier al dan niet naar een bemiddelingsprocedure te oriënteren moet schriftelijk zijn en gemotiveerd worden, tenzij hij beslist het dossier te seponeren. De afwezigheid van een dergelijke motivering heeft tot gevolg dat de zaak niet regelmatig aanhangig gemaakt kan worden bij de jeugdrechtbank⁴⁸. De parketmagistraat kan met andere woorden de jeugdrechter niet vorderen alvorens hij een bemiddelingsaanbod overwogen heeft.

Al deze mogelijkheden zijn exhaustief omschreven in de wet, wat meteen ook betekent dat het parket geen andere praktijken meer mag handhaven dan deze die voorzien zijn in de wet. De Ministeriele Omzendbrief van 7 maart 2007 stelt in dit kader: *“Deze optie is ingegeven door de doelstelling om het vermoeden van onschuld op parketniveau opnieuw centraal te stellen. Zolang geen rechterlijke instantie uitspraak heeft gedaan over de schuldvraag, geldt een vermoeden van onschuld. Tot zolang mag er geen enkele sanctionerende reactie komen op het feit waarvan de betrokkene verdacht wordt. Op parketniveau kan met andere woorden niet gesanctioneerd worden. Een leerproject, therapie of gemeenschapsdienst kunnen sinds de hervorming niet langer op parketniveau voorgesteld worden”*⁴⁹.

De wet voorziet ook de mogelijkheid voor het parket om een ouderstage voor te stellen, een mogelijkheid die thans - zoals hoger gesteld - niet meer toegepast wordt.

2.3. ACHTERLIGGENDE FILOSOFIE VAN DE WET

Met de hervorming werd uitdrukkelijk gekozen voor het behoud van het beschermings- of hulpverleningsmodel⁵⁰. Getuige onder meer het feit dat jongeren geen misdrijven, maar “als misdrijf omschreven feiten” plegen. Ook is nog steeds sprake van “maatregelen van bewaring, behoeding en opvoeding”. Deze maatregelen moeten, aldus de Ministeriële Omzendbrief van 28 september 2006, tegelijkertijd beschermend en opvoedkundig zijn en een dwingend karakter hebben⁵¹. Bij het nemen en motiveren van zijn beslissing dient de jeugdrechter tevens rekening te houden met de persoonlijkheid en maturiteitsgraad van de jongere, alsook met diens leefmilieu. Ook de beslissing tot uithandengeving dient in functie van dezelfde criteria gemotiveerd te worden. De aard, ernst en frequentie van de feiten worden in overweging genomen in zover ze bijdragen tot de evaluatie van de persoonlijkheid van de minderjarige.

Er wordt dus geopteerd voor het behoud van het beschermings- of opvoedingsmodel, mits een aantal aanvullingen. In de Memorie van Toelichting bij het wetsontwerp wordt gesteld: *“Dit ontwerp is er dus niet op gericht de filosofie van de wet van 8 april 1965 integraal ter discussie te stellen. Het*

⁴⁵ Art. 45ter Jeugdwet.

⁴⁶ Art. 45quater Jeugdwet.

⁴⁷ indien er - met andere woorden - een slachtoffer geïdentificeerd is.

⁴⁸ Art. 45quater, §1 Jeugdwet.

⁴⁹ Ministeriële Omzendbrief nr. 1/2007 van 7 maart 2007 betreffende de wetten van 15 mei 2006 en 13 juni 2006 tot wijziging van de wetgeving betreffende de jeugdbescherming en het ten laste nemen van minderjarigen die een als misdrijf omschreven feit hebben gepleegd, p. 3.

⁵⁰ Hierbij wordt het accent gelegd op het verlenen van hulp en bijstand aan de jongere. Delinquent gedrag wordt beschouwd als een veruitwendiging van onderliggende factoren en verantwoordt een tussenkomst in het belang van de ontwikkeling van de jongere in plaats van een repressieve of sanctionerende aanpak evenredig aan de feiten (PUT J., *op cit.*, p. 17).

⁵¹ Ministeriële Omzendbrief nr. 1/2006 van 28 september 2006 betreffende de wetten van 15 mei 2006 en 13 juni 2006 tot wijziging van de wetgeving betreffende de jeugdbescherming en het ten laste nemen van minderjarigen die een als misdrijf omschreven feit hebben gepleegd, Inleiding.

thans geldend beschermingsstelsel vormt een passend antwoord voor de meeste situaties die zich thans voordoen. Niettemin kan deze wetgeving, die enkel gericht is op de beschermende benadering van criminaliteit, in sommige gevallen ondoeltreffend blijken te zijn als passend op bepaalde situaties zoals jonge delinquenten die vaak recidiveren of betrokken zijn bij zware criminaliteit. Dit ontwerp van wet beoogt bijgevolg om de huidige wettelijke regelingen aan te vullen met antwoorden die beter aangepast zijn aan deze situaties. Het antwoord op delinquentie dient in het bijzonder gericht te zijn op een responsabilisering van de jongere en het in rekening nemen van de rechten van het slachtoffer. Dit ontwerp van wet is er op gericht deze herstelgerichte benadering van de jeugdcriminaliteit wettelijk te regelen⁵². Responsabilisering en herstel worden sleutelnoties in de wet⁵³. Meer nog: de herstellilosofie krijgt in de wet een prominente plaats. Jongeren moeten worden gewezen op hun verantwoordelijkheid met betrekking tot de draagwijdte van hun daad, de schade veroorzaakt aan de slachtoffers en de maatschappelijke orde⁵⁴. Elders wordt gesteld dat jongeren bewust moet worden van hun daden, de leefregels aanleren die in de maatschappij gelden en weten welke verantwoordelijkheden ze op zich moeten nemen. Of nog: elk optreden dat een opvoedende maatregel inhoudt, heeft tot doel de jongere aan te moedigen zich de maatschappelijke normen eigen te maken⁵⁵.

Naast het herstelmodel introduceert de wet bijkomende rechtswaarborgen voor de minderjarigen, hetgeen eerder met een sanctie- of strafrechtelijke logica geassocieerd kan worden. In dit kader kan onder meer verwezen worden naar het aan banden leggen van de discretionaire ruimte van de rechter door het invoeren van beslissingscriteria (waaronder ook de ernst van de feiten), een algemene en bijzondere motiveringsplicht en een rangorde in de reactiemogelijkheden. Het feit dat een plaatsing in een gemeenschapsinstelling of een uithandengeving gebonden is aan voorwaarden inzake de aard en de ernst van de feiten kan tevens als een versterking van de rechtspositie van minderjarigen aanzien worden. Voor banale feiten wordt een plaatsing in een gemeenschapsinstelling of een uithandengeving op die manier immers formeel uitgesloten⁵⁶. Met het behoud van de procedure van de uithandengeving wordt de strafrechtelijke logica zeer uitdrukkelijk geïntroduceerd.

Kortom: de hervorming van het federale jeugdrecht in 2006 komt in feite neer op het behoud van het beschermingsmodel, maar aangevuld met sanctionerende, maatschappijbeveilgende en herstelrechtelijke elementen⁵⁷. De wet getuigt met andere woorden van een hybride model waarin uiteenlopende doelstellingen nagestreefd worden⁵⁸. Deze ambiguïteit was reeds van bij aanvang aanwezig. In het regeerakkoord van 9 juli 2003 werd immers het volgende gesteld: *“De wet op de jeugdbescherming dient gemoderniseerd te worden met het oog op een betere bescherming van en het geven van meer kansen en hulp aan jongeren. Daarnaast zal dit nieuwe jeugdrecht voorzien in een sanctionering van delinquentie jongeren tegen wie dit het enige middel is om onze maatschappij tegen hun criminele activiteiten te beveiligen”*. De toenmalige Minister van Justitie verwoorde het als volgt: *“Er wordt gestreefd naar een evenwicht tussen bescherming en sanctionering, beide met als centraal aandachtspunt de responsabilisering van de jongere”*⁵⁹.

⁵² Memorie van Toelichting, *Parl. St.*, Kamer 2004-05, DOC 51, 1467/001, pp. 4-5.

⁵³ ONKELINX L., Ontstaansgeschiedenis, krachtlijnen en beginselen van de nieuwe jeugdwet, In: PUT J., ROM M. (eds.), *Het nieuwe jeugdrecht*, Gent, De Boeck & Larcier, 2007, p. 12.

⁵⁴ Voorafgaande titel Jeugdwet.

⁵⁵ Voorafgaande titel Jeugdwet.

⁵⁶ DUMORTIER E., CHRISTIAENS J., De nieuwe wet op de jeugdbescherming. Krijtlijnen van een ambigue hervorming, *Tijdschrift voor Jeugdrecht en Kinderrechten*, 2006/4, p. 277.

⁵⁷ PUT J., *op cit.*, p. 17.

⁵⁸ DUMORTIER E., CHRISTIAENS J., *op cit.*, p. 280.

⁵⁹ ONKELINX L., *op cit.*, p. 9.

3. INHOUD VAN HET RAPPORT

Voorliggend rapport omvat twee grote delen. Een eerste deel gaat in op het kwantitatieve luik van het onderzoek en bevat de belangrijkste resultaten die naar voren kwamen uit de kwantitatieve analyses op basis van de vragenlijsten die de jeugdrechters invulden. Het tweede deel van het rapport is gewijd aan de kwalitatieve fase van het onderzoek en geeft de resultaten weer van de analyses van de ronde tafels. Elk van beide fases is gebaseerd op een aparte en specifieke methodologie, die uitgelegd wordt in het overeenkomstige deel van het rapport. Tot slot bevat het laatste deel van dit rapport de algemene conclusies, die « autonoom » zijn in die zin dat niet het volledige rapport gelezen moet worden om de conclusies te begrijpen. De eerste twee hoofdstukken bespreken de gegevens voor elke taalgroep apart. Elk hoofdstuk omvat een « geïntegreerde » bespreking van de belangrijkste kwantitatieve en kwalitatieve data inzake de Franstalige arrondissementen in het eerste hoofdstuk en de Nederlandstalige arrondissementen in het tweede hoofdstuk. We kozen ervoor om deze gegevens apart te bespreken omdat onze belangrijkste opdrachtgevers de Franse en Vlaamse gemeenschap zijn. Tot slot is een laatste hoofdstuk gewijd aan meer transversale conclusies en reflecties die voor beide taalgroepen gelden.

DEEL 1

DE BESLISSINGEN VAN DE JEUGDRECHTERS EN JEUGDRECHTBANKEN: KWANTITATIEVE BENADERING

HOOFDSTUK 1 METHODOLOGIE

INLEIDING

Zoals hoger al aangegeven heeft het onderzoek een tweevoudig doel voor ogen: enerzijds het in kaart brengen van de maatregelen die door jeugdrechters genomen worden ten aanzien van delinquente jongeren en, anderzijds, het objectiveren van de noden en behoeften inzake het aanbod vanuit het gezichtspunt van de rechters. Het onderzoek beoogde dus geenszins een inzicht te verschaffen in de factoren die van invloed zijn op de besluitvorming van jeugdrechters, hetgeen reeds in eerder onderzoek gebeurde⁶⁰ en binnen een tijdspanne van een jaar ook niet haalbaar is.

Voor het beantwoorden van de twee centrale onderzoeksvragen werd gekozen voor het gebruik van zowel kwantitatieve, als kwalitatieve onderzoeksmethoden. Wat het *kwantitatieve* luik betreft, werd geopteerd voor een gestandaardiseerde vragenlijst. Aan alle betrokken jeugdrechters werd gevraagd om gedurende twee maanden alle maatregelen die genomen werden in MOF-zaken systematisch te registreren of, met andere woorden, voor elke genomen MOF-maatregel in de betreffende periode een vragenlijst in te vullen. Er werd voor deze aanpak gekozen aangezien het registratiesysteem dat op de jeugdgriffies voor het administratieve beheer van dossiers gebruikt wordt momenteel nog in aanpassing⁶¹ is en bijgevolg nog geen betrouwbare gegevens met betrekking tot de beslissingen van jeugdrechters genereert. Ook de gegevens die op het niveau van de gemeenschappen geregistreerd worden, vertonen nog leemten en bevatten bovendien geen informatie over de noden en behoeften van rechters.

Het kwantitatieve luik viel uiteen in een drietal fasen:

- *de exploratieve fase* die voornamelijk gericht was op het uitwerken, uittesten en toelichten van de vragenlijst;
- *de fase van de dataverzameling* waarin de jeugdrechters gevraagd werd voor elke maatregel die ze oplegden systematisch een vragenlijst in te vullen. In deze fase werden de vragenlijsten ook opgehaald, aangevuld en gecodeerd;
- *de fase van de dataverwerking* waarin de gegevens opgekuist en verwerkt werden en een eerste rapportage gebeurde.

In wat volgt wordt elk van deze fasen uitvoeriger besproken. Dit moet het toelaten om de resultaten die verder in het rapport voorgesteld worden op een correcte wijze te interpreteren en op hun juiste waarde te schatten.

⁶⁰ Zie onder meer VANNESTE C., *De beslissingen genomen door de parketmagistraten en de jeugdrechters ten aanzien van delinquente minderjarigen*, Brussel, Nationaal Instituut voor Criminalistiek en Criminologie, Hoofdafdeling Criminologie, 2001; HEYLEN B., RAVIER I., SCHOFFELEN J., VANNESTE C., *Evaluatieonderzoek van het gebruik van een gesloten instelling voor jongeren, centrum "De Grubbe" te Everberg*, Brussel, Nationaal Instituut voor Criminalistiek en Criminologie, Hoofdafdeling Criminologie, 2009; FRANSSENS M., PUT J., DEKLERCK J., *Het beleid van de jeugdmagistraat*, Leuven, Universitaire Pers, 2010.

⁶¹ Deze aanpassingen gebeuren in het kader van een (permanente) onderzoeksopdracht van het NICC met betrekking tot de productie en wetenschappelijke exploitatie van cijfergegevens inzake jeugdbescherming en jeugddelinquentie (voor meer informatie zie <http://www.nicc.fgov.be>).

1. EXPLORATIEVE FASE

De exploratieve fase liep van september 2011 tot half oktober 2011 en was in eerste instantie gericht op *het uitwerken van de vragenlijst*. Daarbij baseerden de onderzoeksters zich in hoofdzaak op de vragenlijst die ook in het onderzoek van Vanneste gebruikt werd⁶². Tijd voor een uitgebreide literatuurstudie werd niet voorzien en was niet echt noodzakelijk gegeven de beoogde doelstellingen van het onderzoek.

Er werd geopteerd voor een “gesloten” vragenlijst waarin de jeugdrechters in een opgegeven lijst van maatregelen dienden aan te vinken welke maatregel(en) ze oplegden of wensten op te leggen, maar om de een of andere reden niet konden opleggen. Gegeven de tijdsdruk waaronder jeugdrechters werken, diende de vragenlijst zo kort mogelijk gehouden te worden. Naast vragen met betrekking tot de opgelegde en/of gewenste maatregel(en) werd een beperkt aantal vragen opgenomen met betrekking tot de respondent (de rechter), de betrokken minderjarige, de context waarin de beslissing genomen werd, het al dan niet inschrijven van de minderjarige op een wachtlijst en - tot slot - enkele vragen met betrekking tot het parket. Er werd gekozen voor die vragen (variabelen) waarvan verondersteld of reeds in ander onderzoek aangetoond werd dat ze van belang zijn bij het nemen van een beslissing of het opleggen van een maatregel.

Het feit dat gekozen werd voor een gestandaardiseerde vragenlijst die door de jeugdrechters ingevuld diende te worden telkens een maatregel opgelegd werd, houdt uiteraard een belangrijke beperking in. De verzamelde gegevens verschaffen ons enkel een beeld van een bepaald moment, het moment waarop de maatregel genomen werd en vertellen ons niets over de achterliggende beslissingslogica's of andere overwegingen die jeugdrechters maken. Ze zeggen ook niets over voorafgaande of navolgende beslissingen die ten aanzien van de betrokken minderjarigen genomen werden of worden. Het betreft dus enkel een “momentopname” of een “statische foto” van alle MOF-maatregelen die in een periode van twee maanden door de betrokken jeugdrechters genomen werden.

Een eerste ontwerp van vragenlijst werd voorgelegd aan een vijftal rechters, twee aan Vlaamse en drie aan Franstalige kant⁶³. Dit bleek zeer nuttig te zijn. Zo wezen de jeugdrechters onder meer op het belang van de juiste terminologie, alsook op het benadrukken van de anonimiteit van zowel de rechter, als de betrokken minderjarige. Ook brachten zij belangrijke, specifieke aanvullingen aan voor wat de opgegeven maatregelen en projecten betreft. De aangepaste⁶⁴ vragenlijst werd ook voorgesteld en bediscussieerd op de eerste vergadering⁶⁵ van het begeleidingscomité dat in het kader van het onderzoek samengesteld werd (*cf. Supra*), op basis waarvan nog een aantal aanvullingen en verbeteringen gebeurde.

De finale vragenlijst bevatte een zevental rubrieken met vragen betreffende:

⁶² In 1999 werd in de schoot van het NICC een onderzoek uitgevoerd naar de beslissingspraktijk van Belgische jeugdmagistraten - parketmagistraten als jeugdrechters - in MOF-zaken. Om een zicht te krijgen op de verdeling van de genomen beslissingen werd in acht gerechtelijke arrondissementen zowel aan Nederlandstalige als aan Franstalige kant (inclusief Brussel) aan de betrokken jeugdmagistraten gevraagd om gedurende drie maanden alle genomen beslissingen systematisch te registreren in een vooraf opgesteld registratie- of vragenschema (VANNESTE C., *De beslissingen genomen door de parketmagistraten en de jeugdrechters ten aanzien van delinquente minderjarigen*, Brussel, Nationaal Instituut voor Criminalistiek en Criminologie, Hoofdafdeling Criminologie, 2001).

⁶³ Het gaat om één jeugdrechter uit Mechelen, één uit Brussel (NI), één uit Brussel (Fr), één uit Charleroi en één uit Namen.

⁶⁴ Op basis van de bemerkingen en bedenkingen van de geconsulteerde rechters.

⁶⁵ Deze vergadering vond plaats op 29 september 2011.

1. *de respondent (de rechter)* waaronder het arrondissement waartoe hij/zij behoort, zijn/haar kamernummer⁶⁶, alsook de hoedanigheid van de rechter (titularis van het dossier, dan wel rechter van permanentie);
2. *de betrokken minderjarige* waaronder zijn/haar naam⁶⁷, geslacht, geboortedatum, het dossiernummer, het al dan niet hebben van een gerechtelijk, lopend of gesloten, POS-dossier en het al dan niet al gekend zijn door de rechter of rechtbank in het kader van een MOF;
3. *de context van de beslissing* waaronder de fase waarin de beslissing genomen werd (voorlopige fase, dan wel fase ten gronde), de datum van de beslissing, de aanleiding tot het nemen van de beslissing, kwalificatie van het feit (of de feiten), eerder genomen maatregel(en) (of herstelrechtelijk aanbod) in het kader van het betrokken feit (of de betrokken feiten), aanwezigheid van een advies⁶⁸ van de sociale dienst, het al dan niet volgen van het advies van de sociale dienst en de aanwezigheid van andere adviezen;
4. *de inhoud van de beslissing* waaronder de aard, alsook de duur van de genomen maatregel(en);
5. *de maatregel van “eerste keuze”* waaronder het al dan niet hebben van een voorkeur voor een andere maatregel en zo ja, de aard van de betrokken maatregel en de reden waarom de maatregel niet opgelegd kon worden;
6. *de inschrijving op een wachtlijst* waaronder het al dan niet al ingeschreven zijn van de minderjarige op een wachtlijst op het moment van de beslissing (en zo ja, welke dan), alsook het al dan niet inschrijven van de minderjarige op een wachtlijst naar aanleiding van de genomen beslissing (en zo ja, welke dan);
7. *het parket* waaronder het notitienummer, de eis van het parket alsook een eerdere interventie vanuit het parket. Deze laatste rubriek werd in een apart kader “voor de onderzoeker” geplaatst. Aan de jeugdrechters werd de boodschap gegeven dat ze het vak mochten invullen indien de informatie gemakkelijk voor handen was. Indien niet, dan zouden de onderzoeksters de informatie zelf opzoeken in het dossier⁶⁹.

Samen met de vragenlijst werd ook *een handleiding* voor de rechters ontwikkeld die voor elke vraag uitleg verschaftte over de wijze waarop de vraag geïnterpreteerd diende te worden. Desondanks dienen we bij het lezen en interpreteren van de bevindingen steeds voor ogen te houden dat de antwoorden een interpretatie (reconstructie) van de rechters betreffen. Zowel de vragenlijst, als de handleiding zijn opgenomen in **BIJLAGE**.

Eens de vragenlijst en bijhorende handleiding op punt stonden, werd door de onderzoeksters telefonisch contact opgenomen met de leidend jeugdrechters van de verschillende jeugdrechtbanken met de bedoeling het onderzoek kort te situeren en een afspraak te maken om *de vragenlijst en de bijhorende handleiding ter plaatse toe te lichten*. In sommige arrondissementen werd de uiteenzetting gegeven aan alle jeugdrechters samen, daar waar in andere arrondissementen de jeugdrechters individueel ingelicht werden. Het ter plaatse gaan en persoonlijk aanspreken van de

⁶⁶ Deze informatie werd enkel opgevraagd omwille van praktische overwegingen bij de dataverzameling. Voor de verwerking werden de gegevens volledig geanonimiseerd. Dit werd ook sterk benadrukt naar de jeugdrechters toe.

⁶⁷ Deze werd enkel gevraagd omwille van administratieve overwegingen (om het dossier gemakkelijk te kunnen opzoeken of opvragen). De jeugdrechters konden in alle vrijheid beslissen deze vraag al dan niet in te vullen en de gegevens werden niet gecodeerd.

⁶⁸ Aan Vlaamse kant wordt ook de term “verzoek” of “voorstel” gehanteerd zowel in de praktijk als in de regelgeving (zie onder meer Besluit van de Vlaamse Regering van 24 oktober 2008 tot uitvoering van het decreet van 7 maart 2008 inzake bijzondere jeugdbijstand en het kaderdecreet Bestuurlijk Beleid van 18 juli 2003, art. 112 en art. 119). Aan Franstalige kant is ofwel sprake van « een verslag » dat opgemaakt wordt naar aanleiding van een toezicht door de SPJ; ofwel van een « maatschappelijk onderzoek » dat door de SPJ wordt uitgevoerd op vraag van de magistratuur. Het is in het kader van dit maatschappelijk onderzoek dat de SPJ geacht wordt de magistratuur in te lichten over de te nemen maatregel. In de vragenlijst spraken we over « advies » inzake de te nemen maatregel, dus dit betreft eerder het maatschappelijk onderzoek dan het toezichtsverslag.

⁶⁹ Waarvoor toestemming van het College van Procureurs-generaal verkregen werd.

rechters - ook in de verdere fase van het onderzoek - verliep in de meeste arrondissementen (zeer) positief en verklaart allicht ook (ten dele) de hoge responsgraad die in het onderzoek bereikt werd (cfr. *Infra*).

Met het oog op het coderen en invoeren van de ingevulde vragenlijsten werd in de exploratieve fase - tot slot - ook een *codeboek en registratieschema* (in Excel) uitgewerkt.

2. FASE VAN DE DATAVERZAMELING

De periode van de dataverzameling liep van half oktober 2011 tot eind januari 2012. Aan de jeugdrechters werd gevraagd om *“vanaf 20 oktober 2011 tot en met 20 december 2011 een vragenlijst in te vullen telkens een maatregel opgelegd, gewijzigd of verlengd werd, met inbegrip van de beslissing om geen maatregel op te leggen”*⁷⁰.

Tijdens de fase van de dataverzameling werden de twee onderzoeksters gedurende twee maanden (van 16 november 2011 tot en met 15 januari 2012) bijgestaan door telkens twee tijdelijk aangeworven onderzoeksters (twee Franstalige en twee Nederlandstalige). Deze hadden allen een diploma in de criminologie of de rechten en waren min of meer vertrouwd met de materie. Hun taak bestond voornamelijk uit:

- het ophalen van de ingevulde vragenlijsten;
- het vragen om uitleg indien bepaalde zaken onduidelijk of onleesbaar waren;
- het aanvullen van de vragenlijsten waar nodig en mogelijk, zeker voor wat rubriek 7 (“kader voor de onderzoeker”) betreft;
- het motiveren van de rechters;
- en - tot slot - het invoeren van de gegevens in het door de onderzoeksters opgestelde registratieschema aan de hand van het codeboek.

Zoals hoger al aangegeven, waren de onderzoeksters zeer frequent aanwezig op het terrein wat niet alleen leidde tot een hoge responsgraad, maar ook een aantal ervaringen en inzichten opleverden die ons relevant lijken in het licht van de bevindingen die verder gepresenteerd worden. We stippen er kort enkele aan.

Zo bleek vooreerst een grote algemene bereidheid bij de jeugdrechters om aan het onderzoek mee te werken. Ze gaven ook aan het nut van het onderzoek in te zien. De meeste rechters voegden er echter wel spontaan aan toe dat de problemen (noden en behoeften) zich meer situeren op het niveau van de POS, dan op het niveau van de MOF.

Daarnaast werd door alle vier de onderzoeksters gewezen op de grote verschillen tussen de gerechtelijke arrondissementen, niet alleen wat de praktische organisatie en samenstelling van de dossiers betreft, maar ook met betrekking tot de medewerking aan het onderzoek. In sommige arrondissementen was de bereidheid tot medewerking zowel wat de rechters, als de griffie betreft zeer groot. In andere arrondissementen liep het echter veel moeilijker en dienden de onderzoeksters achter de jeugdrechters (of sommigen althans) aan te zitten en moesten de betrokken dossiers ook zelf opgezocht worden, daar waar ze in andere arrondissementen klaar lagen tegen het moment dat de onderzoekster aangaf langs te zullen komen.

Ook gaven een aantal jeugdrechters aan dat een periode van twee maanden mogelijk te kort is en bijgevolg geen representatief beeld verschaft. Er werd dan aangegeven dat er doorgaans meer MOF-dossiers zijn - dat de onderzochte periode met andere woorden een uitzonderlijk rustige periode betrof - of dat bepaalde maatregelen minder vaak dan anders opgelegd werden.

⁷⁰ Het vragen van een maatschappelijk onderzoek aan de sociale dienst wordt hier niet toe gerekend.

Een van de taken van de onderzoeksters bestond uit het aanvullen van de vragenlijsten indien gegevens ontbraken. Dit bleek voor een aantal vragen (zoals de geboortedatum of het geslacht van de minderjarige) vrij eenvoudig te zijn. Deze informatie kon met andere woorden vrij snel uit de dossiers gehaald worden. Voor andere vragen (zeker voor wat het kader voor de onderzoeker betreft) was de informatie minder gemakkelijk terug te vinden of zelfs helemaal niet aanwezig in het dossier. Vooral aan Franstalige kant ontbrak vaak de informatie met betrekking tot de eis van het parket en/of voorgaande interventies door het parket, alsook het advies van de sociale dienst⁷¹. Maar ook wanneer er informatie in het dossier aanwezig was, was het voor de onderzoeksters niet steeds duidelijk of de aanwezige gegevens wel betrekking hadden op de geregistreerde beslissing of maatregel. Enkel die informatie die met (100%) zekerheid door de onderzoeksters uit het dossier gehaald kon worden, werd in de vragenlijst aangevuld en/of gecorrigeerd.

Tot slot kwam ook naar voor dat een aantal vragen voor de nodige (interpretatie)problemen zorgde.

- Zo was bij de vraag naar de aanleiding van de beslissing de antwoordcategorie “(nieuwe) MOF-vordering” voorzien. Door een aantal rechters werd deze antwoordcategorie systematisch aangevinkt, vaak in combinatie met een andere antwoordcategorie, aangezien aan elke beslissing in feite een MOF-vordering ten grondslag ligt. Wij doelden daarentegen enkel op beslissingen die naar aanleiding van een “nieuwe” MOF-vordering genomen werden. Dit leidt allicht tot het overschatting van het aantal beslissingen die naar aanleiding van een nieuwe MOF-vordering genomen werden;
- Ook stelden sommige jeugdrechters vragen bij de vraag naar de “kwalificatie van de feiten” en wensten deze vraag liever niet te beantwoorden aangezien een jeugdrechter zich voor zijn/haar beslissing immers niet enkel en alleen baseert op de feiten;
- Ook de vraag of er in het kader van het betrokken feit of de betrokken feiten al “eerder een maatregel opgelegd of een herstelrechtelijk aanbod gedaan werd”, werd niet door alle jeugdrechters op dezelfde wijze geïnterpreteerd. Vaak werden maatregelen opgegeven die in het kader van andere feiten of een parallel POS-dossier genomen werden. Anderzijds werd soms gemeld dat er geen eerdere maatregelen opgelegd werden, terwijl uit het dossier het tegendeel bleek;
- Wat de “opgelegde maatregelen” betreft, werd door sommige jeugdrechters systematisch bij een plaatsing “een ondertoezichtstelling” geregistreerd (zoals de wet dit ook voorziet⁷²), terwijl de meeste jeugdrechters dit niet deden en enkel een plaatsing registreerden. Ook bij “een behoud in het eigen leefmilieu onder voorwaarden” werd door heel wat jeugdrechters tevens “een ondertoezichtstelling” geregistreerd. Het is echter niet duidelijk of alle jeugdrechters aan een behoud in het eigen leefmilieu met voorwaarden een ondertoezichtstelling koppelen en dit ook als dusdanig registreerden;
- Ook de “duur van de opgelegde maatregelen” zorgde voor problemen. Deze werd vaak niet ingevuld of bleek “onbepaald” te zijn. In het geval er door de rechter meerdere maatregelen en/of voorwaarden opgelegd werden, was het voor de onderzoekers bovendien niet steeds duidelijk welke duur op welke maatregel betrekking had;
- Last but not least merkte een aantal jeugdrechters ook op dat de vraag naar de “maatregel van eerste keuze” allicht tot een onderschatting van ervaren noden en behoeften zal leiden, aangezien een jongere pas voorgeleid wordt wanneer de maatregel ook effectief beschikbaar is. Ook de sociale dienst anticipeert hier soms op en adviseert enkel maatregelen die ook daadwerkelijk uitgevoerd kunnen worden. Voor een aantal arrondissementen leidt dit allicht tot een grote, maar vertekende, satisfactiegraad.

⁷¹ Dit diende door de onderzoeksters opgezocht te worden indien de jeugdrechter aangaf het advies of verzoek van de sociale dienst niet of slechts gedeeltelijk gevolgd te hebben (cfr. *Infra*).

⁷² Jeugdwet, art. 42.

Officieel werd de periode van de dataverzameling voor de rechters afgesloten op 20 december 2011. Alle jeugdrechters werden door de onderzoeksters telefonisch gecontacteerd om hen te bedanken voor hun medewerking aan het onderzoek en hen tevens te vragen of ze nog algemene opmerkingen hadden bij het onderzoek. De onderzoeksters gingen nog tot half januari verder om achterblijvende vragenlijsten op te halen en/of aan te vullen. De fase van de dataverzameling (en codering) werd officieel afgesloten op 31 januari 2012.

3. FASE VAN DE DATAVERWERKING EN RAPPORTAGE

De periode van de dataverwerking en eerste rapportage liep van februari 2012 tot half mei 2012. In eerste instantie diende de ingevoerde gegevens opgekuist te worden. Dit behelsde onder meer het verwijderen van foutieve en/of inconsistente registraties, alsook het bekijken van de open antwoordcategorieën en het mogelijk onderbrengen van de antwoorden in één van de bestaande antwoordcategorieën of in een nieuw te creëren categorie.

In tweede instantie werden de verschillende bestanden – het Nederlandstalige en Franstalige bestand – samengevoegd tot één federaal bestand. Sommige analyses werden uitgevoerd op basis van het gehele, federale bestand. Andere analyses gebeurden op basis van de afzonderlijke bestanden. Alle analyses werden uitgevoerd met het statistisch verwerkingsprogramma *SPSS*.

De analyses werden uitgevoerd op het niveau van de beslissingen en/of maatregelen en niet op het niveau van de minderjarigen. In de eerste plaats omdat we niet over een identificatienummer per minderjarige beschikten⁷³. Bovendien is een periode van twee maanden te kort om zicht te krijgen op de opeenvolgende gerechtelijke beslissingen die ten aanzien van een minderjarige genomen werden. De analyses bleven - gezien de opzet van het onderzoek – relatief beperkt. Naast het opmaken van frequentie- en kruistabellen werd een aantal bivariate analyses uitgevoerd. Op basis hiervan kunnen echter enkel uitspraken gedaan worden over het al dan niet samenhangen van variabelen en niet over een mogelijke invloed van de ene op de andere variabele⁷⁴.

De gegevens zullen verder in het rapport steeds gepresenteerd worden voor heel België, alsook ook voor de beide gemeenschappen (of beter: voor de Nederlandstalige en Franstalige arrondissementen) afzonderlijk. Uit respect voor de gegarandeerde anonimiteit van de jeugdrechters werd beslist om de verzamelde gegevens niet per gerechtelijk arrondissement afzonderlijk weer te geven⁷⁵. Het verder uitdiepen en contextualiseren van de onderzoeksresultaten per arrondissement vergt bovendien bijkomend onderzoek dat in een tijdsspanne van een jaar niet mogelijk is. Echter, indien de resultaten wijzen op opmerkelijke verschillen tussen de arrondissementen dan zal dit uitdrukkelijk vermeld worden en zullen - waar mogelijk - hypothesen ter verklaring aangereikt worden.

⁷³ Omwille van praktische overwegingen bij de dataverzameling werd de mogelijkheid voorzien voor de jeugdrechters om de naam van de minderjarige in te vullen. Deze gegevens werden echter - uit respect voor de anonimiteit van de jongeren - niet gecodeerd en dus ook niet in de analyse opgenomen. Een aantal jeugdrechters koos er ook bewust voor deze informatie niet in te vullen. Enkel het dossiernummer werd behouden, maar dit nummer kan niet als identificatienummer gebruikt worden aangezien een minderjarige meerdere dossiernummers kan hebben en een dossiernummer ook meerdere minderjarigen kan omvatten. Tevens dienden we vast te stellen dat de creatie en/of codering van de dossiernummers niet altijd op een even systematische wijze gebeurde.

⁷⁴ Mits controle voor andere, mogelijke interveniërende, variabelen.

⁷⁵ Er werd even aan gedacht om de resultaten per ressort van het Hof van Beroep te presenteren, maar ook dit biedt geen afdoende oplossing, aangezien er zich vaak grote verschillen voordien tussen de verschillende arrondissementen van één en hetzelfde ressort (zoals tussen Brussel en Nivelles).

HOOFDSTUK 2 DE ONDERZOEKSPOPULATIE

De statistische data waarop dit onderzoek gebaseerd is, werden verzameld door middel van vragenlijsten die de jeugdrechters van de Nederlandstalige en Franstalige arrondissementen invulden gedurende een periode van twee maanden, tussen 20 oktober 2011 en 20 december 2011. De vragenlijsten gingen in op de maatregelen die de jeugdrechters uitspraken ten aanzien van minderjarigen die vervolgd werden voor als misdrijf omschreven feiten⁷⁶.

In dit eerste hoofdstuk worden de rechtbanken voorgesteld waar de data verzameld werden. De validiteit van de steekproef van de beslissingen wordt besproken en er wordt een beschrijving gegeven van de bevraagde rechters/rechtbanken, als zijnde de actoren van deze beslissingen, en de minderjarigen die betrokken zijn bij deze maatregelen.

1. DE BEVRAAGDE RECHTERS EN RECHTBANKEN

De verzamelde gegevens hebben betrekking op de maatregelen waartoe de jeugdrechters van 25 van de 27 Belgische arrondissementen beslisten⁷⁷. Het totaal van deze arrondissementen telt 87 jeugdrechters (48 Franstalige en 39 Nederlandstalige rechters). *In fine* werkten 81 jeugdrechters (42 Franstalige en 39 Nederlandstalige)⁷⁸ mee aan de dataverzameling, wat 93% uitmaakt van het totaal aantal rechters in de betrokken arrondissementen en 91% van het totaal aantal rechters in alle Belgische gerechtelijke arrondissementen. De participatiegraad lag dus bijzonder hoog.

In principe komt een registratie van beslissingen gedurende twee maanden overeen met 16,7% van het jaarlijkse volume van dergelijke beslissingen. Naar analogie met het concept « rechter-maanden » dat Vanneste⁷⁹ ontwikkelde, hebben we dus informatie voor 162 « rechter-maanden » (81*2) van de 178 « rechter-maanden » (89*2) die in een periode van twee maanden geobserveerd kunnen worden, hetzij 15,2%⁸⁰ van het jaarlijkse volume beslissingen van de Belgische jeugdrechters.

1.1. HET VOLUME VAN DE BESLISSINGEN PER RECHTER EN PER ARRONDISSEMENT

In totaal werden over beide taalgroepen heen 1877 vragenlijsten ingezameld en gecodeerd: 1017 voor de Franstalige arrondissementen (54.2%) en 860 voor de Nederlandstalige arrondissementen (45.8%). Één vragenlijst komt echter niet overeen met één dossier, gezien de rechter in een periode van twee maanden voor eenzelfde minderjarige meerdere beslissingen kan nemen (dus in één en hetzelfde dossier). Één vragenlijst komt dus overeen met één beslissing van een jeugdrechter tot het opleggen of voorstellen van een of meerdere maatregel(en)⁸¹.

Tab. 1 geeft alle gerechtelijke arrondissementen weer die deel uitmaken van onze onderzoekspopulatie en de verdeling ervan op het vlak van de minderjarigenpopulatie die er

⁷⁶ Op basis van artikel 36, 4° van de wet van 8 april 1965 betreffende de jeugdbescherming, het ten laste nemen van minderjarigen die een als misdrijf omschreven feit hebben gepleegd en het herstel van de door dit feit veroorzaakte schade.

⁷⁷ Gezien de Duitstalige gemeenschap niet wenste deel te nemen aan het onderzoeksproces, wordt het arrondissement Eupen niet opgenomen. Ook dat van Veurne ontbreekt. Dit arrondissement heeft slechts één jeugdrechter, die het wegens een te hoge werklast onmogelijk achtte om aan het onderzoek deel te nemen.

⁷⁸ Sommigen konden niet deelnemen om professionele of persoonlijke redenen.

⁷⁹ VANNESTE C., *De beslissingen genomen door de parketmagistraten en de jeugdrechters ten aanzien van delinquenten minderjarigen*, Eindrapport, Brussel, Nationaal Instituut voor Criminalistiek en Criminologie, juni 2001, p. 22.

⁸⁰ 162 rechter-maanden geregistreerd op de 1068 observeerbare rechter-maanden dat een burgerlijk jaar telt.

⁸¹ Een beslissing kan meerdere maatregelen omvatten die dan gecodeerd zijn in één en dezelfde vragenlijst.

gedomicilieerd was op 1 januari 2011⁸² en het aantal jeugdrechters dat bevoegd is voor de behandeling van de als misdrijf omschreven feiten (36, 4°). Deze tabel precificeert eveneens het aantal vragenlijsten dat uiteindelijk⁸³ per arrondissement gecodeerd werd en geeft een gemiddelde van het aantal « valide » vragenlijsten dat per jeugdrechter en per week in elk gerechtelijk arrondissement gecodeerd werd.

TAB. 1 DE VRAGENLIJSTEN DIE VERZAMELD WERDEN PER ARRONDISSEMENT EN PER RECHTER

Aantal minderjarigen (populatie)	Gerechtelijke arrondissementen	Aantal JR	Aantal deelnemende JR	Aantal ingevulde vragenlijsten	Gemiddeld aantal vragenlijsten per JR per week
+ de 200 000	Brussel FR	17	13	336	3,2
	NL	4	4	42	1,3
	Antwerpen	8	8	253	4
100 000 tot 200 000	Liège	5	5	124	3,1
	Dendermonde	3	3	107	4,5
	Charleroi	5	5	128	3,2
	Gent	4	4	68	2,1
50 000 tot 100 000	Leuven	2	2	55	3,4
	Mons	4	3	54	2,3
	Brugge	3	3	37	1,5
	Hasselt	3	3	41	1,7
	Kortrijk	2	2	58	3,6
	Nivelles	3	3	67	2,8
	Turnhout	2	2	32	2
	Tongeren	3	3	54	2,3
	Tournai	2	2	54	3,4
	Namur	2	2	54	3,4
	Mechelen	3	3	58	2,4
30 000 tot 50 000	Verviers	2	2	70	4,4
	Oudenaarde	1	1	37	4,6
	Dinant	2	1	12	1,5
	Huy	2	2	49	3,1
- de 30 000	Ieper	1	1	18	2,3
	Arlon	2	2	36	2,3
	Neufchâteau	1	1	25	3,1
	Marche-en-Famenne	1	1	8	1
Totaal		87	81	1877	72,3

⁸² Jaarstatistiek 2011 van het Openbaar ministerie, <http://www.om-mp.be/sa/jstat2011/f/home.html>, geraadpleegd op 10/08/2012.

⁸³ Sommige jeugdrechters vulden de vragenlijst in voor situaties die niet binnen dit onderzoek kaderen. Deze vragenlijsten werden niet gecodeerd (bv. sluiting van het dossier, evaluatie van het dossier zonder dat een maatregel uitgesproken werd of wenselijk was, « vrijspraak »...) (cfr. *Supra*).

Voor Brussel (FR), Antwerpen, en in mindere mate Charleroi, Liège en Dendermonde werd het grootste aantal vragenlijsten gecodeerd. Deze arrondissementen hebben ook een hoog gemiddelde, wat logisch is gezien de grootte van de minderjarigenpopulatie die in deze arrondissementen verblijft.

Het gemiddeld aantal vragenlijsten dat per rechter en per week gecodeerd werd, is 3, wat staat voor 3 beslissingen tot het opleggen van een maatregel inzake een minderjarige die ervan verdacht wordt een als misdrijf omschreven feit begaan te hebben. Er zijn echter grote verschillen merkbaar: het gemiddelde schommelt van 1 vragenlijst per week per rechter (Marche) tot 4.6 vragenlijsten per week per rechter (Oudenaarde). Het lijkt erop dat de grootte van het arrondissement in termen van minderjarigenpopulatie niet direct in verhouding staat tot het aantal vragenlijsten dat de jeugdrechters invulden.

Dat tussen de arrondissementen verschillen blijken te bestaan, roept vragen op bij de validiteit van de gecodeerde vragenlijsten: moeten deze gezien worden als een indicatie van het aantal zaken dat op de agenda stond tijdens de periode van de dataverzameling en/of van bepaalde gebeurtenissen die de codering voor bepaalde magistraten beïnvloed/verstoord heeft? Met andere woorden: vulden de rechters de vragenlijsten wel degelijk systematisch in tijdens de referentieperiode? Het gemiddelde aantal beslissingen dat geregistreerd werd in het onderzoek van 1999 geeft ons een eerste indicatie van de kwaliteit van onze gegevens⁸⁴. Daarnaast hebben we getracht deze kwaliteit ook te evalueren door het relatieve gewicht van elk arrondissement in onze onderzoekspopulatie af te zetten tegen hun relatieve gewicht in de flux van aanmeldingen van MOF-feiten voor het jaar 2010⁸⁵ en door de maatregelen te bekijken die gefinancierd en geregistreerd werden door de gemeenschappen voor eenzelfde of gelijkaardige periode als deze in het onderzoek⁸⁶.

Figuur 1 geeft dit relatieve gewicht van de arrondissementen weer. Deze figuur vermeldt het percentage van de beslissingen die verzameld werden in het kader van voorliggend onderzoek, het percentage aanmeldingen van als misdrijf omschreven feiten bij de parketten van de verschillende arrondissementen voor het jaar 2010 en ten slotte het percentage maatregelen dat geregistreerd werd in de twee gemeenschappen. Voor de Vlaamse gemeenschap betreft het maatregelen die geregistreerd werden tussen 20 oktober 2011 en 20 december 2011, wat overeenstemt met de periode waarin de beslissingen verzameld werden. Aan Franstalige kant gaat het om de percentages geregistreerde maatregelen die aanvingen tijdens de maanden november en december 2010⁸⁷. Het betreft hier slechts een "indicatie", gezien de drie types van gegevens niet zonder meer vergeleken kunnen worden.

In een aantal arrondissementen - Liège, Gent, Kortrijk, Leuven, Mons, Hasselt, Brugge, Turnhout, Dinant en Marche - blijkt het aandeel aanmeldingen bij het parket (in het rood) hoger te liggen dan het aandeel gecodeerde vragenlijsten (in het blauw). Het verschil in verhoudingen zou erop kunnen wijzen dat de vragenlijsten minder regelmatig gecodeerd werden, dat een rechter afwezig was of tijdelijk niet beschikbaar was tijdens de codeerperiode. Er zijn ook andere hypothesen mogelijk om deze verschillen en het verhoudingsgewijs groter volume aanmeldingen te verklaren: een minder actief doorverwijzingsbeleid naar de rechtbank en/of een interventiebeleid van het parket met het oog op dejuridisering of een sterker sepotbeleid van het parket. Het is immers zo dat de aanmeldingen bij het parket de als misdrijf omschreven feiten omvatten die aan het parket werden doorgegeven. Welnu, eens deze feiten gemeld zijn, heeft het parket verschillende opties: het kan het

⁸⁴ Het MAANDELIJKS gemiddelde aantal maatregelen bedraagt 12.2. VANNESTE C., 2001, *op. cit.* p.28.

⁸⁵ Bron: databank van het College van procureurs –generaal – statistische analisten.

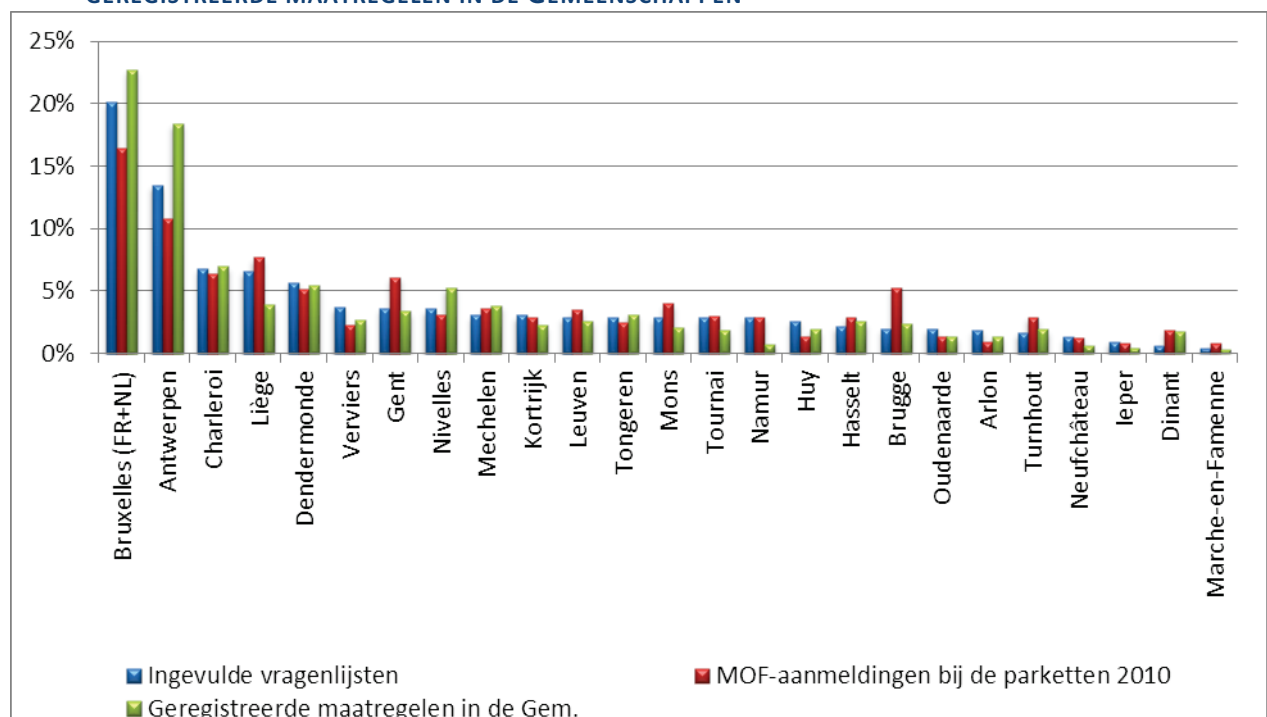
⁸⁶ Voor de Franstalige arrondissementen, bron: databank SIGMAJED, aantal MOF-maatregelen dat in november of december 2010 aanving. Voor de Nederlandstalige arrondissementen, bron: databank DOMINO (DOssier MINderjarigen Opgvolgingssysteem).

⁸⁷ Deze gegevens worden louter bij wijze van voorbeeld weergegeven. Ze zijn afkomstig van de databank SIGMAJED die administratieve gegevens bevat en heel wat nadelen inhoudt als men ze wetenschappelijk wil exploiteren. Zo zijn de gegevens inzake de activiteiten van de SPEP slecht gecodeerd, omdat ze weinig meegedeeld worden door de griffies. De databank is in het bijzonder beperkt wat betreft de tenlastenneming van minderjarigen die MOF-feiten begingen.

dossier seponeren, of een beroep doen op één van de afhandelingsmogelijkheden die onder zijn bevoegdheid vallen (schriftelijke waarschuwing, herinnering aan de wet of bemiddelingsaanbod) of een jeugdrechter vatten die dan de maatregelen zal nemen die hij nodig acht. Als het parket opteert voor de derde optie en de rechter vat, dan neemt deze laatste niet noodzakelijk een maatregel. Hij kan ook beslissen om de minderjarige vrij te spreken, wat in voorliggende dataverzameling ook niet in rekening genomen werd.

In andere arrondissementen, zoals Brussel, Antwerpen, Charleroi, Verviers, Nivelles, Oudenaarde, Huy of Arlon, geldt de omgekeerde vaststelling: het relatieve gewicht van de gecodeerde vragenlijsten ligt er hoger dan dat van de aanmeldingen. We kunnen de hypothese formuleren dat de registratie (op de jeugdparketten) van minder goede kwaliteit is, dat er vertraging zit op de registratie, dat er een strenger vervolgingsbeleid is en/of dat er een groter aantal dossiers lopende is.

FIG. 1 HET RELATIEVE GEWICHT VAN DE ARRONDISSEMENTEN: PROPORТИE PER ARRONDISSEMENT VAN DE INGEVULDE VRAGENLIJSTEN, VAN DE MOF-AANMELDINGEN BIJ DE PARKETTEN IN 2010 EN VAN DE GEREГИSTREERDE MAATREGELEN IN DE GEMEENSCHAPPEN

De cijfers inzake de maatregelen die door de gemeenschappen geregistreerd werden, moeten eveneens gerelativeerd worden. De cijfers weergegeven in de figuur (in het groen) stemmen overeen met de maatregelen die gefinancierd en geregistreerd werden door de gemeenschappen tijdens de aangegeven periode: november en december 2010 aan Franstalige kant en van 20 oktober tot 20 december 2011 voor de Vlaamse gemeenschap. Het grote verschil dat vastgesteld werd tussen het aandeel maatregelen en geregistreeerde vragenlijsten voor bepaalde arrondissementen zoals Brussel, Antwerpen en Nivelles kan verklaard worden door het feit dat in deze arrondissementen een onder-rapportering plaatsvond. In Brussel, bijvoorbeeld, hebben niet alle rechters van het arrondissement hun beslissingen gecodeerd. Bovendien kan het aantal maatregelen hoger liggen dan het aantal verzamelde beslissingen, gezien één en dezelfde beslissing meerdere maatregelen kan omvatten.

Globaal genomen kunnen we stellen dat de kwaliteit van de dataverzameling van dien aard is dat ze een realistische stand van zaken geeft over de maatregelen waartoe de jeugdrechters beslissen ten aanzien van minderjarigen die een als misdrijf omschreven feit begingen tijdens de referentieperiode

van twee maanden⁸⁸. We moeten ons er wel bewust van zijn dat dit beeld niet exhaustief is, gezien de registratie van de gegevens in bepaalde arrondissementen minder systematisch gebeurde⁸⁹.

1.2. DE « HOEDANIGHEID » VAN DE DEELNEMENDE RECHTERS

In de vragenlijst die de jeugdrechters voorgelegd kregen, werd gevraagd om te preciseren in welke hoedanigheid ze de beslissing namen. Het doel hiervan is te weten te komen of de rechter titularis is van het dossier waarin hij een beslissing neemt, dan wel of hij op op het moment van de beslissing van permanentie was⁹⁰. Deze vraag werd gesteld omwille van de bevindingen die naar voor kwamen uit het onderzoek van het NICC inzake de evaluatie van het gesloten federaal centrum « De Grubbe » te Everberg⁹¹. Uit dit onderzoek bleek immers dat in de Franstalige arrondissementen de hoedanigheid van de rechter die de beslissingen neemt een significante impact heeft op de beslissing tot plaatsing in een gesloten federaal centrum: een rechter die titularis is van het dossier, die de minderjarige dus kent, zou minder geneigd zijn om een dergelijke maatregel tot plaatsing in een federaal centrum te nemen⁹².

TAB. 2 DE HOEDANIGHEID VAN DE DEELNEMENDE RECHTERS

HOEDANIGHEID JR	FEDERAAL		FR. ARR.		NL. ARR.	
	f	%	f	%	f	%
Titularis van het dossier	1545	83,06	901	88,6	644	76,4
JR van permanentie	315	16,94	116	11,4	199	23,6
Totaal ⁹³	1860	100	1017	100	843	100

Het merendeel van de beslissingen die geregistreerd werden in het kader van het onderzoek werden genomen door rechters die titularis waren van de betreffende dossiers: het gaat om 83% van de dossiers op federaal niveau. In één van de arrondissementen noteerden we een groter aandeel rechters die van permanentie waren, namelijk in Antwerpen (59.7%)⁹⁴. De relatie tussen de hoedanigheid van de rechter en de genomen maatregel komt verder in het rapport nog aan bod.

⁸⁸ Een meer gedetailleerde vergelijking tussen de geregistreerde maatregelen in DOMINO en de maatregelen geregistreerd door de jeugdrechters toont grote gelijkenissen en bevestigt het vermoeden dat de registratie van de genomen maatregelen door de jeugdrechters in het merendeel van de Vlaamse arrondissementen op systematische wijze gebeurde. Wel valt op dat bepaalde maatregelen voor de betreffende periode iets frequenter geregistreerd werden in DOMINO (zoals de privéplaatsingen en de prestaties van opvoedkundige aard en algemeen nut), daar waar andere maatregelen of reactievormen (zoals de voorwaarden verbonden aan het behoud in eigen leefmilieu) vaker geregistreerd werden door de jeugdrechters.

⁸⁹ Meestal omwille van redenen die buiten de wil van de jeugdrechters liggen.

⁹⁰ We moeten er echter op wijzen dat de organisatie van de diensten verschilt naargelang de arrondissementen. Zo zijn in bepaalde arrondissementen rechters alleen van dienst of van wacht tijdens weekends en feestdagen, terwijl tijdens de week alle jeugdrechters gevat kunnen worden voor een nieuwe vordering. In andere arrondissementen wordt wekelijks een rechter aangeduid die van wacht is voor situaties die niet in de agenda ingepland staan (bv. voor nieuwe vorderingen). In de arrondissementen waar maar één enkele jeugdrechter aanwezig is, wordt soms permanentie voorzien door een rechter van de rechtbank van eerste aanleg of een rechter gespecialiseerd in burgerlijke zaken. Ondanks deze organisationele verschillen lijken de rechters die van wacht zijn een belangrijk iets gemeenschappelijk te hebben: ze hebben een minder goede kennis van het dossier van de minderjarige die voor de rechter dient te verschijnen.

⁹¹ HEYLEN B., RAVIER I., VANNESTE C., *Evaluatieonderzoek van een gesloten instelling voor jongeren, centrum « De Grubbe » te Everberg*, Onderzoeksrapport, Brussel, NICC, 2009.

⁹² HEYLEN B., RAVIER I., VANNESTE C., 2009, *op. cit.*, p.103.

⁹³ 17 ontbrekende waarden (=0.9%) aan Nederlandstalige kant.

⁹⁴ Dit valt te verklaren door het feit dat de jeugdrechtbank van Antwerpen een eigen systeem van dienstregeling uitgewerkt heeft, wat inhoudt dat elke week twee jeugdrechters van dienst zijn waarvan de ene alle Everbergdossiers op zich neemt en de andere alle onverwachte voorleidingen en een aantal dringende einde-termijnen. Hierdoor wordt het geplande werk (voorziene kabinetsbesprekingen, zittingen) minimaal gehinderd en kan ook de 24u-termijn makkelijker gerespecteerd worden. Het nadeel is wel dat een minderjarige met meerdere jeugdrechters te maken kan hebben (Commissie

2. DE MINDERJARIGEN

In dit punt geven we een beschrijving van de minderjarigenpopulatie waarop de beslissingen betrekking hebben op een aantal socio-demografische kenmerken, zoals leeftijd, geslacht, het al dan niet hebben van een (lopend of reeds afgesloten) gerechtelijk POS-dossier⁹⁵ en het al dan niet reeds verschenen zijn voor de jeugdrechter. Sommige minderjarigen komen twee of meer keer voor in de onderzoekspopulatie omdat ze betrokken waren bij twee of meer opeenvolgende beslissingen.

2.1. GESLACHT

Het is om verschillende redenen belangrijk om in te gaan op het geslacht van de minderjarigen voor wie een beslissing genomen werd. Uit voorgaand onderzoek blijkt immers dat het geslacht van de minderjarige een zekere impact kan hebben op de maatregel die de rechter neemt⁹⁶. Er zou dan ook sprake zijn van een « *groter aantal plaatsingen van meisjes in gemeenschapsinstellingen en private voorzieningen (...)* »⁹⁷. Bovendien gelden voor bepaalde maatregelen vereisten qua geslacht, zoals de plaatsing in een gesloten federaal centrum. Verder kan het geslacht van de minderjarige ook bepalend zijn voor de vraag of in bepaalde instellingen een plaats beschikbaar is.

TAB. 3 GESLACHT VAN DE MINDERJARIGEN

GESLACHT	FEDERAAL		FR. ARR.		NL. ARR.	
	f	%	f	%	f	%
Jongen	1644	87,63	894	88	750	87,2
Meisje	232	12,37	122	12	110	12,8
Totaal ⁹⁸	1876	100	1016	100	860	100

88% van de geregistreerde beslissingen heeft betrekking op jongens. Deze cijfers zijn zeer gelijkaardig voor beide gemeenschappen. Dit overwicht van jongens in de opgetekende beslissingen werd ook bevestigd in andere onderzoeken, die aantoonde dat zowel het parket als de jeugdrechters vooral ten aanzien van jongens beslissingen nemen. Dit overwicht blijkt nog wat groter « *in de beslissingsfase die onder de bevoegdheid van de rechter valt (89%) dan in die van het parket (84%)* »⁹⁹.

2.2. LEEFTIJD

De leeftijd van de minderjarige op het moment dat de rechter een beslissing neemt, kan een aanzienlijke impact hebben op de keuze voor een bepaalde maatregel, gezien bepaalde maatregelen wettelijk gezien een minimumleeftijd vereisen. Dat is bijvoorbeeld het geval voor de plaatsing in een gesloten federaal centrum of voor de uithandengeving. Er werden in het verleden trouwens al « *statistisch significante verschillen naargelang de leeftijdscategorie van de minderjarige* »¹⁰⁰ vastgesteld. Er werd dus aan de rechters gevraagd om de geboortedatum van de minderjarige op wie hun beslissing betrekking had, nader te preciseren.

Modernisering voor de Rechterlijke Orde, *Jeugdrechtbank Antwerpen. Een verkennend onderzoek*, Maart 2010, intern rapport, 63).

⁹⁵ Art. 38 van het Decreet van de Franse gemeenschap van 4 maart 1991 inzake hulpverlening aan de jeugd, Hoofdstuk IV van het Decreet van 7 maart 2008 inzake bijzondere jeugdbijstand.

⁹⁶ VANNESTE C., *De beslissingen genomen door de parketmagistraten en de jeugdrechters ten aanzien van delinquente minderjarigen*, Eindrapport, Brussel, Nationaal Instituut voor Criminalistiek en Criminologie, juni 2001.

⁹⁷ *Ibid.*, pp. 98 en 99.

⁹⁸ 1 ontbrekende waarde (=0.1%) aan Franstalige kant.

⁹⁹ VANNESTE C., 2001, *op.cit.*, p. 97.

¹⁰⁰ VANNESTE C., 2001, *op.cit.*, p. 102.

TAB. 4 DE LEEFTIJD VAN DE MINDERJARIGEN BETROKKEN BIJ EEN BESLISSING

LEEFTIJD	FEDERAAL		FR. ARR.		NL. ARR.	
	f	%	f	%	f	%
12	22	1,18	11	1,1	11	1,28
13	47	2,52	29	2,89	18	2,1
14	137	7,35	75	7,47	62	7,22
15	327	17,55	202	20,12	125	14,55
16	518	27,8	288	28,69	230	26,78
17	637	34,19	310	30,88	327	38,07
+ 18 jaar	175	9,39	89	8,86	86	10,01
Totaal¹⁰¹	1863	100	1004	100	859	100

De grote meerderheid van de beslissingen (80%) betreft jongeren die zich in de categorie van de 15-17 jarigen situeren, en dit voor beide gemeenschappen. Beslissingen inzake jongeren van 18 jaar en ouder maken ongeveer 9% van de geregistreeerde beslissingen uit¹⁰². De minderjarigen in onze populatie zijn allen 12 jaar en ouder. Beslissingen inzake zeer jonge minderjarigen, van 12 en 13 jaar, vormen een zeer beperkt deel van onze steekproef, namelijk minder dan 4%.

Als we deze bevindingen vergelijken met de resultaten van het onderzoek van 2001¹⁰³, dan kunnen we hieruit interessante conclusies trekken met betrekking tot de perceptie dat minderjarige « delinquenten » steeds jonger worden, hoewel we met dit soort vergelijkingen uiteraard zeer voorzichtig moeten zijn¹⁰⁴. We hebben geen aanwijzingen kunnen vinden dat de minderjarigen die vervolgd worden voor een als misdrijf omschreven feit, jonger worden. Uit andere vergelijkingsoefeningen kwamen gelijkaardige resultaten naar voor¹⁰⁵.

¹⁰¹ 14 ontbrekende waarden (=0.7%).

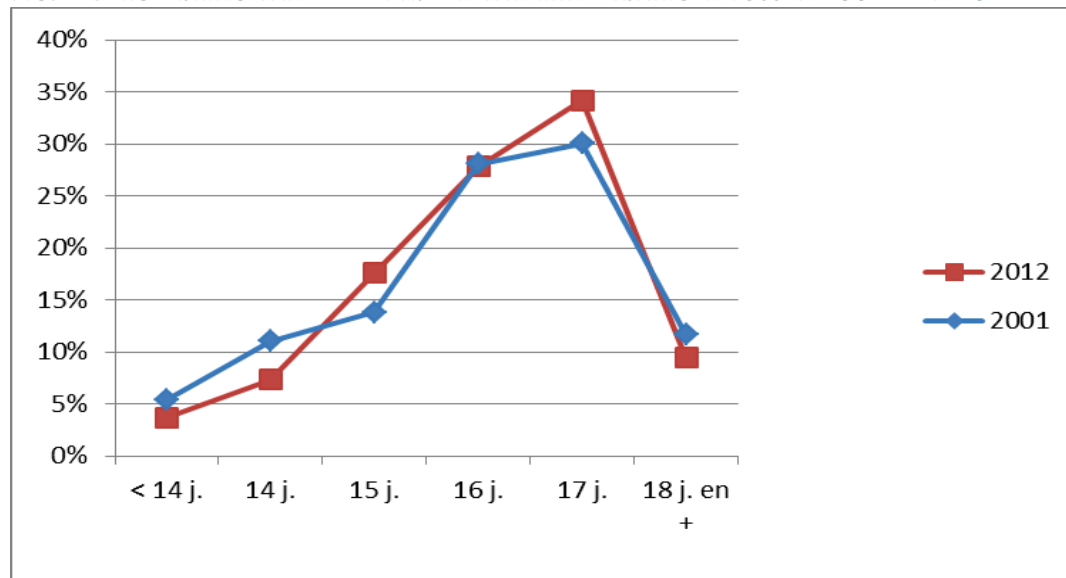
¹⁰² De resultaten van het onderzoek van 2001 waren gelijkaardig, VANNESTE C., 2001, *op.cit.*, pp. 100 en 101.

¹⁰³ De gegevens werden verzameld in 1999 en het onderzoek werd afgerond en gepubliceerd in 2001.

¹⁰⁴ Er zijn slechts 25 minderjarigen van 12 (N=6) en 13 jaar (N=19) die samen 5.4% van de representatieve steekproef « rechters » uitmaken. Het betreft een representatieve steekproef, terwijl onze onderzoekspopulatie alle minderjarigen omvat die betrokken waren bij een beslissing over een periode van 2 maanden.

¹⁰⁵ Justitie in cijfers, 2009, p. 43.

FIG. 2 VERGELIJKING VAN DE LEEFTIJDEN VAN MINDERJARIGEN TUSSEN 2001¹⁰⁶ EN 2012¹⁰⁷

Wanneer we iets dieper ingaan op deze “jongste” groep, dan blijken de misdrijven waarvoor deze jongeren voor de rechter dienen te verschijnen aan Franstalige kant vooral betrekking te hebben op opzettelijke slagen en verwondingen (N=16), zware diefstallen (N=10), gewone diefstallen (N=7) en seksuele misdrijven (N=5). De maatregelen die genomen worden zijn vooral ambulante maatregelen (inclusief de beslissingen tot « geen maatregel ») (N=25) die de minderjarige toelaten om in zijn eigen leefmilieu te blijven. In tweede instantie gaat het om plaatsingen in een IPPJ met een open regime (N=7)¹⁰⁸, gevolgd door de private plaatsingen (N=5) en – wat opvallend is – toch ook enkele plaatsingen in een IPPJ met een gesloten regime (N=2)¹⁰⁹.

Aan Nederlandstalige kant heeft 3,4% van de geregistreerde beslissingen betrekking op minderjarigen van 12 of 13 jaar¹¹⁰. De feiten waarvoor deze minderjarigen voor de jeugdrechter moesten komen, betreffen voornamelijk ernstige diefstallen (N=12), geweldmisdrijven tegen de eigendom (N=6) en misdrijven tegen de openbare veiligheid (N=6). De maatregelen die ten aanzien van deze groep jongeren opgelegd werden, zijn ook langs Nederlandstalige zijde voornamelijk ambulante maatregelen (N=21), zoals een behoud in het leefmilieu met voorwaarden of een berisping. In een aantal gevallen werd beslist geen maatregel op te leggen. Een tweetal keer werd de betrokkene geplaatst en dit in een open afdeling van een gemeenschapsinstelling.

2.3. GERECHTELIJK POS-DOSSIER

Op vraag van de opdrachtgevers gaat voorliggend onderzoek uitsluitend in op de maatregelen die genomen kunnen worden ten aanzien van MOF-jongeren. Het is echter belangrijk om aan te geven dat tal van rechters, zowel aan Franstalige als aan Nederlandertalige zijde, benadrukten dat de tekortkomingen en noden zich eerder situeren op het niveau van de POS-jongeren, dan de jongeren die vervolgd worden voor een als misdrijf omschreven feit (36, 4°).

¹⁰⁶ Voor deze oefening hebben we alleen de minderjarigen van 12 en 13 jaar opgenomen in de categorie van de min 13-jarigen. Bijgevolg werden de 5 minderjarigen van 10 en 11 jaar in de steekproef « rechters » geweerd uit de berekening. Zie VANNESTE C., 2001, *op.cit.*, p. 102.

¹⁰⁷ Alle minderjarigen zijn 12 jaar of jonger. De data werden verzameld eind 2011 en verwerkt en gepubliceerd in 2012.

¹⁰⁸ 4 beslissingen voor de sectie, 2 voor de sectie oriëntatie en 1 sectie die niet nader gespecificeerd werd.

¹⁰⁹ 2 beslissingen voor de sectie SODER.

¹¹⁰ N=29

De vragenlijst bevatte een vraag waarop de rechter diende te antwoorden of hij weet had van het bestaan van een lopend of reeds afgesloten POS-dossier. Uit tabel 5 die het volume en de verdeling van de beslissingen weergeeft ten aanzien van minderjarigen die ook betrokken waren bij een gerechtelijk POS-dossier, blijkt dat meer dan een vierde van de beslissingen die genomen werden in het kader van een MOF-feit minderjarigen betreft die ook betrokken waren bij een gerechtelijk POS-dossier. Dit lijkt iets vaker het geval te zijn aan Franstalige (29%) dan aan Nederlandstalige zijde (24.5%).

TAB. 5 GERECHTELIJK POS-DOSSIER (AL DAN NIET AFGESLOTEN)

POS-DOSSIERS?	FEDERAAL		FR. ARR.		NL. ARR.	
	f	%	f	%	f	%
Ja ¹¹¹	488	26,96	282	29,04	206	24,55
Neen	1322	73,04	689	70,96	633	75,45
Totaal ¹¹²	1810	100	971	100	839	100

Het gaat hier uiteraard enkel om « gerechtelijke » POS-dossiers waarvan de rechter op de hoogte is¹¹³. De minderjarige kan immers ook in een POS verkeren die door een SAJ (*Service d'aide à la jeunesse*) of het CBJ (Comité voor Bijzondere Jeugdzorg) in een vrijwillig kader opgevolgd wordt, nadat hulp gevraagd of aanvaard werd¹¹⁴. Deze gevallen werden niet mee in rekening genomen aangezien de rechter hier niet steeds van op de hoogte is. We hebben dus slechts gedeeltelijk informatie over de problematische situaties waarin de betrokken minderjarigen zich mogelijks bevinden (of bevonden), te meer omdat problematische situaties die aan de oppervlakte komen naar aanleiding van een als misdrijf omschreven feit niet steeds aanleiding geven tot de creatie van een afzonderlijk POS-dossier, maar aangepakt worden in het kader van het MOF-dossier.

2.4. EERSTE « VERSCHIJNING»¹¹⁵ VOOR DE JEUGDRECHTER / JEUGDRECHTBANK

Gezien de gerechtelijke antecedenten van de jongeren enige impact hebben op de maatregel die de jeugdrechter neemt¹¹⁶, hebben we onderzocht of de jongere een eerste keer voor de jeugdrechter verscheen en het dus een eerste maatregel betrof in het kader van een als misdrijf omschreven feit. We maakten een nieuwe variabele aan op basis van drie andere variabelen met name, of de minderjarige reeds gekend was voor een als misdrijf omschreven feit, of de aanleiding van de beslissing een (nieuwe) MOF-vordering betrof en of er voorafgaandelijk al een maatregel genomen werd voor het betreffende feit (of de betreffende feiten).

¹¹¹ Zowel afgesloten als niet afgesloten dossiers.

¹¹² 67 ontbrekende waardes (=3.6%), zowel aan Nederlandstalige als Franstalige kant.

¹¹³ Art. 38 van het Decreet van de Franse gemeenschap van 4 maart 1991 inzake hulpverlening aan de jeugd; Hoofdstuk IV van het Decreet van 7 maart 2008 inzake bijzondere jeugdbijstand; art. 8 van de Brusselse Ordonnantie van 29 april 2004 inzake hulpverlening aan jongeren (van kracht gegaan op 1 oktober 2009).

¹¹⁴ Art. 36 van het Decreet van de Franse gemeenschap van 4 maart 1991 inzake hulpverlening aan de jeugd; Hoofdstuk III van het Decreet van 7 maart 2008 inzake bijzondere jeugdbijstand.

¹¹⁵ We zetten de term verschijning tussen aanhalingstekens omdat we het in een niet strikt juridische zin gebruiken. Het betreft de eerste keer dat de jongere voor een jeugdrechter verschijnt.

¹¹⁶ In 2001 beging 46% van de minderjarigen waarvoor de jeugdrechter een beslissing diende te nemen al eerdere MOF-feiten waarvan de rechter op de hoogte was en het op de hoogte zijn van vroegere feiten heeft een invloed op het beroep dat gedaan wordt op twee types maatregelen: « de plaatsing in een gemeenschapsinstelling, waarvan de kans stijgt met bijna 50%, en de gemeenschapsdienst, waarvan de kans bijna drie keer lager ligt », VANNESTE C., op. cit., p. 91.

TAB. 6 EERSTE « VERSCHIJNING »

EERSTE VERSCHIJNING?	FEDERAAL		FR. ARR.		NL. ARR.	
	f	%	f	%	f	%
Ja	392	21,35	194	19,68	198	23,29
Neen	1444	78,65	792	80,32	652	76,71
Totaal¹¹⁷	1836	100	986	100	850	100

Ongeveer 20% van de beslissingen die de rechters namen tijdens de twee maanden van de dataverzameling heeft betrekking op minderjarigen die voor de eerste keer voor de jeugdrechter verschenen in het kader van een MOF en een maatregel voorgesteld of opgelegd kregen. Hoewel deze jongeren vaker een ambulante maatregel¹¹⁸ kregen, werden sommigen van hen ook geplaatst in een open of gesloten afdeling van een gemeenschapsinstelling¹¹⁹ of in een gesloten federaal centrum¹²⁰.

3. CONCLUSIE

Er werden gegevens verzameld over beslissingen genomen door jeugdrechters in 25 van de 27 gerechtelijke arrondissementen¹²¹. Het aandeel van de jeugdrechters dat aan het onderzoek deelnam, is hoog (94%). In totaal werden 1877 vragenlijsten ingevuld waarvan 54.2% aan Franstalige en 45.8% aan Nederlandstalige kant. Wanneer het aandeel (gewicht) van elk gerechtelijk arrondissement in het onderzoek gerelateerd wordt aan de instroom van zaken op de jeugdparquetten en de geregistreerde maatregelen op het niveau van de gemeenschappen, dan lijkt het er op dat we in staat zijn een realistisch beeld te schetsen van de beslissingen die jeugdrechters nemen of zouden willen nemen, ook al weten we dat dit beeld geenszins volledig is.

De jeugdrechters die de vragenlijsten invulden, zijn doorgaans (in 80% van de gevallen) titularis van het dossier.

We vinden een oververtegenwoordiging van jongens bij de geregistreerde beslissingen (88%). De meerderheid van de beslissingen betreffen jongeren met een leeftijd van 15 à 17 jaar (80%) en jongeren uit de leeftijdscategorie 12 tot 14 jaar zijn in meer dan 60% van de gevallen jongeren die al 14 jaar oud zijn. Bij een kwart (aan Nederlandstalige kant) en een derde (aan Franstalige kant) van de vragenlijsten is op het ogenblik van de registratie eveneens sprake van een lopend of afgesloten gerechtelijk POS-dossier en ongeveer een vijfde van de vragenlijsten heeft betrekking op een jongere die voor de eerste keer voor de rechter verscheen in het kader van een MOF, waarbij dus sprake is van een eerste maatregel of herstelrechtelijk aanbod op het niveau van de jeugdrechtbank.

¹¹⁷ 41 ontbrekende waarden (= 2.18%), zowel aan Nederlandstalige als Franstalige kant.

¹¹⁸ Zie tabel 24, de statistisch significante associaties met de verschillende maatregelen.

¹¹⁹ 40 Franstalige en 14 Nederlandstalige beslissingen.

¹²⁰ 12 Franstalige en 20 Nederlandstalige beslissingen.

¹²¹ De gerechtelijke arrondissementen Eupen en Veurne namen niet deel aan het onderzoek.

HOOFDSTUK 3 DE BESLISSING VAN DE JEUGDRECHTER

In dit tweede hoofdstuk worden de geregistreerde beslissingen meer in detail besproken. Een eerste gedeelte behandelt de context waarin de beslissing genomen werd zoals de beslissingsfase, de aanleiding tot het nemen van de beslissing, de door de minderjarige gepleegde feiten, het al dan niet aanwezig zijn van voorgaande maatregelen, alsook de aanwezigheid van een advies of verzoek van de sociale dienst. In een tweede deel wordt dieper ingegaan op de inhoud van de beslissing waaronder de aard en de duur van de opgelegde maatregelen. Hoewel dit niet de centrale focus van het onderzoek uitmaakt, wordt in een derde deel afsluitend bekeken in hoever de genomen maatregelen samenhangen met een aantal kenmerken zoals het arrondissement, het profiel van de minderjarigen, de feiten, de beslissingsfase en/of de hoedanigheid van de rechter.

1. CONTEXT VAN DE BESLISSING

1.1. DE BESLISSINGSFASE

In de vragenlijst werd gepolst naar de fase waarin de beslissing genomen werd (*cfr. Supra*). De jeugdrechter had de keuze uit drie antwoordmogelijkheden, namelijk in de voorlopige fase bij beschikking, in de voorlopige zonder beschikking of in de fase ten gronde bij vonnis. Op basis van enkele opmerkingen van de rechters bij de start van de registratie werd bij de verwerking van de gegevens nog een categorie toegevoegd, zijnde “wijzigende beschikking na vonnis”. De rechters hebben deze optie, indien van toepassing, vermeld op het registratieformulier¹²².

We kunnen er vanuit gaan dat afhankelijk van de beslissingsfase andere maatregelen opgelegd worden. In principe is het zo dat de rechter in de voorlopige of onderzoeksfase¹²³ in het licht van het vermoeden van onschuld enkel voorlopige maatregelen - maatregelen van bewaring of onderzoek - kan nemen die tot doel hebben de maatschappij en/of de jongere te beschermen en verder onderzoek mogelijk te maken. De jeugdrechterbank kan in de voorlopige fase, waarin de schuld van de minderjarige nog niet vaststaat, dus geen opvoedkundige maatregelen met het karakter van een sanctie opleggen. Bepaalde maatregelen of voorwaarden zoals een berisping of het verrichten van betaalde arbeid ten behoeve van het slachtoffer kunnen dan ook niet in de voorlopige fase bevolen worden. Een prestatie van algemeen nut kan in de voorlopige fase opgelegd worden maar wordt dan - theoretisch gezien althans - als onderzoeksmaatregel aanzien en mag niet meer dan 30 uren bedragen (*cfr. Supra*). Een plaatsing in een federaal detentiecentrum kan echter enkel in de voorlopige fase opgelegd worden en enkel en alleen indien de openbare veiligheid ernstig bedreigd wordt¹²⁴.

Voor de analyse en bespreking van de resultaten wordt een onderscheid gemaakt tussen enerzijds de voorlopige fase en anderzijds de fase ten gronde. De voorlopige fase omvat alle beslissingen genomen in de voorlopige fase, al dan niet bij beschikking. De fase ten gronde omvat de vonnissen, alsook de wijzigende beschikkingen na vonnis.

¹²² We dienen er rekening mee te houden dat mogelijk niet alle jeugdrechters deze categorie systematisch hebben aangegeven - ze werd immers a posteriori gecreëerd - wat een potentiële onderschatting van de categorie impliceert.

¹²³ Het onderzoek heeft enerzijds als doel de persoonlijkheid van de jongere en het milieu waarin hij wordt grootgebracht te leren kennen en anderzijds uit te maken wat zijn belang is en welke middelen voor zijn opvoeding of behandeling geschikt zijn (Put J., *Handboek Jeugdbeschermingsrecht*, Brugge, Die Keure, 2010, 253).

¹²⁴ Andere voorwaarden zijn: de betrokken jongen is minstens 14 jaar oud op het ogenblik van de feiten, er bestaan ernstige aanwijzingen van schuld, het gaat om vrij ernstige feiten waarop voor meerderjarigen zware straffen staan (opsluiting van 5 tot 10 jaar of meer) en opname in een gemeenschapsinstelling is onmogelijk wegens gebrek aan plaats (Art. 3, Wet 1 maart 2002 betreffende de voorlopige plaatsing van minderjarigen die een als misdrijf omschreven feit hebben gepleegd).

TAB. 7 DE BESLISSINGSFASE

BESLISSINGSFASE	FEDERAAL		FR. ARR.		NL. ARR.	
	f	%	f	%	f	%
Voorlopige fase	1230	65,57	761	74,83	469	54,6
<i>Bij beschikking</i>	1148	61,19	700	68,83	448	52,15
<i>Zonder beschikking</i>	82	4,37	61	6	21	2,44
Fase ten gronde	646	34,43	256	25,17	390	45,4
<i>Vonnis</i>	561	29,9	206	20,26	355	41,3
<i>Wijzigende beschikking na vonnis</i>	85	4,53	50	4,92	35	4,07
Totaal	1876	100	1017	100	859	100

Uit tab. 7 valt af te leiden dat ongeveer twee op drie van de geregistreerde beslissingen genomen werden in de voorlopige fase (66%), wat overeenstemt met de resultaten uit 2001¹²⁵. Vanneste stelde vast dat 60% van de geregistreerde maatregelen uitgesproken werd bij beschikking en 40% bij vonnis.

De cijfers wijzen op opmerkelijke verschillen tussen de arrondissementen aan beide kanten van de taalgrens. Aan Franstalige kant werden meer beslissingen genomen in de voorlopige fase (75%) dan aan Nederlandstalige kant (55%). Dit verschil tussen de gemeenschappen wordt echter vooral in de hand gewerkt door de cijfers van enkele Nederlandstalige arrondissementen waar het percentage beslissingen genomen in de fase ten gronde het aantal beslissingen in de voorlopige fase (sterk) overstijgt¹²⁶, daar waar dit percentage voor de meeste Franstalige arrondissementen minder dan 20% bedraagt¹²⁷. De verschillen tussen Noord en Zuid dienen dus enigszins genuanceerd te worden en zijn eerder op rekening te schrijven van enkele arrondissementen.

Van waar deze verschillen komen is niet onmiddellijk uit de cijfers af te leiden. Zo zou het bijvoorbeeld kunnen dat gedurende de onderzochte periode in een aantal Nederlandstalige arrondissementen toevallig minder jongeren voorgeleid werden. De verschillen zijn echter erg groot en we kunnen dan ook de vraag stellen of ze wel op een dergelijk toeval berusten. Allicht zijn de cijfers een uiting van een verschillend vervolgings- en/of berechtingsbeleid in de diverse gerechtelijke arrondissementen. Een exploratieve analyse van beslissingen die geregistreerd werden op het niveau van het parket toonde reeds aan dat er door de jeugdparketten zeer verschillende praktijken gehanteerd worden zowel voor wat het voegen van zaken¹²⁸, als het vorderen en (rechtstreeks) dagvaarden van de jeugdrechter betreft¹²⁹.

¹²⁵ VANNESTE C., Een onderzoek naar de beslissingen genomen door de parketmagistraten en de jeugdrechters, *Tijdschrift voor Jeugdrecht en Kinderrechten*, 2001/5, pp. 195 en 196.

¹²⁶ Voor Kortrijk gaat het om 83% van de geregistreerde beslissingen, voor Ieper om 78%, voor Leuven om 76%, voor Brugge om 70%, voor Oudenaarde om 65%, en voor zowel Mechelen als Dendermonde om 55%. Doorgaans gaat het om een verhoogd percentage vonnissen, maar voor sommige arrondissementen is ook sprake van een verhoogd percentage wijzigende beschikkingen na vonnis.

¹²⁷ Met uitzondering van de arrondissementen Neufchâteau (60%) en Marche-en-Famenne (88%).

¹²⁸ Het betreft hier het overmaken van een aangemelde zaak op het jeugdparket met een zaak die al bij de jeugdrechter aanhangig werd gemaakt zonder dat er formeel gevorderd of gedagvaard wordt.

¹²⁹ DETRY I., GOEDSEELS E., VANNESTE C., Les chiffres des parquets de la jeunesse au grand jour, in GAZAN F., DE CRAIM C., TRAETS E. (eds.), *Jeugd delinquentie: op zoek naar passende antwoorden. Délinquance juvénile: à la recherche de réponses adaptées*, Antwerpen/Apeldoorn, 2010, pp. 61 en 62.

1.2. AANLEIDING VAN DE BESLISSING

Door de aanleiding van de beslissing te bekijken, krijgen we een idee van de situatie waarin de rechter zich bevindt op het moment dat hij zijn beslissing neemt. De beschikbaarheid van de maatregelen kan immers sterk variëren naargelang de rechter te maken krijgt met een onvoorziene situatie (bijvoorbeeld een jongere die voorgeleid wordt en voor wie onmiddellijk een beslissing genomen moet worden) of met een omstandigheid die voorzien kon worden (bijvoorbeeld de voorgaande maatregel loopt ten einde en de situatie van de minderjarige moet opnieuw bekeken worden).

Tijdens de fase van de dataverzameling gaven de rechters dit ook zelf aan. Een belangrijk bepalend element bij het nemen van een beslissing is het feit of het gaat om een « onvoorziene situatie » dan wel of het de « opvolging van een dossier » betreft, hetgeen de rechter meer de mogelijkheid geeft om te anticiperen en zijn beslissing voor te bereiden. Om die reden deelden we de antwoordmogelijkheden met betrekking tot de aanleiding tot de beslissing op in twee grote categorieën: « onvoorzien voorval » enerzijds en « opvolging van het dossier » anderzijds. De eerste categorie verzamelt de eerste twee motieven: « (nieuwe) MOF-vordering » en « problemen tijdens de uitvoering van een lopende maatregel ». De tweede categorie bevat de andere categorieën¹³⁰, met uitzondering van de categorie « andere » die specifieke voorvallen omvat¹³¹.

TAB. 8 AANLEIDING VAN DE BESLISSING

AANLEIDING	FEDERAAL		FR. ARR.		NL. ARR.	
	f	%	f	%	f	%
Onvoorzien voorval	1167	58,96	579	53,27	589	65,95
Lopend dossier	732	36,98	451	41,49	281	31,43
Andere	80	4,04	57	5,24	23	2,57
Totaal	1979 ¹³²	100	1087	100	893	100

Meer dan de helft van de beslissingen werd genomen ten gevolge van een « onvoorzien voorval », een percentage dat zelfs nog iets hoger ligt aan Nederlandstalige kant. De antwoordcategorie « (nieuw) MOF-vordering » moet echter met de nodige voorzichtigheid bekeken worden, gezien het op verschillende manieren geïnterpreteerd werd¹³³, wat mogelijk leidt tot een overschatting van het aantal « onvoorziene situaties ».

1.3. DE FEITEN

In de vragenlijst werd ook gepeild naar de kwalificatie van het feit of de feiten naar aanleiding waarvan de beslissing genomen werd. Per geregistreerde beslissing konden meerdere feiten aangevinkt worden.

De resultaten verschaffen interessante informatie, maar we mogen hier niet uit het oog verliezen dat in een beschermrechtelijk kader de genomen maatregel niet enkel gerelateerd wordt aan het specifieke feit waarvoor gevorderd wordt. Een jeugdrechter spreekt zich immers niet enkel en alleen uit op basis van het gepleegde feit (of de gepleegde feiten), maar baseert zich op de hele context van

¹³⁰ Zijnde « de maatregel van eerste keuze wordt beschikbaar » en « einde termijn van een voorgaande maatregel ».

¹³¹ Zoals de politie die een weggelopen minderjarige terug vindt, een verandering van de voorwaarden ten gevolge van een verhuis, ...

¹³² In de vragenlijst konden verschillende motieven aangekruist worden.

¹³³ Sommigen kruisten dit antwoord aan wanneer het om een nieuw feit ging waarvoor de jongere voor de rechter gebracht werd, terwijl anderen er een ruimere interpretatie aan gaven en het systematisch aankruisten omdat er eigenlijk steeds een MOF aan de basis lag van de verschijning voor de rechter (*cf. Supra Methodologie*).

de minderjarige. Ook de wet stelt uitdrukkelijk dat de rechter bij het opleggen van een maatregel rekening dient te houden met verschillende factoren waaronder de persoonlijkheids- en maturiteitsgraad van de betrokkene, zijn leefmilieu, de ernst van de feiten, de schade en de gevolgen voor het slachtoffer, eerder genomen maatregelen, de veiligheid van de betrokkene, alsook de openbare veiligheid¹³⁴. Een aantal jeugdrechters heeft hier tijdens de exploratieve fase (*cfr. Supra*), maar ook tijdens de fase van de dataverzameling sterk de nadruk op gelegd.

Om de analyse en de bespreking van de resultaten te vergemakkelijken, werden de geregistreerde misdrijven gehergroepeerd in een viertal categorieën, met name misdrijven tegen goederen¹³⁵, misdrijven tegen personen¹³⁶, verdovende middelen, misdrijven tegen de openbare veiligheid en - tot slot - nog een restcategorie.

TAB. 9 KWALIFICATIE VAN DE FEITEN

FEIT	FEDERAAL		FR. ARR.		NL. ARR.	
	f	%	f	%	f	%
Misdrijven tegen goederen	1513	53,54	836	52,94	677	54,29
<i>Diefstal met geweld of bedreiging</i>	569	20,13	342	21,66	227	18,2
<i>Diefstal met braak of verzwarende omstandigheden</i>	425	15,04	222	14,06	203	16,28
<i>Gewone diefstal</i>	318	11,25	144	9,12	174	13,95
<i>Geweldsmisdrijven tegen de eigendom</i>	201	7,11	128	8,11	73	5,85
Misdrijven tegen personen	658	23,28	421	26,66	237	19,01
<i>Opzettelijke slagen en verwondingen</i>	501	17,73	317	20,08	184	14,76
<i>Seksuele misdrijven</i>	132	4,67	85	5,38	47	3,77
<i>Doodslag, moord (of poging tot)</i>	25	0,88	19	1,2	6	0,48
Verdovende middelen (drugs)	310	10,97	151	9,56	159	12,75
Misdrijven tegen de openbare veiligheid	241	8,53	116	7,35	125	10,02
Andere	104	3,86	55	3,48	49	3,93
Totaal	2826¹³⁷	100	1579	100	1247	100

Meer dan de helft (54%) van de geregistreerde feiten zijn misdrijven tegen goederen (tab. 9). In iets minder dan een kwart (23%) gaat het om misdrijven tegen personen. De verdeling van de geregistreerde feiten is vrij gelijkaardig voor de beide gemeenschappen, met iets minder misdrijven tegen personen (vnl. slagen en verwondingen) en iets meer drugsfeiten en misdrijven tegen de openbare veiligheid langs Nederlandstalige, dan langs Franstalige kant.

Aangezien jeugdrechters meerdere feiten per beslissing konden registreren, werd nagegaan hoe vaak er sprake is van een cumulatie van feiten.

¹³⁴ Jeugdwet, art. 37 §1.

¹³⁵ Waaronder gewone diefstal, diefstal met geweld of braak en geweldsmisdrijven tegen de eigendom.

¹³⁶ Waaronder opzettelijke slagen en verwondingen, seksuele misdrijven en moord en doodslag of pogingen daartoe.

¹³⁷ Dit aantal ligt (beduidend) hoger dan het aantal ingevulde vragenlijsten aangezien jeugdrechters meerdere feiten konden aankruisen of opgeven.

TAB. 10 CUMULATIE VAN FEITEN

CUMULATIE VAN FEITEN?	FEDERAAL		FR. ARR.		NL. ARR.	
	f	%	f	%	f	%
Ja	631	34,09	374	37,74	257	29,88
Neen	1220	65,91	617	62,26	603	70,12
Totaal ¹³⁸	1851	100	991	100	860	100

Bij ruim een derde (34%) van de geregistreerde beslissingen is sprake van een cumulatie van feiten (tabl. 10). Dit aantal is iets groter aan Franstalige (38%), dan aan Nederlandstalige kant (30%). Wanneer er sprake is van een cumulatie van feiten, dan gaat het doorgaans om twee of drie gecumuleerde feiten. Slechts zelden waren het er vier of meer.

Op te merken valt dat het hier allicht om een onderschatting van het aantal gecumuleerde feiten gaat¹³⁹. In de vragenlijst werden immers een tiental categorieën van misdrijven opgenomen. De rechters dienden per beslissing één of meerdere categorieën aan te vinken. Doorgaans hebben ze een categorie slechts één keer aangekruist, ook wanneer er binnen die categorie sprake was van meerdere feiten. Het gaat hier dus eerder om een cumulatie van categorieën, dan wel om een cumulatie van feiten.

1.4. VOORGAANDE REACTIE(S)

Er werd aan de rechters gevraagd of er ten aanzien van de betrokken minderjarige en naar aanleiding van het betreffende feit reeds een reactie geweest was (een herstelrechtelijk aanbod, een geschreven project en/of een of andere maatregel).

TAB. 11 VOORGAANDE REACTIE(S)

VOORGAANDE REACTIE(S) ?	FEDERAAL		FR. ARR.		NL. ARR.	
	f	%	f	%	f	%
Ja	1011	56,04	583	59,31	428	52,13
Neen	793	43,96	400	40,69	393	47,87
Totaal ¹⁴⁰	1804	100	983	100	821	100

In bijna 60% van de beslissingen kreeg de minderjarige voorheen reeds één of meerdere maatregelen opgelegd in het kader van dezelfde feiten¹⁴¹.

1.5. ADVIES VAN DE SOCIALE DIENST¹⁴²

Het advies van de SPJ (*service de protection judiciaire*) of de sociale dienst van de jeugdrechtbank kan ook een impact hebben op de beslissing die de jeugdrechter neemt. Enerzijds geeft het maatschappelijk onderzoek een globaal beeld van de minderjarige, waarop de rechter zijn/haar beslissing kan baseren. Anderzijds gebeurt het dat de betrokken dienst uitspraak doet over de maatregelen die ze het meest gepast acht voor de situatie van de minderjarige.

¹³⁸ 26 missings (=1,4%), afkomstig uit Franstalige arrondissementen.

¹³⁹ Dit vermoeden wordt bevestigd wanneer we de cijfers leggen naast deze uit het onderzoek van Vanneste. In dit onderzoek was er namelijk in 51% van de gevallen sprake van een cumulatie van feiten (VANNESTE C., *op. cit.*, p. 197).

¹⁴⁰ 73 missings (=3,9%), zowel aan Nederlandstalige als Franstalige kant.

¹⁴¹ Zoals hierboven vermeld, is het feit slechts één van de elementen die een rol spelen bij het nemen van een beslissing.

¹⁴² De «*service de protection judiciaire (SPJ)*» aan Franstalige kant, de «*sociale dienst van de jeugdrechtbank*» aan Nederlandstalige kant.

Voorafgaand dient er op gewezen te worden dat er (grote) verschillen bestaan tussen de gemeenschappen voor wat de praktijk van de adviezen betreft¹⁴³. Binnen de Vlaamse Gemeenschap worden verslagen van de sociale dienst standaard afgerond met een gedetailleerd advies of verzoek over de te nemen maatregel. Consulente stellen ook nota's op die de rechters informeren over de stand van zaken van een bepaald dossier en waarin ook voorstellen geformuleerd worden voor het al dan niet behouden of wijzigen van de opgelegde maatregel(en). Tussen de rechters en consulente wordt ook informeel overleg gepleegd.

De situatie blijkt niet zo uniform in de Franstalige arrondissementen. Het is inderdaad zo dat de « adviezen van de SPJ » - die volgens sommige magistraten trouwens eerder « SPJ-verslagen » genoemd moeten worden - de rechter niet systematisch een bepaalde maatregel adviseren. Er dient een onderscheid gemaakt te worden tussen twee opdrachten van de SPJ: enerzijds de opdracht tot toezicht waarna de SPJ « een toezichtsverslag » opmaakt en anderzijds de opdracht tot maatschappelijk onderzoek die geacht wordt de magistraat te informeren over de te nemen maatregel(en). Dit maatschappelijk onderzoek moet wat men « het SPJ-advies » heet, omvatten. Om dit te realiseren moet de rechter expliciet een dergelijk onderzoek aanvragen, wat niet systematisch gebeurt omwille van tal van redenen die hieronder besproken zullen worden. En zelfs als in het dossier wel een maatschappelijk onderzoek beschikbaar is, dan blijkt dit niet steeds een advies te bevatten over de te nemen maatregel. Ook aan Franstalige kant zijn tal van « informele » contacten tussen de rechters en de consulente (« les délégués ») van de SPJ, zoals mondelinge informatie-uitwisseling tijdens de kabinetszittingen, telefonische contacten of per e-mail.

Deze verschillen dienen mee in het achterhoofd gehouden te worden bij het lezen en interpreteren van de resultaten.

TAB. 12 ADVIES VAN DE SOCIALE DIENST

ADVIES VAN SOCIALE DIENST?	FEDERAAL		FR. ARR.		NL. ARR.	
	f	%	f	%	f	%
Ja	967	52,67	403	41,21	564	65,73
Neen	869	47,33	575	58,79	294	34,27
Totaal ¹⁴⁴	1836	100	978	100	858	100

In de Franstalige arrondissementen zegt meer dan de helft van de rechters niet te beschikken over een formeel advies vanwege hun SPJ, terwijl de Nederlandstalige rechters aangaven in 66% van de gevallen op het moment van hun beslissing over een advies te beschikken van de sociale dienst (tab. 12). Logischerwijs is er minder vaak een advies voor handen bij beslissingen inzake minderjarigen die voor de eerste keer voor een rechter of voor de rechtbank verschijnen¹⁴⁵: 95% van de Franstalige adviezen en 85% van de Nederlandstalige adviezen heeft betrekking op maatregelen ten aanzien van minderjarigen die al gekend zijn bij de jeugdrechtbank. Zelfs als we de eerste verschijningen buiten beschouwing laten, komen formele adviezen proportioneel meer voor bij de Nederlandstalige dan bij de Franstalige rechters¹⁴⁶.

Er zijn echter grote verschillen merkbaar naargelang het arrondissement: aan Franstalige kant schommelt het percentage tussen 16% en 77% beschikbare adviezen. Langs Nederlandstalige zijde

¹⁴³ Dit bleek onder meer uit de dossierinzage, alsook uit de contacten die de onderzoeksters tijdens de exploratieve fase met de jeugdrechtbanken hadden.

¹⁴⁴ 41 missings (=2,2%), voornamelijk langs FR kant.

¹⁴⁵ 194 Franstalige minderjarigen en 198 Nederlandstalige (zie tabel 6).

¹⁴⁶ 72% van de Vlaamse rechters beschikt over een formeel advies van de sociale dienst voor de minderjarigen die al gekend zijn en 49% van de Franstalige rechters.

laten vooral Gent (82%), Dendermonde (75%), Antwerpen (72%) en Turnhout (72%) zich kenmerken door een - relatief gezien - hoog aantal adviezen.

Wanneer een advies geformuleerd wordt door de sociale dienst of de SPJ, dan wordt dit doorgaans ook gevolgd (tab. 13). In de Nederlandstalige arrondissementen volgt men dit vaker “volledig” dan in de Franstalige arrondissementen, terwijl men in deze laatste het advies vaker “gedeeltelijk” volgt¹⁴⁷.

TAB. 13 GEVOLG DAT GEGEVEN WORDT AAN HET ADVIES VAN DE SOCIALE DIENST OF DE SPJ

ADVIES GEVOLGD?	FEDERAAL		FR. ARR.		NL. ARR.	
	f	%	f	%	f	%
Ja	768	80,67	288	72,73	480	86,33
Gedeeltelijk	127	13,34	86	21,72	41	7,37
Neen	57	5,99	22	5,56	35	6,29
Totaal¹⁴⁸	952	100	396	100	556	100

De grotere proportie adviezen die « gedeeltelijk » opgevolgd werden aan Franstalige kant kan verklaard worden doordat - zoals hierboven toegelicht werd - een dergelijk advies niet systematisch een specifieke maatregel preciseert. In dergelijke situaties kan de rechter aangeven « gedeeltelijk » het advies te volgen, in die zin dat hij er op een algemene manier rekening mee houdt om zijn beslissing te nemen. In meer dan de helft van deze situaties (58%) vonden de onderzoekers geen enkele informatie inzake een advies terug in het dossier. Het betreft waarschijnlijk informatie die mondeling uitgewisseld werd. Het begrip « advies » is vrij breed. Het vaakst betreft het verslagen van een maatschappelijk onderzoek die aan de rechter bezorgd worden en waarin geadviseerd wordt in welke richting de beslissing kan gaan. Ook als hierover informatie beschikbaar is, dan blijkt de rechter een maatregel te kunnen nemen die verschilt van deze die geadviseerd wordt¹⁴⁹ of de maatregel die door de SPJ¹⁵⁰ geadviseerd wordt te kunnen cumuleren met andere maatregelen. Enkele Franstalige magistraten benadrukten trouwens hun onafhankelijkheid door erop te wijzen dat hun beslissingen op geen enkel specifiek advies gebaseerd zijn.

Wanneer het advies van de SPJ een maatregel betreft die toelaat dat de jongere in zijn leefmilieu blijft, dan wordt dit advies vaak gevolgd door de jeugdrechter. Wanneer het SPJ-verslag een plaatsing adviseert, dan is de rechter niet zelden « strenger » in zijn beslissing: als de SPJ een plaatsing in een IPPJ met een open regime suggereert, dan kiest de rechter wel eens voor een gesloten regime.

Ook aan Nederlandstalige kant werd nagegaan welke maatregel door de jeugdrechter opgelegd werd indien het advies of verzoek van de sociale dienst niet of slechts gedeeltelijk gevolgd werd. Wanneer het advies een maatregel met verblijf in het eigen leefmilieu betrof, zoals een behoud in het leefmilieu met voorwaarden, dan legde de jeugdrechter - net zoals aan Franstalige kant - meestal een gelijkaardige maatregel op. Betrof het advies echter een plaatsing, dan werd door de jeugdrechter doorgaans geopteerd voor een maatregel in het thuismilieu of voor een “minder zware” plaatsing, zoals een plaatsing in een privé-instelling in plaats van een plaatsing in een gemeenschapsinstelling. Wanneer de jeugdrechter het advies of verzoek van de sociale dienst niet volgde, was het dus meestal om een gelijkaardige of minder ingrijpende maatregel op te leggen.

¹⁴⁷ Wanneer een advies in Nederlandstalige arrondissementen slechts “gedeeltelijk” gevolgd werd, blijkt dit doorgaans om één van de volgende situaties te gaan: de sociale dienst gaf een advies betreffende de tijdsduur en de jeugdrechter koos een andere duur of de sociale dienst adviseerde twee maatregelen en de jeugdrechter legde er slechts één van op.

¹⁴⁸ 15 missings (=1,6%) zowel aan Franstalige als Nederlandstalige zijde.

¹⁴⁹ Het gebeurt dat de rechter kiest voor één of meerdere maatregelen die toelaten dat de jongere in zijn leefmilieu blijft, terwijl het verslag van het maatschappelijk onderzoek een plaatsing aanbeveelt.

¹⁵⁰ Het gaat meestal om een ondertoezichtstelling en voorwaarden voor het behoud in het leefmilieu.

1.6. HET PARKET

1.6.1. DE VORDERING VAN HET PARKET

Er werd ook informatie verzameld over de maatregel (of maatregelen) die door het parket gevorderd werd(en). Om hier een zicht op te krijgen werden de (papieren) jeugdrechtbankdossiers geraadpleegd. Deze informatie was echter niet steeds aanwezig in het dossier. Wanneer er in het dossier een vordering of dagvaarding aanwezig was, bevatte deze ook niet steeds een specifieke vraag of eis vanuit het parket, wat in tab. 14 weergegeven wordt met “niet nader gepreciseerd”.

TAB. 14 EIS VAN HET PARKET¹⁵¹

EIS PARKET	FEDERAAL		FR. ARR.		NL. ARR.	
	f	%	f	%	f	%
Niet gepreciseerd	900	49,4	376	37,71	524	63,52
Herstelrechtelijk aanbod	36	1,98	7	0,7	29	3,52
Behoud in leefmilieu	224	12,29	139	13,94	85	10,3
Plaatsing in open regime	194	10,65	175	17,55	19	2,3
Plaatsing in gesloten regime	233	12,79	182	18,25	51	6,18
Plaatsing in gesloten federaal centrum	136	7,46	107	10,73	29	3,52
Uithandengeving	11	0,6	10 ¹⁵²	1	1 ¹⁵³	0,12
Andere ¹⁵⁴	88	4,83	1	0,1	87	10,55
Totaal ¹⁵⁵	1822	100	997	100	825	100

Uit de resultaten kunnen we opmaken dat in ongeveer de helft van de dossiers (49,4%) het parket haar eis niet nader preciseerde. Dit percentage ligt veel hoger aan Nederlandstalige (63,5%), dan aan Franstalige kant (37,7%). Wanneer door het parket een specifieke maatregel gevorderd werd, dan gaat het in ongeveer 31% van de gevallen om een plaatsing (tegenover 14,9% waar geen plaatsing gevraagd werd). Deze bevinding zou kunnen suggereren dat jeugdrechters door het parket onder druk gezet worden om een plaatsing van welke aard ook op te leggen. Langs Franstalige zijde lijkt deze druk duidelijker aanwezig te zijn dan langs Nederlandstalige zijde (46% versus 12%). In de Franstalige arrondissementen werd ook iets vaker een uithandengeving gevraagd (voornamelijk in Franstalig Brussel). Aan Nederlandstalige zijde vroeg het parket dan weer iets vaker een herstelrechtelijk aanbod, hoewel dit aantal over het algemeen zeer beperkt bleef^{f156}.

¹⁵¹ Het was mogelijk meerdere items aan te vinken. Deze zijn allen opgenomen in tabel 14.

¹⁵² 7 in Brussel, 1 in Liège en 2 in Verviers.

¹⁵³ In Antwerpen.

¹⁵⁴ Hier gaat het bijvoorbeeld om de vraag tot het opheffen van een maatregel.

¹⁵⁵ 323 missings (15,1%) zowel aan Franstalige als aan Nederlandstalige kant. In deze dossiers was geen vordering of dagvaarding met betrekking tot de relevante feiten aanwezig. Aangezien soms meer dan één specifieke maatregel gevorderd werd door het parket, overstijgt het totaal aantal geregistreerde antwoorden het aantal geregistreerde beslissingen.

¹⁵⁶ Wat allicht te verklaren valt door het feit dat het jeugdparquet zelf steeds een herstelrechtelijk aanbod dient te overwegen alvorens de zaak voor de jeugdrechter te brengen (Jeugdwet, art. 45^{quater} §1).

1.6.2. REACTIE VANUIT HET PARKET

Het parket heeft verschillende mogelijkheden ten aanzien van een minderjarige die vervolgd wordt voor als misdrijf omschreven feiten. Het kan de jeugdrechter vatten, het dossier seponeren of bepaalde interventies voorstellen die onder zijn bevoegdheid vallen. Er zijn drie dergelijke reactiemogelijkheden: de herinnering aan de wet, de waarschuwingsbrief en het bemiddelingsaanbod¹⁵⁷.

Het onderzoeksteam trachtte om in het dossier een spoor te vinden van deze interventies, wat zeer moeilijk bleek in de Franstalige arrondissementen. Voor 16% van de geraadpleegde dossiers kon dergelijke informatie verzameld worden. In 13% van de gevallen blijkt er geen enkele voorafgaande interventie van het parket geweest te zijn. De percentages die bekomen werden voor het voorstel tot bemiddeling, de herinnering aan de wet en de waarschuwingsbrief (respectievelijk: 1.18%, 1.47%, 0.79%) lijken ons te beperkt en niet representatief genoeg om er verder op in te gaan. Er bestaat weinig twijfel over dat deze interventies van het parket ondervertegenwoordigd zijn aan Franstalige kant.

Meer informatie hierover zou bekomen kunnen worden door de dossiers van het parket te raadplegen. Dit was echter niet mogelijk in het kader van dit onderzoek. Dit betekent eveneens dat de rechter bij zijn beslissing niet noodzakelijk weet heeft van de initiatieven die voorheen genomen werden door het parket, tenzij hij er mondeling over geïnformeerd werd. Bovendien is er niet alleen de moeilijkheid om informatie te vinden, maar is er ook een probleem op het vlak van tijd. Zo werden herinneringen aan de wet of bemiddelingsvoorstellen teruggevonden die dateerden van 2-3 jaar geleden. Het valt te vermoeden dat de rechter interventies die van zo lang geleden dateren niet meer in rekening neemt bij zijn beslissing.

Wat de Nederlandstalige arrondissementen betreft stelden we vast dat in de jeugdrechtbankdossiers meestal informatie beschikbaar was over een eventueel bemiddelingsaanbod, maar niet over de andere afhandelingsmodaliteiten¹⁵⁸. Concreet betekent dit dat in de meeste arrondissementen in de vordering van het jeugdparquet op systematische wijze informatie opgenomen is over het bemiddelingsaanbod, alsook over de redenen waarom er geen aanbod overwogen werd. De informatie met betrekking tot het bemiddelingsaanbod op parketniveau is met andere woorden - wat de Nederlandstalige arrondissementen betreft - vrij accuraat.

Uit de resultaten blijkt dat in ongeveer een derde van de zaken (30.2%) een bemiddeling door het jeugdparquet voorgesteld werd. Bij iets meer dan de helft (55%) gebeurde dit niet en voor 14% was geen informatie voorhanden. Bij de interpretatie van deze resultaten dient men uiteraard rekening te houden met het feit dat het al dan niet voorstellen van een bemiddeling sterk afhankelijk is van de aard van het gepleegde feit en het al dan niet geïdentificeerd zijn van een slachtoffer.

2. INHOUD VAN DE BESLISSING

In dit deel wensen we dieper in te gaan op de specifieke inhoud van de geregistreerde beslissingen, met andere woorden op de aard en duur van de door de jeugdrechter opgelegde maatregelen.

¹⁵⁷ Art. 45ter en art. 45quater, Jeugdwet.

¹⁵⁸ Wat enigszins logisch is omdat deze afhandelingsmogelijkheden – een herinnering aan de wet of een waarschuwingsbrief – gepaard gaan met een klassering zonder gevolg en de zaak dus normaal gezien niet voor de rechter komt.

2.1. AANBOD EN PROJECT

We bekeken het herstelrechtelijk aanbod (bemiddeling en CRG¹⁵⁹/HERGO¹⁶⁰) apart, wat door de rechter in de vorm van een « voorstel » aan de minderjarigen (en hun familie) voorgelegd wordt en niet opgelegd wordt zoals bij maatregelen het geval is.

Ook het geschreven project – dat de rechter moet overwegen alvorens een andere maatregel te nemen - kan niet opgelegd worden door de rechter, maar dient voorgesteld en uitgewerkt te worden op initiatief van de minderjarige. De rechter dient het project dan goed- of af te keuren.

TAB. 15 HET HERSTELRECHTELIJK AANBOD

HERSTELRECHTELIJK AANBOD?	FEDERAAL		FR. ARR.		NL. ARR	
	f	%	f	%	f	%
Neen	1823	97,12	991	97,44	832	96,74
Ja, bemiddeling	32	1,7	20	1,97	12	1,4
Ja, HERGO	22	1,17	6	0,59	16	1,86
Totaal	1877	100	1017	100	860	100

Een eerste vaststelling springt in het oog: de rechters die de vragenlijsten invulden, maakten zeer weinig melding van het herstelrechtelijk aanbod en de geschreven projecten. Het is inderdaad zo dat in 97% van de gevallen er geen herstelrechtelijk aanbod gedaan werd. Het bemiddelingsaanbod maakt nog geen 2% (N=32) uit van de verzamelde data. De Franstalige rechters (N=20)¹⁶¹ deden wat vaker een aanbod dan de Nederlandstalige rechters (N=12)¹⁶². HERGO's kwamen in iets meer dan 1% van de beslissingen voor (N=22) en kwamen iets vaker voor aan Nederlandstalige (N=16)¹⁶³ dan aan Franstalige kant (N=6)¹⁶⁴. De geschreven projecten blijken zelden voor te komen (N=4)¹⁶⁵ in de Franstalige arrondissementen en totaal te ontbreken in de Nederlandstalige arrondissementen. Het blijkt eveneens dat elk geschreven project goedgekeurd werd, want er werd geen enkele weigering geregistreerd. In de weinige gevallen waarin een herstelrechtelijk aanbod gedaan of een geschreven project goedgekeurd werd, gebeurde dit hoofdzakelijk in de voorlopige fase¹⁶⁶.

Het feit dat de cijfers inzake het herstelrechtelijk aanbod aan de lage kant liggen kan, zoals hoger reeds aangegeven werd, verklaard worden door het feit dat het parket – indien aan de voorwaarde voldaan is¹⁶⁷ - steeds een bemiddelingsaanbod dient te overwegen alvorens de jeugdrechter te vatten¹⁶⁸. Het spreekt voor zich dat in die gevallen - waar reeds een aanbod gedaan of overwogen werd - de kans klein is dat de jeugdrechter opnieuw een bemiddeling of HERGO zal voorstellen. Ook kan de beperkte ervaring en vertrouwdeheid van jeugdrechters met het herstelrecht een mogelijke verklaring bieden. Uit het onderzoek van Franssens e.a. kwam al naar voor dat sommige jeugdrechters aangaven weinig kennis te hebben van de specifieke bepalingen rond het herstelrechtelijk aanbod¹⁶⁹.

¹⁵⁹ Concertation restauratrice en groupe.

¹⁶⁰ Herstelgericht groepsoverleg.

¹⁶¹ 3 in Charleroi, 7 in Brussel, 5 in Liège, 2 in Huy en 3 in Namur.

¹⁶² 2 in Antwerpen, 1 in Turnhout en Hasselt, 3 in Tongeren, 2 in Brussel en 3 in Kortrijk.

¹⁶³ 9 in Antwerpen, 3 in Turnhout en Tongeren en 1 in Hasselt.

¹⁶⁴ 1 in Charleroi en Liège en 4 in Namur.

¹⁶⁵ 3 in Tournai en 1 in Verviers.

¹⁶⁶ Bemiddeling: 27 van de 32, HERGO: 20 van de 22 en het geschreven project 3 van de 4.

¹⁶⁷ Indien er met andere woorden een slachtoffer geïdentificeerd is.

¹⁶⁸ Jeugdwet, art. 45^{quater} §1.

¹⁶⁹ FRANSSENS M., PUT J., DEKLERCK J., *Het beleid van de jeugdmagistraat*, Leuven, Universitaire Pers Leuven, 2010, p. 281.

Ook betreffende het geschreven project is een verklaring voor de lage cijfers allicht niet ver te zoeken. De minderjarige dient het project zelf voor te stellen, wat betekent dat het initiatief van de minderjarige zelf moet komen, wat volgens de jeugdrechters die geconsulteerd werden tijdens de exploratieve fase zeer weinig gebeurt. Als de minderjarige dan al een voorstel formuleert, ontbreekt bovendien het kader om het project ten uitvoer te brengen, aldus de betrokken rechters.

Voor wat het herstelrechtelijk aanbod betreft, werd nagegaan in hoever een dergelijk voorstel gecumuleerd wordt met andere reactievormen. De resultaten tonen aan dat een herstelrechtelijk aanbod bijna steeds gepaard gaat met een andere maatregel, waaronder voornamelijk een maatregel met behoud in het eigen leefmilieu¹⁷⁰. In een beperkt aantal gevallen werd naast een herstelrechtelijk aanbod ook een privéplaatsing¹⁷¹ of een open¹⁷² of gesloten¹⁷³ plaatsing in een gemeenschapsinstelling opgelegd.

2.2. MAATREGEL(EN)

2.2.1. CUMULATIE VAN DE MAATREGELEN

Volgens de wet kan de rechter meerdere maatregelen nemen ten aanzien van een minderjarige¹⁷⁴. Men spreekt dan van een “cumulatie van maatregelen”¹⁷⁵.

TAB. 16 CUMULATIE VAN MAATREGELEN

CUMULATIE VAN MAATREGELEN?	FEDERAAL		FR. ARR.		NL. ARR.	
	f	%	f	%	f	%
Ja	553	29,64	363	34,71	200	23,26
Nee	1324	70,53	654	65,29	660	76,74
Totaal	1877	100	1017	100	860	100

In ongeveer 1 op 3 van de geregistreerde beslissingen is sprake van een cumulatie van maatregelen. Dit blijkt iets vaker het geval te zijn aan Franstalige (35%), dan aan Nederlandstalige kant (23%).

Wanneer we meer in detail gaan kijken, dan zien we dat het in de meeste gevallen gaat om een cumulatie van een maatregel met “een ondertoezichtstelling van de sociale dienst”¹⁷⁶. Een ondertoezichtstelling wordt het vaakst gecumuleerd met een behoud in eigen leefmilieu onder voorwaarden¹⁷⁷. Daarnaast wordt een ondertoezichtstelling ook gecumuleerd met een plaatsingsmaatregel, wat enigszins logisch is aangezien de wet bepaalt dat minderjarigen die een plaatsingsmaatregel opgelegd krijgen, tot hun meerderjarigheid onder het toezicht staan van de jeugdrechtbank¹⁷⁸. Niet elke rechter heeft dit echter als dusdanig geregistreerd. In de verdere analyse worden deze ondertoezichtstellingen niet mee in rekening genomen.

¹⁷⁰ Waaronder een behoud in het eigen leefmilieu onder voorwaarden (N=33), een prestatie van opvoedkundige aard en algemeen nut (N=5) en een intensieve educatieve begeleiding (N=1).

¹⁷¹ N=3, 1 fr et 2 nl.

¹⁷² N=2, 1 fr et 1 nl.

¹⁷³ N=2, 1 fr et 1 nl.

¹⁷⁴ Jeugdwet, art. 37 §2.

¹⁷⁵ Hier wordt geen rekening gehouden met het herstelrechtelijk aanbod en het geschreven project.

¹⁷⁶ Aan Nederlandstalige kant is dit voor 93% van de gecumuleerde maatregelen het geval. Aan Franstalige kant bedraagt dit percentage 60%.

¹⁷⁷ Tijdens de ronde tafel werd aangegeven dat “een behoud in het eigen leefmilieu onder voorwaarden” als term niet overal gekend is of gebruikt wordt. Er wordt eerder gesproken van “een ondertoezichtstelling met voorwaarden”. Aan Franstalige kant is ook sprake van “toezicht onder voorwaarden”.

¹⁷⁸ Jeugdwet, art. 42.

Slechts in een beperkt aantal gevallen is sprake van een “echte” cumulatie van maatregelen en/of voorwaarden in één en dezelfde beslissing¹⁷⁹. Aan Nederlandstalige kant gaat het om minder dan 2 % van de geregistreerde beslissingen (N=13), waarbij het dan in hoofdzaak gaat om een plaatsingsmaatregel die gekoppeld wordt aan één of meerdere voorwaarden. Langs Franstalige kant is in 6% (N=62) van de geregistreerde beslissingen sprake van een cumulatie van maatregelen en/of voorwaarden. Hier gaat het dan vooral om voorwaarden die gecumuleerd worden met een intensieve educatieve begeleiding (N=15), een prestatie van opvoedkundige aard en algemeen nut (N=2) en een plaatsing in een open afdeling van een gemeenschapsinstelling¹⁸⁰ (N=22).

Uit de cijfergegevens komt tevens naar dat voorwaarden onderling zeer vaak gecombineerd of gecumuleerd worden. Jeugdrechters verbinden een behoud in het eigen leefmilieu met andere woorden vaak aan meerdere voorwaarden tegelijkertijd¹⁸¹.

2.2.2. DE ALGEMENE CATEGORIEËN

Omwillen van de overzichtelijkheid worden de maatregelen gegroepeerd in de volgende algemene categorieën:

- geen maatregel¹⁸²;
- maatregelen met behoud in het leefmilieu (omvat alle maatregelen die de minderjarige in zijn leefmilieu laten, namelijk: berisping, ondertoezichtstelling door de bevoegde sociale dienst, behoud in het leefmilieu onder voorwaarden, intensieve educatieve begeleiding, prestatie van opvoedkundige aard of algemeen nut en de opvolging na een IPPJ (API of SAIE));
- de private plaatsing (groepeert alle plaatsingen in de private diensten, inclusief plaatsing in een pleeggezin);
- de plaatsing in een gemeenschapsinstelling (groepeert alle plaatsingen in een gemeenschapsinstelling in een open en gesloten regime, over alle afdelingen heen met uitzondering van de afdeling API die geen plaatsing inhoudt);
- de plaatsing in een gesloten federaal centrum (Everberg, Tongeren en Saint-Hubert);
- de uithandengeving;
- een categorie « andere » voor de maatregelen die geen deel uitmaken van de overige categorieën.

Verder zullen deze categorieën meer in detail voor de Nederlandstalige en Franstalige arrondissementen afzonderlijk besproken worden. Immers, waar de federale wetgeving bepaalt welke maatregelen opgelegd kunnen worden ten aanzien van minderjarigen die een als misdrijf omschreven feit hebben gepleegd, behoort de uitvoering van deze maatregelen tot de bevoegdheid van de Gemeenschappen, die dit elk op een eigen wijze organiseren en er ook een eigen invulling aan geven. Ook wat de beschikbare capaciteit betreft doen er zich belangrijke verschillen voor. Dit maakt dat de onderstaande cijfergegevens met enige voorzichtigheid bekeken en vergeleken moeten worden en in de mate van het mogelijke steeds tegen de achtergrond van het aanbod en de beschikbare capaciteit geplaatst moeten worden.

¹⁷⁹ Dit sluit uiteraard niet uit dat rechters meerdere maatregelen cumuleren in opeenvolgende beslissingen. Het gaat hier om een cumulatie van maatregelen en/of voorwaarden in één en dezelfde beslissing.

¹⁸⁰ In concreto gaat het hier om een “post” institutionele maatregel.

¹⁸¹ In 62.5% van de gevallen.

¹⁸² Dit kan ook inhouden dat de rechter niet de maatregel kan uitspreken die hij wenst en bijgevolg beslist om geen maatregel uit te spreken en ook geen beschikking op te maken. Hij wacht dan tot er een plaats vrijkomt of een andere oplossing gevonden wordt en meldt dit dan in een verslag van de zitting op het kabinet.

TAB. 17 GEREgistREERDE MAATREGELEN PER CATEGORIE EN PER BESLISSINGSFASE

MAATREGELEN	FEDERAAL		FR. ARR.		NL. ARR.	
	f	%	f	%	f	%
Geen maatregel	115	5,69%	59	5,14	56	6,41
<i>Voorlopige fase</i>	76	66,09	50	84,75	26	46,43
<i>Fase ten gronde</i>	39	33,91	9	15,25	30	53,57
Maatregelen mits verblijf in leefmilieu	1120	55,45%	621	54,14	499	57,16
<i>Voorlopige fase</i>	612	54,64	414	66,67	198	39,68
<i>Fase ten gronde</i>	508	45,36	207	33,33	301	60,32
Plaatsing privé	207	10,25	103	8,98	104	11,91
<i>Voorlopige fase</i>	159	76,81	85	82,52	74	71,15
<i>Fase ten gronde</i>	48	23,19	18	17,48	30	28,85
Plaatsing GI	327	16,19	209	18,22	118	13,52
<i>Voorlopige fase</i>	266	81,35	170	81,34	96	81,36
<i>Fase ten gronde</i>	61	18,65	39	18,66	22	18,64
Plaatsing federaal centrum	167	8,27%	90	7,85	77	8,82
<i>Voorlopige fase</i>	163	97,60	86	95,56	77	100,00
<i>Fase ten gronde</i>	4	2,40	4	4,44	0	0,00
Uithandengeving	13	0,64	9	0,78	4	0,46
<i>Voorlopige fase</i>	0	0,00	0	0,00	0	0,00
<i>Fase ten gronde</i>	13	100,00	9	100,00	4	100,00
Andere maatregel	71	3,51	56	4,88	15	1,72
<i>Voorlopige fase</i>	52	73,24	44	78,57	8	53,33
<i>Fase ten gronde</i>	19	26,76	12	21,43	7	46,67
Totaal	2020	100	1147	100	873	100

Iets meer dan 55% van de geregistreeerde maatregelen betreft een ambulante maatregel, een maatregel die met andere woorden uitgevoerd kan worden in het leefmilieu van de minderjarige. In iets minder dan 35% van de gevallen gaat het om een plaatsingsmaatregel. In de overige gevallen werd beslist om geen maatregel op te leggen (6%), de jongere uit handen te geven (0,6%) of een "andere" maatregel op te leggen (3.5%)¹⁸³.

Waar de verhouding tussen de ambulante maatregelen en de plaatsingen in de voorlopige fase 48% tegenover 52% bedraagt, is dit voor de fase ten gronde 80% tegenover 20%. Dit wil zeggen dat men in de fase ten gronde verhoudingsgewijs minder vaak overgaat tot een plaatsing en vaker een ambulante maatregel oplegt. Van alle plaatsingen werd 83% opgelegd in de voorlopige fase en 17% in de fase ten gronde.

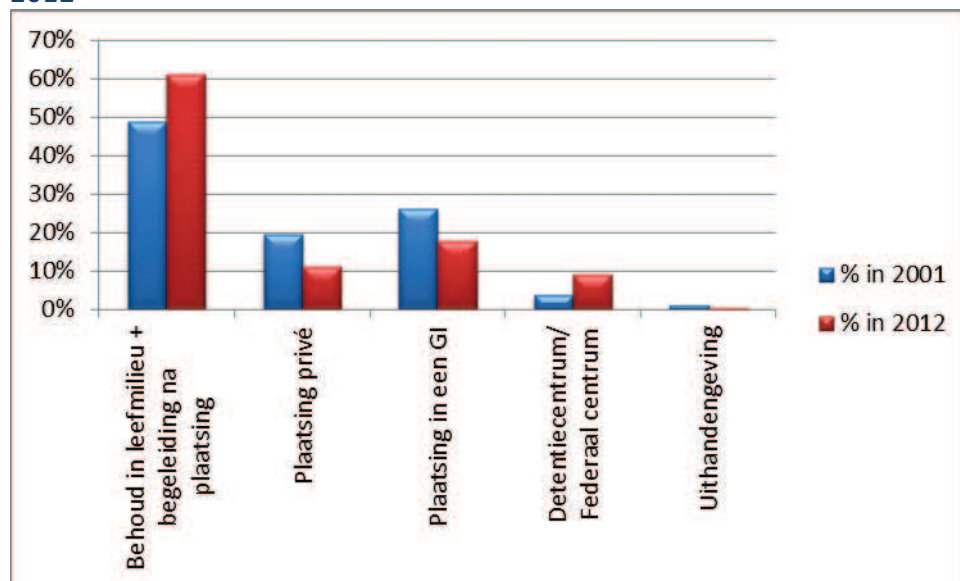
Voor wat de algemene categorieën betreft, doen er zich geen opvallende verschillen tussen de gemeenschappen voor. Enkel wat het type plaatsing betreft, valt op dat er langs Franstalige zijde verhoudingsgewijs iets vaker een plaatsing in een gemeenschapsinstelling geregistreerd werd en aan Nederlandstalige zijde een plaatsing in een privéinstelling of een federaal detentiecentrum.

¹⁸³ Zie de details van de maatregelen per gemeenschap.

Laatstgenoemden registreerden relatief gezien ook iets vaker een ambulante maatregel of het feit dat er geen maatregel opgelegd werd.

Als we met de nodige voorzichtigheid kijken naar het relatieve gewicht¹⁸⁴ van de grote categorieën van maatregelen ten opzichte van het totaal van de beslissingen¹⁸⁵ met een interval van een tiental jaren¹⁸⁶, dan blijkt er een toenemende tendens te zijn om maatregelen te kiezen die gericht zijn op het behoud in het leefmilieu. Dit gaat samen met een proportionele afname van het aantal private plaatsingen en plaatsingen in een gemeenschapsinstelling. In 2001 bestond de plaatsing in een gesloten federaal centrum nog niet. De rechters konden de minderjarige toen voor een periode van 15 dagen plaatsen in een arresthuis. Deze twee « maatregelen » zijn dus niet zonder meer vergelijkbaar. De proportie uithandengevingen blijft stabiel of gaat zelfs in dalende lijn.

FIG. 3 VERGELIJKING VAN DE BELANGRIJKSTE MAATREGELEN DIE DE JEUGDRECHTERS OPLEGDEN 2001-2012

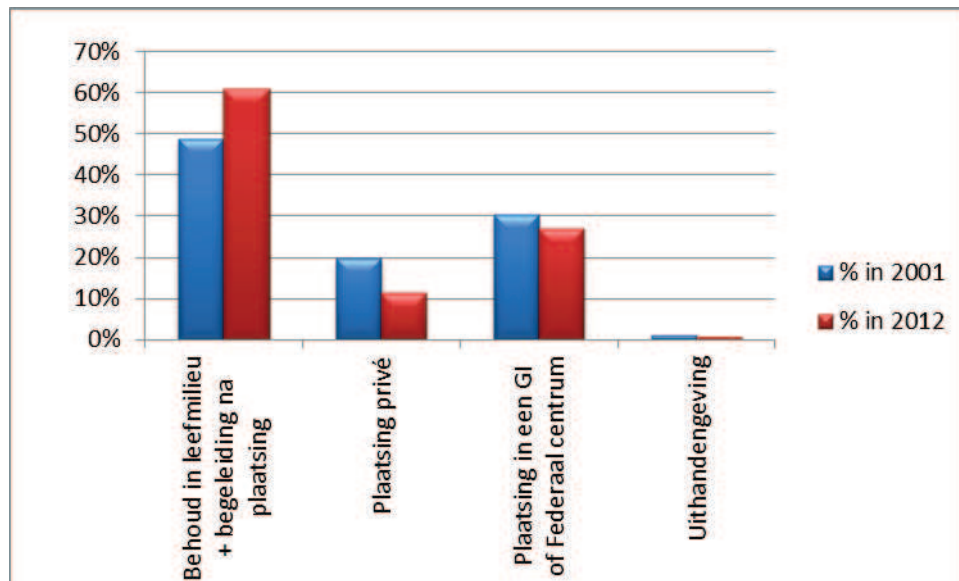
Als we de opsluiting in een arresthuis en de plaatsing in een gemeenschapsinstelling enerzijds, en de plaatsing in een gesloten federaal centrum en in een gemeenschapsinstelling anderzijds samennemen, dan blijkt dat de gesloten federale centra grotendeels de afschaffing van artikel 53 - dat toeliet een minderjarige in de gevangenis te plaatsen - compenseren en dat de plaatsing in een openbare instelling relatief stabiel blijft (zie Figuur 4). Het verschil van 3% tussen 2001 en 2012 kan verklaard worden door de uitwerking aan Franstalige kant van post-IPPJ afdelingen die voor een afhandeling *extra muros* zorgen volgend op een plaatsing. In de betrokken periode zijn dus *verhoudingsgewijs* vooral de ambulante maatregelen toegenomen en de maatregelen tot private plaatsing afgenomen.

¹⁸⁴ De index om de twee onderzoekspopulaties te vergelijken berust op het gemiddeld aantal vragenlijsten dat gecodeerd werd per rechter en per week (=3).

¹⁸⁵ Zonder hier een onderscheid te maken tussen voorlopige maatregelen en maatregelen ten gronde.

¹⁸⁶ VANNESTE C., *De beslissingen genomen door de parketmagistraten en de jeugdrechters ten aanzien van delinquent minderjarigen*, Eindrapport, Brussel, Nationaal Instituut voor Criminalistiek en Criminologie, juni 2001.

FIG. 4 VERGELIJKING VAN DE BELANGRIJKSTE MAATREGELEN DIE DE JEUGDRECHTERS OPLEGDEN 2001-2012¹⁸⁷

2.2.3. DETAIL VAN DE MAATREGELEN

Hieronder bespreken we de details van de maatregelen waartoe de rechters beslisten. We maken hierbij een onderscheid tussen beide taalgemeenschappen.

2.2.3.1. DE NEDERLANDSTALIGE ARRONDISSEMENTEN

A. HET BESCHIKBARE AANBOD

Aan Vlaamse kant kunnen jongeren in eerste instantie terecht komen in “*private voorzieningen van de bijzondere jeugdbijstand*”¹⁸⁸, die ingedeeld worden in 9 categorieën: begeleidingstehuizen, gezinstehuizen, onthaal-, oriëntatie- en observatiecentra (OOOC’s), dagcentra, thuisbegeleidingsdiensten, diensten voor begeleid zelfstandig wonen, diensten voor pleegzorg, diensten voor herstelgerichte en constructieve afhandeling (HCA-diensten) en diensten voor crisishulp aan huis¹⁸⁹. Naast dit aanbod heeft de overheid tevens ook de mogelijkheid om via “*projecten*” experimenten te subsidiëren¹⁹⁰. Voorbeelden van projecten zijn¹⁹¹: de onthemingsprojecten¹⁹² (Oikoten en Albezoon), Youth at Risk (YAR)¹⁹³, de gestructureerde kortdurende residentiële begeleiding (GKRB)¹⁹⁴ en de time-out projecten¹⁹⁵.

¹⁸⁷ Na groepering van de plaatsing in een gevangenis, in een gesloten federaal centrum en in een gemeenschapsinstelling.

¹⁸⁸ Waarvan het merendeel ook instaat voor de opvang en/of begeleiding van jongeren die zich in een problematische opvoedingssituatie bevinden.

¹⁸⁹ Besluit van de Vlaamse Regering van 13 juli 1994 inzake de erkenningsvoorwaarden en de subsidiënormen voor de voorzieningen van de bijzondere jeugdbijstand, BS 10 december 1974.

¹⁹⁰ Die dan in een later stadium mogelijk erkend en ondergebracht kunnen worden in een van de negen bestaande categorieën of erkend kunnen worden als nieuwe categorie.

¹⁹¹ PUT J., *Handboek Jeugbeschermingsrecht*, Brugge, die Keure, 2010, pp. 493-494.

¹⁹² Staptochten of werkprojecten in het buitenland voor respectievelijk drie en vier maanden (wvg.vlaanderen.be/jongerenwelzijn).

¹⁹³ Een zeer gestructureerd programma dat start met één residentiële week, gevolgd door een ambulante traject. Het is voorzien op veel plegers en heeft een termijn van 9 maanden (www.steunpuntjeugdhulp.be).

¹⁹⁴ Plaatsing van zes maanden waarbinnen voorzien wordt in een intensieve begeleiding die gericht is op het herstellen van de verbinding tussen de jongere en zijn leefmilieu. Het project is voorzien voor die jongeren die al in verschillende

Naast het private aanbod kunnen jongeren ook terecht komen in de “gemeenschapsinstellingen voor bijzondere jeugdbijstand” (in Mol/Ruislede voor de jongens en in Ruislede/Beernem voor de meisjes), alsook in het “federaal detentiecentrum” “De Grubbe” te Everberg of te Tongeren. Ook kan de jongere onder het toezicht komen van de “sociale dienst bij de jeugdrechtbank” die de jongere moet begeleiden en tevens moet waken over de naleving van de opgelegde voorwaarden¹⁹⁶.

Buiten de sector van de bijzondere jeugdbijstand kunnen jongeren ook opgenomen worden door een aantal zogenaamd “gelijkgestelde voorzieningen”¹⁹⁷ zoals voorzieningen voor personen met een handicap (VAPH), voorzieningen uit de gezinssector (Kind & Gezin), ziekenhuizen¹⁹⁸ en schoolinternaten¹⁹⁹.

Tot slot kan, wanneer door de jeugdrechter een huisarrest, een plaats- of omgangsverbod opgelegd wordt, de controle aan de “lokale politie” worden toevertrouwd²⁰⁰.

B. DE CIJFERS

Van alle geregistreerde maatregelen maken de maatregelen met behoud in het eigen leefmilieu de grootste groep uit (57%) (tab. 18)²⁰¹. In de fase ten gronde maken ze zelfs drie kwart (76%) van de opgelegde maatregelen uit. Jeugdrechters opteren het vaakst voor een behoud in het eigen leefmilieu onder voorwaarden. Deze maatregel maakt ongeveer 1 op 3 van alle geregistreerde maatregelen uit, zowel in de voorlopige als in de fase ten gronde. Voorwaarden die verbonden worden aan een behoud in de eigen leefmilieu zijn onder meer: een prestatie van opvoedkundige aard en algemeen nut (19%), een vorming of leerproject (18%), regelmatig naar school gaan (15%), een huisarrest (12%), het volgen van pedagogische of medische richtlijnen (10%) (tab. 19). Voorwaarden die een verbod inhouden werden bijna uitsluitend²⁰² in de voorlopige fase opgelegd. Ook de voorwaarden “geregeld naar school gaan” en “deelnemen aan bepaalde activiteiten” werd vaker (in drie kwart van de gevallen) opgelegd in de voorlopige fase. Een prestatie, een vorming of het volgen van medische of pedagogische richtlijnen werd ongeveer evenredig in beide fasen aan een behoud in het eigen leefmilieu gekoppeld²⁰³.

voorzieningen werden geplaatst en uiteindelijk in een gemeenschapsinstelling terecht komen, jongeren voor wie het huidige hulpverleningsaanbod geen antwoord kan bieden (www.steunpuntjeugdhulp.be).

¹⁹⁵ Time-out uit het onderwijs of uit een voorziening, voor jongeren die toe zijn aan een rustpauze waarbij ze de kans krijgen aan hun problemen te werken (wvg.vlaanderen.be/jongerenwelzijn).

¹⁹⁶ PUT J., *op cit.*, p. 292.

¹⁹⁷ Dit betekent dat de betreffende voorzieningen wel jongeren mogen opnemen en dat het comité voor bijzondere jeugdzorg of de jeugdrechter wel jongeren aan deze voorzieningen mag toevertrouwen, maar dat zij voor het overige onder de reglementering blijven vallen van hun “thuissector” onder meer voor wat hun erkenning, subsidiering en opnameplicht betreft (Put J., *op cit.*, p. 496).

¹⁹⁸ Waaronder ook de (forensische) jeugdpsychiatrie (zoals de FOR-k).

¹⁹⁹ PUT J., *op cit.*, pp. 496-497.

²⁰⁰ PUT J., *op cit.*, p. 503.

²⁰¹ Tussen de arrondissementen doen zich wel opmerkelijke verschillen voor. Het aandeel van de ambulante maatregelen varieert tussen 44% en 81%.

²⁰² Omgangs- of plaatsverbod (90%), verbod op bepaalde activiteiten (93%), huisarrest (98%).

²⁰³ Prestatie: 53% in de voorlopige fase en 47% in de fase ten gronde, het volgen van richtlijnen: 59% in de voorlopige fase en 61% in de fase ten gronde, vorming: 61% in de voorlopige fase en 39% in de fase ten gronde.

TAB. 18 GEREgistREERDE MAATREGELEN - NEDERLANDSTALIGE ARRONDISSEMENTEN

	Voorlopige fase		Fase ten gronde		Totaal	
	f	%	f	%	f	%
Geen maatregel	26	5,43	30	7,61	56	6,41
Maatregelen met behoud in leefmilieu	198	41,34	301	76,4	499	57,16
Berisping	2 ²⁰⁴	0,42	145	36,8	147	16,84
Onder toezicht sociale dienst	16	3,34	32	8,12	48	5,5
Behoud leefmilieu onder voorwaarden	177	36,95	113	28,68	290	33,22
Prestatie (opvoedkundige aard) en algemeen nut	3	0,63	11	2,79	14	1,6
Plaatsing privé	74	15,45	30	7,61	104	11,91
Plaatsing OOC	10	2,09	3	0,76	13	1,49
Plaatsing pleeggezin	2	0,42	0		2	0,23
Plaatsing instelling of begeleidingstehuis	23	4,8	8	2,03	31	3,55
Plaatsing gezinstehuis	1	0,21	1	0,25	2	0,23
Plaatsing BZW	3	0,63	5	1,27	8	0,92
Plaatsing MPI	2	0,42	1	0,25	3	0,34
Plaatsing andere	33	6,89	12	3,05	45	5,15
Plaatsing gemeenschapsinstelling	96	20,04	22	5,58	118	13,52
Plaatsing GI open afdeling	35	7,31	13	3,3	48	5,5
<i>Plaatsing open, niet gespecificeerd</i>	3	0,63	1	0,25	4	0,46
<i>GI open observatie</i>	13	2,71	2	0,51	15	1,72
<i>GI open opvoeding</i>	11	2,3	5	1,27	16	1,83
<i>GI open time-out</i>	8	1,67	5	1,27	13	1,49
Plaatsing GI gesloten afdeling	61	12,73	9	2,28	70	8,02
<i>Plaatsing gesloten, niet gespecificeerd</i>	2	0,42	1	0,25	3	0,34
<i>GI gesloten opvoeding</i>	51	10,65	4	1,02	55	6,3
<i>GI gesloten time-out</i>	7	1,46	2	0,51	9	1,03
<i>GI gesloten behandelunit</i>	1	0,21	2	0,51	3	0,34
Plaatsing gesloten federaal centrum	77	16,08	0	0	77	8,82
Uithandengeving	0	0	4	1,02	4	0,46
Andere²⁰⁵	8	1,67	7	1,78	15	1,72
Totaal	479	100	394	100	873	100

²⁰⁴ In principe kan een jongere in de voorlopige fase niet berispt worden. Allicht gaat het hier om een fout bij het invullen of coderen van de vragenlijst.

²⁰⁵ Hier gaat het bijvoorbeeld om het behouden (bevestigen) van een maatregel die opgelegd werd in een parallel lopend POS-dossier.

De wet laat het de jeugdrechters ook toe om zelf voorwaarden te formuleren²⁰⁶. In 12% van de gevallen gebeurde dit ook (tab. 19). Vaak gaat het dan om “moraliserende” bepalingen als “niet meer in aanraking komen met de politie” of “zich houden aan de afspraken thuis en/of op school”. In een aantal gevallen werd ook een thuisbegeleiding (N=24) of het bezoeken van een dagcentrum (N=1) of OOC (N=2) als voorwaarde opgelegd (geregistreerd).

Welke voorwaarden verbonden worden aan een behoud in het eigen leefmilieu, verschilt van arrondissement tot arrondissement. Zo werd een huisarrest in sommige arrondissementen nooit geregistreerd, daar waar het in andere arrondissementen een meer gangbare praktijk blijkt te zijn. De mate waarin het huisarrest toegepast wordt, is uiteraard ook erg afhankelijk van de bereidheid en capaciteit van de lokale politiediensten om toezicht op de naleving ervan te houden.

TAB. 19 VOORWAARDEN VERBONDEN AAN HET BEHOUD IN EIGEN LEEFMILIEU

VOORWAARDEN	F	%
Geregeld naar school gaan	86	15,2
Prestatie (van opvoedk. Aard) en alg. nut	106	18,7
Betaalde arbeid	1	0,2
Pedagogische en medische richtlijnen	59	10,4
Vorming	104	18,3
Deelname aan activiteiten	10	1,8
Plaats- of omgangsverbod	52	9,2
Verbod bepaalde activiteiten	15	2,6
Huisarrest	66	11,6
Andere	68	12
Totaal ²⁰⁷	567	100

De prestatie van opvoedkundige aard en van algemeen nut werd slechts in een beperkt aantal gevallen (1,6%) als “autonome” maatregel geregistreerd (tab. 18). Wanneer deze autonome prestaties echter samen opgeteld worden met de prestaties die opgelegd werden als voorwaarde om in het eigen thuismilieu te kunnen blijven, dan maken ze om en bij de 24% uit van alle maatregelen die een behoud in de eigen leefmilieu toelaten en 14% van alle geregistreerde beslissingen. Ook hier zien we verschillen tussen de diverse arrondissementen wat het aandeel van de prestaties betreft. Hun aandeel in het aantal geregistreerde maatregelen varieert van 3% tot 38%.

De gemiddelde duur²⁰⁸ van de prestaties die opgelegd werden *als voorwaarden* bedraagt 30 uren. Indien een prestatie *als autonome maatregel* opgelegd werd, dan ligt het gemiddeld aantal uren iets hoger (gemiddeld 40 uren). Dit verschil kan mogelijks verklaard worden door het feit dat een autonome prestatie iets vaker in de fase ten gronde opgelegd werd en er in die fase geen

²⁰⁶ Jeugdwet, art. 37 §2bis 10°.

²⁰⁷ Het behoud in eigen leefmilieu kan gekoppeld worden aan één of meerdere voorwaarden, waardoor de som van de voorwaarden het aantal maatregelen met behoud in eigen leefmilieu overschrijdt.

²⁰⁸ Deze gegevens dienen met de nodige voorzichtigheid bekeken te worden aangezien de duur van de maatregel niet systematisch door de jeugdrechters geregistreerd werd. In veel gevallen bleek de duur ook “onbepaald” te zijn. Bovendien was het in het geval van een cumulatie van maatregelen (en/of voorwaarden) niet steeds duidelijk welke duur op welke maatregel betrekking had.

beperkingen gelden inzake het aantal uren dat opgelegd kan worden. Wat de voorlopige fase betreft, werd de beperking van 30 uren nagenoeg steeds gerespecteerd²⁰⁹.

De privéplaatsingen maken om en bij de 12% van de geregistreerde maatregelen uit (tab. 18)²¹⁰. Wanneer we meer in detail gaan kijken om welke plaatsing het precies gaat, dan blijkt de open antwoordmogelijkheid “andere” door de jeugdrechters het meest aangevinkt te zijn, gevolgd door de plaatsingen in een instelling of begeleidingstehuis en de plaatsingen in een OOC. Wat de categorie “andere” betreft, gaat het in het merendeel om plaatsingen in de kinder- of jeugdpsychiatrie (N=22). Daarnaast werd onder meer ook melding gemaakt van een gestructureerde kortdurende residentiële begeleiding (GKRB), “Youth At Risk” (YAR) of een onthemingsproject. Het aandeel van de privéplaatsingen verschilt sterk van arrondissement tot arrondissement en schommelt tussen 0% en 24%.

Van alle geregistreerde maatregelen had ongeveer 14% betrekking op een plaatsing in een gemeenschapsinstelling (GI). Wat het open of gesloten regime betreft, werden er aan Vlaamse kant gedurende de registratieperiode meer plaatsingen in een gesloten dan in een open²¹¹ afdeling van een GI geregistreerd (60% versus 40%). Het gaat hier in hoofdzaak om gesloten opvoedingsafdelingen. De resultaten zijn enigszins verrassend gegeven de beschikbare capaciteit die groter is binnen de open, dan de gesloten afdelingen van de gemeenschapsinstellingen²¹². Een verklaring hiervoor kan mogelijk gezocht worden in het feit dat de gemeenschapsinstellingen ook jongeren opnemen die in een problematische opvoedingssituatie verkeren. Mogelijk verkiest de jeugdrechter voor deze jongeren een open, boven een gesloten plaatsing, waardoor er in de open afdelingen een verminderde capaciteit aanwezig is voor jongeren die een als misdrijf omschreven feit hebben gepleegd. Ook hier weer duiken opmerkelijke regionale verschillen op. Het aandeel van de plaatsingen in een gemeenschapsinstelling schommelt tussen 2% en 27%.

De plaatsingen in Everberg maken 16% van de geregistreerde voorlopige maatregelen uit. Dit % varieert echter van 0% tot 13%. Het lijken vooral de grotere (meer verstedelijkte?) arrondissementen zoals Antwerpen en Dendermonde die vaker gebruik maken van Everberg. Dit kan te maken hebben met beleidsmatige keuzes, maar ook met de aard of ernst van de aangemelde feiten en/of problematieken.

Hoewel de uithandengevingen regelmatig voer voor discussie zijn, maken ze slechts een zeer beperkt percentage uit (1%) van alle geregistreerde beslissingen in de fase ten gronde. In de onderzochte periode werden in totaal 4 uithandengevingen opgelegd of althans geregistreerd.

Tot slot blijkt uit de resultaten dat bij 6% van de geregistreerde beslissingen door de jeugdrechter “geen maatregel” werd opgelegd. Dit gebeurt iets vaker in de fase ten gronde (7,6%) dan in de voorlopige fase (5,4%). In de fase ten gronde impliceert dit niet noodzakelijk dat de jeugdrechter geen enkel gevolg gaf aan de door de minderjarige gepleegde feiten. Vaak werden gedurende de voorlopige fase al maatregelen opgelegd. Gedurende de exploratieve fase werd ook aangegeven dat geregeld “geen maatregel” opgelegd werd omwille van het niet beschikbaar zijn van de maatregel van eerste keuze.

²⁰⁹ In een beperkt aantal gevallen bedroeg de duur meer dan 30 uren, maar mogelijks gaat het hier om fouten bij de registratie en/of de codering.

²¹⁰ Allicht gaat het hier om een onderschatting en ligt het aandeel van de privéplaatsingen iets hoger. Uit een (voorzichtige) vergelijking van de geregistreerde maatregelen door de jeugdrechters enerzijds en de geregistreerde maatregelen in DOMINO anderzijds (cfr. *Supra*) kwam immers naar voor dat er voor de onderzochte periode meer privéplaatsingen geregistreerd werden in DOMINO, dan door de jeugdrechters (en dit geldt voor de meeste gerechtelijke arrondissementen).

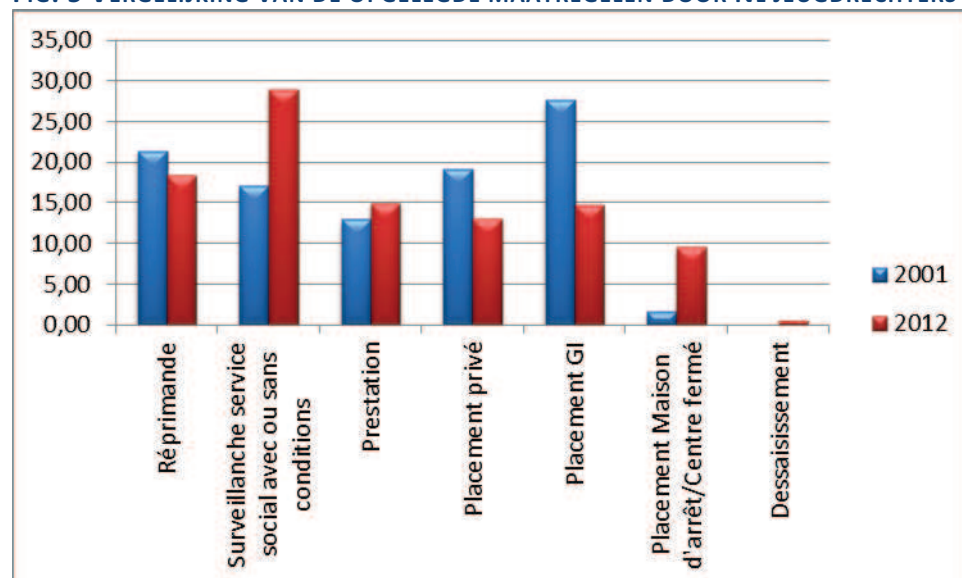
²¹¹ “Open” is uiteraard een relatief begrip. Ook een plaatsing in een “open” afdeling van een gemeenschapsinstelling kan (erg) begrenzend zijn. In de praktijk wordt gemerkt dat het onderscheid voor de betrokkenen geen hard onderscheid is en dat het eventueel wisselen van regime door vele factoren beïnvloed kan worden (Agentschap jongerenwelzijn, *Differentiatienota van het aanbod in de gemeenschapsinstellingen*, p. 11).

²¹² 136 open en 112 gesloten plaatsen (cfr. *Infra*).

C. DE CIJFERS VAN 2012 IN VERGELIJKING MET DE CIJFERS VAN 2001

Wanneer we een voorzichtige (!) vergelijking maken met de resultaten uit het onderzoek van Vanneste (2001) dan zien we enerzijds een opvallende stijging van het aandeel van de ambulante maatregelen (fig. 5), waaronder het behoud in de eigen leefmilieu gekoppeld aan voorwaarden. Het aandeel van de privéplaatsingen en de plaatsingen in de gemeenschapsinstellingen vertoont daarentegen een daling, maar deze lijkt gecompenseerd te worden door een (sterke) toename van de plaatsingen in een gesloten federaal detentiecentrum.

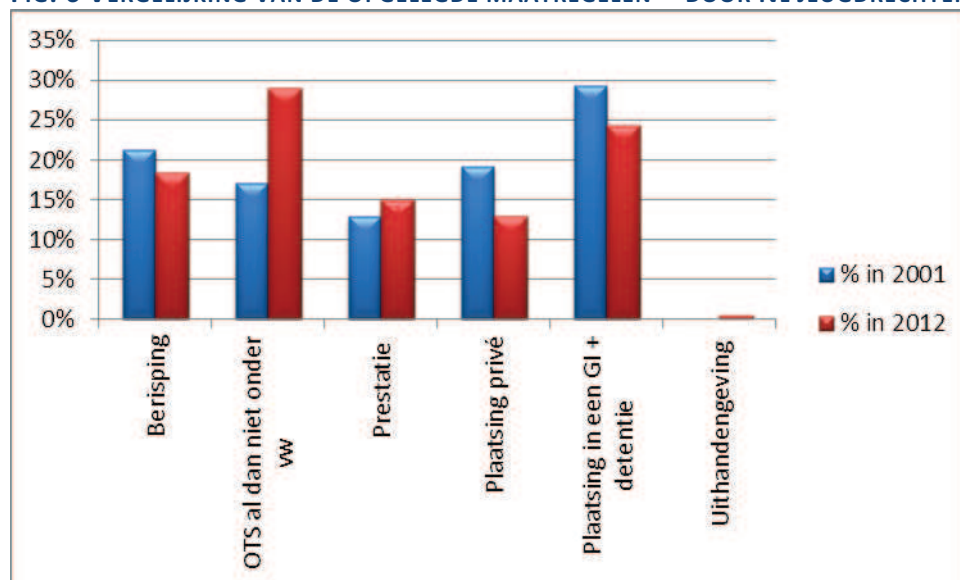
FIG. 5 VERGELIJKING VAN DE OPGELEGEDE MAATREGELEN DOOR NL JEUGDRECHTERS 2001 – 2012

Nemen we de plaatsingen in alle publieke instellingen samen - de plaatsingen in de gemeenschapsinstellingen en in een gesloten federaal detentiecentrum - dan lijkt het aandeel van de publieke sector globaal genomen een lichte daling te kennen (fig. 6). Hetzelfde gaat ook op voor het aandeel van de privéplaatsingen, hoewel we hier voorzichtig moeten zijn. Hoger gaven we al aan dat de privéplaatsingen allicht iets onder-gerapporteerd werden door de jeugdrechters.

Met enige voorzichtigheid zouden we dus kunnen stellen dat het aandeel van de ambulante maatregelen aan belang gewonnen heeft en dit mogelijks ten koste van de plaatsingsmaatregelen. Maar we dienen zoals gezegd zeer voorzichtig te zijn, te meer daar in tussentijd art. 53 van de Jeugdwet afgeschaft werd, Everberg en Tongeren gecreëerd werden, de wet van '65 hervormd werd, er capaciteitsuitbreiding plaatsvond, enz...

FIG. 6 VERGELIJKING VAN DE OPGELEGDE MAATREGELEN²¹³ DOOR NL JEUGDRECHTERS 2001 – 2012

2.2.3.2. DE FRANSTALIGE ARRONDISSEMENTEN

A. HET BESCHIKBARE AANBOD

In de Franse gemeenschap zijn er drie grote categorieën van diensten die minderjarigen opvangen die een als misdrijf omschreven feit begingen. Sommige van deze diensten nemen uitsluitend MOF-jongeren op, terwijl andere ook instaan voor jongeren in problematische opvoedingssituaties: opvang in het leefmilieu, opvang buiten het leefmilieu door private diensten en opvang door openbare inrichtingen. De opvang in het leefmilieu gebeurt onder de vorm van toezicht door de bevoegde sociale dienst (SPJ)), eventueel gekoppeld aan voorwaarden voor het behoud in het leefmilieu die opgevolgd worden door verschillende diensten²¹⁴, intensieve educatieve begeleiding, prestatie van opvoedkundige aard en algemeen nut en post-IPPJ-opvolging die in het verlengde ligt van een plaatsing in een IPPJ, maar een maatregel *extra muros* is waarvoor soms de IPPJ instaat, en soms een *service d'aide et d'intervention éducative* (SAIE). De opvang door private diensten waar minderjarigen kunnen verblijven, richt zich niet exclusief tot « delinquente » minderjarigen. Het aanbod is zeer divers: plaatsing in een pleeggezin, in *services d'accueil et d'aide éducative* (SAAE), in *centres d'accueil spécialisés* (CAS), in *centres d'accueil d'urgence* (CAU), *projets pédagogiques particuliers* (PPP) zoals onthemingsprojecten²¹⁵. Er bestaan ook openbare inrichtingen die gespecialiseerd zijn in de opvang van MOF-jongeren, met name de IPPJ's (de zogenaamde gemeenschapsinstellingen aan Nederlandstalige zijde) bestaande uit diverse afdelingen met verschillende pedagogische projecten²¹⁶. Zoals hierboven vermeld werd, valt de afdeling API van een IPPJ in de categorie van « ambulante » maatregelen, gezien ze geen plaatsing impliceert. Tot slot is er het gesloten federaal centrum van Saint-Hubert.

²¹³ Waarbij de plaatsingen in een gemeenschapsinstelling en in een federaal detentiecentrum samen worden genomen.

²¹⁴ De SPEP's (*services de prestations éducatives et philanthropiques*), de SAIE (*services d'aide et d'intervention éducative*), de COE's (*centres d'orientation éducative*), de PPP (*projets pédagogiques particuliers*),...

²¹⁵ Voor een gedetailleerd overzicht van alle private diensten, zie <http://www.aideala jeunesse.cfwb.be/index.php?id=servicesagrees>, geraadpleegd op 02/05/2012.

²¹⁶ In het open regime zijn er de afdelingen onthaal, oriëntatie en educatie, in het gesloten regime de afdelingen observatie/evaluatie, educatie, individualisering, de SODER en de SOORF.

Dit aanbod wordt georganiseerd en gefinancierd door de sector van de jeugdhulp. Daarnaast is het mogelijk dat de rechter beslist tot plaatsing in een dienst die afhangt van andere sectoren, zoals de *services résidentiels pour jeunes* (SRJ) in Wallonië of de *centres d'hébergement pour enfants* in Brussel (CHE)²¹⁷ die onder de gehandicaptensector ressorteren²¹⁸, en de kinderpsychiatrische diensten die ressorteren onder de sector van de geestelijke gezondheidszorg, wat tot de federale bevoegdheid behoort en niet tot deze van de gemeenschappen. Dit is in het bijzonder het geval voor de kinderpsychiatrische afdelingen die beschikken over « K » (Kinder-) bedden en « For-K » (Forensische Kinder- & jeugdpsychiatrie) eenheden die speciaal gecreëerd werden voor minderjarigen die als misdrijf omschreven feiten begingen en een psychiatrische problematiek vertonen²¹⁹.

B. DE CIJFERS

²¹⁷ Destijds werden ze *Instituts Médico-Pédagogiques* (IMP) genoemd. Deze centra (SRJ en CHE) zorgen voor de opvang van « *enfants qui relèvent des catégories 111 (enfants souffrant d'une déficience mentale légère) et 140 (enfants souffrant de troubles caractériels, présentant un état névrotique et/ou prépsychotique et nécessitant une éducation appropriée)* », zie <http://phare.irisnet.be>.

²¹⁸ Agence Wallonne pour l'Intégration des Personnes Handicapées (AWIPH) in Wallonië en de Franse Gemeenschapscommissie (COCOF) van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest.

²¹⁹ HOGE GEZONDHEIDSRAAD, *Kinderen en jongeren: gedragsstoornissen in context*, Brussel, Uitgave Hoge Gezondheidsraad, maart 2011, HGR n° 8325, p. 33.

TAB. 20 GEREgistREERDE MAATREGELEN - FRANstalIGE ARRondISSEMENTEN

	Voorlopige fase		Fase ten gronde		Totaal	
	f	%	f	%	f	%
Geen maatregel	50	5,89	9	3,02	59	5,14
Maatregelen met behoud in leefmilieu	414	48,76	207	69,46	621	54,14
Berisping	0	0,00	62	20,81	62	5,41
Onder toezicht van de sociale dienst (SPJ)	28	3,30	6	2,01	34	2,96
Behoud leefmilieu onder voorwaarden	303	35,69	87	29,19	390	34,00
Intensieve educatieve begeleiding	32	3,77	14	4,70	46	4,01
Prestatie (opvoedkundige aard) en algemeen nut	18	2,12	26	8,72	44	3,84
Begeleiding na plaatsing (API of SAIE)	33	3,89	12	4,03	45	3,92
Plaatsing privé	85	10,01	18	6,04	103	8,98
<i>Pleeggezin</i>	9	1,06	1	0,34	10	0,87
SAAE	15	1,77	2	0,67	17	1,48
CAS	8	0,94	1	0,34	9	0,78
CAU	3	0,35	0	0,00	3	0,26
IMP/SRJ/CHE	4	0,47	1	0,34	5	0,44
Niet nader bepaald	4	0,47	2	0,67	6	0,52
Andere	42	4,95	11	3,69	53	4,62
Plaatsing gemeenschapsinstelling (IPPJ)	170	20,02	39	13,09	209	18,22
Plaatsing IPPJ open afdeling	122	14,37	27	9,06	149	12,99
<i>Onthaal</i>	69	8,13	9	3,02	78	6,80
<i>Oriëntatie</i>	21	2,47	1	0,34	22	1,92
<i>Opvoeding</i>	31	3,65	16	5,37	47	4,10
<i>Plaatsing open, niet gespecificeerd</i>	1	0,12	1	0,34	2	0,17
Plaatsing IPPJ gesloten afdeling	48	5,65	12	4,03	60	5,23
<i>Observatie - evaluatie</i>	11	1,30	1	0,34	12	1,05
<i>Opvoeding</i>	21	2,47	6	2,01	27	2,35
<i>"SODER"</i>	5	0,59	2	0,67	7	0,61
<i>"SOORF"</i>	7	0,82	2	0,67	9	0,78
<i>Individualisering (St-Servais)</i>	4	0,47	1	0,34	5	0,44
<i>Plaatsing gesloten, niet gespecificeerd</i>	0	0,00	0	0,00	0	0,00
Plaatsing gesloten federaal centrum	86	10,13	4	1,34	90	7,85
Uithandengeving	0	0,00	9	3,02	9²²⁰	0,78
Andere	44	5,18	12	4,03	56	4,88
Totaal	849	100	298	100	1147	100

²²⁰ 1 in Charleroi, 1 in Arlon en 7 in Bruxelles. De uithandengevingen werden dus hoofdzakelijk in Bruxelles uitgesproken.

De maatregelen die het vaakst uitgesproken worden, laten toe dat de jongere in zijn leefmilieu blijft (54%)²²¹. Het behoud onder voorwaarden is de meest voorkomende maatregel, vaak opgelegd samen met een toezicht door de bevoegde sociale dienst. De voorwaarde die de rechters het vaakst opleggen, is « naar school gaan » (30% van de opgelegde voorwaarden) (tab. 21). Daarna komt een categorie « andere » (16%). Het betreft onder meer voorwaarden die met specifieke situaties te maken hebben (zoals contact opnemen met de NBMV-mentor, urine/bloedtesten afleggen, een internaat zoeken, een leercontract afsluiten), of « morele geboden » (N= 130). Dit laatste type voorwaarden maakt het grootste deel uit van de categorie « andere » en omvat onder meer de volgende voorwaarden: geen misdrijven meer begaan, investeren in de toekomst, huisregels respecteren, eten in familieverband, samenwerken met de bevoegde diensten, niet meer weglopen, de toegebrachte schade vergoeden, contact opnemen met de ouders, een evenwichtige vrijetijdsbesteding, een sport beoefenen.

Wat ook vaak als voorwaarde wordt uitgesproken, is de prestatie van algemeen nut van maximum 30 uur (15%), het opvolgen van pedagogische of medische richtlijnen (13%)²²² en het verbod om bepaalde plaatsen of personen op te zoeken (12%). Het is opvallend dat de « *interdictions de sortie* » eerder beperkt zijn (4%), in vergelijking met de « huisarresten » in de Nederlandstalige arrondissementen (12%).

TAB. 21 VOORWAARDEN VERBONDEN AAN HET BEHOUD IN EIGEN LEEFMILIEU

VOORWAARDEN	F	%
Geregeld naar school gaan	273	29,7
Prestatie (van opvoedk). aard en alg. nut	134	14,6
Betaalde arbeid	1	0,1
Pedagogische en medische richtlijnen	122	13,3
Vorming	18	2
Deelname aan activiteiten	57	6,2
Plaats- of omgangsverbod	111	12,1
Verbod bepaalde activiteiten	15	1,6
Huisarrest	39	4,2
Andere	149	16,2
Totaal	919 ²²³	100

Als we de prestaties van opvoedkundige aard en algemeen nut samentellen als voorwaarden voor het behoud in het leefmilieu (N=134) met de prestaties van opvoedkundige aard en algemeen nut als autonome maatregel (N=44), dan maken deze prestaties 29% (N=178) uit van de beslissingen die het toelaten dat de jongere in zijn leefmilieu blijft. Alle arrondissementen maken hier gebruik van, hoewel de proporties variëren van 6% tot 37%, en enkele er exclusief gebruik van maken als voorwaarde voor een behoud in het leefmilieu.

De gemiddelde duur²²⁴ van de prestaties van opvoedkundige aard en algemeen nut die uitgesproken werden als voorwaarde voor het behoud in het leefmilieu bedraagt 34 uren²²⁵. Als de prestaties van

²²¹ Naargelang het arrondissement varieert deze proportie van 42% tot 87% van de geregistreerde maatregelen. In bepaalde arrondissementen (Mons, Liège, Arlon) is de proportie beslissingen tot plaatsing, voor alle types samen (private en publieke), groter dan deze van de ambulante maatregelen.

²²² In deze categorie nemen de psychologische begeleidingen of andere individuele therapieën een belangrijke plaats in.

²²³ Het behoud in het leefmilieu onder voorwaarden kan meerdere voorwaarden cumuleren.

opvoedkundige aard en algemeen nut als autonome maatregelen worden uitgesproken, dan ligt het gemiddelde aantal uren hoger (gemiddeld 56 uren). Dit verschil kan (gedeeltelijk) verklaard worden doordat prestaties als autonome maatregel vaker worden uitgesproken tijdens de fase ten gronde en dat tijdens deze fase het aantal uren dat kan opgelegd worden, niet begrensd is. Wat de voorlopige fase betreft, wordt de grens van 30 uren bijna altijd gerespecteerd²²⁶.

Over het algemeen worden ambulante maatregelen vaker uitgesproken in de voorlopige fase dan in de fase ten gronde (67% wordt tijdens de voorlopige fase uitgesproken - Tab. 17). Het zijn ook deze maatregelen die het vaakst uitgesproken worden tijdens de fase ten gronde (69.5% van de maatregelen ten gronde), wat verklaard kan worden doordat de berisping alleen in de fase ten gronde kan uitgesproken worden en de autonome maatregel van prestatie vaker uitgesproken wordt bij vonnis.

Plaatsingen, ongeacht het type, worden het vaakst opgelegd in de voorlopige fase. Opvallend is dat aan Franstalige kant bepaalde arrondissementen voorlopige fases kennen die bijzonder lang zijn. Zo werd 75% van de geregistreerde beslissingen uitgesproken in de voorlopige fase. Aan Nederlandstalige kant lijkt een groter evenwicht te bestaan tussen de twee fases, zelfs al kennen de Nederlandstalige arrondissementen onderling grote verschillen.

De private plaatsing maakt 9% uit van de geregistreerde maatregelen²²⁷. Meer dan 50% hiervan maakt deel uit van de categorie « andere », die hoofdzakelijk plaatsingen omvat van « psychiatrische » aard (N=28), namelijk in psychiatrische eenheden die over « K » en/of « For-K » -bedden beschikken en onder federale bevoegdheid vallen (sector van de geestelijke gezondheidszorg). Daarnaast zijn er plaatsingen in de diensten die PPP's aanbieden (N=16), vooral begeleid zelfstandig wonen of onthemingsprojecten en enkele plaatsingen in het *Centre de traitement social de la crise* (CTSC). Vervolgens zijn er enkele plaatsingen in een SAAE (N=17), in een pleeggezin (N=10), in een CAS (N=9), in een IMP/SRJ (N=5) en tot slot in een CAU (N=3). 83% van de beslissingen tot een private plaatsing wordt in de voorlopige fase genomen.

De opnames door een IPPJ, alle regimes en afdelingen samengenomen (behalve de API-secties), maken 18% uit van het globale volume geregistreerde beslissingen²²⁸. Het open regime (13%) komt meer voor dan het gesloten regime (5%). Wat de plaatsingen in een IPPJ met een open regime betreft, wordt het vaakst voor de afdeling onthaal gekozen. Het gaat dan om plaatsingen die niet langer dan 15 dagen kunnen duren, wat tot een grotere *turn-over* leidt. Ze worden door sommige rechters trouwens gezien als een manier om de jongere een « halt » toe te roepen²²⁹. Van de plaatsingen in een IPPJ met een gesloten regime is het de afdeling educatie die het vaakst gekozen wordt. De keuze voor een IPPJ wordt in 81% van de gevallen in de voorlopige fase genomen, dus voor het vonnis.

De plaatsingen in een gesloten federaal centrum, die in principe de plaatsingen in een IPPJ met een gesloten regime « vervangen », maken 8% uit van het globale aantal verzamelde beslissingen²³⁰. Zo staan de plaatsingen in een gesloten regime (IPPJ en federaal centrum) in voor 13% van de beslissingen die in de twee maanden geregistreerd werden. Deze cijfers dienen gelinkt te worden aan het beschikbare openbare institutionele aanbod, namelijk 258 plaatsen in een open regime (214 voor

²²⁴ Deze gegevens moeten met de nodige voorzichtigheid geïnterpreteerd worden, gezien de duur van de maatregelen niet systematisch geregistreerd werd door de rechters zelf. In veel gevallen werd een « onbepaalde » duur geregistreerd. Bovendien is het in het geval van een cumulatie van maatregelen (en/of voorwaarden) niet steeds gemakkelijk te bepalen welke duur overeenstemt met welke maatregel (en/of voorwaarde).

²²⁵ Opgelet: aan Franstalige kant beschikken we over informatie voor de helft van de geregistreerde prestaties.

²²⁶ In bepaalde gevallen ligt het aantal uren hoger, maar mogelijk betreft het codeer- en/of registratiefouten.

²²⁷ Deze verhouding varieert naargelang de arrondissementen: de maatregel maakt tussen 2 en 21% uit van de geregistreerde maatregelen.

²²⁸ Naargelang het arrondissement maakt het 11 tot 32% uit van de geregistreerde maatregelen.

²²⁹ Uitdrukking die vermeld werd tijdens de dataverzameling.

²³⁰ Naargelang het arrondissement maakt dit 0 tot 16.5% uit van de geregistreerde maatregelen.

jongens en 44 voor meisjes, waarvan respectievelijk 104 en 8 *extra muros*) en 106 plaatsen in een gesloten regime (101 voor jongens en 5 voor meisjes). De plaatsen in een open regime zijn opgedeeld in 144 effectieve plaatsen *intra muros* en 112 API/Tandem plaatsen die geen plaatsing inhouden. Het gaat dan om een afhandeling *extra muros*. Het gesloten regime telt 69 plaatsen in een IPPJ en 37 plaatsen in het federaal centrum van Saint Hubert²³¹. De beslissingen tot plaatsing in Saint-Hubert worden in 96% van de gevallen in de voorlopige fase genomen, voor het vonnis, wat vrij logisch is.

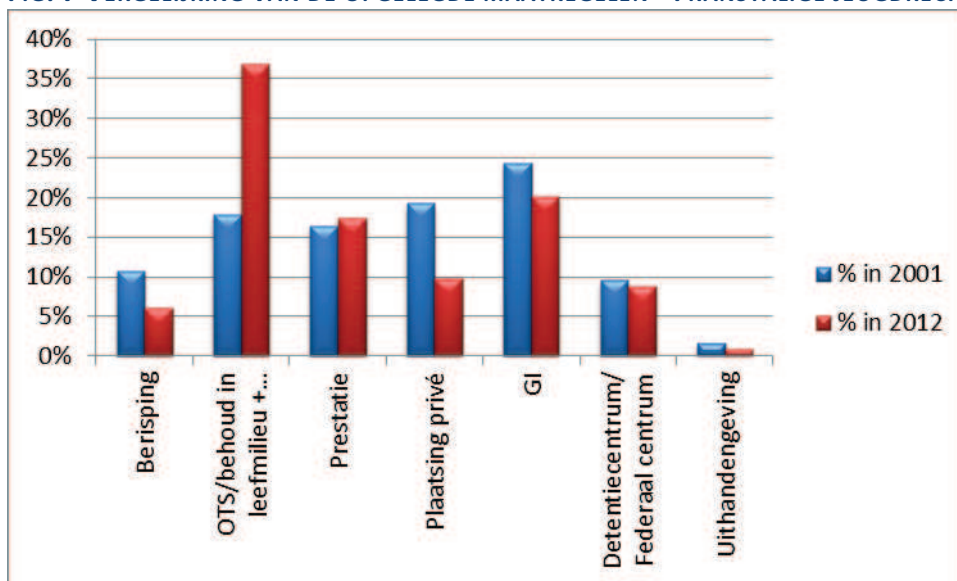
Tijdens de dataverzamelingsperiode werden 9 beslissingen tot uithandengeving geregistreerd, wat 0.8% uitmaakt van alle maatregelen. Deze beslissingen werden voornamelijk uitgesproken in het arrondissement Brussel (N=7). De overige twee werden uitgesproken in Charleroi en in Arlon. Al deze beslissingen werden - zoals de wet bepaalt - uitgesproken bij vonnis.

De « andere » maatregelen omvatten een aantal beslissingen tot plaatsing (N=9) of opvolging in het leefmilieu (N=6) die de rechters namen met de vermelding « van zodra een plaats beschikbaar is »²³², begeleid zelfstandig wonen (N=8), onthemingsprojecten (N=5), verlengingen van maatregelen tot na de meerderjarigheid (N=5), *projets pédagogiques particuliers* en zeer specifieke opvang.

C. DE CIJFERS VAN 2012 IN VERGELIJKING MET DE CIJFERS VAN 2001

Wanneer we de resultaten van het onderzoek uit 2001 vergelijken met de huidige resultaten, kunnen we met de nodige voorzichtigheid vaststellen dat er een toename is in het aandeel maatregelen dat de jongere in zijn leefmilieu houdt, dat het aantal prestaties stabiel blijft, dat er een afname is in het aandeel berispingen en plaatsingsmaatregelen in private inrichtingen. Het lijkt erop dat de maatregelen tot plaatsing in het gesloten federale centrum de plaatsingen in een detentiecentrum hebben kunnen compenseren (fig. 7).

FIG. 7 VERGELIJKING VAN DE OPGELEGDE MAATREGELLEN - FRANSTALIGE JEUGDRECHTERS 2001-2012

De afname van het aandeel plaatsingen in een IPPJ²³³ kan verklaard worden doordat er opvolgingsmaatregelen uitgewerkt werden die post-institutioneel zijn. Inderdaad, als we de API-

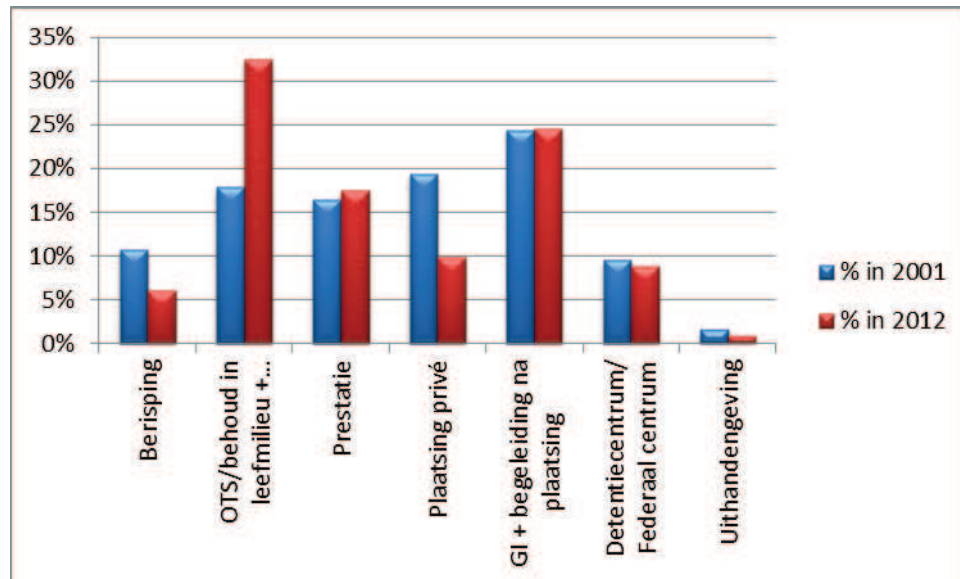
²³¹ CLAREMBAUX N., *Institutions Publiques de Protection de la Jeunesse et Centre fédéral fermé. Rapport statistique intégré 2010*, Ministère de la Fédération Wallonie-Bruxelles, Direction générale de l'aide à la jeunesse, juillet 2011, p. 11 en actualisering door Mme Clarembaux, offre institutionnelle publique au 1er janvier 2011, http://www.aidealajeunesse.cfwb.be/fileadmin/sites/ajss/upload/ajss_super_editor/DGAJ/Documents/rapport_statIPPJ_2010.pdf, geraadpleegd op 02/05/2010.

²³² De maatregel is uitvoerbaar van zodra een plaats vrijkomt.

²³³ Op basis van de gegevens van 2001 kunnen we geen onderscheid maken tussen gesloten en open regimes.

(post-IPPJ)maatregelen groeperen met het totaal van de IPPJ-maatregelen, dan zou het aantal plaatsingen in een IPPJ stabiel blijven (Fig. 8).

FIG. 8 VERGELIJKING VAN DE OPGELEGDE MAATREGELEN - FRANSTALIGE JEUGDRECHTERS 2001-2012

Ongeacht hoe de groepering gemaakt wordt, blijkt er een toename te zijn van het aandeel maatregelen dat de jongere in zijn leefmilieu laat blijven.

Omwille van de veranderingen die het laatste decennium plaatsvonden, is dit echter zeer moeilijk te interpreteren. Zo was er de afschaffing van artikel 53 van de wet van 1965, de wet van 2002 inzake de plaatsing in een gesloten federaal centrum, de hervorming van de wet van 1965 in 2006 en de wijzigingen van de maatregelen die ze bevat, de diversifiëring en de toename van het aantal plaatsen in een IPPJ.

2.2.4. PLAATSING MET UITSTEL

De wet voorziet de mogelijkheid dat de rechter een maatregel tot plaatsing in een IPPJ oplegt met uitstel²³⁴. Er wordt echter zeer weinig gebruik gemaakt van deze modaliteit: 8 plaatsingen in een IPPJ met uitstel aan Franstalige kant en geen enkele aan Nederlandstalige kant²³⁵.

2.3. DE WACHTLIJSTEN

We bekeken de wachtlijsten vanuit twee invalshoeken. Enerzijds gingen we na of op het moment dat de rechter of de rechtbank een beslissing nam de minderjarige al ingeschreven was op een wachtlijst. In dat geval spreken we van « conservatoire wachtlijsten ». Anderzijds bekeken we of op het moment dat de beslissing genomen werd de rechter de minderjarige op een wachtlijst inschreef, en indien dit het geval is, op welke lijst. In dat geval wordt eenvoudigweg gesproken van « wachtlijsten ».

²³⁴ Jeugdwet, art. 37 §2.

²³⁵ De jeugdrechters gaven tijdens de exploratieve fase aan dat het uitspreken van een plaatsing met uitstel in theorie wel mogelijk is, maar in de praktijk op praktische problemen stuit. Immers, als de jongere dan toch geplaatst moet worden, blijkt niet steeds een plaats beschikbaar te zijn. Als ze al een plaatsing met uitstel zouden opleggen, dan zou dit ook eerder zijn om de minderjarige “af te schrikken”.

2.3.1. DE “CONSERVATOIRE” WACHTLIJSTEN

In 25% van de vragenlijsten wordt vermeld dat de minderjarige op een wachtlijst stond op het moment dat de jeugdrechter een beslissing nam. De conservatoire inschrijvingen staan op de lijsten van de gemeenschapsinstellingen aan Franstalige kant (40% op de wachtlijsten van een IPPJ met een open regime en 48% op de wachtlijsten van een IPPJ met een gesloten regime). Aan Nederlandstalige kant vinden de conservatoire inschrijvingen plaats op de lijsten van de private voorzieningen (23%) of gemeenschapsinstellingen (23% voor het open regime en 17% voor het gesloten regime). Er is ook een groot aandeel (36%) conservatoire inschrijvingen die onder het type « andere » vallen, namelijk inschrijvingen die betrekking hebben op psychiatrische instellingen en thuisbegeleidingsdiensten.

2.3.2. DE PLAATSING OP EEN WACHTLIJST

Als de minderjarige niet op een wachtlijst stond op het moment dat de beslissing genomen werd, dan kon de rechter er nog voor opteren om hem erop te plaatsen, wat 13 % van de rechters gedaan zegt te hebben op het moment van de beslissing. Aan Franstalige kant betekent dit in 80% van de gevallen dat de jongere op een lijst van een gemeenschapsinstelling geplaatst wordt. Aan Nederlandstalige kant werden jongeren vooral ingeschreven op de wachtlijsten van private voorzieningen, gemeenschapsinstellingen, psychiatrische diensten en thuisbegeleidingsdiensten (tab. 22).

We dienen op te merken dat - wanneer de rechter de jongere op een wachtlijst plaatst - hij de minderjarige daarom niet noodzakelijk onmiddellijk wil plaatsen. Het kan een strategie zijn om de jongere aan te manen. Sommige rechters gaven immers aan dat ze een jongere op een wachtlijst plaatsten bij wijze van « dreigement », zonder de daadwerkelijke bedoeling te hebben om de minderjarige te plaatsen. Op het ogenblik dat een plaats vrijkomt, bevestigt de rechter de plaatsing niet systematisch, vooral als de minderjarige zich intussen goed gedragen heeft en de genomen maatregelen gerespecteerd heeft. Er is dus niet steeds een directe link tussen de inschrijving op een wachtlijst en de ontevredenheid van de rechter inzake de maatregel die hij uitspreekt.

TAB. 22 AARD VAN DE WACHTLIJSTEN

WACHTLIJSTEN	FEDERAAL		FR. ARR.		NL. ARR.	
	f	%	f	%	f	%
Maatregel met behoud in leefmilieu	2	0,76	2	1,35	0	0
Plaatsing privé	33	12,6	7	4,73	26	22,81
Plaatsing GI open afdeling	86	32,82	63	42,57	23	20,18
Plaatsing GI gesloten afdeling	86	32,82	66	44,59	20	17,54
Plaatsing gesloten federaal centrum	0	0	0	0	0	0
Andere	55	20,99	10	6,76	45	39,47
Totaal	262	100	148	100	114	100

Aan Franstalige kant worden wachtlijsten hoofdzakelijk gebruikt voor de gemeenschapsinstellingen. Ze zouden niet gehanteerd worden voor andere types instellingen waar een direct contact

doeltreffender zou zijn, bijvoorbeeld telefonisch²³⁶. Het is trouwens mogelijk om een jongere na de beslissing op een wachtlijst te plaatsen, wat niet in de gegevens weergegeven wordt.

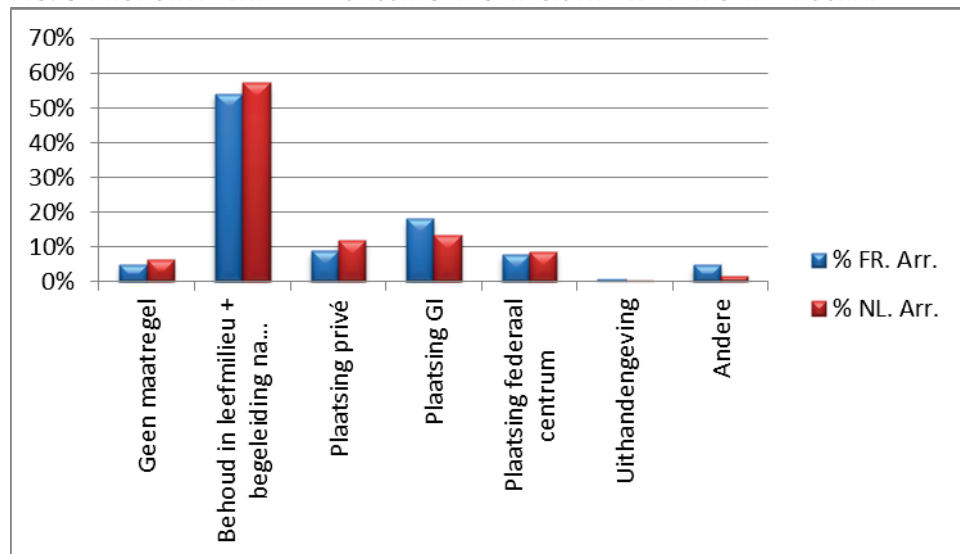
3. DISCUSSIE/ REFLECTIE

De vragenlijst die bij de rechters werd afgenomen, ging niet in op de beslissingslogica op zich, in die zin dat de verschillende elementen die de rechters in rekening nemen bij het nemen van een beslissing²³⁷, buiten beschouwing gelaten werden. Naast een beschrijving in termen van frequenties laten de verzamelde gegevens het wel toe een licht te werpen op een aantal elementen die samenhang vertonen met de genomen maatregelen. Op basis daarvan konden een aantal hypothesen geformuleerd worden die ook tijdens de ronde tafelgesprekken aan bod kwamen. In dit deel wordt de relatie²³⁸ voorgesteld tussen de maatregelen enerzijds en een aantal variabelen inzake de arrondissementen, de minderjarige of de procedure anderzijds.

3.1. MAATREGEL EN GEMEENSCHAPPEN

Volgende figuur geeft weer hoe de verschillende categorieën van maatregelen verdeeld zijn tussen het noorden en het zuiden van België. Hierbij worden de maatregelen gegroepeerd in de volgende categorieën: geen maatregel, maatregelen gericht op een behoud in het leefmilieu²³⁹, alle private plaatsingen, alle plaatsingen in een gemeenschapsinstelling, alle plaatsingen in een federaal detentiecentrum, de uithandengevingen en tot slot een kleine groep “andere” maatregelen.

FIG. 9 PROPORТИE VAN DE BESLISSINGEN GEREGISTREERD PER GEMEENSCHAP

Er is weinig verschil tussen het noorden en het zuiden van het land, wat betreft de maatregelen die de jeugdrechter oplegt. Het lijkt erop dat de Vlaamse rechters wat vaker kiezen voor een maatregel die de jongere in zijn leefmilieu laat, terwijl de Franstalige rechters vaker kiezen voor een plaatsing in een gemeenschapsinstelling. Dit is echter vrij logisch, gezien het beperktere aantal plaatsen in de

²³⁶ Volgens een lid van het begeleidingscomité.

²³⁷ HEYLEN B., RAVIER I., VANNESTE C., 2009, *op. cit.*, p. 4.

²³⁸ Op basis van een bivariate analyse. Een bivariate analyse bekijkt de correlatie tussen twee (nominale) variabelen. De maat waarvan hier gebruik gemaakt werd, is de chi-kwadraat test, χ^2 . Deze maat geeft ons informatie over de aanwezigheid of het ontbreken van een significante associatie of een relatie tussen twee variabelen. **Het is absoluut niet mogelijk om op basis hiervan te spreken over causaliteit.**

²³⁹ Berisping, ondertoezichtstelling door de bevoegde sociale dienst, behoud in de leefomgeving onder voorwaarden, intensieve educatieve begeleiding (fr), prestaties van opvoedkundige aard of algemeen nut en opvolging post-IPPJ (API of SAIE).

gemeenschapsinstellingen die bovendien ook jongeren opvangen die zich in een problematische situatie bevinden.

Het is echter bijzonder moeilijk om de maatregelen in beide gemeenschappen te vergelijken, gezien het institutioneel aanbod niet zonder meer vergelijkbaar is. Zo vangen de Vlaamse gemeenschapsinstellingen zowel jongeren op die een als misdrijf omschreven feit begingen, als jongeren die zich in een problematische opvoedingssituatie bevinden. Ook de duur van de plaatsing varieert zeer sterk naargelang de instelling, onder meer in functie van het specifieke pedagogische aanbod²⁴⁰. Het lijkt er in elk geval op dat het aantal plaatsen in een gesloten regime hoger ligt aan Nederlandstalige kant, in het bijzonder voor wat de meisjes betreft.

TAB. 23 AANTAL PLAATSEN IN DE OPENBARE INSTELLINGEN VOLGENS GESLACHT EN PER GEMEENSCHAP²⁴¹

	FR GEMEENSCHAP			NL GEMEENSCHAP		
	JONGEN	MEISJE	TOTAAL	JONGEN	MEISJES	TOTAAL
Open afdeling	214	44	258	126	10	136
<i>Intra muros</i>	110	34	144	126	10	136
<i>Extra muros</i>	104	8	112	0	0	0
Gesloten afdeling	64	5	69	66	46	112
Federaal centrum	37	0	37	52	0	52
Totaal	315	49	364	244	56	300

Een bivariate analyse²⁴² met betrekking tot de maatregelen enerzijds en de taalgemeenschap anderzijds wijst op een zeer zwakke statistisch significante relatie. Er kan alleen de hypothese geformuleerd worden dat de Franstalige rechters iets vaker beslissen tot een plaatsing in een gemeenschapsinstelling met een open regime. Deze vaststelling kan mogelijks verklaard worden door de grote *turn-over* die een plaatsing van korte duur veroorzaakt en door de post-institutionele begeleidingen die hier samengeteld werden met de plaatsingen in een open regime. De relatie houdt echter stand als de API's niet mee gerekend worden bij de plaatsingen in een open regime. Deze maatregel zou vooral vaak gebruikt worden in de arrondissementen Brussel, Nivelles, Liège en Neufchâteau.

We herinneren eraan dat bepaalde maatregelen specifiek zijn voor een bepaalde taalgemeenschap. De intensieve educatieve begeleiding bestaat niet als dusdanig aan Vlaamse kant.

3.2. MAATREGEL EN PROFIEL VAN DE MINDERJARIGEN

Hieronder wordt nagegaan of het « profiel » van de minderjarigen die één of meerdere maatregelen opgelegd kregen tijdens de referentieperiode in verband staat met de gekozen maatregel. Onder « profiel » verstaan we de leeftijd, het geslacht, het bestaan van een gerechtelijk POS- en of het al dan niet om een eerste verschijning voor de rechter of rechtbank gaat.

²⁴⁰ Zo is aan Franstalige kant - ter illustratie - sprake van onthaal in een open regime gedurende een periode van 15 dagen maximum, oriëntatie tijdens een periode van 40 dagen en educatie voor een duurtijd die door de rechter wordt bepaald. In een gesloten regime worden observatie en evaluatie voorzien voor een duurtijd van 30 dagen maximum, observatie en oriëntatie net als observatie en emotionele en relationele ontwikkeling voor een periode van 3 maanden maximum, die hernieuwd kan worden, en tot slot educatie voor een periode van 3 maanden, die eveneens hernieuwd kan worden, zie CLAREMBAUX N., *Institutions Publiques de Protection de la Jeunesse et Centre fédéral fermé, rapport statistique intégré 2010*, Bruxelles DGAJ, 2011, p. 12.

²⁴¹ Bron voor de Vlaamse gemeenschap: Jongerenwelzijn – Tabel: evolutie van de erkende capaciteit van de uitbatingsplaatsen van de gemeenschapsinstellingen naar begeleidingsjaar, 2011. Bron voor de Franse gemeenschap, CLAREMBAUX N., *L'offre institutionnelle publique au 1er janvier 2011*.

²⁴² *Cfr. Supra.*

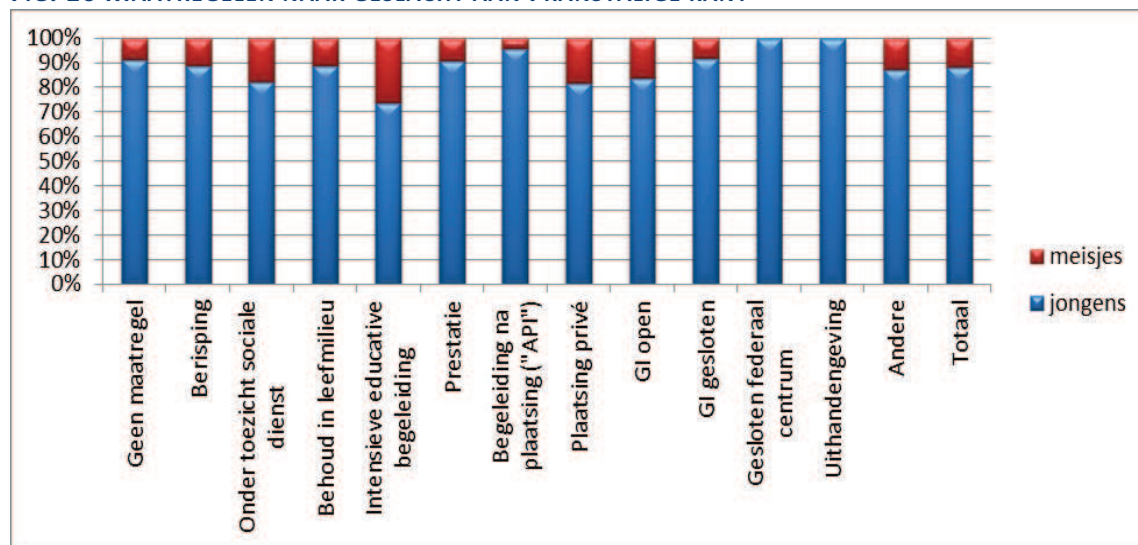
3.2.1. HET GESLACHT

In beide gemeenschappen zijn enkele verschillen merkbaar wat betreft het gebruik van de maatregelen naargelang het geslacht²⁴³. Aan Franstalige kant lijkt de intensieve educatieve begeleiding vaker gebruikt te worden voor meisjes, net als de private plaatsing. Aan Nederlandstalige kant krijgen meisjes verhoudingsgewijs vaker een private plaatsing en een plaatsing in een gesloten afdeling van een gemeenschapsinstelling²⁴⁴ opgelegd en minder vaak in een open afdeling van een gemeenschapsinstelling, wat mogelijks verklaard kan worden door het beperkter aantal plaatsen voor meisjes in een open regime (N=10). Er valt tevens op te merken dat meisjes geen enkele prestatie²⁴⁵ opgelegd kregen als maatregel ten gronde²⁴⁶.

Hoe vallen deze verschillen tussen het noorden en het zuiden te verklaren? Zou het te wijten zijn aan het zeer beperkt aantal (gesloten) plaatsen (N=5) voor meisjes aan Franstalige kant? We dienen op te merken dat het verband tussen vrouwelijk geslacht en de plaatsingsmaatregel al in eerder onderzoek vastgesteld werd²⁴⁷ en de « voorliefde » voor de intensieve educatieve begeleiding voor meisjes in de Franse gemeenschap zou verklaard kunnen worden door het gebruik van deze maatregel als een volwaardig alternatief voor de plaatsing.

Daarnaast stellen we vast dat plaatsing vaker opgelegd wordt aan minderjarigen voor wie ook een gerechtelijk (lopend of afgesloten) POS-dossier bestaat. Meisjes zijn bovendien oververtegenwoordigd²⁴⁸ bij deze minderjarigen die ook opgevolgd worden in het kader van een problematische opvoedingssituatie.

FIG. 10 MAATREGELEN NAAR GESLACHT AAN FRANSTALIGE KANT

²⁴³ De associatie is statistisch significant.

²⁴⁴ Er is een vrij groot aantal plaatsen voor hen voorbehouden: 46 plaatsen, hetzij 41% van de plaatsen in een gesloten afdeling van een gemeenschapsinstelling.

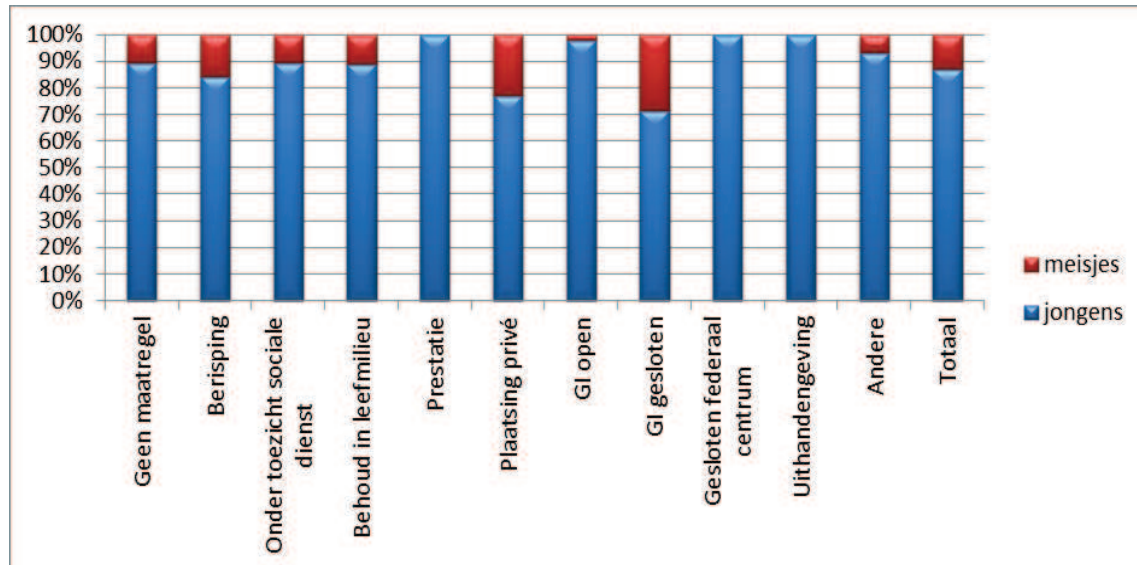
²⁴⁵ Als we dit natrekken in het databestand, dan wordt er effectief geen enkele prestatie teruggevonden voor de meisjes.

²⁴⁶ Dit komt overeen met de verhoudingen die we terugvonden in de cijfernota 2010 van de HCA-diensten: voor de gemeenschapsdienst ligt het aandeel meisjes aanzienlijk lager (6,64%) dan het algemene aandeel meisjes binnen de HCA-diensten (11%) (www.steunpuntjeugdhulp.be).

²⁴⁷ VANNESTE C., les logiques décisionnelles des magistrats du parquet et des juges de la jeunesse à l'égard des mineurs délinquants, *Revue de droit pénal et de criminologie*, 2001, p. 248.

²⁴⁸ De bivariate analyse met betrekking tot de variabele geslacht en de variabele "bestaan van een gerechtelijk POS-dossier" wijst op een statistisch significant verband.

FIG. 11 MAATREGELEN NAAR GESLACHT AAN NEDERLANDSTALIGE KANT

3.2.2. DE LEEFTIJD

In de Nederlandstalige arrondissementen hangt een hogere leeftijd van de minderjarige - ouder dan 18 jaar - significant samen met maatregelen die gericht zijn op een behoud in het leefmilieu.

3.2.3. GERECHTELIJK POS-DOSSIER

Het hebben van een (lopend of gesloten) gerechtelijk POS-dossier hangt samen met een plaatsingsmaatregel. Het betreft plaatsingen van het private type en in een open gemeenschapsinstelling aan Franstalige kant en plaatsingen van het private type aan Nederlandstalige kant. Zoals hierboven vermeld werd, maken meisjes vaker het voorwerp uit van een POS-dossier, in samenhang met een maatregel die genomen werd in het kader van een als misdrijf omschreven feit.

3.2.4. EERSTE « VERSCHIJNING » VOOR DE RECHTBANK OF DE RECHTER

We stelden vast dat de beslissingen inzake minderjarigen die voor de eerste keer voor de jeugdrechter of de jeugdrechtbank verschijnen vaker een behoud in het leefmilieu inhouden²⁴⁹. Aan Franstalige kant zou ook vaker sprake zijn van een prestatie²⁵⁰.

Vrij logischerwijs hebben de beslissingen tot plaatsing - in een private voorzieningen, in een gesloten gemeenschapsinstelling aan Franstalige kant²⁵¹ en een open gemeenschapsinstelling aan Nederlandstalige kant²⁵² - minder vaak betrekking op jongeren die de eerste keer voor de rechter of de rechtbank verschijnen. Met andere woorden: we kunnen de hypothese formuleren dat een jongere die een eerste keer verschijnt voor de jeugdrechter of de jeugdrechtbank voor een als misdrijf omschreven feit minder « risico » loopt om geplaatst te worden in een private voorziening, ongeacht aan welke kant van de taalgrens, en minder risico loopt om geplaatst te worden in een

²⁴⁹ Statistisch significante associatie.

²⁵⁰ Statistisch significante associatie.

²⁵¹ Statistisch significante associatie.

²⁵² Statistisch significante associatie.

gesloten gemeenschapsinstelling als hij Franstalig is en in een open gemeenschapsinstelling als hij Nederlandstalig is.

Over het algemeen zullen de maatregelen die genomen worden voor een jongere die niet bekend is bij de rechtbank vaker ambulante zijn en minder vaak een plaatsing inhouden. Er wordt in dat kader een zekere gradatie vastgesteld in het type maatregel waarvoor gekozen wordt, waarbij de plaatsing een subsidiaire maatregel lijkt te zijn. Niettemin worden ook wel maatregelen tot plaatsing in een gemeenschapsinstelling of in een gesloten federaal centrum genomen ten aanzien van jongeren die voor een eerste keer verschijnen²⁵³.

3.3 DE FEITEN

We herinneren eraan dat de jeugdrechters bewust niet steeds de feiten vermeldden. Zo gaf een rechter tijdens de dataverzameling aan dat « *la nature des faits initiaux n'avait plus d'importance dans un « dossier qui vit », le magistrat de la jeunesse statue alors en fonction de l'évolution de la situation du jeune et ne prend plus du tout en compte les faits qui ont motivé sa saisine* »²⁵⁴.

Gezien de regelgeving is het vrij logisch dat « zware » diefstallen samenhangen met een plaatsing in een gesloten federaal centrum. Zoals uit eerder onderzoek²⁵⁵ blijkt, hangen in de Franstalige arrondissementen opzettelijke slagen en verwondingen negatief samen met dit type van plaatsing.

Gewone diefstallen zouden samenhangen met een maatregel die een behoud in het leefmilieu impliceert, wat eveneens geldt bij verdovende middelen, maar dan alleen in de Franstalige arrondissementen.

In de Nederlandstalige arrondissementen hangen opzettelijke slagen en verwondingen significant samen met een plaatsing in een gemeenschapsinstelling en misdrijven tegen de openbare veiligheid met een plaatsing in een open afdeling van een gemeenschapsinstelling. Ook werd in de Nederlandstalige arrondissementen een significante positieve relatie gevonden tussen « zware » diefstallen enerzijds en een herstelrechtelijk aanbod anderzijds.

3.4 ELEMENTEN MET BETREKKING TOT DE PROCEDURE

We bespreken hier de hoedanigheid van de rechter die de vragenlijst invulde, de fase waarbinnen de beslissing genomen werd (voorlopige fase dan wel fase ten gronde), de aanleiding tot het nemen van de beslissing, voorgaande maatregelen en tot slot de vordering van het parket.

3.4.1. DE HOEDANIGHEID VAN DE RECHTER

Rechters die van permanentie zijn, dienen beslissingen te nemen voor jongeren van wiens dossier ze geen titularis zijn, jongeren die ze waarschijnlijk minder goed kennen, wat zou kunnen verklaren waarom ze minder vaak een maatregel nemen die de jongere in zijn leefmilieu houdt, terwijl de rechters die wel titularis zijn verhoudingsgewijs minder vaak beslissen om een jongere te plaatsen in een gesloten federaal centrum.

Er bleek een significant verband te bestaan tussen de beslissingsfase en de hoedanigheid van de jeugdrechter. De beslissingen tijdens de voorlopige fase zouden vaker genomen worden door een rechter die van wacht is en door een rechter die titularis is tijdens de fase ten gronde.

Het gebrek aan kennis van het dossier verklaart waarschijnlijk het negatieve verband tussen een rechter van permanentie en een private plaatsing in de Franstalige arrondissementen. Het is

²⁵³ Cfr. *Supra*.

²⁵⁴ A. Vande Steene, veldnota's.

²⁵⁵ HEYLEN B., RAVIER I., VANNESTE C., 2009, *op. cit.*, p. 51.

enigszins verrassend dat we het omgekeerde vaststellen in de Nederlandstalige arrondissementen: de rechters die van permanentie zijn zouden vaker beslissen tot een plaatsing in een private voorziening. Aan Nederlandstalige kant lijken rechters die van permanentie zijn ook vaker geneigd om een herstelrechtelijk aanbod te doen.

3.4.2. FASE VAN DE PROCEDURE

Bepaalde maatregelen kunnen enkel genomen worden in een specifieke fase van de procedure. Zo is het logisch dat de plaatsing in een gesloten federaal centrum geassocieerd is met de voorlopige fase.

Aan Vlaamse kant hangen het herstelrechtelijk aanbod, de private plaatsing en de plaatsing in een gemeenschapsinstelling met een gesloten regime samen met de voorlopige fase, terwijl hetzelfde geldt voor de maatregelen die gericht zijn op een behoud in het leefmilieu en de fase ten gronde.

Ook aan Franstalige kant worden maatregelen gericht op een behoud in het leefmilieu vaker uitgesproken in de fase ten gronde en plaatsingsmaatregelen in de voorlopige fase.

3.4.3. AANLEIDING TOT HET NEMEN VAN DE BESLISSING

Wanneer problemen tijdens de uitvoering van een voorgaande maatregel de aanleiding vormen voor een beslissing, dan wordt vaker beslist tot een plaatsing, hetzij in een private voorziening, hetzij in een open afdeling van een gemeenschapsinstelling. Problemen tijdens de uitvoering van een voorgaande maatregel blijken positief samen te hangen met een plaatsingsmaatregel²⁵⁶ en negatief met een maatregel gericht op een behoud in het leefmilieu.

Het einde van de termijn van een voorgaande maatregel hangt vrij logischerwijs samen met een plaatsing in een federaal gesloten centrum, in een private voorziening of in gesloten afdeling van een gemeenschapsinstelling.

Tot slot hangt het beschikbaar worden van een maatregel positief samen met een plaatsing in een gesloten gemeenschapsinstelling.

3.4.4. VOORGAANDE MAATREGELEN

Significante associaties tussen de genomen maatregel en voorgaande maatregelen dienen met de nodige voorzichtigheid bekeken te worden aangezien sommige jeugdrechters bij het invullen van de vragenlijst het volledige dossier “dat leeft” in rekening namen, terwijl anderen alleen verwezen naar maatregelen ten aanzien van de feiten waarop de huidige beslissing of maatregel betrekking had. Zo bleek een plaatsing in een private instelling geassocieerd te zijn met een voorgaande plaatsing in een gesloten afdeling van een gemeenschapsinstelling aan Franstalige kant en een open afdeling van een gemeenschapsinstelling aan Nederlandstalige zijde.

3.4.5. VORDERING VAN HET PARKET

Hoger wezen we er reeds op dat informatie met betrekking tot de vorderingen van het parket niet steeds in de dossiers terug gevonden konden worden. Met de nodige voorzichtigheid kunnen we de hypothese formuleren dat er een vrij grote overeenstemming bestaat tussen de vordering van het parket (als deze gekend is) en de maatregel waartoe de jeugdrechter beslist. Zo zou een maatregel tot behoud in het leefmilieu vaker volgen op een vordering van dien aard, terwijl de private plaatsing een maatregel is die zelden door het parket gepreciseerd wordt. De plaatsing in een gemeenschapsinstelling met een open regime zou tegemoet komen aan de vraag van het parket, net

²⁵⁶ In het bijzonder aan Nederlandstalige zijde.

zoals de plaatsing in een gesloten federaal centrum vaker de maatregel zou zijn die volgt op een vordering tot een gesloten plaatsing.

Tab. 24 geeft een visuele samenvatting van de verschillende elementen die gelinkt bleken aan de geregistreerde maatregelen. De elementen inzake de taalgemeenschap zijn in het groen weergegeven, het “profiel” van de minderjarige in het rood, de vermelde feiten in het blauw en de procedurele elementen in het geel.

TAB. 24 SYNTHESE VAN DE VASTGESTELDE ASSOCIATIES²⁵⁷

Behoud in leefmilieu	Intensieve educatieve begeleiding	Plaatsing privé	GI open	GI gesloten	Gesloten federaal centrum	Prestaties	Herstelrechtelijk aanbod
NL arr.+	Meisjes FR+	Meisjes FR+	FR arr. ++	Meisjes NL+	Ernstige diefstal+	Meisjes NL -- -	Ernstige diefstal+
Leeftijd > 18 jaar NL+		Meisjes NL+	Meisjes NL -	Eerste verschijning FR --	Opzettelijke slagen en verwondingen -	Eerste verschijning FR ++	Rechter van perman. +
Eerste voorschijning +		POS-dossier +	POS-dossier FR +	Voorlopige fase NL+	Titularis rechter -		Voorlopige fase NL+
Gewone diefstal +		Eerste verschijning -	Eerste verschijning NL --	Einde termijn maatregel +	Voorlopige fase ++		
Verdovende middelen FR+		Opzettelijke slagen en verwondingen NL+	Misdrijven tegen de openbare veiligheid NL+	"eerste keuze" wordt beschikbaar+	Einde termijn maatregel +		
Rechter van perman. -		Rechter van perman. FR-	Problemen tijdens lopende maatregel ++		Eis van het parket plaatsing gesloten regime+ of federaal centrum++		
Fase ten gronde NL +++ FR +		Rechter van perman. NL+	Eis van het parket plaatsing open regime+				
Problemen tijdens lopende maatregel-		Voorlopige fase NL+					
Eis van het parket behoud in leefmilieu++		Problemen tijdens lopende maatregel +					
		Einde termijn maatregel NL+					
		Voorgaande plaatsing GI gesloten FR+					
		Voorgaande plaatsing GI open NL+					
		Eis van het parket niet gepreciseerd+					

²⁵⁷ De tabel omvat de statistisch significante associaties (significante χ^2 -test) die naar voor kwamen uit de bivariate analyses. Het aantal + of - geeft de sterkte van de positieve of negatieve associatie weer op basis van de Phi of de Cramer's V. Een waarde onder de 0.20 wijst op een zwakke associatie (+ of -), een waarde tussen 0.21 en 0.39 wijst op een gemiddelde associatie (++ of --) en een waarde hoger dan 0.4 wijst op een sterke associatie (+++ of ---).

4. CONCLUSIE

Wat de context van de beslissingen betreft, kunnen we concluderen dat twee op drie van de geregistreerde beslissingen genomen werden in de voorlopige fase (in de Franstalige arrondissementen werden er iets meer beslissingen in de voorlopige fase geregistreerd dan aan Nederlandstalige kant) naar aanleiding van een onvoorziën voorval. De kwalificatie van de gepleegde feiten die door de jeugdrechters geregistreerd werden, betrof in meer dan de helft van de gevallen een misdrijf tegen goederen en in iets minder dan een kwart een misdrijf tegen personen. Twee derde van de geregistreerde beslissingen binnen de Nederlandstalige arrondissementen werd voorafgegaan door een concreet advies van de sociale dienst. Binnen de Franstalige arrondissementen was een dergelijk advies minder vaak aanwezig. In beide gemeenschappen werd het advies, als er een voor handen was, doorgaans gevolgd.

Wanneer we kijken naar de inhoud van de geregistreerde beslissingen, kunnen we in de eerste plaats vaststellen dat een geschreven project zeer zelden voorgesteld werd, evenals een herstelrechtelijk aanbod dat meestal gecumuleerd werd met een andere maatregel, voornamelijk met een behoud in het eigen leefmilieu onder voorwaarden.

In twee derde van de gevallen werd door de jeugdrechter een ambulante maatregel opgelegd, terwijl een derde van de geregistreerde beslissingen een plaatsing betrof. Nederlandstalige jeugdrechters registreerden voornamelijk een “behoud in het leefmilieu onder voorwaarden” of een “berisping” als ambulante maatregel. Eén op tien beslissingen betrof een privéplaatsing en nog eens één op tien een plaatsing in een gemeenschapsinstelling (voornamelijk in een gesloten afdeling). Binnen de Franstalige arrondissementen valt eenzelfde trend waar te nemen wat de ambulante maatregelen betreft, hoewel er minder vaak een berisping uitgesproken werd. Daarentegen werd vaker een plaatsing in een gemeenschapsinstelling (voornamelijk in een open afdeling) geregistreerd en minder vaak een privéplaatsing.

Wanneer we de beschikbare gegevens verder analyseren, lijkt het dat Nederlandstalige jeugdrechters iets vaker een ambulante maatregel en Franstalige jeugdrechters iets vaker een plaatsing in een gemeenschapsinstelling oplegden, maar gezien de bestaande verschillen in het beschikbare aanbod dienen we zeer voorzichtig te zijn met het maken van vergelijkingen. Meisjes kregen langs Franstalige zijde vaker een intensieve educatieve begeleiding opgelegd, langs Nederlandstalige zijde een privéplaatsing of een gesloten plaatsing in een gemeenschapsinstelling. Meisjes hadden ook vaker dan jongens eveneens een lopend of afgesloten POS-dossier en de aanwezigheid hiervan blijkt samenhang te vertonen met een privéplaatsing aan Nederlandstalige en een open plaatsing in een gemeenschapsinstelling aan Franstalige kant. Een minderjarige die voor het eerst voor de jeugdrechter verscheen in het kader van een MOF, kreeg vaker een ambulante maatregel opgelegd en minder vaak een plaatsing. Wat de geregistreerde feiten betreft werd – enigszins logisch gezien de wettelijke vereisten - een positieve samenhang gevonden tussen een ernstige diefstal enerzijds en een plaatsing in een federaal gesloten centrum anderzijds. Ook de context waarin de maatregel genomen werd, blijkt een rol te spelen. Zo werden ambulante maatregelen in de beide gemeenschappen vaker opgelegd in de fase ten gronde. Tevens leidden problemen tijdens de uitvoering van een maatregel vaker tot een privéplaatsing of een plaatsing in een open afdeling van een gemeenschapsinstelling. Tot slot blijkt het ook van belang te zijn voor welke jeugdrechter de minderjarige dient te verschijnen. Jeugdrechters van permanentie gingen minder vaak over tot een maatregel met behoud in het eigen leefmilieu, alsook tot een privéplaatsing, toch zeker aan Franstalige kant. Een jeugdrechter die titularis is van het dossier legde daarentegen minder vaak een plaatsing in een federaal detentiecentrum op.

HOOFDSTUK 4 DE MAATREGELN DIE DE EERSTE KEUZE VORMEN

Dit onderzoek beoogt niet enkel het in kaart brengen van de beslissingen (maatregelen) die door jeugdrechters en jeugdrechtbanken genomen worden, maar ook het objectiveren van de noden en behoeften van de rechters. In dit hoofdstuk gaan we hier dieper op in. In een eerste paragraaf zal nagegaan worden in hoeveel gevallen de rechter de maatregel van eerste keuze (de voorkeursmaatregel) niet kon opleggen. In een tweede punt wordt vervolgens bekeken om welke maatregelen het precies gaat. Tevens wordt ook nagegaan welke maatregel er als alternatief opgelegd werd, alsook om welke redenen de maatregel van voorkeur niet opgelegd kon worden. Afsluitend wordt verder ingezoomd op de beslissingen waar de voorkeursmaatregel niet mogelijk was en wordt bekeken of er factoren zijn eigen aan de minderjarige, de zaak en/of de procedure die hier mogelijk mee samenhangen.

1. VOORKEUR VOOR EEN ANDERE MAATREGEL

Tab. 25 geeft de proportie rechters weer die « ontevreden » waren over hun beslissing: een kwart van de Franstalige rechters en een vijfde van de Nederlandstalige rechters sprak een bepaalde maatregel uit, terwijl ze liever een andere maatregel genomen hadden. De proportie “ontevreden” rechters ligt wat hoger in het zuiden dan in het noorden van het land. Deze ontevredenheid komt vaker voor in de voorlopige fase dan in de fase ten gronde (80% tegenover 20%). Met andere woorden: in ongeveer 1 beslissing op 4 die genomen werd tijdens de voorlopige fase, kon de maatregel die de rechter verkoos niet genomen worden. Dit percentage fluctueert rond de 26%²⁵⁸, zowel in de Nederlandstalige, als Franstalige arrondissementen. Het percentage ligt lager voor beslissingen die genomen werden tijdens de fase ten gronde: dan bedraagt het 17%²⁵⁹ in de Franstalige arrondissementen en 10%²⁶⁰ in de Nederlandstalige arrondissementen. Dit betekent dat bij 1 beslissing op 10 die genomen werd tijdens de fase ten gronde de Nederlandstalige rechters niet de maatregel konden nemen waarnaar hun voorkeur uitging, en voor de Franstalige rechters in 1 op 5 gevallen.

TAB. 25 VOORKEUR VOOR EEN ANDERE MAATREGEL

VOORKEUR VOOR EEN ANDERE MAATREGEL?	FEDERAAL		FR. ARR.		NL. ARR.	
	f	%	f	%	f	%
Ja	411	22,47	248	24,95	163	19,52
<i>Voorlopige fase</i>	328	79,81	204	82,26	124	76,07
<i>Fase ten gronde</i>	83	20,19	44	17,74	39	23,93
Neen	1418	77,53	746	75,05	672	80,48
Totaal ²⁶¹	1829	100	994	100	835	100

De ontevredenheidsgraad verschilt sterk naargelang het arrondissement en varieert van 63% in Dinant tot 0% in Ieper. De zeer hoge proportie in Dinant dient waarschijnlijk gerelativeerd te worden, gezien er weinig vragenlijsten geregistreerd werden tijdens de referentieperiode. De ontevredenheid is vrij groot in Neufchâteau, Franstalig Brussel, Tournai, Huy en Antwerpen, terwijl deze zeer laag is in Leuven, Brugge en Ieper. De grootte van de populatie lijkt geen verband te houden met de mate van ontevredenheid: kleine arrondissementen (Tournai, Neufchâteau of Huy) scoren hoger dan 30% en

²⁵⁸ Ten opzichte van alle geregistreerde beslissingen in de voorlopige fase (N=1230).

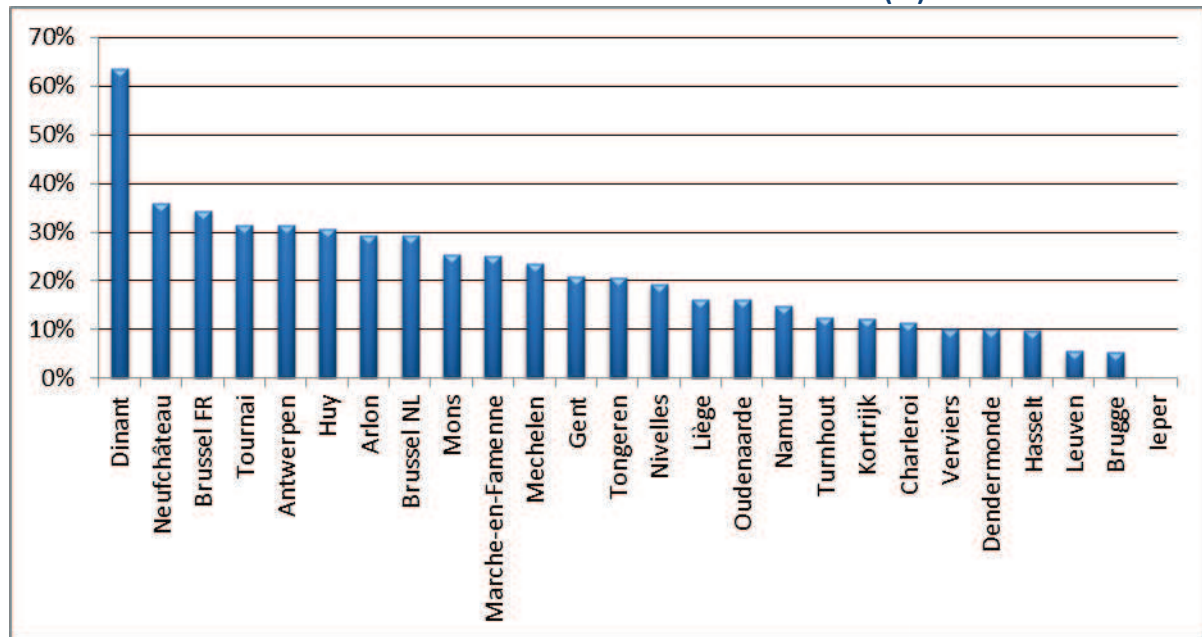
²⁵⁹ Ten opzichte van alle Franstalige geregistreerde beslissingen in de fase ten gronde (N=256).

²⁶⁰ Ten opzichte van alle Nederlandstalige geregistreerde beslissingen in de fase ten gronde (N=390).

²⁶¹ 48 missings (=2.6%) zowel langs Nederlandstalige als Franstalige zijde.

grotere arrondissementen als Charleroi of Dendermonde vertonen een aandeel dat rond de 10% schommelt.

FIG. 12 VOORKEUR VOOR EEN ANDERE MAATREGEL NAAR ARRONDISSEMENT (%)²⁶²

Een verklaring voor deze verschillen kan mogelijk gezocht worden in een verschillend voorleidingsbeleid in de verschillende gerechtelijke arrondissementen. Zo gaven enkele jeugdrechters bij het voorstellen en toelichten van de vragenlijst aan dat jongeren soms (vaak?) pas voorgeleid worden wanneer de maatregel die men wenst op te leggen ook effectief voor handen is, onder meer om de geloofwaardigheid van de jeugdrechter niet aan te tasten. Ook sociale diensten anticiperen wel eens op het niet beschikbaar zijn van maatregelen en adviseren (verzoeken) een maatregel die daadwerkelijk uitgevoerd kan worden. Dit kan mogelijk verklaren waarom sommige arrondissementen een (zeer) lage insatisfactiegraad hebben.

2. GEWENSTE AANBOD EN MAATREGEL(EN)

2.1. HERSTELRECHTELIJK AANBOD EN PROJECT VAN DE JONGERE

De rechters registreerden geen enkele keer dat hun voorkeur uitging naar een herstelrechtelijk aanbod dat niet voorgesteld kon worden. Dit betekent uiteraard niet dat de rechters deze afhandelingsmogelijkheden niet wensten voor te stellen, maar wel dat ze steeds mogelijk of “beschikbaar” waren.

Het geschreven project blijkt eveneens geen voorkeursmaatregel te zijn die de rechters niet konden uitspreken. In één enkele vragenlijst gaf de rechter aan dat zijn voorkeur uitging naar een goedkeuring van het geschreven project van de minderjarige, maar dat dit om de een of andere reden niet mogelijk was. De hypothese van een mogelijk gebrek aan omkadering van het geschreven project op het terrein, alsook andere hypothesen ter verklaring werden voorgelegd en bediscuteerd tijdens de kwalitatieve fase (cfr. *infra*).

²⁶² Met verwijzing naar de antwoorden die effectief geregistreerd werden (2.3% *missing values* (N=23) voor de Franstalige arrondissementen en 2.9% *missing values* (N=25) voor de Nederlandstalige arrondissementen).

2.2. MAATREGELEN VAN “EERSTE KEUZE”

2.2.1. ALGEMEEN

Uit tab. 26 kunnen we afleiden dat, wanneer de jeugdrechter aangaf een voorkeur te hebben voor een andere dan de opgelegde maatregel, dit doorgaans een plaatsing in een open of gesloten afdeling van een gemeenschapsinstelling (54%) of een privé plaatsing betrof (22%). Langs Franstalige zijde gaat het iets vaker om een plaatsing in een open afdeling van een gemeenschapsinstelling (33%), aan Nederlandstalige zijde om een privéplaatsing (26%).

TAB. 26 MAATREGEL VAN “EERSTE KEUZE”

VOORKEURSMATREGELEN	FEDERAAL		FR. ARR.		NL. ARR.	
	f	%	f	%	f	%
Maatregel met behoud in leefmilieu ²⁶³	71	15,78	43	15,19	28	16,77
Plaatsing privé	98	21,78	54	19,08	44	26,35
Plaatsing GI open	129	28,67	93	32,86	36	21,56
Plaatsing GI gesloten	115	25,56	74	26,15	41	24,55
Plaatsing gesloten federaal centrum	12	2,67	9	3,18	3	1,8
Andere	25	5,56	10	3,53	15	8,98
TOTAAL²⁶⁴	450	100	283	100	167	100

In wat volgt bekijken we de voorkeursmaatregelen meer in detail en dit voor de Nederlandstalige en Franstalige arrondissementen afzonderlijk.

2.2.2. DE NEDERLANDSTALIGE ARRONDISSEMENTEN

Ongeveer de helft van de voorkeursmaatregelen betreft een plaatsingsmaatregel in een gemeenschapsinstelling (47%) (tab. 27). Indien Nederlandstalige jeugdrechters met andere woorden niet de maatregel van eerste keuze konden opleggen, dan ging het in de helft van de gevallen om een plaatsingsmaatregel in een gemeenschapsinstelling. Het probleem deed zich opmerkelijk vaker voor in de voorlopige fase (57%) dan in de fase ten gronde (16%) en betrof vooral een plaatsing in een gesloten opvoedingsafdeling en in iets mindere mate in een open afdeling. In een beperkt aantal gevallen wenste de jeugdrechter een jongen in Everberg te plaatsen, maar bleek dit niet mogelijk te zijn: 1 keer omdat er geen plaats beschikbaar was en 2 keer omdat niet voldaan werd aan de wettelijke vereisten om in Everberg te mogen plaatsen (cfr. *Infra*).

Wanneer jeugdrechters een privéplaatsing wensten op te leggen, maar dit om de een of andere reden niet mogelijk bleek, dan ging het in eerste instantie om een plaatsing in een instelling of begeleidingstehuis of een OOOO (tab. 27). Daarnaast werd door de jeugdrechters ook geregeld de categorie “andere” aangevinkt, waarbij het dan onder meer ging om een plaatsing in de psychiatrie²⁶⁵, een observatie- en behandelingscentrum (OBC)²⁶⁶, om een gestructureerde kortdurende residentiële begeleiding (GKRB) of om een specifieke plaatsing van een niet-begeleide

²⁶³ Deze categorie omvat volgende maatregelen: de berisping, de ondertoezichtstelling door de bevoegde sociale dienst, het behoud in de leefomgeving onder voorwaarden, de intensieve educatieve begeleiding en de prestatie van opvoedkundig aard en algemeen nut.

²⁶⁴ De aandachtige lezer zal opgemerkt hebben dat het totaal aantal voorkeursmaatregelen niet overeenkomt met het totaal aantal uit tabel 1. Dit komt omdat jeugdrechters meerdere voorkeursmaatregelen konden aanvinken. Het gaat hier dan niet om een cumulatie van maatregelen, maar eerder om een “of-of” verhaal.

²⁶⁵ N=6

²⁶⁶ N=3

minderjarige. Hier gaat het vaak om maatregelen die uitgevoerd worden in voorzieningen die buiten de sector van de bijzondere jeugdbijstand vallen.

De voorkeursmaatregelen blijken niet alleen plaatsingsmaatregelen te zijn. Bij iets minder dan 1 op 5 (16%) gaat het om maatregelen met een behoud in het eigen leefmilieu (tab. 27). In de fase ten gronde blijkt zelfs 1 op 3 (36%) van de voorkeursmaatregelen een ambulante maatregel te zijn. Het gaat dan vooral om een behoud in het eigen leefmilieu mits het naleven van een aantal voorwaarden. Voorwaarden die de rechters wensten op te leggen, maar niet konden opleggen zijn onder meer: het uitvoeren van een prestatie²⁶⁷, een thuisbegeleiding of het volgen van een specifieke therapie. De reden hoeft niet noodzakelijk plaatsgebrek te zijn, maar kan bijvoorbeeld ook te maken hebben met het feit dat de jongere niet wenste mee te werken of de voorziening weigerde met de jongere in zee te gaan (cfr. *Infra*).

De antwoordmogelijkheid “andere” gaf de jeugdrechters de gelegenheid om te specificeren welke maatregel ze wensten op te leggen, ook al bestond deze maatregel nog niet. Langs Nederlandstalige zijde werd deze optie een vijftiental keer aangevinkt (9%), waarbij onder meer de volgende antwoorden geformuleerd werden: een begeleiding “Youth at Risk” (YAR)²⁶⁸, een repatriëring naar het land van herkomst²⁶⁹, een specifieke begeleiding voor zigeuners, een intensieve ambulante drugsbegeleiding, een thuis- of contextbegeleiding.

²⁶⁷ N=11

²⁶⁸ N=3

²⁶⁹ N=3

TAB. 27 MAATREGEL VAN “EERSTE KEUZE” VOOR DE NEDERLANDSTALIGE ARRONDISSEMENTEN

	Voorlopige fase		Fase ten gronde		Totaal	
	f	%	f	%	f	%
Maatregelen met behoud in leefmilieu	12	9,3	16	35,56	28	16,09
Onder toezicht sociale dienst	2	1,55	2	4,44	4	2,3
Behoud leefmilieu onder voorwaarden	10	7,75	12	26,67	22	12,64
Prestatie opvoedkundige aard en algemeen nut	0	0	2	4,44	2	1,15
Plaatsing privé	30	23,26	17	37,78	47	27,01
Niet nader gepreciseerd	1	0,78	1	2,22	2	1,15
Plaatsing OOOO	5	3,88	3	6,67	8	4,6
Plaatsing pleeggezin	0	0	0	0	0	0
Plaatsing instelling of begeleidingstehuis	6	4,65	6	13,33	12	6,9
Plaatsing gezinstehuis	0	0	0	0	0	0
Plaatsing BZW	2	1,55	2	4,44	4	2,3
Plaatsing MPI	3	2,33	0	0	3	1,72
Plaatsing andere	13	10,08	5	11,11	18	10,34
Plaatsing gemeenschapsinstelling	74	57,36	7	15,56	81	46,55
Plaatsing GI open afdeling	33	25,58	5	11,11	38	21,84
<i>Plaatsing open, niet gespecificeerd</i>	2	1,55	0	0	2	1,15
<i>GI open observatie</i>	14	10,85	1	2,22	15	8,62
<i>GI open opvoeding</i>	9	6,98	4	8,89	13	7,47
<i>GI open time-out</i>	8	6,2	0	0	8	4,6
Plaatsing GI gesloten afdeling	41	31,78	2	4,44	43	24,71
<i>Plaatsing gesloten, niet gespecificeerd</i>	1	0,78	0	0	1	0,57
<i>GI gesloten opvoeding</i>	33	25,58	0	0	33	18,97
<i>GI gesloten time-out</i>	5	3,88	0	0	5	2,87
<i>GI gesloten behandelunit</i>	2	1,55	2	4,44	4	2,3
Plaatsing gesloten federaal centrum	3	2,33	0	0	3	1,72
Andere	10	7,75	5	11,11	15	8,62
Totaal	129	100	45	100	174²⁷⁰	100

²⁷⁰ Deze cijfers liggen hier en daar hoger dan de cijfers in de federale tabel (Tab. 26). Dit verschil wordt veroorzaakt doordat sommige jeugdrechters meerdere antwoorden aankruisten binnen eenzelfde categorie (bijvoorbeeld binnen de categorie privéplaatsing of plaatsing in een open afdeling van een GI). In tab. 26 werd dit telkens als één residentiële maatregel beschouwd, terwijl deze tabel de gedetailleerde gegevens bevat.

2.2.3. DE FRANSTALIGE ARRONDISSEMENTEN

Aan Franstalige kant betreffen de voorkeursmaatregelen die het vaakst niet opgelegd konden worden de gemeenschapsinstellingen (IPPJ). We dienen echter op te merken dat in de gedetailleerde tabel hieronder deze cijfers nog hoger liggen dan in de meer “algemene” tabel (Tab. 26). Dit kan verklaard worden doordat de rechter vaak meerdere afdelingen van de IPPJ's aankruiste, vooral op het niveau van het gesloten regime, niet omdat hij deze plaatsingen wilde cumuleren maar omdat hij niet duidelijk een “voorkeurs”sectie aangaf. In de gedetailleerde tabel wordt elke optie afzonderlijk geteld, wat kan leiden tot een oververtegenwoordiging van de voorkeuren voor een plaatsing met een gesloten regime, terwijl in de algemene tabel dit voor een enkele plaatsing telt, ook als meerdere afdelingen aangeduid werden. Deze plaatsingen in een IPPJ maken bijna twee derde uit van de voorkeursmaatregelen (59%). Gesloten en open regimes zijn in vrij gelijke mate aanwezig, respectievelijk 31% en 28%. Het lijkt erop dat de rechters vaker te maken krijgen met deze “onbeschikbaarheden” tijdens de voorlopige fase, dan tijdens de fase ten gronde (85% in de voorlopige fase). We herinneren eraan dat aan Franstalige kant de meeste beslissingen die geregistreerd werden, genomen werden in de voorlopige fase (75%).

De open afdelingen van de IPPJ's die het vaakst verkozen werden door de rechter, maar niet beschikbaar waren, zijn de afdelingen onthaal (N=34) en educatie (N=55). De gesloten afdelingen waarnaar de voorkeur uitging, maar die niet mogelijk bleken, zijn de afdeling educatie (N= 44), gevolgd door de afdeling SOORF (N= 20), de afdeling observatie-evaluatie (N=16) en de afdeling SODER (N= 11).

In 3% van de gevallen betrof de maatregel van eerste keuze die niet opgelegd kon worden een plaatsing in een gesloten federaal centrum (N=9).

De rechters gaven de voorkeur aan een maatregel tot private plaatsing bij 21% van de beslissingen waarover ze « ontevreden » waren. Ook in dat kader valt op te merken dat er een groot verschil bestaat ten aanzien van de algemene tabel (Tab. 26), wat verklaard kan worden doordat de rechters meerdere types van private plaatsing aankruisten. Dit telt voor een enkele plaatsing in de algemene tabel, terwijl de verschillende opties gecumuleerd worden in de gedetailleerde tabel. In deze categorie²⁷¹ betrof de voorkeursmaatregel die niet mogelijk was: plaatsingen een inrichting die gespecialiseerd is in jongeren met gedragsproblemen, zoals de SRJ (*services résidentiels pour jeunes*) die afhangen van het Waals Agentschap voor personen met een handicap (AWIPH) (N= 20), plaatsingen in een CAS (N=14), in een SAAE (N=13), plaatsingen binnen de psychiatrische afdelingen van ziekenhuizen (N=5), *centres d'observation et d'orientation* (COO) (N=4), plaatsingen in « crisisbedden » bij de *services d'intervention d'urgence* of *centres de traitement social de la crise* (N=3), plaatsingen in het kader van onthemingprojecten (N=2) of binnen instellingen die instaan voor de opvang van NBMV's²⁷² (N =2) en tot slot een pleeggezin (N=2). Daarnaast werden nog vier types van plaatsing een enkele keer vermeld (N=1): het gaat om plaatsingen in een vrouwenhuis, binnen een PPP (zonder verdere precisering), een internaat en tot slot begeleid zelfstandig wonen. Zoals voor de opvang in een IPPJ heeft 85% van de voorkeuren voor een private plaatsing betrekking op de voorlopige fase van de procedure.

De ambulante maatregelen maken bijna 13% uit van de niet beschikbare “voorkeurs-“ maatregelen. Het is vooral de maatregel tot behoud in het leefmilieu onder voorwaarden die vermeld werd (N=18). De voorwaarden die het vaakst aangehaald werden als niet beschikbaar, zijn: het in acht nemen van een pedagogische (COE of SAIE) of medische richtlijn (N=5), vervolgens naar school gaan (N=4), gevolgd door het uitvoeren van een prestatie van opvoedkundige aard of algemeen nut (N=3) en tot slot enkele « andere » voorwaarden (N=3). Deze « andere » voorwaarden zijn overwegend morele

²⁷¹ We nemen hier alle voorkeuren voor een private plaatsing in rekening, wetende dat de rechter meerdere opties kon aankruisen.

²⁷² NBMV: Niet-Begeleide Minderjarige Vreemdeling.

geboden, zoals « het zoeken van een gestructureerde vrijetijdsbesteding », « samenwerken met de bevoegde diensten » of « naar het internaat gaan ». Na het behoud onder voorwaarden, werden de intensieve educatieve begeleiding (N= 12) en ondertoezichtstelling door de sociale dienst (N=9) aangehaald als eerste keuze die niet mogelijk was. Het is logisch dat de opvolging « post-IPPJ » weinig vermeld werd, gezien het een maatregel betreft die niet als eerste maatregel opgelegd wordt, maar volgt op een plaatsing. In de voorlopige fase werd vaker een voorkeur voor een ambulante maatregel uitgedrukt die niet mogelijk bleek (70%).

Tot slot vermeldden de rechters zeer zelden dat hun voorkeur uitging naar een « andere » maatregel die niet opgelegd kon worden (3%²⁷³). Deze zeldzame gevallen hebben betrekking op specifieke maatregelen zoals: de uitwerking van een onthemingsproject, een specifieke begeleidingsmaatregel voor woonwageneigenaren, opvoedingsondersteuning of een begeleiding specifiek gericht op de relatie tussen de minderjarige en zijn/haar moeder.

²⁷³ N=10.

TAB. 28 MAATREGEL "VAN EERSTE KEUZE" VOOR DE FRANSTALIGE ARRONDISSEMENTEN

	Voorlopige fase		Fase ten gronde		Totaal	
	f	%	f	%	f	%
Maatregelen met behoud in leefmilieu	33	12,00	13	22,03	46	13,77
Berisping	0	0,00	0	0,00	0	0,00
Onder toezicht sociale dienst	6	2,1%	3	5,08	9	2,69
Behoud leefmilieu onder voorwaarden	12	4,36	6	10,17	18	5,39
Intensieve educatieve begeleiding	10	3,64	2	3,39	12	3,59
Prestatie (opvoedkundige aard) en algemeen nut	2	0,73	2	3,39	4	1,20
Begeleiding na plaatsing (API of SAIE)	3	1,09	0	0,00	3	0,90
Plaatsing privé	60	21,80	11	18,60	71	21,30
Pleeggezin	2	0,70	0	0,00	2	0,60
SAAE	9	3,30	4	6,80	13	3,90
CAS	12	4,40	2	3,40	14	4,20
CAU	0	0,00	0	0,00	0	0,00
IMP/SRJ/CHE	14	5,10	3	5,10	17	5,10
Niet nader gepreciseerd	0	0,00	0	0,00	0	0,00
Andere	23	8,40	2	3,40	25	7,50
Plaatsing gemeenschapsinstelling	167	60,73	31	52,54	198	59,28
Plaatsing IPPJ open afdeling	80	29,09	14	23,73	94	28,14
<i>Onthaal</i>	32	11,60	2	3,40	34	10,18
<i>Oriëntatie</i>	4	1,50	0	0,00	4	1,20
<i>Opvoeding</i>	43	15,60	12	20,30	55	16,47
<i>Plaatsing open, niet gespecificeerd</i>	1	0,40	0	0,00	1	0,30
Plaatsing IPPJ gesloten afdeling	87	31,64	17	28,80	104	31,14
<i>Observatie - evaluatie</i>	13	4,70	3	5,10	16	4,80
<i>Opvoeding</i>	35	12,70	9	15,30	44	13,20
<i>"SODER"</i>	10	3,60	1	1,70	11	3,30
<i>"SOORF"</i>	17	6,20	3	5,10	20	6,00
<i>Individualisatie (St Servais)</i>	1	0,40	1	1,70	2	0,60
<i>Plaatsing gesloten, niet gespecificeerd</i>	11	4,00	0	0,00	11	3,30
Plaatsing gesloten federaal centrum	9	3,30	0	0,00	9	2,70
Andere	6	2,20	4	6,80	10	3,00
Totaal	275	100%	59	100	334	100

2.2.4. VOORKEURSMATREGELEN DIE NOG NIET VAN TOEPASSING ZIJN

Naast de maatregelen die reeds van toepassing zijn, konden jeugdrechters als voorkeursmaatregel ook maatregelen aanvinken die wel opgenomen zijn in de wet, maar die nog niet van toepassing zijn.

TAB. 29 KEUZE 1 - MAATREGELEN DIE NOG NIET VAN TOEPASSING ZIJN

VOORKEURSMATREGELEN	FEDERAAL f	FR. ARR. f	NL. ARR. f
Specifieke ambulante begeleiding	7	6	1
Plaatsing in een ziekenhuisdienst	3	3	0
Plaatsing/behandeling van een afhankelijkheidsproblematiek	9	7	2
Plaatsing in een jeugdpsychiatrische dienst - open regime	9	1	8
Plaatsing in een jeugdpsychiatrische dienst - gesloten regime	12	4	8
Intensieve educatieve begeleiding ²⁷⁴	7	-	7
Totaal ²⁷⁵	47	21	26

Slechts in een beperkt aantal gevallen (N=47) werd aangegeven dat men een maatregel wenste op te leggen die nog niet van toepassing is. Wanneer dit wel gebeurde, ging het in bijna de helft van de gevallen (N=21) om een plaatsing binnen een jeugdpsychiatrische dienst (open of gesloten regime). Aan Vlaamse kant is deze vraag beduidend sterker aanwezig dan aan Franstalige zijde, waar een grotere vraag blijkt te zijn naar behandelingsmogelijkheden in het kader van een afhankelijkheidsproblematiek (N=7) of naar specifieke ambulante begeleidingen (N=6). Binnen de Nederlandstalige arrondissementen is er ook een vraag naar een intensieve educatieve begeleiding (N=7), een maatregel die in de Franse Gemeenschap onder die benaming wel van toepassing is.

2.3. OPGELEGDE MAATREGELEN IN RELATIE TOT DE VOORKEURSMATREGELEN

Intussen weten we hoe vaak de jeugdrechters niet de maatregel oplegden die ze in eerste instantie wensten op te leggen. We weten ook over welke maatregelen het precies gaat. In deze paragraaf gaan we na welke maatregel de jeugdrechter nam bij gebrek aan de gewenste maatregel. Tab. 29 geeft hiervan een algemeen overzicht. Per voorkeursmaatregel wordt aangegeven voor welke alternatieve maatregel de jeugdrechter koos. Verder volgt een meer gedetailleerde bespreking voor de Nederlandstalige en Franstalige arrondissementen afzonderlijk.

Indien de jeugdrechter opteerde voor een maatregel met behoud in het eigen leefmilieu, maar deze maatregel niet mogelijk was, dan werd doorgaans (69%) gekozen voor een andere maatregel met eveneens een behoud in de eigen leefmilieu.

Indien de jeugdrechter de voorkeur gaf aan een privéplaatsing, maar de maatregel om de een of andere reden niet opgelegd kon worden, dan werd in ruim een derde van de gevallen overgegaan tot een maatregel met behoud in het eigen leefmilieu. In ongeveer een vijfde van de gevallen opteerde men voor een andere privéplaatsing.

Een gewenste, maar onmogelijke plaatsing in een *open* afdeling van een gemeenschapsinstelling leidde in bijna de helft van de gevallen (49%) tot het opleggen van een maatregel met behoud in het eigen leefmilieu, vaak gekoppeld aan voorwaarden. Wanneer een plaatsing in een *gesloten* afdeling

²⁷⁴ De 'intensieve educatieve begeleiding' is in de Franstalige gemeenschap wel reeds van toepassing, dus deze werd opgenomen bij de overige maatregelen.

²⁷⁵ Positieve prestaties (art. 37 §2, 6°) werden in de vragenlijst voorgelegd, maar zijn nooit aangehaald als voorkeursmaatregel.

van een gemeenschapsinstelling gewenst, maar niet mogelijk was, dan leidde dit in bijna de helft van de gevallen (49%) tot een plaatsing in een gesloten federaal centrum. Daarnaast werd in bijna 1 op 4 van de gevallen (24%) gekozen voor een maatregel met behoud in het eigen leefmilieu als alternatief voor een gesloten plaatsing.

Wanneer de jeugdrechter de jongere - tot slot - in een gesloten federaal centrum wou plaatsen maar dit niet mogelijk bleek, dan bleef de jongere in de meerderheid van de gevallen thuis, meestal zonder maatregel.

TAB. 30 VOORKEURSMATREGELEN IN RELATIE TOT DE OPGELEGDE MATREGELEN

Maatregelen eerste keuze	Genomen maatregel															
	Geen maatregel		Behoud in leefmilieu		Plaatsing privé		Plaatsing GI open		Plaatsing GI gesloten		Federaal centrum		Andere		Totaal	
	Frequentie	%	Frequentie	%	Frequentie	%	Frequentie	%	Frequentie	%	Frequentie	%	Frequentie	%	Frequentie	%
Behoud leefmilieu	5	7,69	43	66,15	1	1,54	6	9,23	3	4,62	0	0	7	10,77	65	100
FR	4	10,26	25	64,1	0	0	4	10,26	1	2,56	0	0	5	12,82	39	100
NL	1	3,85	18	69,23	1	3,85	2	7,69	2	7,69	0	0	2	7,69	26	100
Plaatsing privé	11	9,91	41	36,94	25	22,52	13	11,71	9	8,11	4	3,6	8	7,21	111	100
FR	10	15,38	25	38,46	9	13,85	8	12,31	4	6,15	1	1,54	8	12,31	65	100
NL	1	2,17	16	34,78	16	34,78	5	10,87	5	10,87	3	6,52	0	0	46	100
Plaatsing GI open	19	13,67	70	50,36	6	4,32	16	11,51	4	2,88	14	10,07	10	7,19	139	100
FR	15	14,71	52	50,98	2	1,96	16	15,69	0	0	7	6,86	10	9,8	102	100
NL	4	10,81	18	48,65	4	10,81	0	0	4	10,81	7	18,92	0	0	37	100
Plaatsing GI gesloten	10	8,4	28	23,53	5	4,2	9	7,56	5	4,2	59	49,58	3	2,52	119	100
FR	7	9,09	15	19,48	1	1,3	9	11,69	4	5,19	38	49,35	3	3,9	77	100
NL	3	7,14	13	30,95	4	9,52	0	0	1	2,38	21	50	0	0	42	100
Federaal centrum	7	58,33	4	33,33	0	0	0	0	1	8,33	0	0	0	0	12	100
FR	6	66,67	3	33,33	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	9	100
NL	1	33,33	1	33,33	0	0	0	0	1	33,33	0	0	0	0	3	100
Totaal	52	11,66	186	41,7	37	8,3	44	9,87	22	4,93	77	17,26	28	6,28	446	100
FR	42	14,38	120	41,1	12	4,11	37	12,67	9	3,08	46	15,75	26	8,9	292	100
NL	10	6,49	66	42,86	25	16,23	7	4,55	13	8,44	31	20,13	2	1,3	154	100

2.3.1. DE NEDERLANDSTALIGE ARRONDISSEMENTEN

In tab. 30 wordt specifiek voor de Nederlandstalige arrondissementen een overzicht gegeven van de maatregelen die opgelegd werden door de jeugdrechters wanneer de maatregel van eerste keuze niet beschikbaar was. In wat volgt bekijken we per voorkeursmaatregel welke specifieke maatregel als alternatief opgelegd werd.

EERSTE KEUZE: MAATREGEL MET BEHOUD IN EIGEN LEEFMILIEU

Wanneer jeugdrechters een maatregel met behoud in het eigen leefmilieu wensten op te leggen maar dit niet mogelijk bleek, dan ging het voornamelijk om een behoud in het eigen leefmilieu mits het naleven van een aantal voorwaarden zoals het uitvoeren van een prestatie, het volgen van een vorming of therapie, een thuisbegeleiding of crisishulp aan huis. Als alternatief werd in de meeste gevallen (69%) gekozen voor een gelijkaardige maatregel, waarbij dan gezocht werd naar andere voorwaarden die nageleefd dienden te worden (tab. 30).

In een beperkt aantal gevallen werd echter ook beslist om als alternatief te plaatsen in een open of gesloten afdeling van een gemeenschapsinstelling.

EERSTE KEUZE: PRIVÉPLAATSING

Indien jeugdrechters te kennen gaven de minderjarige te willen plaatsen in een privé-instelling, maar dit om een bepaalde reden niet mogelijk was, opteerden ze als alternatief in de eerste plaats voor een andere privéplaatsing (35%) of een maatregel met behoud in het eigen leefmilieu (35%) (tab. 30).

De maatregel met behoud in leefmilieu werd doorgaans gekoppeld aan voorwaarden. Wanneer men voor een andere privéplaatsing koos, ging het om een plaatsing in een OOC (N=5), een plaatsing in een instelling of een begeleidingstehuis (N=4), begeleid zelfstandig wonen (N=1) of een "andere" plaatsing (N=7).²⁷⁶

Opvallend is dat wanneer de jeugdrechter oorspronkelijk de wens had de minderjarige in een privé-instelling te plaatsen, deze geregeld (in 21% van de gevallen) terecht kwam in een gemeenschapsinstelling (open of gesloten afdeling) of zelfs in een gesloten federaal centrum (6,5%). De minderjarige kreeg dus een zwaardere maatregel opgelegd omdat de maatregel van voorkeur niet mogelijk bleek.

EERSTE KEUZE: PLAATSING IN EEN OPEN GEMEENSCHAPSINSTELLING

Indien jeugdrechters de voorkeur gaven aan een plaatsing binnen een open afdeling van een gemeenschapsinstelling en dit niet mogelijk was, dan werd bijna de helft van de minderjarigen (49%) uiteindelijk in het thuismilieu gelaten al dan niet gekoppeld aan voorwaarden (waaronder een huisarrest, een prestatie, een vorming, een omgangsverbod en/of geregeld naar school gaan) (tab. 30).

In 11% van de gevallen werd geen maatregel opgelegd. Bijna 1 op 5 van de jongeren (19%) werd - als alternatief - in Everberg geplaatst.

EERSTE KEUZE: PLAATSING IN EEN GESLOTEN GEMEENSCHAPSINSTELLING

Jeugdrechters die de minderjarigen in een gesloten afdeling van een gemeenschapsinstelling wensten te plaatsen, gingen - indien dit niet mogelijk bleek - in de helft van de gevallen over tot een plaatsing in een gesloten federaal centrum (tab. 30).

²⁷⁶ Het totaal aantal ligt hoger dan dat in de tabel, aangezien een jeugdrechter binnen éénzelfde categorie twee antwoorden had gegeven.

Eén op de drie (31%) jongeren werd echter in het thuismilieu gelaten al dan mits het naleven een aantal voorwaarden. Deze voorwaarden betroffen voornamelijk: geregeld naar school gaan, een omgangs- of plaatsverbod, een verbod om deel te nemen aan bepaalde activiteiten, een huisarrest of een aantal “andere”, door de jeugdrechter bepaalde voorwaarden.

EERSTE KEUZE: PLAATSING IN EEN GESLOTEN FEDERAAL CENTRUM

Tot slot stellen we vast dat wanneer een jongere om de een of andere reden niet geplaatst kon worden in een gesloten federaal centrum, de jeugdrechter hem in twee op de drie gevallen naar huis stuurde, ofwel zonder maatregel, ofwel mits het naleven van een aantal voorwaarden waaronder geregeld naar school gaan, het volgen van een vorming, een omgangs- of plaatsverbod en een huisarrest (tab. 30).

TAB. 31 VOORKEURSMATREGELEN EN OPGELEGDE MAATREGELEN VOOR DE NEDERLANDSTALIGE ARR.

Voorkeurs- maatregel	Genomen maatregel															
	Geen maatregel		Behoud in leefmilieu		Plaatsing privé		Plaatsing GI open		Plaatsing GI gesloten		Plaatsing federaal centrum		Andere		Totaal	
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
Maatregel met behoud in leefmilieu	1	3,85	18	69,23	1	3,85	2	7,7	2	7,7	0	0	2	7,7	26	100
Plaatsing privé	1	2,17	16	34,78	16	34,78	5	10,87	5	10,87	3	6,52	0	0	46	100
Plaatsing GI open	4	10,81	18	48,65	4	10,81	0	0	4	10,81	7	18,92	0	0	37	100
Plaatsing GI gesloten	3	7,14	13	30,95	4	9,52	0	0	1	2,38	21	50	0	0	42	100
Plaatsing federaal centrum	1	33,33	1	33,33	0	0	0	0	1	33,33	0	0	0	0	3	100
Totaal	10	6,5	66	42,86	25	16,23	7	4,55	13	8,44	31	20,13	2	1,3	154	100

2.3.2. DE FRANSTALIGE ARRONDISSEMENTEN

EERSTE KEUZE: MAATREGEL MET BEHOUD IN EIGEN LEEFMILIEU

Wanneer de voorkeur van de rechter uitging naar een ambulante maatregel waardoor de minderjarige in zijn leefmilieu kon blijven, koos hij in meer dan 64% van de gevallen « bij gebrek hieraan » voor een andere ambulante maatregel. In 10% van de gevallen koos hij ervoor helemaal geen maatregel uit te spreken.

Wat de ambulante voorkeursmaatregelen betreft, werd de maatregel met behoud in het leefmilieu onder voorwaarden het vaakst vermeld als een eerste keuze die niet beschikbaar was (42%). De voorwaarde die het vaakst aangehaald werd als niet uitvoerbaar, is de opvolging van een pedagogische (COE of SAIE) of een medische richtlijn. Vervolgens gaat het in volgorde van afnemende frequentie om de voorwaarde om naar school te gaan en de voorwaarde om een prestatie van opvoedkundige aard en van algemeen nut te leveren.

De tweede maatregel die als eerste keuze vermeld werd, maar niet kon uitgevoerd worden, is de intensieve educatieve begeleiding (28%). De rechters kozen dan voor een ondertoezichtstelling door de bevoegde sociale dienst of voor een behoud in het leefmilieu onder voorwaarden. Opvallend is dat in drie gevallen de eerste keuze van de rechter uitging naar een post-institutionele begeleiding, die dus een terugkeer naar de familie beoogt na een plaatsing in een IPPJ. Gezien die keuze niet beschikbaar was, sprak de rechter de plaatsing in IPPJ uit of behield hij deze (in 2 gevallen in een open regime en in 1 geval in een gesloten regime).

EERSTE KEUZE: PRIVÉPLAATSING

Wanneer de rechter verkoos om de minderjarige te plaatsen in een private dienst, dan richtte hij zich in meer dan 38% van de gevallen op een maatregel met behoud in het leefmilieu of besliste hij geen maatregel te nemen in afwachting hiervan (15%). In de helft van de gevallen dat de rechter een plaatsing wenste in een private dienst, is de jongere dus in zijn leefmilieu gebleven. In meer dan 14% van deze situaties heeft de rechter uiteindelijk beslist tot een plaatsing in een andere dienst dan deze die hij wenste en in 18% tot een plaatsing in een IPPJ (12% in een open regime en 6% in een gesloten regime).

Het soort private plaatsingen dat de rechters verkozen, is vrij divers en valt voornamelijk onder de categorie « andere » (35%). In afnemende volgorde van belangrijkheid gaat het om de psychiatrische diensten van de ziekenhuizen, de *centres d'observation et d'orientation* (COO) en de *services résidentiels pour jeunes handicapés* (S.R.J.). De plaatsing in een SAAE en een CAS neemt gelijkaardige proporties aan.

Meer in het algemeen blijken de plaatsen in de gezondheidssector in de brede zin (psychiatrie en handicap) meer vertegenwoordigd te zijn binnen de private plaatsingen die niet beschikbaar zijn. De bevoegde instantie is hier ofwel de Federale staat, ofwel het Waals geweest en niet de Franse gemeenschap die de andere private diensten in het domein van de jeugdhulp subsidieert.

EERSTE KEUZE: PLAATSING IN EEN OPEN IPPJ

Als de rechter de minderjarige wilde plaatsen in een IPPJ met een open regime, dan was in bijna drie vierde van de gevallen de opgelegde maatregel een behoud in het leefmilieu (51%) of werd geen enkele maatregel uitgesproken (15%). In 15.7% van de gevallen betrof de opgelegde maatregel een plaatsing in een IPPJ met een open regime, in een andere sectie dan gewenst, en in bijna 7% een plaatsing in Saint-Hubert.

De open afdelingen van een IPPJ die het vaakst de voorkeur genoten van de rechter, maar niet beschikbaar waren, zijn de afdelingen onthaal en educatie. In bijna 40% van de gevallen koos de

rechter voor een maatregel met behoud in de leefomgeving onder voorwaarden. Vervolgens opteerde hij ervoor geen maatregel te nemen (14%) of voor de afdeling onthaal van een IPPJ met een open regime (10%). Tot slot deed hij in min of meer gelijke mate een beroep op de intensieve educatieve begeleiding (bijna 6%) en de ondertoezichtstelling door de bevoegde sociale dienst (bijna 5%).

EERSTE KEUZE: PLAATSING IN EEN IPPJ MET GESLOTEN REGIME

Over alle situaties heen waarbij de eerste keuze van de rechter bestond uit een plaatsing in een IPPJ met een gesloten regime, nam de rechter vervolgens zijn toevlucht tot een plaatsing in een gesloten federaal centrum in 49% van de gevallen en tot een behoud in het leefmilieu in 28% van de gevallen. Ook koos de rechter voor een ambulante maatregel (19%) of besloot hij geen maatregel te nemen (9%).

De gesloten afdelingen die de rechter als eerste verkoos, zijn achtereenvolgens de afdeling educatie (42%), de afdeling SOORF (19%), de afdeling observatie-evaluatie (15%) en de afdeling SODER (10,5%). Zelden werd een andere afdeling verkozen.

EERSTE KEUZE: PLAATSING IN EEN GESLOTEN FEDERAAL CENTRUM

We moeten benadrukken dat de plaatsing in een gesloten federaal centrum zelden de voorkeursmaatregel betrof, wat vrij logisch is gezien de wet dit type plaatsing als « uitzonderlijk en subsidiair » omschrijft. Bovendien is de plaatsing in een gesloten federaal centrum pas mogelijk als het onmogelijk is om de jongere te plaatsen in een gemeenschapsinstelling met een gesloten regime.

De gegevens tonen trouwens aan dat wanneer de voorkeur erin bestond om een minderjarige in een gesloten federaal centrum te plaatsen (N=9) en dit niet mogelijk was, de jongere aan zijn leefomgeving toevertrouwd werd. De rechter koos er in 6 gevallen immers voor om geen maatregel te nemen en koos in 3 van de gevallen voor een ambulante maatregel.

TAB. 32 VOORKEURSMATREGELEN EN OPGELEGDE MATREGELEN VOOR DE FRANSTALIGE ARRONDISSEMENTEN

Voorkeurs- maatregel	genomen maatregel															
	Geen maatregel		Behoud in leefmilieu		Plaatsing privé		Plaatsing GI open		Plaatsing GI gesloten		Federaal centrum		Andere		Totaal	
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
Maatregel met behoud in leefmilieu	4	10,26	25	64,1	0	0	4 ²⁷⁷	10,26	1 ²⁷⁸	2,56	0	0	5	12,82	39	100
Plaatsing privé	10	15,38	25	38,46	9	13,85	8	12,31	4	6,15	1	1,54	8	12,31	65	100
Plaatsing GI open	15	14,71	52	50,98	2	1,96	16	15,69	0	0	7	6,86	10	9,8	102	100
Plaatsing GI gesloten	7	9,09	15	19,48	1	1,3	9	11,69	4	5,19	38	49,35	3	3,9	77	100
Plaatsing federaal centrum	6	66,67	3	33,33	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	9	100
Totaal	42	14,38	120	41,1	12	4,11	37	12,67	9	3,08	46	15,75	26	8,9	292	100

²⁷⁷ Waarvan twee post-institutionele begeleidingen (AP).

²⁷⁸ Het betreft een eerste keuze voor een post-institutionele begeleiding.

2.4. REDENEN WAARDOOR DE MAATREGEL VAN VOORKEUR NIET OPGELEGD KON WORDEN

Aan de jeugdrechters werd ook gevraagd om, indien ze liever een andere maatregel hadden opgelegd, aan te geven “waarom” de maatregel van eerste keuze niet mogelijk was.

TAB. 33 REDENEN WAAROM DE MAATREGEL VAN VOORKEUR NIET OPGELEGD KON WORDEN

	FEDERAAL		FR. ARR.		NL. ARR.	
	f	%	f	%	f	%
Geen medewerking minderjarige	43	8,1	25	8,33	18	7,79
Geen medewerking ouders	21	3,95	7	2,33	14	6,06
Taalproblematiek	7	1,32	0	0	7	3,03
Te zware/complexe aanmeldingsprocedure	14	2,64	8	2,67	6	2,6
Past niet binnen profiel voorziening	12	2,26	6	2	6	2,6
Weigering voorziening	15	2,82	9	3	6	2,6
Niet voldoen aan wettelijke vereisten	11	2,07	4	1,33	7	3,03
Ontbreken gepaste omkadering	18	3,39	10	3,33	8	3,46
Maatregel nog niet van toepassing	43	8,1	20	6,67	23	9,96
Problemen met wachtlijst/te lange wachtlijst	45	8,47	28	9,33	17	7,36
Dienst/voorziening ligt te ver af	2	0,38	2	0,67	0	0
Gebrek aan beschikbare plaatsen	258	48,59	164	54,67	94	40,69
Andere	42	7,91	17	5,67	25	10,82
Totaal	531 ²⁷⁹	100	300	100	231	100

Uit tab. 33 kunnen we afleiden dat wanneer jeugdrechters niet de maatregel konden opleggen die zij wensten op te leggen, dit in de helft van de gevallen (49%) het gevolg was van een gebrek aan beschikbare plaatsen. Langs Franstalige zijde lijkt dit gebrek aan beschikbare plaatsen iets groter te zijn (55%) dan aan Nederlandstalige zijde (41%). Wanneer we dit in het licht plaatsen van het totaal aantal geregistreerde beslissingen, kan men stellen dat Franstalige jeugdrechters bij 16%²⁸⁰ van de geregistreerde beslissingen niet de maatregel van voorkeur konden opleggen omwille van plaatsgebrek. Binnen de Vlaamse arrondissementen was dit het geval bij 11%²⁸¹ van de geregistreerde beslissingen. Deze resultaten illustreren allicht het gevoel van de rechters dat ze vooral moeilijkheden ondervinden wat het beschikbare aanbod betreft in dossiers met betrekking tot minderjarigen die zich in een problematische opvoedingssituatie (POS) bevinden.

Naast een gebrek aan plaatsen gaven jeugdrechters nog andere redenen aan waarom de maatregel van eerste keuze niet opgelegd kon worden, zoals een probleem met de wachtlijsten (of te lange wachtlijsten) (8,5%), een gebrek aan medewerking van de kant van de minderjarige (8%), het nog niet van toepassing zijn van de maatregel (8%) of een “andere” reden (8%). Deze “andere” redenen

²⁷⁹ Aangezien jeugdrechters meerdere redenen konden aankruisen, is dit aantal (N=531) hoger dan het aantal keren dat jeugdrechters voorkeur gaven aan een andere maatregel (N=411) (Tab. 25).

²⁸⁰ 164 van 1017 geregistreerde beslissingen.

²⁸¹ 94 van 860 geregistreerde beslissingen.

konden niet in de andere categorieën ondergebracht worden en zijn erg gevarieerd. Hier volgt een greep uit de antwoorden: *“twijfel of de minderjarige het aankan, de thuissituatie is te explosief, de jongere is onbegeleidbaar of heeft ontoereikende mentale capaciteiten voor de gewenste maatregel, het betreft een niet begeleide minderjarige”*.

Wanneer jeugdrechters aan Vlaamse kant een maatregel wensten op te leggen met behoud van de jongere in zijn leefmilieu – ondertoezichtstelling, behoud in leefmilieu onder voorwaarden of een prestatie - dan zijn de voornaamste redenen waarom dit niet mogelijk was vooral gelieerd aan een gebrek aan medewerking van de kant van de minderjarige (N=9) en/of zijn ouders (N=11), een taalproblematiek (N=6), een te lange wachtlijst (N=4) of een gebrek aan beschikbare plaatsen (N=7). In het geval van een privéplaatsing blijkt er vooral een gebrek aan plaatsen te zijn (39%), alsook problemen met de wachtlijst en/of een te lange wachtlijst (23%). Ook voor wat de gemeenschapsinstellingen betreft, blijkt een gebrek aan beschikbare plaatsen de voornaamste oorzaak (65% voor wat de plaatsingen in een open afdeling betreft en 70% voor wat de gesloten plaatsingen betreft). Voor de open plaatsingen wordt ook nog gewezen op de (te) zware aanmeldingsproblematiek (N=5) en de lange wachtlijsten (N=5). Voor de gesloten voorzieningen spelen ook de wettelijke vereisten een rol (N=5). Dit geldt eveneens voor de plaatsing in een gesloten federaal centrum: 2 van de 3 jongeren kon niet geplaatst worden wegens het niet voldoen aan de wettelijke vereisten.

In de Franstalige arrondissementen werd vooral het gebrek aan medewerking van de jongere of diens ouders als motief aangehaald wanneer de rechter een behoud in de leefomgeving wenste, zoals een toezicht door de sociale dienst, een behoud onder voorwaarden en een prestatie van opvoedkundige aard en algemeen nut. Het gebrek aan plaats werd ook aangehaald als reden voor het niet kunnen opleggen van voorwaarden gekoppeld aan een behoud in het leefmilieu, alsook voor een post-institutionele begeleiding. Voor de intensieve educatieve begeleiding werd een gebrek aan plaats opgegeven, naast tal van andere redenen. Een private plaatsing die niet gerealiseerd kon worden, werd voornamelijk gemotiveerd door een gebrek aan plaats, maar ook door andere redenen eigen aan de persoon van de jongere of de inrichting. Tot slot werd voor de gemeenschaps- of federale instellingen vooral verwezen naar een gebrek aan plaats.

3. DISCUSSIE – ANALYSE VAN DE NODEN EN BEHOEFTE

In dit deel wordt dieper ingegaan op die maatregelen die de voorkeur van de rechter droegen maar die om tal van redenen niet opgelegd konden worden. Met andere woorden: de rechter had in deze gevallen een andere « eerste keuze » dan de maatregel die hij effectief uitsprak. We zoomen vooreerst in op de variabelen die samenhang vertonen met de voorkeur voor een andere maatregel.

3.1. VARIABELEN GELINKT AAN DE VORKEUR VOOR EEN ANDERE MAATREGEL

3.1.1. GERECHTELIJK POS-DOSSIER

Het bestaan van een (lopend of reeds gesloten) gerechtelijk POS-dossier houdt significant verband met de “ontevredenheid” van de rechter over de maatregel die hij voor die minderjarige uitsprak. Rechters blijken het dus moeilijker te hebben om de maatregel te nemen die ze wensen wanneer de minderjarige ook betrokken is (of was) bij een gerechtelijk POS-dossier. De voorkeur van de rechters ging in deze gevallen vaker uit naar een plaatsingsmaatregel: in de eerste plaats een private plaatsing, gevolgd door een plaatsing in een open IPPJ aan Franstalige kant en een gesloten regime aan Nederlandstalige kant.

3.1.2. HET TYPE FEITEN

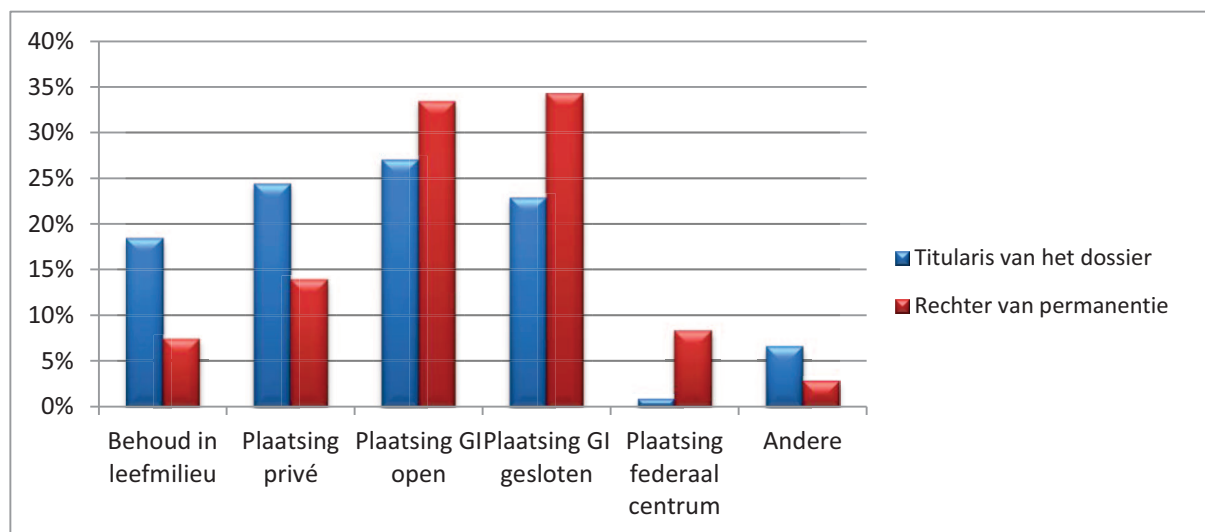
De feiten hangen – zij het zeer zwak – samen met de « ontevredenheid » van de jeugdrechter. De rechter leek vaker een andere maatregel te verkiezen in het kader van « zware » diefstallen en misdrijven tegen de openbare veiligheid²⁸², dan diegene die uiteindelijk opgelegd werd. In de Nederlandstalige arrondissementen werd bovendien een positieve relatie gevonden tussen diefstallen met braak of verzwarende omstandigheden en de voorkeur van de rechter voor een andere maatregel dan deze die hij uitsprak. De voorkeur zou dan uitgaan naar een plaatsing in een gemeenschapsinstelling met een gesloten regime.

3.1.3. DE HOEDANIGHEID VAN DE JEUGDRECHTER

De hoedanigheid van de jeugdrechter hangt samen met het al dan niet hebben van een voorkeur voor een andere maatregel. Jeugdrechters van permanentie gaven in verhouding vaker te kennen een voorkeur te hebben voor een andere maatregel dan jeugdrechters die titularis zijn van het dossier. Het verschil is echter niet groot en kent een gelijkaardige verhouding in beide gemeenschappen.

Wat de aard van de voorkeursmaatregelen betreft, geven rechters van permanentie vaker aan een voorkeur te hebben voor een plaatsingsmaatregel in de publieke sector, dan rechters die titularis zijn van het dossier (tab. 14). Dit bevestigt wat we hoger al zagen: rechters die van permanentie zijn, gingen minder vaak over tot een ambulante maatregel, dan rechters die titularis zijn van het dossier. Laatstgenoemden beslisten dan weer minder vaak tot een plaatsing in een federaal detentiecentrum.

FIG. 13 VORKEURSMATREGELEN AL NAARGELANG DE HOEDANIGHEID VAN DE JEUGDRECHTER

3.1.4. BESLISSINGSFASE

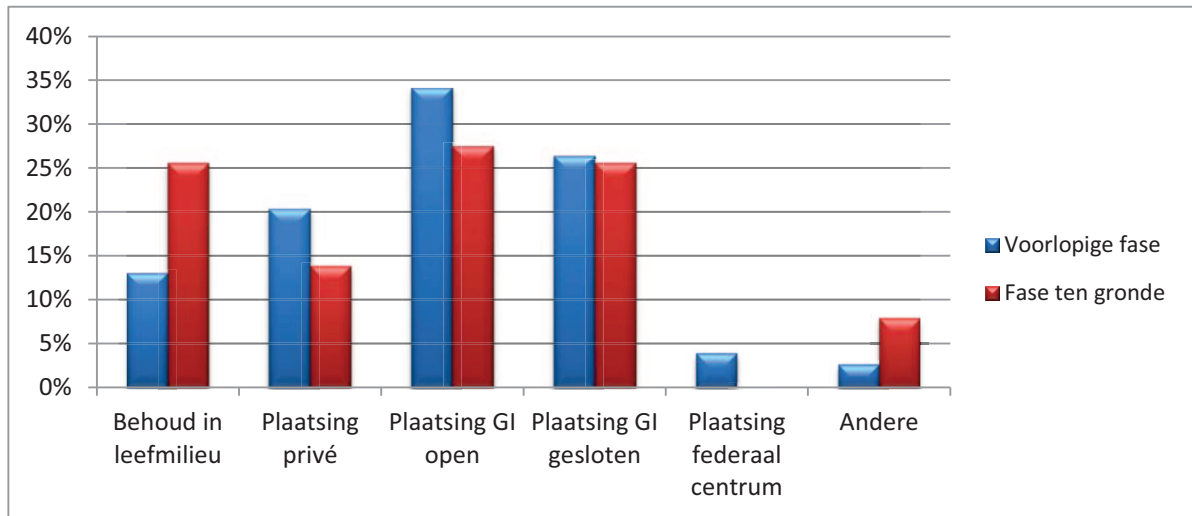
We kunnen stellen dat, wanneer een jeugdrechter een voorkeur uitdrukte voor het opleggen van een andere maatregel, dit doorgaans in de voorlopige fase is (80%). In de fase ten gronde kon men met andere woorden vaker de maatregel opleggen die men wenste op te leggen.

Wanneer we nagaan welke voorkeursmaatregelen de jeugdrechters opgaven in de twee beslissingsfasen, zien we verschillen opduiken tussen de beide gemeenschappen. Binnen de Franstalige arrondissementen betreft de voorkeursmaatregel in de voorlopige fase voornamelijk een

²⁸² De associatie is sterker voor de Nederlandstalige rechters.

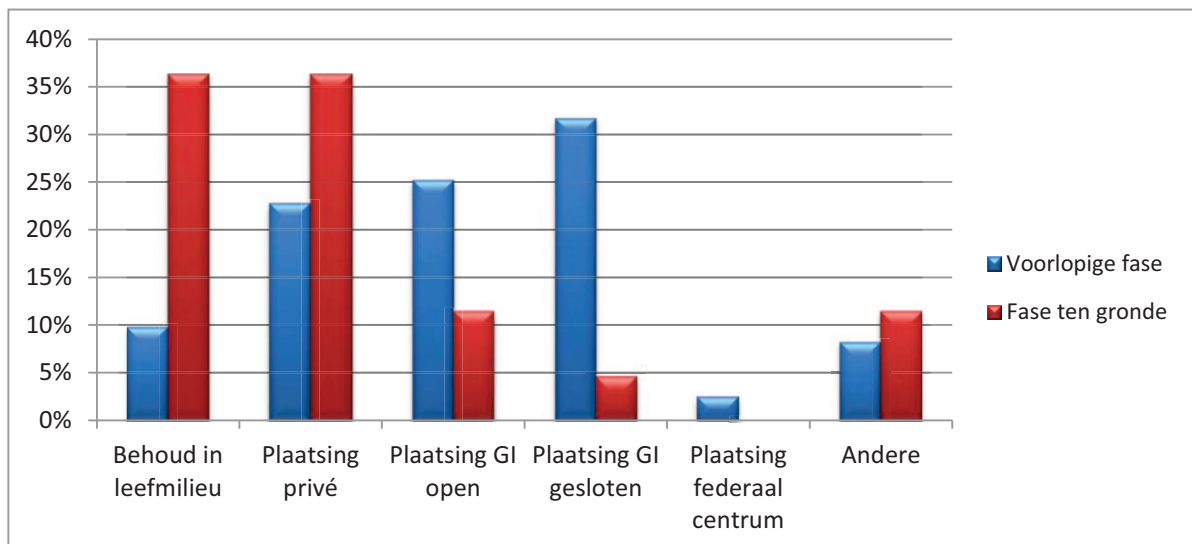
plaatsing binnen een open of gesloten afdeling van een gemeenschapsinstelling. In de fase ten gronde komen daar nog de maatregelen met behoud in het eigen leefmilieu bij.

FIG. 14 VORKEURSMATREGELEN NAARGELANG DE BESLISSINGSFASE VOOR DE FRANSTALIGE ARR.

Aan Nederlandstalige kant hebben de voorkeursmaatregelen in de voorlopige fase, net zoals aan Franstalige kant, voornamelijk betrekking op een plaatsing in een open of gesloten afdeling van een gemeenschapsinstelling en in mindere mate ook in een private voorziening. In de fase ten gronde zijn de voorkeursmaatregelen eerder maatregelen met behoud in het eigen leefmilieu, alsook privéplaatsingen.

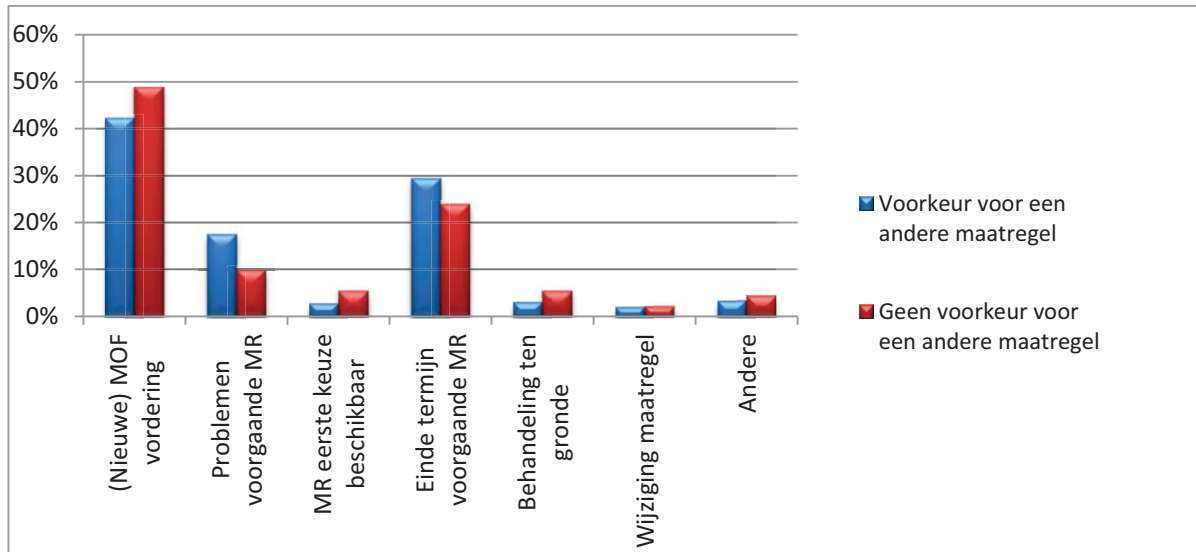
FIG. 15 VORKEURSMATREGELEN NAARGELANG DE BESLISSINGSFASE VOOR DE NEDERLANDSTALIGE ARR.

3.1.5. AANLEIDING TOT DE BESLISSING

Wanneer de rechter een voorkeur voor een andere maatregel uitdrukte, werd de aanleiding iets vaker gevormd door problemen tijdens de uitvoering van een lopende maatregel of door het einde van de termijn van een voorgaande maatregel.

FIG. 16 VORKEUR ANDERE MAATREGEL AL NAARGELANG DE AANLEIDING TOT DE BESLISSING

3.2. VORKEURSMATREGELEN EN « PROFIEL » VAN DE MINDERJARIGEN

Ook al hangen de leeftijd of het geslacht van de minderjarige op wie de beslissing van toepassing is niet samen met het feit dat een andere maatregel gewenst was, toch blijken er verschillen te bestaan inzake de eerste keuze van de rechters.

3.2.1. HET GESLACHT²⁸³

Aan Franstalige kant hadden rechters vaker problemen voor het opleggen van een ambulante maatregel (toezicht, behoud met voorwaarden en prestatie) of een private plaatsing wanneer het meisjes betrof. Voor jongens werden meer moeilijkheden ondervonden voor wat de plaatsing in een gemeenschapsinstelling betrof, vooral met een gesloten regime en plaatsingen in een gesloten federaal centrum.

Aan Nederlandstalige kant zijn het vooral private plaatsingen en plaatsingen binnen gemeenschapsinstellingen met een gesloten regime die voor meisjes de voorkeur genoten, maar niet opgelegd konden worden²⁸⁴. Ambulante maatregelen konden doorgaans voor meisjes opgelegd worden, met uitzondering van het behoud in het leefmilieu onder voorwaarden. Deze lijken ook voor jongens minder vaak gekozen te kunnen worden, wat ook opgaat voor de private plaatsingen en de plaatsingen in een gemeenschapsinstelling.

²⁸³ Zie ook de synthesesetabel, hoofdstuk 2, sectie 3.

²⁸⁴ De bivariate analyse toont een statistisch significante relatie aan tussen het geslacht en de voorkeur voor een private plaatsing en een plaatsing in een gesloten gemeenschapsinstelling.

FIG. 17 VORKEURSMATREGELEN NAAR GESLACHT VOOR DE FRANSTALIGE ARRONDISSEMENTEN

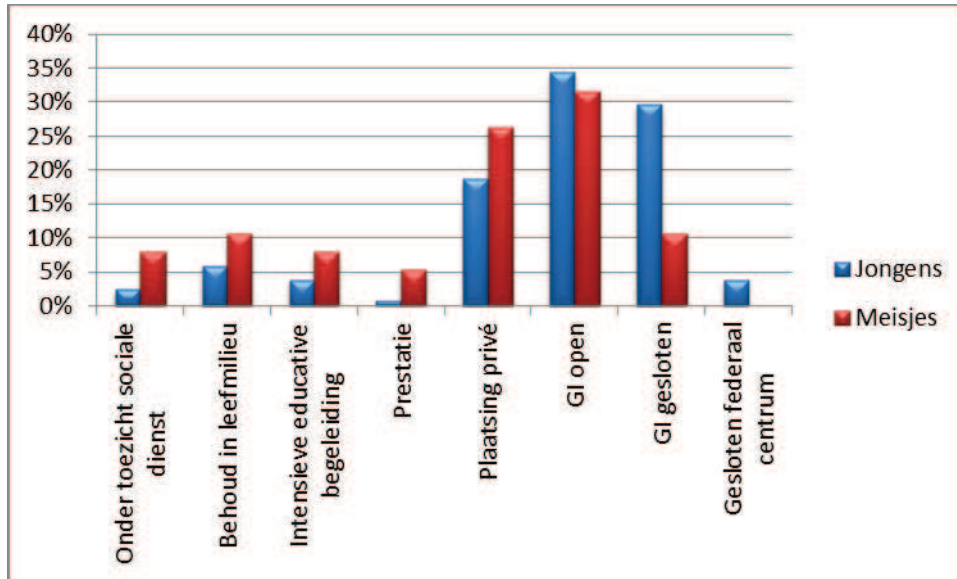
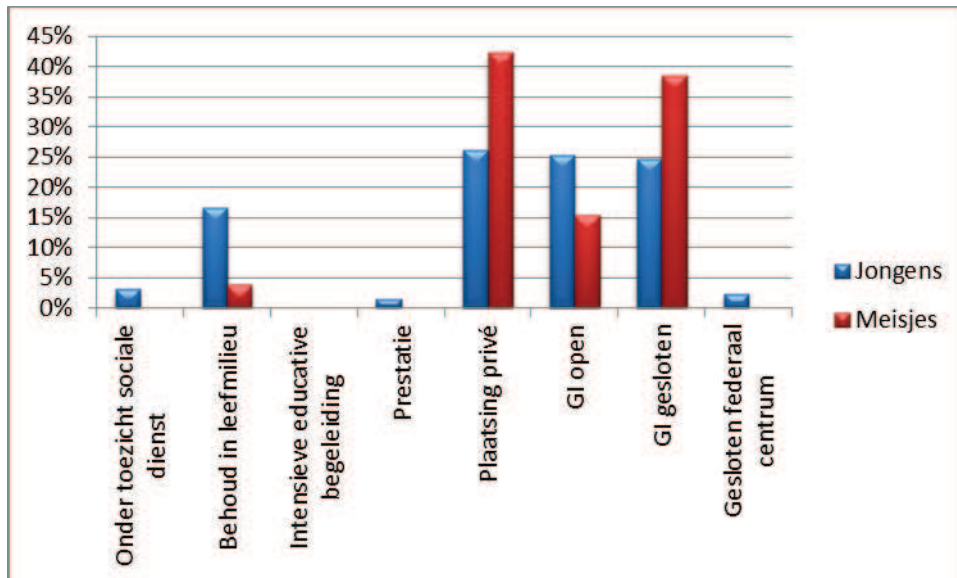

FIG. 18 VORKEURSMATREGELEN NAAR GESLACHT VOOR DE NEDERLANDSTALIGE ARRONDISSEMENTEN

3.2.2. DE LEEFTIJD

Leeftijd blijkt niet gelinkt te zijn aan de voorkeur voor een andere maatregel. Enkel voor de jongeren die ouder zijn dan 18 jaar werden er verhoudingsgewijs iets minder moeilijkheden ondervonden. De rechten konden met andere woorden vaker de maatregel van eerste keuze opleggen. Dit valt allicht voor een stuk te verklaren doordat deze minderjarigen vaker een berisping opgelegd kregen, wat door de rechter steeds uitgesproken kan worden, en daarmee het dossier ook afgesloten kon worden.

De aard van de voorkeursmaatregelen verschilt ook in functie van de leeftijd van de minderjarigen. Eerder zagen we dat jongeren van 18+ significant vaker een ambulante maatregel opgelegd kregen aan Nederlandstalige kant²⁸⁵. Hetzelfde gaat ook op voor de maatregelen die de voorkeur genoten, maar om de een of andere reden niet opgelegd konden worden.

²⁸⁵ Zie hoofdstuk 2.

In het kader van de verlenging van maatregelen ondervonden de rechters meer moeilijkheden bij het opleggen van ambulante maatregelen voor jongeren die ouder zijn dan 18 jaar in de Nederlandstalige arrondissementen en plaatsingen in een gesloten regime in de Franstalige arrondissementen. Voor de jongsten, de 12- tot 14-jarigen, konden de Franstalige rechters vaker een plaatsing in een open regime niet opleggen, en de Nederlandstalige rechters een plaatsing in een gesloten regime.

3.2.3. EERSTE VERSCHIJNING

Als we de situatie bekijken van de minderjarigen die een eerste keer voor de rechter of de rechtbank dienden te verschijnen, dan blijkt dat de voorkeursmaatregelen die de rechter niet kon uitspreken ten aanzien van deze minderjarigen verschillend zijn naargelang de taalgemeenschap. Aan Franstalige kant gaat het vooral om plaatsingen in een gemeenschapsinstelling met een open regime, en aan Nederlandstalige kant om private plaatsingen en plaatsingen in een gemeenschapsinstelling met een gesloten regime.

4. CONCLUSIE

Bij het registreren van de beslissingen ten aanzien van minderjarigen die een MOF pleegden, gaf een kleine 25% van de Franstalige jeugdrechters en een kleine 20% van de Nederlandstalige jeugdrechters aan een voorkeur te hebben voor het opleggen van een andere maatregel. Deze “voorkeursmaatregel” kon in de helft van de gevallen niet worden opgelegd omwille van een gebrek aan beschikbare plaatsen. De andere helft kon niet worden opgelegd omwille van verscheidene redenen, waaronder een gebrek aan medewerking van de minderjarige zelf en/of diens ouders, het nog niet van toepassing zijn van de maatregel, een probleem met de (te lange) wachtlijsten, of andere redenen die onder meer verband houden met de voorziening zelf. Deze redenen verschillen tevens van maatregel tot maatregel.

De maatregelen van “eerste keuze” die niet opgelegd konden worden, zijn zeer divers en hoewel plaatsingsmaatregelen het meest gewenst zijn, werd door de bevroegde rechters ook meerdere keren de wens uitgedrukt voor een ambulante maatregel, waaronder het behoud in de eigen leefmilieu mits het naleven van een aantal specifieke voorwaarden zoals thuisbegeleiding of het volgen van een therapie. Wat een eventuele voorkeur betreft voor een maatregel die nog niet van toepassing is, werden voornamelijk plaatsingen in een jeugdpsychiatrische dienst genoemd, zeker aan Vlaamse kant.

Indien de maatregel van “eerste keuze” niet mogelijk was, dan zien we dat de betrokken jongeren in een heel aantal gevallen gewoon naar huis werden gestuurd, ofwel zonder enige maatregel, ofwel mits het naleven van één of meerdere voorwaarden. Er kan met andere woorden gesteld worden dat het opleggen van een maatregel met behoud in het thuismilieu de meest voorkomende “oplossing” blijkt te zijn wanneer jeugdrechters niet de maatregel van eerste keuze kunnen opleggen. Anderzijds zien we ook dat jongeren wel eens een “zwaardere” maatregel - een plaatsing in een gemeenschapsinstelling of een gesloten federaal centrum - opgelegd kregen omdat de maatregel van voorkeur om de een of andere reden niet mogelijk bleek.

Op basis van (iets) verdergaande analyses blijkt dat de kans groter is dat jeugdrechters niet hun voorkeursmaatregel kunnen opleggen en genoodzaakt zijn een andere maatregel te kiezen wanneer de jongere een lopend of afgesloten POS-dossier heeft, hij/zij bepaalde “meer ernstige” misdrijven begaan heeft, de jeugdrechter geen titularis van het dossier is, de zaak in de voorlopige fase behandeld wordt en/of er zich problemen voorgedaan hebben tijdens de uitvoering van een reeds eerder opgelegde maatregel. Hoewel kenmerken van de jongeren niet direct geassocieerd zijn met het al dan niet kunnen opleggen van de voorkeursmaatregel, duiken er toch enkele verschillen op al

naargelang de leeftijd en het geslacht van de minderjarige, alsook naargelang de gemeenschap. Zo drukten Nederlandstalige jeugdrechters iets vaker een voorkeur uit voor een gesloten plaatsing voor meisjes. Ze wensten met andere woorden een gesloten plaatsing op te leggen, maar dit bleek om de een of andere reden niet mogelijk te zijn. Aan Franstalige kant werd iets vaker een voorkeur geuit voor een gesloten plaatsing voor jongeren uit de oudste leeftijdscategorie.

DEEL 2

DE BESLISSINGEN VAN DE JEUGDRECHTERS EN JEUGDRECHTBANKEN: KWALITATIEVE BENADERING

HOOFDSTUK 1 METHODOLOGISCHE INLEIDING

1. HET ONDERWERP VAN DE KWALITATIEVE FASE

De kwalitatieve fase van dit onderzoek werd uitgevoerd op basis van « ronde tafel gesprekken », die voornamelijk tot doel hadden de resultaten uit het kwantitatieve deel van het onderzoek verder uit te diepen en te contextualiseren.

De resultaten van de kwantitatieve analyse verschaffen « bruto » kennis over de beslissingen die de jeugdrechters en jeugdrechtbanken namen. Ze geven een beeld en vormen een momentopname van de beslissingen die de rechters eventueel hadden willen, maar niet konden nemen. Het is dus noodzakelijk om deze resultaten aan te vullen met reflecties op basis van kwalitatieve gegevens, om zo de vaststellingen te contextualiseren, hypothesen te formuleren aangaande de beslissingsprocessen en de problematiek uit te klaren met betrekking tot het aanbod ten aanzien van minderjarigen die een als misdrijf omschreven feit pleegden zoals deze in de beide gemeenschappen georganiseerd worden.

De actoren die betrokken zijn bij het proces, zowel de besluitvormers (gerechtelijke actoren), als de sociale actoren, beschikken over de kennis en ervaring die noodzakelijk is voor deze contextualisering.

2. DE METHODE

Het onderzoeksteam van het NICC werkte een « ronde tafel » methode uit die specifiek was voor het onderzoeksproject²⁸⁶, aangepast aan de conceptuele, materiële en praktische context, en geïnspireerd op de methodologie van de groepsanalyse²⁸⁷ en de focusgroep²⁸⁸. Het betrof ronde tafels die strikt gekaderd en gemodereerd werden door het onderzoeksteam om de resultaten van de kwantitatieve analyse te bespreken.

De ronde tafels worden hier dus beschouwd als een aanvullende methode, die bedoeld is om kwantitatieve gegevens te interpreteren. Dit is ook de opvatting die Merton hanteerde, die vaak gezien wordt als de grondlegger van het gebruik van focusgroepen in het domein van de sociale wetenschappen²⁸⁹. Naar Mertons voorbeeld werden ronde tafels stilaan ook voor andere wetenschappelijke doeleinden gebruikt. Het belangrijkste kenmerk van deze methode is dat ze focust op een ervaring die alle deelnemers gemeenschappelijk hebben en toelaat om « *multiplier le nombre d'enquêtes et d'élargir l'éventail des réponses recueillies ; bref, de gagner du temps et de l'argent* »²⁹⁰. Dit was in het bijzonder belangrijk in het kader van voorliggend onderzoek, gegeven de beschikbare termijn (12 maanden) en de tijd die nodig was voor de verzameling en verwerking van de kwantitatieve gegevens (ongeveer 8-9 maanden). Een ander belangrijk voordeel van deze methode is

²⁸⁶ We hadden hier al ervaring mee opgedaan in het kader van andere onderzoeksprojecten, waarbij de ronde tafels telkens werden aangepast aan het specifieke kader van elk van deze onderzoeken. Zie bijvoorbeeld, HEYLEN B., RAVIER I., VANNESTE C., 2009, *op. cit.*, p. 102..

²⁸⁷ VAN CAMPENHOUDT L., CHAUMONT J.-M., FRANSSSEN A., *La méthode d'analyse en groupe*, Paris, Dunod, 2005.

²⁸⁸ Zie bijvoorbeeld, CAREY M.A., The group effect in focus groups: planning, implementing, and interpreting focus group research, in MORSE J.M., *Critical issues in qualitative research methods*, London, Sage, 1994, pp. 225-241, CATTERALL, M. AND MACLARAN, P., 'Focus Group Data and Qualitative Analysis Programs: Coding the Moving Picture as Well as the Snapshots', *Sociological Research Online*, vol. 2, no. 1, 1997, <http://www.socresonline.org.uk/socresonline/2/1/6.html>, geraadpleegd op 13 mei 2008.

²⁸⁹ DUCHESNE S., HAEGEL F., *L'enquête et ses méthodes. L'entretien collectif*, Paris, Armand Colin, La collection universitaire de poche, 2009, pp. 9 en 10.

²⁹⁰ DUCHESNE S., HAEGEL F., 2009, *op. cit.*, p. 11.

dat ze standpunten aan bod laat komen die ontstaan in een interactie en niet op een geïsoleerde manier. Volgens sommige auteurs zou dit ertoe leiden dat de deelnemers duidelijkere posities innemen dan bij individuele gesprekken²⁹¹. Deze benadering - die gelijkenissen vertoont met een groeps gesprek - zou dus « *un bon moyen de créer de la polarisation et d'observer l'expression du désaccord* »²⁹². Gezien we onze cijfers wilden contextualiseren en confronteren met de actoren die betrokken zijn bij de maatschappelijke reactie op jeugddelinquentie – dit zijn tal van professionele actoren (magistraten, maatschappelijk werkers van diverse instellingen en diensten) - leek het ons belangrijk om de verschillende standpunten zo vrij mogelijk tot uiting te laten komen, maar wel binnen een strikt georganiseerde context.

2.1. SAMENSTELLING VAN DE RONDE TAFELS

De samenstelling van de deelnemers aan een ronde tafel is gelijkaardig aan de samenstelling van deelnemers aan een focusgroep. Er moet namelijk gelet worden op twee criteria: homogeniteit en diversifiëring.

Tijdens een focusgroep dient elke deelnemer aan het woord te komen. Zelfs al kan niet elk onevenwicht uitgesloten worden, toch moet getracht worden dit zoveel mogelijk te vermijden door de groepen samen te stellen op basis van een minimum aan **sociale homogeniteit**²⁹³. Het is echter « *pas toujours possible ni souhaitable de tout homogénéiser* »²⁹⁴. Zo was er sprake van een zekere professionele homogeniteit onder de actoren die deelnamen aan de Franstalige en Nederlandstalige ronde tafels, in die zin dat ze allen werkten in het domein van de jeugdbescherming en met minderjarigen die vervolgd worden voor als misdrijf omschreven feiten. Hun professionele achtergrond was echter wel verschillend: er waren magistraten, sociale werkers uit de publieke sector - voornamelijk directiefuncties - en sociale werkers uit de private sector aanwezig. Eventuele dominantie van bepaalde deelnemers werd niet alleen tegengegaan door een zekere homogeniteit te garanderen, maar ook door iedereen systematisch het woord te geven ter afsluiting van elk besproken thema.

Een tweede criterium waarmee rekening gehouden moet worden bij de samenstelling van de deelnemers, is **diversifiëring**. Terwijl in kwantitatief onderzoek een steekproef zo wordt samengesteld dat ze representatief is, primeert bij individuele en groepsinterviews een maximale diversiteit van de steekproef²⁹⁵. We dienden dus voor zoveel mogelijk diversiteit te zorgen binnen onze groep, op basis van een aantal criteria. Er werd beslist om de professionelen uit te nodigen die betrokken zijn en/of belang hebben bij de beslissingen van magistraten ten aanzien van minderjarigen die een als misdrijf omschreven feit pleegden. De volgende personen werden dus uitgenodigd: leden van het jeugdparket, jeugdrechters, leden van de SPJ/sociale dienst, leden van openbare instellingen die jongeren opvangen en leden van de gesubsidieerde private diensten.

Er werden twee aparte ronde tafels georganiseerd: een Franstalige en een Nederlandstalige. Het was zeer verrijkend geweest om in elk gerechtelijk arrondissement een ronde tafel te organiseren, om zo meer uitdieping en contextualisering te bekomen, maar dit was gezien de duur van het onderzoek niet mogelijk.

²⁹¹ DUCHESNE S., HAEGEL F., 2009, *op. cit.*, pp. 35 et 37.

²⁹² DUCHESNE S., HAEGEL F., 2009, *op. cit.*, p. 37.

²⁹³ DUCHESNE S., HAEGEL F., 2009, *op. cit.*, pp. 47 et 48.

²⁹⁴ DUCHESNE S., HAEGEL F., 2009, *op. cit.*, p. 48.

²⁹⁵ *Ibidem*.

2.1.1. SAMENSTELLING VAN DE FRANSTALIGE RONDE TAFEL

Door omstandigheden werd eerder laattijdig contact opgenomen met enkele substituten met de vraag om de jeugdparketten te vertegenwoordigen. Uiteindelijk kon een criminoloog van het jeugdparket zich vrijmaken om deel te nemen aan de ronde tafel.

Wat de jeugdrechters betreft, hebben we contact opgenomen met de Voorzitter van de *Union francophone des magistrats de la jeunesse*, die ons de toestemming gaf om contact op te nemen met enkele jeugdrechters. We selecteerden deze rechters volgens twee strategische variabelen: enerzijds de grootte van de gerechtelijke arrondissementen en anderzijds de ressorten van het Hof van Beroep. De rechters werden vervolgens persoonlijk gecontacteerd, tot drie rechters uiteindelijk toestemden om mee te werken.

Wat de IPPJ's (gemeenschapsinstellingen) betreft, hebben we logischerwijs de verantwoordelijke voor de IPPJ's aangesproken bij de *administration de l'aide à la jeunesse* met de vraag om twee vertegenwoordigers af te vaardigen, één voor het open en één voor het gesloten regime. Wat het gesloten federaal centrum van Saint-Hubert betreft, hebben we rechtstreeks contact opgenomen met de directie met de vraag om een vertegenwoordiger af te vaardigen.

Voor de vertegenwoordigers van de SPJ's werden twee inhoudelijke criteria gehanteerd: de uitgeoefende functie en het ressort van het Hof van beroep. Wat de functies betreft, werd beslist om een SAMIO-coördinator, een hoofdafgevaardigde en een SPJ-directeur uit te nodigen. In eerste instantie richtten we ons tot de *Union des conseillers et des directeurs*. Er werd snel een SAMIO-coördinator en hoofdafgevaardigde gevonden. Het was moeilijker om een SPJ-directeur te vinden. We namen persoonlijk contact op met een aantal directeurs, maar jammer genoeg zonder resultaat. Omwille van hun overvolle agenda's kon geen enkele directeur zich vrijmaken om deel te nemen aan de ronde tafel.

Voor de private diensten hebben we contact opgenomen met de *Présidents des fédérations* met de vraag om afgevaardigden aan te duiden. De drie belangrijkste federaties die door het onderzoeksteam geïdentificeerd en gecontacteerd werden, zijn FEMMO (*fédération des équipes mandatées en milieu ouvert*), FASE (*fédération des associations socio-éducatives*) en de *interfédération AAJ (interfédération de l'aide à la jeunesse)*. FEMMO en FASE groeperen beide diensten die prestaties van opvoedkundige aard en algemeen nut aanbieden, maar nemen een andere positie in (vooral op het vlak van herstelrecht). We wilden dus een deelnemer van de SPEP van elk van de federaties. Bovendien overkoepelt FEMMO ook *centres d'orientation éducative (COE)*, waarvan we ook een vertegenwoordiger uitnodigden. De voorzitters van beide federaties werden gecontacteerd en deze duiden de gevraagde vertegenwoordigers aan. We konden dus rekenen op de medewerking van een vertegenwoordiger van een SPEP van de federatie FASE, een vertegenwoordiger van een SPEP en een vertegenwoordiger van een COE die lid waren van de federatie FEMMO. Voor de andere private diensten namen we rechtstreeks contact op met de voorzitter van de *interfédération AAJ* en we beslisten - in lijn met onze kwantitatieve data - om 4 vertegenwoordigers te vragen: een vertegenwoordiger van de SAAE, één van de CAS, één van de SAIE en tot slot een vertegenwoordiger van de IMP/SRJ. Er konden slechts twee vertegenwoordigers aangeduid worden: een vertegenwoordiger van de CAS en één van de SAIE en de PPP. Jammer genoeg konden de vertegenwoordigers van de SAAE en SRJ niet deelnemen.

Aan de Franstalige ronde tafel namen in totaal veertien deelnemers deel, in plaats van de oorspronkelijke zeventien. Twee van de vier uitgenodigde private diensten en een directeur konden niet deelnemen.

2.1.2. SAMENSTELLING VAN DE NEDERLANDSTALIGE STEEKPROEF

Uitgaande van de hoger genoemde principes van homogeniteit en diversiteit (cfr. *Supra*) besliste de onderzoekers op basis van intern overleg om de ronde tafel als volgt samen te stellen: drie jeugdrechters, drie vertegenwoordigers van de sociale dienst van de jeugdrechtbank, twee vertegenwoordigers van de gemeenschapsinstellingen, één vertegenwoordiger van het federaal gesloten centrum te Everberg, vier vertegenwoordigers van privé-voorzieningen (directies van instanties die onder meer begeleidingstehuizen, thuisbegeleidingsdiensten, OOC's, HCA's beheren) en tot slot één vertegenwoordiger van het jeugdparquet. Op die manier hadden we de belangrijkste actoren rond de tafel die een rol spelen bij het afhandelen van MOF-zaken. De selectie van de jeugdrechters en de parketmagistraat gebeurde door het onderzoeksteam zelf, terwijl de selectie van de overige deelnemers gebeurde in samenwerking met het Agentschap Jongerenwelzijn²⁹⁶.

Na consultatie van de Unie der Nederlandstalige Jeugdmagistraten, stond het onderzoeksteam zelf in voor de selectie en het contacteren van jeugdrechters. Er werd beslist de jeugdrechters te selecteren op basis van twee inhoudelijke criteria: enerzijds de grootte van de gerechtelijke arrondissementen, anderzijds de geografische spreiding. Er werd tevens voor gekozen om de arrondissementen die al in de exploratieve fase betrokken werden, niet meer op te nemen. De leidende jeugdrechters van de geselecteerde arrondissementen werden vervolgens gecontacteerd met de vraag tot participatie. De vertegenwoordiger van het jeugdparquet werd op een gelijkaardige wijze geselecteerd en gecontacteerd.

Vervolgens werd contact opgenomen met het Agentschap Jongerenwelzijn. Via intern overleg, het coördinatorenoverleg en de koepels, werden de betrokken personen geselecteerd en informeel op de hoogte gebracht. Een formele uitnodiging vanwege de onderzoeksters volgde kort nadien. Genodigden die zich niet konden vrijmaken, werden gevraagd een collega aan te duiden. Op deze manier werden uiteindelijk de zestien definitieve deelnemers geselecteerd.

2.2. HET VERLOOP VAN DE RONDE TAFEL

Naast de geselecteerde deelnemers, was er vanuit het NICC een moderator en twee observatoren aanwezig. De moderator was verantwoordelijk voor het leiden van de ronde tafel, voor het bewaken van de orde en voor een tijdige overgang van thema naar thema. De eerste observator presenteerde telkens de resultaten van de kwantitatieve analyse, de tweede observator kreeg de rol van verslaggever toebedeeld. De ronde tafel gesprekken werden ook integraal opgenomen. Aan de betrokken deelnemers werd volledige anonimiteit gegarandeerd.

De Nederlandstalige en Franstalige ronde tafels werden beide op hetzelfde moment georganiseerd, en vonden plaats in twee verschillende vergaderzalen van het NICC. Het overleg werd gepland van 10u tot 15u, mits onderbreking en lunchpauze op de middag. Voorafgaandelijk werd een timing uitgewerkt en werden de te bespreken resultaten in een powerpointvoorstelling gegoten.

Elke slide bevatte de gegevens die resulteerden uit het kwantitatieve onderzoek. Deze gegevens werden op voorhand thematisch geordend²⁹⁷ en vervolgens besproken - binnen elke taalgroep - in functie van de reacties van de deelnemers en de beschikbare tijd. Aan het einde van het gesprek werd tijd gemaakt voor een meer open discussie.

²⁹⁶ Met dank aan Peter Casteur.

²⁹⁷ Deze zijn achtereenvolgens: het herstelrechtelijk aanbod en de geschreven projecten, een algemeen overzicht van de grote categorieën maatregelen, de ambulante maatregelen in detail, de private plaatsingen in detail, de plaatsingen in de gemeenschapsinstellingen en in een gesloten federaal centrum in detail, het profiel van de betrokken minderjarigen, de beslissingsfase, de adviezen van de sociale dienst, de hoedanigheid van de jeugdrechter, het parquet, de voorkeursmaatregelen, de redenen voor het niet kunnen opleggen van de voorkeursmaatregel, de uiteindelijke keuze « bij gebrek aan een andere maatregel » en de daarmee samenhangende variabelen.

3. ANALYSE

Eerst werden de ronde tafels integraal uitgetypt. Vervolgens werden de analyses uitgevoerd. Dit gebeurde voor elke taalgroep apart omdat op de beide ronde tafels andere accenten gelegd werden.

Dit proces resulteerde in een tekst die opgebouwd was rond de thema's en resultaten die de deelnemers voorgelegd kregen. Bij het uitvoeren van de analyses werd dus gebruik gemaakt van een reeds bestaand « analysekader »²⁹⁸. Dit kader werd gedicteerd door de cijfergegevens en de resultaten die tijdens de ronde tafel voorgesteld werden. Bovendien had de structuur van het kwantitatief rapport ook een invloed op de analyse, in die zin dat ze het analysekader aanreikte. Er werd besloten om dezelfde volgorde te hanteren als bij de presentatie van de kwantitatieve resultaten, gezien dezelfde thema's behandeld werden tijdens de ronde tafel. Het was legitiem en pertinent om een dergelijk voorafgaand « analysekader » te hanteren, gezien de ronde tafels zich situeerden in het verlengde van een reeds uitgevoerde analyse.

We begonnen met een voorstelling van de onderzoekspopulatie, gevolgd door een bespreking van de context van de beslissingen en tot slot de beslissingen zelf. Binnen deze drie grote thema's brachten we subthema's aan, die voorgesteld en bediscussieerd werden tijdens de ronde tafel. We maakten gebruik van de codeermethode die de *Grounded Theory*²⁹⁹ aanreikt om enkele meer transversale thematieken te identificeren die tijdens de discussies aan bod kwamen. Op basis van de analysekaders konden we dus « *collecter de façon organisée l'information contenue* »³⁰⁰ en vervolgens konden we via de codering nieuwe transversale thematieken naar boven halen op basis van het materiaal.

Tot slot valt op te merken dat dankzij deze kwalitatieve analyse bepaalde thematieken gecontextualiseerd en uitgediept konden worden, waarbij wel het “explorerend” karakter ervan benadrukt dient te worden. Er is immers geenszins geen sprake van saturatie van de informatie inzake de praktijken en ervaringen van de actoren op het terrein. Dankzij de kwalitatieve analyse kunnen wel een aantal resultaten uit de kwantitatieve analyse nader toegelicht worden en kunnen hypotheses geformuleerd worden die aanleiding geven tot verdere discussie en reflectie.

²⁹⁸ DUCHESNE S., HAEGEL F., 2009, *op. cit.*, pp. 107-114.

²⁹⁹ STRAUSS A., CORBIN J. *Basics of Qualitative Research. Grounded Theory Procedures and Techniques*, Newbury Park (Ca), Sage Editions, 1990.

³⁰⁰ DUCHESNE S., HAEGEL F., 2009, *op. cit.*, p. 108.

HOOFDSTUK 2

ANALYSE VAN DE FRANSTALIGE RONDE TAFEL

1. DE ONDERZOEKSPOPULATIE

Er werden tijdens de ronde tafel een aantal elementen bediscussieerd ter contextualisering van de onderzoekspopulatie. Deze informatie had vooral betrekking op de minderjarigen waarover de jeugdrechters beslissingen nemen.

1.1. LEEFTIJD: JONGEREN DIE STEEDS JONGER WORDEN?

De dataverzameling leverde ons informatie op inzake de leeftijd van de minderjarigen waarvoor een beslissing genomen werd. De leeftijd kan immers een invloed hebben op de keuze van de maatregel(en).

Uit de kwantitatieve analyse bleek dat de grote meerderheid (80%) van de verzamelde beslissingen betrekking had op minderjarigen van 15 tot 17 jaar, dat geen enkele beslissing betrekking had op minderjarigen van minder dan 12 jaar en dat de beslissingen inzake de categorie van 12 tot 14 jaar voornamelijk genomen werden ten aanzien van minderjarigen van 14 jaar.

Sommige deelnemers gaven aan de indruk te hebben met steeds jongere minderjarigen (12-13 jaar) geconfronteerd te worden die vervolgd worden voor « ernstige » delinquentie. Ze stelden dat een dergelijke jonge populatie een specifieke aanpak vereist, wat bevestigt dat de leeftijd van de minderjarige een impact kan hebben op de beslissingen van de magistratuur.

Welke beslissingen moeten genomen worden ten aanzien van jongeren die niet geplaatst kunnen worden in een openbare instelling met een gesloten regime omwille van hun leeftijd? Deze jongeren zouden dan vooral opgevangen worden in IPPJ's met een open regime, vaak in de afdeling onthaal omdat daar meer plaats beschikbaar is - plaatsingen van korte duur zorgen immers voor een grote *turn-over*. De grote hoeveelheid beslissingen tot plaatsing in een afdeling onthaal binnen een open regime zou volgens sommige deelnemers dus te verklaren zijn door de aanwezigheid van dergelijke zeer jonge jongeren, hoewel de cijfergegevens dit niet bevestigen. We herinneren eraan dat van de 40 beslissingen inzake minderjarigen van 12-13 jaar slechts 4 beslissingen tot plaatsing in een IPPJ met een open regime, afdeling onthaal, werden uitgesproken³⁰¹.

« Je constate qu'il y a de plus en plus de jeunes qui sont dans la délinquance sévère mais comme ils sont jeunes, environ 12 ans, seul le régime ouvert est accessible (...) » (magistraat)

De tendens om de plaatsingen in een IPPJ te verlengen zou ook deels verklaard kunnen worden door de aanwezigheid van deze « jongere jongeren » voor wie zelfstandig wonen niet mogelijk is, zelfs niet onder begeleiding.

« On reçoit des délinquants de plus en plus jeunes... Je constate une délinquance déjà très lourde chez les jeunes. Or, le suivi post-IPPJ visant une mise en autonomie est inenvisageable pour eux. D'où, la prolongation des placements en IPPJ » (residentiële publieke sector)

Zelfs een plaatsing in een privé-instelling, zoals een CAS, kan problemen geven. Volgens één van de deelnemers zouden de CAS geen plaats hebben voor minderjarigen van 12 tot 15 jaar. De CAS's krijgen heel wat vragen, maar kunnen hier niet aan tegemoet komen, omdat het delicaat is om deze

³⁰¹ Zie *supra*, Deel 1, hoofdstuk 2.

jongeren op te vangen samen met oudere minderjarigen. Vandaar dat het belangrijk zou zijn om CAS's te creëren die gespecialiseerd zijn in de opvang van jongere minderjarigen.

De perceptie die bij sommige professionelen bestaat, blijkt echter niet overeen te stemmen met de verzamelde gegevens. De kwantitatieve analyse kan niet bevestigen dat de minderjarigen die betrokken zijn bij inbreuken jonger zouden worden. We herinneren eraan dat deze jongeren 4% van onze onderzoekspopulatie uitmaken. Als we onze gegevens vergelijken met deze van 2001, dan blijkt hieruit geen verjonging³⁰².

Mogelijk is deze categorie van minderjarigen bijzonder zichtbaar en ongetwijfeld problematisch voor de actoren die deze verjonging aanhaalden. Wel willen we benadrukken dat niet iedereen het gevoel had dat de minderjarigen op steeds jongeren leeftijd betrokken zouden zijn.

1.2. PARADOXAAL GEVOLG VAN HET BESTAAN VAN EEN GERECHTELIJK POS-DOSSIER: TROEF OF OBSTAKEL VOOR DE TOEGANG TOT BEPAALDE DIENSTEN?

Zoals hierboven toegelicht werd, heeft meer dan een kwart van de verzamelde beslissingen betrekking op minderjarigen die ook het voorwerp uitmaken van een gerechtelijk POS-dossier. De kwantitatieve analyse benadrukte dat de aanwezigheid van een dergelijk POS-dossier samenhangt met een plaatsing in de private diensten en in een IPPJ met een open regime.

Wat de residentiële en ambulante private sector betreft, bleek uit de ronde tafel dat bepaalde diensten duidelijk voorrang geven aan minderjarigen met een gerechtelijk POS-dossier, en dit vaak ten nadele van minderjarigen die vervolgd worden voor als misdrijf omschreven feiten. Dit kan deels verklaren waarom er een associatie bestaat tussen het bestaan van een POS-dossier – samen of voorafgaand aan het MOF-dossier - en de maatregel tot private plaatsing.

« (...) l'inspection de l'administration a poussé vers les mineurs SAJ d'abord, puis SPJ et ensuite tribunal de la jeunesse. » (ambulante private sector)

« Ce qui m'étonne : famille d'accueil 10%, comment interpréter ça ? (...) c'est probablement un jeune qui est en famille d'accueil et qui y reste avec un truc en plus. Je n'ai jamais eu un délinquant que j'ai placé en famille d'accueil [suite à un FQI] (...) » (magistraat)

Deze vaststelling geldt ook voor de SPJ's die in bepaalde arrondissementen voorrang geven aan POS-dossiers. Daarnaast is er een groot gebrek aan middelen, wat maakt dat de consulenten minder beschikbaar zijn voor dossiers van minderjarigen die vervolgd worden voor als misdrijf omschreven feiten. We komen hieronder terug op de problemen inzake de SPJ's.

Tot slot werd tijdens de ronde tafel ook benadrukt hoe moeilijk het is om POS- en MOF-dossiers aan elkaar te linken. Sommige private diensten (er was vooral sprake van de SRJ's) zouden de opvang van een minderjarige die zich in een problematische situatie bevindt (art. 38) omvormen tot de opening van een MOF-dossier (art. 36,4°). Er worden hiervoor vage redenen aangehaald; bepaalde diensten zouden verkieszen om met de jeugdrechter te werken en niet met de SPJ. De actoren op het terrein zouden zelfs bepaalde strategieën ontwikkeld hebben in dat kader.

« Par rapport aux SRJ et aux services privés de manière plus globale, je constate également une tendance à vouloir faire passer les dossiers vers des 36,4°. Il y a même parfois des plaintes déposées par des éducateurs et on a l'impression que c'est pour faire passer le jeune devant le juge. » (magistraat)

Sommigen gaven aan dat het moeilijk is om de interventies die binnen een POS-dossier plaatsvinden te coördineren met de interventies die de jeugdrechter uitspreekt in het kader van een als misdrijf omschreven feit. Deze opmerking had betrekking op interventies inzake eenzelfde minderjarige of

³⁰² Zie deel 1, fig. 3.

minderjarigen die broer of zus zijn. Op dat vlak stelt zich de essentiële vraag naar de coherentie van de interventie. Er bestaan grote verschillen tussen de arrondissementen en de praktijken kunnen erg uiteenlopen. In sommige arrondissementen gaan POS- en MOF-dossiers niet samen: als een MOF-dossier geopend wordt, dan wordt het POS-dossier systematisch afgesloten. In andere arrondissementen kunnen verschillende opdrachtgevende autoriteiten gemobiliseerd worden voor één en dezelfde situatie. Dit doet de vraag rijzen of het wel nuttig is verschillende interventies te nemen waarover op voorhand niet overlegd werd.

« (...) quand il y a un dossier 38 aussi, bien souvent, il y a de gros problèmes de coordination entre les interventions dans le 38 et dans le 36,4°. » (ambulante openbare sector)

« Il peut même y avoir les trois instances, SAI, SPJ et tribunal de la jeunesse qui sont sur la même situation en même temps. » (residentiële private sector)

Wanneer we de afhandeling in het kader van een POS-dossier en de afhandeling in het kader van een MOF-dossier aan elkaar koppelen, dan komen hieruit een aantal opvallende vaststellingen naar voor. Enerzijds blijken bepaalde diensten prioriteit te geven aan POS-dossiers, wat een weerslag kan hebben op de toegang die minderjarigen hebben tot bepaalde diensten. Anderzijds zouden de actoren strategieën ontwikkelen zodat ze hun gesprekspartner – de rechter of de sociale dienst – kunnen « kiezen », wat een aanzienlijke impact kan hebben op het traject van de minderjarige en diens begrip van de manier waarop hij aangepakt wordt. Er werd ook benadrukt dat er coherentieproblemen zijn tussen de interventies in het kader van problematische situaties en de interventies in het kader van een MOF-feit. Tot slot kwamen grote verschillen tussen de arrondissementen naar voor. Deze verschillen situeren zich op verschillende niveaus: de diensten zelf functioneren niet allemaal volgens dezelfde prioriteiten. Op een meer “organisationeel” niveau blijkt dat niet alle arrondissementen verschillende interventies op dezelfde manier aanpakken. Deze verschillen roepen vragen op bij de rechtszekerheid van de justitiabelen, in die zin dat aanzienlijke verschillen kunnen bestaan in de afhandeling van het dossier naargelang het gerechtelijk arrondissement.

2. DE CONTEXT VAN DE BESLISSING

2.1. FASE VAN/AANLEIDINGEN TOT DE BESLISSING: MEER ONTEVREDENHEID BIJ HOOGDRINGENDHEID

In het eerste deel van dit rapport werd besproken dat de meerderheid van de beslissingen genomen werd in het kader van een « onverwachte gebeurtenis », terwijl de rest uitgesproken werd naar aanleiding van de « opvolging van een dossier ». Alleen binnen de Franse gemeenschap valt een zeer zwak statistisch significant verband te noteren tussen de « onverwachte gebeurtenis » en het feit dat de rechter zijn voorkeur geeft aan een andere maatregel dan deze die hij uitspreekt. Ook bleek dat rechters die van permanentie zijn vaker de voorkeur hebben voor een andere maatregel en dat - onafhankelijk van de hoedanigheid van de rechter - deze voorkeur vaker voorkomt in het kader van beslissingen die in de voorlopige fase genomen worden.

Deze resultaten worden bevestigd door de deelnemers, die herhaaldelijk benadrukten hoe belangrijk het is na te gaan op welk moment en in welke situatie de rechter zijn beslissing neemt. Verschillende deelnemers beklemtoonden dat, wanneer een jongere voor de rechter gebracht wordt in situaties van hoogdringendheid, de magistraat minder kans maakt om zijn voorkeursmaatregel te bekomen, in vergelijking met wanneer hij de minderjarige oproept voor een heroriëntatie.

« Quand le juge convoque un jeune parce qu'il a une place en milieu privé, on va avoir 100% de résultats [sous-entendu, de premiers choix disponibles] tandis que ceux qu'on va recevoir parce qu'ils sont présentés, le juge aura plus tendance à ne pas avoir de solution (...) » (magistraat)

Een magistraat herinnerde eraan dat het onderwerp zelf van het onderzoek, namelijk een momentopname van beslissingen over een periode van twee maanden, en de manier waarop de data verzameld werden, een aantal moeilijkheden inhoudt: de rechter vulde alleen een vragenlijst in wanneer hij een beslissing nam ten aanzien van een minderjarige in het kader van een gesprek op zijn kabinet of op een hoorzitting. Dit betekent dat geen rekening gehouden werd met de reflecties die de magistraat maakte op andere momenten: bijvoorbeeld, het moment waarop de rechter nadenkt over de situatie van de jongere, contact opneemt met een bepaalde dienst om na te gaan of er plaats is.

« Le juge peut recevoir un rapport SPJ de la déléguée qui dit qu'il faudrait mettre en éducation à Wauthier-Braine, [sous-entendu, ne pas avoir de place disponible], et ne pas remplir de questionnaire à ce moment-là. Donc, une série de situations n'apparaissent pas. » (magistraat)

2.2. VOORGAANDE INTERVENTIES VAN HET PARKET: DE INFORMATIE WORDT NIET IN ELK ARRONDISSEMENT SYSTEMATISCH VERZAMELD

Tijdens de verzameling van de cijfergegevens stelden de onderzoeksters vast dat in de dossiers van de rechtbanken weinig informatie beschikbaar was inzake eventuele voorgaande tussenkomsten van het parket, namelijk de schriftelijke waarschuwing, de herinnering aan de wet en bemiddeling. Hoogstens vermeldde de vordering van het parket dat al dan niet bemiddeling voorgesteld werd, gezien het een wettelijke voorwaarde is om de rechter te kunnen vorderen. Maar informatie inzake eventuele andere interventies van het parket waren zeldzaam. En als deze informatie wel beschikbaar was, dan had ze soms betrekking op zeer oude interventies. Naar aanleiding van deze vaststelling zijn de onderzoeksters zich gaan buigen over de vraag in welke mate de rechter bij zijn besluitvorming op de hoogte was van eventuele voorafgaande interventies van het parket. Deze vraag werd voorgelegd aan de deelnemers van de ronde tafel.

Ook op dat vlak blijken belangrijke verschillen te bestaan tussen de gerechtelijke arrondissementen. Sommige parketten stellen dat alles « ter informatie » aan de rechter bezorgd wordt en dat dat zou moeten vermeld staan in het dossier van de rechtbank. Volgens de rechters hebben ze alleen de documenten ter beschikking die zich in het dossier bevinden. Als het dossier geen enkel document omvat waarop een bepaalde interventie van het parket vermeld staat, dan zijn de rechters er niet van op de hoogte. Sommigen lichtten toe dat deze informatie soms later aan het dossier wordt toegevoegd: de rechter wordt gevat voor een feit dat de dag zelf begaan werd, hij neemt een beslissing en enkele dagen later ontvangt hij het dossier van het parket met de informatie inzake eventuele initiatieven van het parket die voorheen genomen werden.

« Ce que vous [les chercheuses] n'avez pas trouvé dans le dossier, on ne le sait pas. » (magistraat)

Tot slot vermeldde de vertegenwoordiger van een dienst dat dit verschild van dossier tot dossier en dat er op dat vlak geen systematiek bestaat. Het kan dus gebeuren dat het parket een bemiddeling voorstelt en dat de rechter hier niets van afweet. De rechter ontdekt dit dan wanneer de minderjarige of de bemiddelingsdienst hem hierover informeert.

Hoewel de magistraten en bepaalde diensten niet verbaasd lijken over een dergelijke vaststelling, zijn sommige deelnemers zeer verrast door dit gebrek aan informatie-uitwisseling en communicatie tussen het parket en de jeugdrechters. Deze informatie zou immers de rechter kunnen beïnvloeden bij zijn besluitvorming. Ook omgekeerd, wanneer het parket de jeugdrechter vordert, is het parket niet steeds op de hoogte van de voorgaande tussenkomsten van de rechter.

« Les dossiers sont saucissonnés : si c'est archivé, c'est archivé. Le substitut qui va saisir le juge ne sait pas nécessairement ce qu'a fait le juge dans le passé. » (magistraat)

3. DE BESLISSINGEN

3.1. HET HERSTELRECHTELIJK AANBOD EN HET GESCHREVEN PROJECT: AFHANDELINGSMODALITEITEN DIE WEINIG SUCCES BLIJKEN TE HEBBEN

Tijdens de dataverzameling konden voor de Franstalige arrondissementen 20 bemiddelingsvoorstellen, 6 voorstellen voor herstelgericht groepsoverleg en 4 goedkeuringen van een geschreven project geregistreerd worden. De onderzoekers formuleerden drie hypothesen om dit zeer beperkte gebruik te verklaren: deze afhandelingsmogelijkheden zouden weinig succes hebben omdat de rechters er niet in geloven, omdat ze niet voldoende omkaderd worden en omdat ze niet de mogelijkheid beïden om voldoende informatie te verzamelen inzake de minderjarige en diens leefomgeving. De onderzoekers legden deze hypothesen niet voor tijdens de ronde tafels om de actoren zo weinig mogelijk te sturen.

Het herstelrechtelijk aanbod en het geschreven project zijn erg verschillende reactiemogelijkheden. Om die reden worden de resultaten van de discussies voorgesteld voor elk van beide apart.

3.1.1. HET HERSTELRECHTELIJK AANBOD

Over het algemeen bleken de deelnemers niet erg verbaasd over het zeer beperkte herstelrechtelijk aanbod dat genoteerd werd tijdens de twee maanden van de dataverzameling. De aanwezige magistraten bevestigden dat zeer weinig bemiddelingen voorgesteld worden, en dat dat aantal nog lager ligt voor herstelgericht groepsoverleg. De betrokken diensten bevestigden dan weer dat ze in het kader van bemiddeling meer gevraagd worden door het parket dan door de jeugdrechters. We herinneren eraan dat alleen de beslissingen van de rechters bekeken werden. De bemiddelingscijfers van 2010³⁰³ tonen inderdaad aan dat 4 bemiddelingsmandaten op 5 afkomstig zijn van het parket. Het arrondissement Brussel is een uitzondering, in die zin dat het een meer evenwichtige verdeling kent tussen de mandaten van het parket en deze van de rechter: 57% van de mandaten gaan er uit van het parket en 50% van de rechter of jeugdrechtbank. Voor de andere Franstalige arrondissementen is het gemiddelde 89% mandaten door het parket en 11% mandaten door de rechter of jeugdrechtbank. Alleen de arrondissementen Luik en Charleroi tellen wat meer mandaten vanwege de jeugdrechter of jeugdrechtbank: ze tellen 70% mandaten van het parket en 30% mandaten van de rechter.

De deelnemers gaven hiervoor meerdere verklaringen. De magistraten wezen in eerst instantie op een gebrek aan reflex en/of een cultureel probleem: ze denken er niet aan, of alleszins niet onmiddellijk. Sommigen vertelden dat in een situatie van hoogdringendheid, in een crisissituatie en bij « ernstige feiten » de eerste reflex van de magistratuur erin bestaat « de jongere lijn op stuk te geven ». In dat kader zou de keuze eerder vallen op een « educatieve » maatregel, of zelfs op een plaatsing in een IPPJ.

« (...) le juge intervient très souvent, 1. dans l'urgence, 2. dans des situations de crise et 3. pour des situations graves donc des faits importants, importants au point que le parquet ait décidé de les saisir dans l'urgence ; c'est une grosse partie de notre saisine. Donc on n'est pas tellement dans un contexte de consensualisme, le juge est là pour marquer le coup, (...) » (magistraat)

Er werden ook hypothesen geformuleerd die te maken hebben met de organisatie van het aanbod. Volgens sommige magistraten zou de vaststelling dat dit type aanbod slechts zelden leidt tot een akkoord, een soort van « ontmoediging » veroorzaken bij de doorverwijzers. Bovendien betreuren de magistraten het gebrek aan beschikbare informatie: ze weten niet om welke redenen de bemiddeling niet slaagde. Het is inderdaad zo dat de wet bepaalt dat de uitvoerende dienst een “beknopt verslag”

³⁰³ Meegedeeld door een lid van het kabinet van de minister van Jeugdbijstand.

dient te bezorgen aan de opdrachtgevende autoriteit, waarin de precieze redenen voor de mislukking van het proces niet vermeld staan. Dit heeft voornamelijk tot doel de vertrouwelijkheid van een dergelijk proces te respecteren en te garanderen dat de informatie die in het nadeel kan zijn van 1 van de partijen niet verspreid wordt. Het samenwerkingsakkoord van 13 december 2006³⁰⁴ vermeldt welke informatie dit beknopt verslag kan omvatten. Volgens sommige magistraten zou de prestatie van opvoedkundig aard en algemeen nut dan ook meer bevredigend zijn dan het herstelrechtelijk aanbod, gezien hiervoor systematisch een verslag opgesteld wordt inzake de persoonlijkheid van de minderjarige en zijn familiale omgeving.

*« (...) ça ne fonctionne jamais et en plus, on ne sait pas pourquoi ça n'a pas marché. »
(magistraat)*

Behalve dit gebrek aan informatie is er een bijkomende moeilijkheid, namelijk de relatief lange tijd die nodig is voor de uitwerking van het herstelrechtelijk proces. Dit lijkt meer het geval te zijn voor een herstelrechtelijk groepsoverleg dan voor bemiddeling.

« Pour la CRG (...), il y a un long temps pendant lequel le juge ne sait pas ce qu'il se passe. Si c'était 3-4 mois, ça irait mais parfois c'est 6-7-8 mois et là, ça devient plus difficile, surtout si le jeune réitère des faits de même nature. » (magistraat)

De deelnemers hadden op dat vlak twee soorten van ervaringen met slachtoffers. Sommige diensten stelden dat het herstelrechtelijk aanbod niet goed loopt doordat de slachtoffers – en niet de minderjarige daders - weigeren eraan deel te nemen. Deze weigeringen zouden deels verklaard kunnen worden doordat slachtoffers door klacht neer te leggen de zaak integraal overdragen aan justitie. Sommige slachtoffers zouden dus weigeren om deel te nemen aan de oplossing van het probleem waarmee ze te maken krijgen. Andere bemiddelingsdiensten hebben heel andere ervaringen: ze stellen dat slachtoffers hier voorstander van zijn en noteerden weinig mislukte bemiddelingen.

Het gebeurt dat een bemiddeling wordt voorgesteld in het kader van een plaatsing in een gemeenschapsinstelling of in een gesloten federaal centrum. Terwijl voor sommige magistraten bemiddeling van bij aanvang kadert in het verlengde van een plaatsing in een IPPJ, blijken de private diensten die instaan voor het bemiddelingsproces zich te verbazen over of de efficiëntie in vraag stellen van dit type van « cumul ». Volgens de eerste groep zou een IPPJ de mogelijkheid bieden om de jongere lik op stuk te geven in een eerste fase en een educatief werk te verrichten dat vervolgens verlengd kan worden met een herstelrechtelijk aanbod. Volgens de tweede groep moet voorzichtig omgesprongen worden met de cumul van afhandelingsmodaliteiten, omdat dit voor de minderjarige een zeer zware last kan betekenen.

« Donc on marque le coup en IPPJ, il y a la structure éducative qui se met en place et dans le cadre de ce travail-là, souvent on se dit que ce ne serait pas mal de poursuivre la réflexion par une médiation. Donc il faut marquer le coup plus fermement et ça [l'offre restauratrice] vient en prolongation d'un autre travail. » (magistraat)

Onder de deelnemers lijkt een grotere consensus te bestaan over de hypotheses die geformuleerd werden inzake HERGO's. Een van de magistraten vertelde dat niet alle SPEP's ervan overtuigd zijn dat een herstelgericht groepsoverleg steeds gegrond is. Enerzijds vinden ze het proces te « zwaar » en zou naar hun mening een bemiddeling volstaan. Anderzijds vinden ze de aanwezigheid van een politieagent tijdens de HERGO problematisch. Een bijkomende moeilijkheid zou erin bestaan dat de

³⁰⁴ Samenwerkingsakkoord van 13 december 2006 tussen de Federale staat, de Vlaamse gemeenschap, de Franse gemeenschap, de Duitstalige Gemeenschap en de gemeenschappelijke gemeenschapscommissie betreffende de organisatie en de financiering van het herstelrechtelijk aanbod bedoeld in de wet van 8 april 1965 betreffende de jeugdbescherming, het ten laste nemen van minderjarigen die een als misdrijf omschreven feit hebben gepleegd en het herstel van de door dit feit veroorzaakte schade, B.S., 13 juli 2007.

HERGO voorbehouden is voor « ernstige » feiten, terwijl het een tijdintensief proces is waarvan de resultaten onzeker zijn.

Deze elementen verwijzen naar een essentiële vraag, namelijk naar de mogelijkheid om een herstelrechtelijk model te ontwikkelen binnen een wet en een systeem dat voornamelijk beschermend is, of soms zelf sanctionerend. Tijdens de hervorming van 2006 bevestigde de wetgever dat de beschermrechtelijke filosofie van de wet van 1965 van kracht blijft, maar dat dit systeem aangevuld dient te worden met antwoorden die meer zijn aangepast aan de specifieke situaties waarvoor het beschermrechtelijk systeem op zijn grenzen lijkt te stoten.³⁰⁵ Door het herstelrechtelijk aanbod te integreren, wilde men deze benadering voor een maximaal aantal gevallen voorbehouden. Op het klassieke systeem kon dan een beroep gedaan worden als het herstelrechtelijk aanbod op zijn grenzen zou stoten. We stellen echter vast dat de actoren in de praktijk deze benadering helemaal niet in overweging nemen. We kunnen ons dan ook afvragen of het gegrond en legitiem is om de herstelrechtelijke modaliteiten te integreren binnen een beschermrechtelijk systeem, eerder dan deze te zien als alternatieven voor het gerechtelijk systeem.

3.1.2. DE GESCHREVEN PROJECTEN

We konden 4 goedkeuringen van een geschreven project noteren en geen enkele weigering.

Alle deelnemers aan de ronde tafel erkennen het beperkte aantal geschreven projecten. De magistraten blijken enkele geschreven projecten voorgesteld te hebben gekregen in de maanden die volgden op de hervorming van 2006, toen deze modaliteit geïntroduceerd werd. Deze initiatieven zouden vervolgens beetje bij beetje « in onbruik geraakt zijn ». Sommigen voegen hieraan toe dat de magistraten weinig grip hebben op dit type proces, omdat het project moet voorgesteld/ingediend worden door de minderjarige zelf.

De belangrijkste reden die de deelnemers aanhaalden, over alle sectoren heen, is dat het te weinig geweten is dat dit type project kan voorgelegd worden aan de rechter: de minderjarigen weten dit zelden, maar ook hun advocaten zijn hier vaak niet van op de hoogte. Daarbij komt een gebrek aan middelen en een gebrek aan beschikbare omkadering. Geen enkele dienst staat immers in voor de omkadering van deze projecten.

« (...) les avocats ne sont pas outillés pour cela, s'ils venaient avec de la créativité dans les projets, je pense que les juges seraient tout à fait ouverts (...) » (magistraten)

Volgens sommige deelnemers belemmert de plaats van dit project in de procedure – namelijk, tijdens de fase ten gronde, op de zitting - de uitwerking van een dergelijk initiatief. Dit kan verklaard worden doordat in tal van Franstalige arrondissementen de voorlopige fase lang duurt en afgesloten wordt met een vonnis. Het is niet opportuun dat de jongere een geschreven project voorstelt tijdens het vonnis, omwille van het vele werk dat op dat moment al verricht werd.

Sommige private diensten benadrukten de noodzaak om de minderjarige te informeren, te begeleiden bij zijn stappen of hem een “recht op fouten” toe te staan in het kader van de uitvoering van een geschreven project.

« Il est primordial d'informer, d'accompagner et de permettre le droit à l'erreur. » (ambulante private dienst)

Een van de magistraten wees op een element dat ons belangrijk lijkt: hij verwierp al eens geschreven projecten omdat de minderjarige naar zijn gevoel met het project zichzelf een sanctie oplegde, en

³⁰⁵ MAHIEU V., « La réforme de la loi sur la protection de la jeunesse de 2006 : consécration d'une approche restauratrice ? Analyse des travaux parlementaires et du discours d'acteurs de terrain », *Revue de Droit Pénal et de Criminologie*, juin 2012, p. 651.

omdat het gebrek aan omkadering tijdens de uitvoering van dergelijke projecten zou uitmonden in voorstellen die te zeer gericht zijn op het « bestraffende ». Deze opmerking heeft betrekking op het gebrek aan middelen, aan een kader dat erop gericht is de minderjarige te ondersteunen bij de opmaak en de uitvoering van « creatieve » geschreven projecten.

*« (...) les rares projets écrits que l'on m'a proposé, je ne les ai pas homologué dans la mesure où je n'appréciais pas que le jeune s'impose à lui-même une peine c'est-à-dire que dans ces projets, le jeune s'imposait une prestation mais pas dans le sens prestation au profit d'une collectivité mais dans le sens travaux forcés. En plus, il n'y avait personne pour encadrer le jeune dans la rédaction du projet sauf l'avocat mais donc on restait fort dans le pénal. »
(magistraat)*

Eén van de deelnemers van de residentiële openbare sector wees op drie elementen die de uitwerking van een herstelrechtelijk aanbod of een geschreven project in het kader van een plaatsing belemmeren. In de eerste plaats werd gewezen op de duur van de plaatsing, waardoor jongeren eerder in een afwachende positie geplaatst worden; daarnaast werd vermeld dat ernstige feiten een dergelijke oplossing bemoeilijken; en tot slot werd verwezen naar de specifieke houding van de minderjarige die onderworpen wordt aan dit type plaatsing. De minderjarige zou een «ontkennende» houding aannemen die niet compatibel is met toekomstgericht project (door middel van een geschreven project) of met het feit dat met het slachtoffer rekening gehouden wordt (in het kader van een herstelrechtelijk aanbod). Bovendien nemen sommige geplaatste minderjarigen een « strategische » of « utilitaristische » houding aan, in die zin dat ze een herstelrechtelijk aanbod aanvaarden in de hoop de zwaarte van de maatregel te kunnen beperken.

Voorliggend onderzoek had geen betrekking op het aanbod, de projecten of de maatregelen zelf, dus we kunnen niet dieper ingaan op de voor- en nadelen van het herstelrechtelijk aanbod en de geschreven projecten zoals ze voorzien zijn in de wet van 1965. De deelnemers gaven wel enkele mogelijke verklaringen en moeilijkheden aan inzake deze specifieke afhandelingsmogelijkheden. Hier dienen we aan toe te voegen dat de verzamelde data op zijn minst gezegd verrassend zijn. De wetgever voerde in 2006 immers een bepaalde rangorde in, met het herstelrechtelijk aanbod op de eerste plaats, gevolgd door het geschreven project. Daarna volgen de ambulante maatregelen, die voorrang moeten krijgen op de maatregelen tot plaatsing. Wat de plaatsingen betreft, moet de plaatsing in een open regime verkozen worden boven de plaatsing in een gesloten regime.

3.2. DE AMBULANTE MAATREGELEN

We herinneren eraan dat deze categorie alle maatregelen omvat die de minderjarigen in hun leefmilieu laten, namelijk toezicht door de bevoegde sociale dienst, berisping, behoud in het leefmilieu onder voorwaarden, intensieve educatieve begeleiding, prestatie van opvoedkundige aard en van algemeen nut en post-institutionele opvolging (API of SAIE). Deze categorie maatregelen komt het vaakst voor bij de verzamelde beslissingen. Ze maken 54% van de beslissingen uit. Hier dient aan toegevoegd te worden dat in 5% van de beslissingen de rechter helemaal geen maatregel uitsprak, wat impliceert dat de minderjarige in principe eveneens in zijn leefomgeving gelaten wordt.

Van deze 54% ambulante maatregelen maakt - volgens het kwantitatieve onderzoek - het behoud in de leefomgeving onder voorwaarden een groot deel uit, namelijk 63% van deze categorie. Vervolgens komt de berisping (10%), en vervolgens de intensieve educatieve begeleiding, de opvolging na een IPPJ (7%), de prestaties van opvoedkundige aard en van algemeen nut als autonome maatregel (7%) en tot slot de zuivere ondertoezichtstelling door de bevoegde sociale dienst (5.5%). Dit toezicht wordt echter zeer vaak gecumuleerd met andere maatregelen. Als we de prestaties van opvoedkundige aard en van algemeen nut als voorwaarden voor het behoud in het leefmilieu en de prestaties als autonome maatregel bij elkaar optellen, dan maakt deze maatregel 29% uit van de ambulante maatregelen. Dus: in afnemende volgorde van belangrijkheid staan deze prestaties op de 2de plaats, net na het behoud onder voorwaarden en voor de berispingen. Echter,

wat de voorkeursmaatregelen betreft die de rechter had willen uitspreken, maken ambulante maatregelen minder dan 14% uit. Het zijn voornamelijk bepaalde voorwaarden voor het behoud in het leefmilieu die niet opgelegd konden worden. In afnemende volgorde van belangrijkheid zijn de voorwaarden die het vaakst vernoemd werden: de voorwaarde om een pedagogische (COE of SAIE) of medische richtlijn te volgen, de voorwaarde om naar school te gaan, de prestatie van opvoedkundige aard en van algemeen belang en een « andere » voorwaarde. De intensieve educatieve begeleiding, het toezicht door de bevoegde sociale dienst en de opvolging na een IPPJ werden ook aangehaald als voorkeursmaatregelen die niet beschikbaar waren.

Deze cijfers lokten geen discussie uit die betrekking had op de maatregelen zelf. Iedereen was het erover eens dat de **berisping** vaak gebruikt wordt aan het einde van het parcours bij het vonnis, wat onze gegevens bevestigen. Vaak vormt ze de afsluiting van het dossier wanneer de minderjarige de meerderjarigheid bereikt heeft. De maatregel die het meest tot discussie leidde, is het **toezicht door de bevoegde sociale dienst**. De discussies hadden vooral betrekking op de SPJ, de rol en positie ervan in het parcours van een « delinquente minderjarige », meer dan op de toezichtsmaatregelen zelf. Er zal in een apart deel verder ingegaan worden op deze vragen.

3.2.1. TOEZICHT DOOR DE SPJ

De ondertoezichtstelling door de bevoegde sociale dienst – die vaak gecumuleerd wordt met andere maatregelen, wat trouwens ook zo moet volgens de wet van 1965 – kent zeer verschillende toepassingen naargelang het gerechtelijk arrondissement. Hoewel al de deelnemers het erover eens waren dat de SPJ een belangrijke rol speelt, betreurden ze dat de realiteit op het terrein het vaak niet toelaat dat de maatregel meer uniform in de praktijk wordt omgezet. Wanneer de rechter deze maatregel uitspreekt, dan kan de aanstelling van een consulent en de opmaak van een verslag inderdaad problemen stellen in bepaalde arrondissementen, wat zou verklaren waarom deze maatregelen op de lijst staan van de voorkeursmaatregelen die « onbeschikbaar » zijn.

« (...) quand le juge prononce cette mesure, il faut voir s'il demande la désignation d'un délégué ou pas et, ensuite, il faudra voir si le juge recevra un rapport ou pas... » (magistraat)

De deelnemers gaven verschillende hypotheses ter verklaring. Er zou bij de SPJ's een "interne filosofie" zijn: sommige schuiven dossiers van "minderjarige delinquenten" (art. 36,4° wet van 1965) naar de achtergrond en geven voorrang aan POS-dossiers (art. 38 Decreet van 1991). Daarnaast zou het gebrek aan investering verklaard kunnen worden door het gebrek aan middelen: er zouden in bepaalde arrondissementen te weinig consulenten en directeurs zijn voor de hoeveelheid dossiers die ze moet afhandelen.

« (...) dans certains services, les 36,4° c'est quand on a le temps mais c'est priorité aux 38 ! Les 36,4° sont parfois relégués au second plan mais ça varie d'un arrondissement à l'autre. » (ambulante openbare sector)

« Maintenant, en tout cas au niveau de [l'arrondissement], il y a aussi un manque d'effectif criant...quand ils tournent avec 100 situations 38...avec un manque de directeur criant... ça devient ingérable (...) » (ambulante openbare sector)

Op de rol van de bevoegde sociale dienst en de middelen hiervan zal verder ingegaan worden in een apart deel. Het betreft immers een transversaal thema, in die zin dat het een impact blijkt te hebben op het volledige systeem.

3.2.2. DE INTENSIEVE EDUCATIEVE BEGELEIDING

Een andere ambulante maatregel die bediscussieerd werd, is de intensieve educatieve begeleiding die sinds zeer recent kan toegepast worden. Over het algemeen zijn de meningen uiteenlopend,

maar ze zijn wel positief: de maatregel wordt beschouwd als een “goede maatregel”, onder meer omdat ze goedkoop is en zich richt tot “moeilijke gevallen” en “ernstige feiten”. Ze wordt echter vooral gezien als een “redmiddel” voor het gebrek aan afhandelingsmogelijkheden, terwijl deze maatregel oorspronkelijk een alternatief moest zijn voor de plaatsing in een IPPJ. De rechter moest deze begeleiding dus overwegen wanneer hij aan een plaatsing dacht. Echter, in bepaalde gevallen lijkt hij eraan te denken wanneer geen andere oplossing mogelijk is.

Men moet opletten voor een eventuele *netwidening*. Het publiek dat tot nu toe te maken kreeg met deze maatregelen stemt immers niet steeds overeen met het publiek dat voorzien wordt in het pedagogische project van de SAMIO's³⁰⁶. Zo zouden sommige SAMIO's wel eens te maken krijgen met minderjarigen die eerder passen in een open regime en met minderjarigen in een “POS”-situatie die als misdrijf omschreven feiten begaan hebben. Dat de maatregel nog zo nieuw is, verklaart mogelijk waarom de rechters het alternatieve karakter ervan nog niet geïntegreerd hebben. Zo werd herhaaldelijk benadrukt dat de periode van de dataverzameling overeenkomt met het begin van de lancering van de maatregel en dat de kans groot is dat het gebruik ervan gaat toenemen met de tijd. In dat kader preciseert de informatiebrief van de minister van jeugdbijstand van 2 mei 2012 dat « *l'examen du profil des mineurs confiés aux SAMIO et des faits qualifiés infractions qui leur sont reprochés indiquent qu'en terme de cible, les SAMIO semblent constituer une alternative au placement en IPPJ* »³⁰⁷.

« (...) On remarque que les jeunes qui devraient correspondre à ces critères ne sont pas forcément ceux qu'on nous propose. On est plus dans des jeunes qui ressemblent très fort au régime ouvert ou, à la limite, plus jeunes en danger qui ont basculé vers la délinquance mais de façon ponctuelle. » (ambulante openbare sector)

Het is verbazend dat deze maatregel vermeld wordt als voorkeursmaatregel die niet beschikbaar is. De hypothese luidt dat destijds mogelijk bepaalde dossiers geweigerd werden, omdat hierrond een debat gaande was.

3.2.3. HET BEHOUD IN HET LEEFMILIEU ONDER VOORWAARDEN

Wat het behoud in het leefmilieu onder voorwaarden betreft, werden een aantal probleempunten aangestipt waarover uiteenlopende standpunten bestaan. Een eerste punt betrof de tendens om voorwaarden te cumuleren en de weerslag ervan zowel op de jongere als op diens ouders. Een cumul van maatregelen kan immers een zware last inhouden voor de jongere en soms krijgen de ouders het gevoel dat ze de opvoeding van hun kind niet meer in handen hebben. Voor anderen vormt dit type cumul geen specifiek probleem en kan het zelfs de ouders van de jongere helpen. Rond de mogelijkheid van cumul bestaan dus tegenstrijdige meningen ook binnen 1 en dezelfde sector, net als rond de plaatsing in een IPPJ die soms volgt wanneer de voorwaarden niet gerespecteerd worden. Terwijl sommigen zich verbazen over deze logica, vinden anderen het net legitiem en pertinent. De magistraten hebben ook tegengestelde posities inzake het gevolg dat het schenden van deze voorwaarden moet hebben.

« (...) on constate de plus en plus de cumuls de mesures et de cumuls de conditions et ça nous pose un gros problème, carrément d'esprit de la loi parce que je pense que ce n'était pas l'esprit de la loi. (...) c'est parfois très lourd pour le jeune (...) et c'est une porte ouvert à l'enfermement, sans plus aucune prise en compte du délit. Je trouve que c'est difficile pour certains jeunes. » (ambulante private sector)

³⁰⁶ DIRECTION GENERALE DE L'AIDE A LA JEUNESSE, *Les Sections d'Accompagnement, de Mobilisation intensifs et d'Observation (S.A.M.I.O.). Projet pédagogique*, http://evelyne.huytebroeck.be/IMG/pdf/projet_peda_SAMIO.pdf, geraadpleegd op 21/06/2012.

³⁰⁷ ECHOS'J n° 13 – *Protocole CPAS-AJ, Expérimentation SAJ-SPJ, un an de SAMIO, CAP18*, <http://evelyne.huytebroeck.be/spip.php?article1121&lang=fr>, 2 mei 2012, geraadpleegd op 10/07/2010.

Dat het schenden van de voorwaarden kan leiden tot een plaatsing in een IPPJ, roept vragen op bij het model van de wet van 1965 inzake de jeugdbescherming. Een dergelijke reactie lijkt ons eerder te passen binnen een strafrechtelijke logica dan binnen een beschermrechtelijke logica, wat – zo werd tijdens de hervorming bevestigd – blijft gelden als de centrale logica. Hoewel tijdens de hervorming van 2006 opnieuw bevestigd werd dat minder beroep gedaan moet worden op plaatsingen³⁰⁸, vormt dit een bijkomende gelegenheid om de minderjarige te plaatsen. De plaatsing in een IPPJ wordt dan gezien als een “bestrafing”, een antwoord op de schending van de voorwaarde, terwijl tot een plaatsing beslist zou moeten worden in functie van de ernst van de feiten en de persoonlijkheid van de minderjarige.

« Je trouve étonnant que l'échec de mesures ambulatoires puisse amener, dans certains cas, le jeune en IPPJ fermé ! C'est étonnant que sur base de l'échec de conditions de vie imposées, le jeune puisse se trouver privé de sa liberté. » (residentiële openbare sector)

3.2.4. DE POST-INSTITUTIONELE OPVOLGING (API OF SAIE)

Alle deelnemers zijn van mening dat de opvolging na een IPPJ, API genoemd, zeer belangrijk is en dat het positief is dat de rechters dit vaak uitspraken. Er werd echter gewezen op een mogelijk pervers effect, namelijk inzake de plaatsing in een gesloten federaal centrum: de uitwerking van een API in dat kader zou *de facto* voor een verlenging zorgen van de duur van deze plaatsing. Volgens de vertegenwoordiger van deze sector is het inderdaad zo dat de plaatsing in Saint-Hubert zelden de maximale duur bereikt die de wet voorziet (2 maanden en 5 dagen). De gemiddelde duur van een verblijf ligt immers op 38 dagen. Hij stelt vast dat de uitwerking van een API - die wat tijd vraagt om de maatregel materieel te organiseren - leidt tot een verlenging van de plaatsing tot 2 maanden.

« La plupart du temps, le magistrat accompagne le retour en famille d'un suivi API mais quand l'API est demandé et se met en place, le placement atteint en principe les deux mois donc cela prolonge le placement, c'est peut-être un effet pervers. » (residentiële openbare sector)

3.3. DE PRIVATE PLAATSINGEN

Aan Franstalige kant werden 103 plaatsingen in private instellingen geregistreerd. Meer dan de helft ervan zijn “andere plaatsingen”, waarvan de meerderheid plaatsingen zijn binnen de jongerenafdeling van psychiatrische ziekenhuizen. Daarna komen plaatsingen in de diensten die een PPP aanbieden, vooral onthemingsprojecten, alsook begeleid zelfstandig wonen. De andere helft van de beslissingen tot private plaatsing is als volgt verdeeld: plaatsingen in een SAAE (16.5%), in een pleeggezin (10%), in een CAS (9%), in een IMP/SRJ (5%) en tot slot in een CAU (3%). Wanneer de rechter liever een andere maatregel had genomen, dan was zijn voorkeur in 21% van de gevallen een private plaatsing. Van de private plaatsingen die de rechters gewenst hadden, worden in afnemende volgorde van belangrijkheid plaatsingen in een IMP/SRJ, in een CAS, in een SAAE, plaatsingen in de afdelingen voor jongeren in de psychiatrische ziekenhuizen, plaatsingen in een COO en tot slot in mindere mate meer specifieke plaatsingen vermeld.

De belangrijkste vaststelling is dus dat private plaatsingen, die 9% uitmaken van de uitgesproken maatregelen, slechts een beperkt aandeel hebben in het licht van openbare plaatsingen, die 26% van de maatregelen uitmaken. Wanneer de rechters aangaven ontevreden te zijn, was hun voorkeursmaatregel een private plaatsing in 21% van de gevallen en een plaatsing in een

³⁰⁸ JASPART A., « Le placement en institution publique limité ? Regard critique sur la protection de la jeunesse réformée », in MOREAU Th., RAVIER I., VAN KEIRSBILCK B. (sld.), *La réforme de la loi du 8 avril 1965 relative à la protection de la jeunesse – premier bilan et perspectives d'avenir*, Luik, Ed. Jeunesse & droit, coll. du Centre interdisciplinaire des droits de l'enfant, 2008, p. 209.

gemeenschapsinstelling in 60% van de gevallen. De rechters vermeldden een belangrijk aspect dat deze ondervertegenwoordiging van private plaatsingen als voorkeur kan verklaren.

Dit aspect heeft enerzijds te maken met wat we een vorm van “autocensuur” noemen, en anderzijds met de wijze waarop de data verzameld werden. Sommigen zijn van mening dat de rechters in dergelijke mate de complexiteit of zelfs onmogelijkheid van een private plaatsing geïntegreerd hebben, dat ze sneller een openbare plaatsing overwegen. Dit is des te meer het geval omdat deze openbare inrichtingen niet kunnen weigeren om een minderjarige op te vangen - tenzij er geen plaats beschikbaar is -, wat niet het geval is voor de private inrichtingen. Dit kan verklaren waarom private plaatsingen in onze steekproef ondervertegenwoordigd zijn als voorkeursmaatregel. Met andere woorden: als de rechter een jongere wil plaatsen in een private dienst en weet dat hij dit niet kan doen, dan gaat hij kiezen voor een plaatsing in een gemeenschapsinstelling. Als geen enkele plaats beschikbaar blijkt, dan zal de rechter de vragenlijst ingevuld hebben met de vermelding dat de plaatsing in een IPPJ de eerste keuze vormde, en niet de private plaatsing. Omwille van de gehanteerde methode van dataverzameling, kan hierover onmogelijk rekenschap gegeven worden: de rechter vult de vragenlijst in op basis van overwegingen die zich op een ander reflectieniveau bevinden, en maakt hierbij abstractie van zijn oorspronkelijke voorkeur voor een private plaatsing.

De deelnemers reageerden unaniem op deze resultaten: het beperkte aandeel private plaatsingen kan resulteren uit twee elementen: enerzijds beschikt de private sector over te weinig plaatsen en anderzijds blijkt deze sector zijn deuren te sluiten voor “delinquente minderjarigen” door de voorkeur te geven aan “minderjarigen in gevaar”.

« Pour les placements privés, c’est un manque de place et en plus, le désintérêt du milieu pour les mineurs délinquants » (magistraat)

Sommige deelnemers zijn wat verrast over de cijfers die we voorstelden. Ze zouden de moeilijke toegankelijkheid die ze op het terrein ervaren, kunnen verklaren.

« (...) je suis très surpris par les placements en lits K et For-K parce qu’il n’y a jamais de place disponible d’après mon expérience » (magistraat)

Vooraf bij plaatsingen in een SAAE, een CAS en een CAU blijken moeilijkheden voor te komen, vooral omdat deze diensten eerder beschouwd worden als een antwoord op een delinquent feit. De plaatsingen in een SRJ worden ook vaak als problematisch benoemd, maar het zou meer een « circonstanciële » maatregel betreffen die in de loop van het traject genomen wordt, en geen onmiddellijk antwoord op een delinquent feit. Hetzelfde geldt voor de plaatsingen in een pleeggezin waarover minder discussie bestaat.

« En SRJ, je place parfois mais pas tout de suite, après 6 mois pour les jeunes qui sont délinquants parce qu’ils sont caractériels, qu’ils ont de gros problèmes de comportement » (magistraat)

Jammer genoeg konden niet alle types van diensten vertegenwoordigd worden tijdens de ronde tafel. Alleen een CAS en een PPP/SAIE gingen in op onze vraag. De andere deelnemers bezorgden ons echter wel informatie over de verschillende private diensten.

Een aantal van hen benadrukte de moeilijkheid, of zelfs onmogelijkheid, om een minderjarige te plaatsen in een CAU. Er werd echter geen enkele mogelijke verklaring voor dit probleem gegeven.

« Pour les CAU, je rejoins [X], c’est vraiment la guerre, c’est presque impossible d’avoir une place » (ambulante openbare sector)

Het blijkt ook moeilijk om een minderjarige die vervolgd wordt voor een MOF te plaatsen in een SAAE. De hypothese die in dat kader geformuleerd werd, is dat de verschillende SAAE’s weigeren om de “zware delinquenten” op te vangen. Voor de CAS’s worden twee hypothesen geformuleerd:

enerzijds een gebrek aan beschikbare plaatsen (er zouden minder dan een honderdtal plaatsen zijn in de plaats van de 150 voorziene plaatsen) en anderzijds een verzoek van de administratie aan de CAS's om prioriteit te geven aan "minderjarigen in een gevaar".

« (...) l'administration a poussé les CAS vers les mineurs en danger : d'abord les mineurs SAJ, puis les SPJ et puis seulement le tribunal. » (residentiële private sector)

Tot slot blijken ook plaatsingen binnen de SRJ's en in de jongerenafdelingen van psychiatrische ziekenhuizen zeer moeilijk te realiseren, vooral omdat de diensten minderjarige delinquenten weigeren, maar ook omwille van plaatsgebrek. Ook het gebrek aan scholing van de minderjarigen verklaart de weigeringen van de SRJ. Enkele deelnemers benadrukten dat de vele minderjarigen die de SRJ weigert op te vangen in de sector van de jeugdhulp belanden, terwijl ze in de sector van de geestelijke gezondheidszorg thuishoren. De SRJ's en psychiatrische ziekenhuizen lijken afgeschrikt te worden door het als misdrijf omschreven feit dat de jongere pleegde.

« La configuration générale du jeune, de sa famille, le poids des faits commis, tout ça rend les services frileux. Les institutions reconnaissent l'aspect psychiatrique qui se développe mais elles ne prennent pas le risque de les accueillir et ça peut se comprendre. » (residentiële openbare sector)

De weigering om bepaalde minderjarigen op te vangen, kan deels ook voortkomen uit de vrees waarop B. Van Keirsbilck wees toen de hervorming van 2006 diverse vormen van plaatsingen invoerde. Volgens hem leidt deze diversifiëring van plaatsingen tot een hyperspecialisatie ervan. Deze hyperspecialisatie riskeert enerzijds te leiden tot een steeds grotere stigmatisering van minderjarigen en anderzijds tot een « *phénomène de rejet parce que le jeune ne correspond pas au profil de l'institution* »³⁰⁹. De jongere riskeert een label te krijgen dat overeenstemt met de plaats die beschikbaar is en dat vervolgens wijzigt in functie van de plaatsen die vrijkomen. Volgens de auteur gaat het om een pervers effect waarvoor men moet oppassen en dat volgens ons deels bepaalde verhalen illustreert die tijdens de ronde tafel aan bod kwamen³¹⁰.

Hieronder zal een volledig deel gewijd worden aan de overbelasting van de sector van de jeugdhulp.

3.4. DE OPENBARE PLAATSINGEN (IPPJ EN SAINT-HUBERT)

De beslissingen tot plaatsing in een IPPJ (alle types samen) en in een gesloten federaal centrum maken respectievelijk 18% en 8% van de geregistreerde beslissingen uit. Van deze « openbare » plaatsingen betreft de helft een open regime (50%), terwijl de andere helft een gesloten regime betreft, en 20% plaatsingen in een IPPJ met gesloten regime telt en 30% plaatsingen in een gesloten federaal centrum. Het valt op dat deze plaatsingen - vooral in St-Hubert – vaak hernieuwd worden, wat voor een oververtegenwoordiging in de verzamelde gegevens kan zorgen. Een plaatsing kan inderdaad één, twee, of zelfs drie keer hernieuwd zijn in de twee maanden dat onze dataverzameling liep. Voor het open regime betreft het in afnemende volgorde van belangrijkheid de afdeling onthaal, de afdeling oriëntatie en de afdeling educatie. Voor de plaatsingen in een IPPJ met een gesloten regime gaat het in dezelfde volgorde van belangrijkheid om de afdeling educatie, de afdeling observatie-evaluatie, de SOORF, de SODER en tot slot de afdeling individualisering.

De plaatsingen in een IPPJ werden ook vaak aangehaald als voorkeursmaatregelen die niet beschikbaar waren. De plaatsing in een open en gesloten regime maken respectievelijk 28% en 31% uit van de gewenste voorkeursmaatregelen. De plaatsing in een gesloten federaal centrum maakt

³⁰⁹ VAN KEIRSBILCK B., « L'éloignement du milieu familial dans la loi du 8 avril 1965 relative à la protection de la jeunesse, à la prise en charge des mineurs ayant commis un fait qualifié infraction et à la réparation du dommage causé par ce fait : un premier regard critique », in BERBUTO S. e.a., *Protection de la jeunesse, les défis d'une réforme*, Brussel, Larcier, 2007, p. 146.

³¹⁰ *Ibidem*, pp. 131-158.

wat minder dan 3% uit van de voorkeursmaatregelen. Binnen de open afdeling van een IPPJ als eerste keuze van de rechter, zijn het in de eerste plaats de afdelingen opvoeding en onthaal die gevraagd worden. In de gesloten secties is het vooral de afdeling educatie en vervolgens de SOORF, de sectie observatie-evaluatie en tot slot de SODER.

Tijdens de ronde tafel werden de gegevens inzake de “openbare plaatsingen” sterk gerelativeerd. Uit een eerste interpretatie van de kwantitatieve resultaten bleek een gebrek aan plaats, vooral in de IPPJ’s. Welnu, zowel de magistraten als de actoren van de publieke en private sector lichtten toe dat vooral het gebrek aan beschikbaarheid van de private diensten voor een toenemende vraag naar openbare plaatsingen zou zorgen.

« (...) ceux [les mineurs] qu'on va recevoir parce qu'ils sont présentés, le juge aura plus tendance à ne pas avoir de solution et donc on va demander l'IPPJ puisque là dans l'immédiat, il n'y a que ça que le juge pourrait avoir. » (magistraat)

« (...) on n'est pas idéologiquement lobotomisés, on peut penser à d'autres solutions qu'à l'IPPJ...mais voilà, il y a tout un secteur qui ferme les portes ! » (magistraat)

De actoren contextualiseerden een aantal cijfers die uit de kwantitatieve analyse naar voren kwamen. Zo zou het grote aantal plaatsingen in de afdeling onthaal van het open regime verklaard kunnen worden doordat deze maatregel – die van zeer korte duur is – onmiddellijk de jongere lijk op stuk kan geven.

De actoren van de residentiële openbare sector bevestigden dat deze inrichtingen altijd aan het maximum van hun capaciteit zitten en dat dit voor probleem zorgt. Zo zijn de crisisplaatsen te vaak ingenomen. De verlenging van de duur van de plaatsingen kan op twee manieren verklaard worden: een eerste hypothese houdt in dat de delinquenten steeds jonger worden, waardoor een post-IPPJ opvolging die gericht is op zelfstandig wonen niet toepasbaar is³¹¹. Een tweede hypothese luidt dat de private sector de jongeren niet opvangt.

Dat IPPJ's deel uitmaken van de voorkeursmaatregelen van de rechters, valt te relativeren. Er is immers zowel het fenomeen van “autocensuur” dat hierboven toegelicht werd en door de magistraten werd vermeld, als de functie als “zwaard van Damocles” die sommige rechters toeschrijven aan de sectie opvoeding van de IPPJ's, wat wij in het eerste deel van het rapport “bedreiging” of “afschrikking” genoemd hebben.

« (...) quand on répond au questionnaire 'j'aurais voulu placer ce gamin', c'est pas nécessairement en IPPJ mais on sait qu'il n'y a plus aucun SAAE qui prend les gamins délinquants donc...(...) on peut penser à d'autres solutions que l'IPPJ mais il y a tout un secteur qui ferme ses portes ! » (magistraat)

« Je voudrais nuancer un peu car la section éducation est parfois utilisée par certains juges, dont je fais partie, comme une 'épée de Damoclès' : il y a une liste d'attente, on y inscrit le jeune en lui disant que s'il se comporte correctement, il ne sera pas placé. » (magistraat)

Een van de deelnemers wees op een ander interessant aspect. Er zou op de magistraten een soort van sociale druk uitgeoefend worden om onmiddellijk te beslissen om een bepaalde maatregel te nemen. Dezelfde deelnemer voegde eraan toe dat *« pour un juge, ne rien faire est beaucoup plus difficile que de faire quelque chose »*. De maatregelen die in tweede orde gekozen worden, kunnen dwingende maatregelen zijn. Maatregelen die in der haast genomen werden zonder daarom echt noodzakelijk te zijn en toch belangrijke gevolgen kunnen hebben voor het leven van de minderjarige. Deze deelnemer was van mening dat *« faut parfois pouvoir attendre »*.

³¹¹ Deze hypothese wordt echter niet bevestigd door de verzamelde data, zie *supra*.

« Ce qui m'inquiète ce sont les mesures de second choix, éventuellement coûteuses pour la collectivité et pour l'avenir du jeune aussi, qui sont prises trop vite. » (magistraat)

Zoals het onderzoeksrapport inzake de evaluatie van het gesloten centrum voor minderjarigen te Everberg ook al uitwees³¹², suggereerden enkele deelnemers dat er een "autonomisering" is van de plaatsing in het gesloten federaal centrum van Saint-Hubert. Volgens sommige actoren van de residentiële openbare sector bevinden minderjarigen die toegang hebben tot de noodplaatsen van een IPPJ met een gesloten regime zich inderdaad in Saint-Hubert. Ze zouden er een "shock van vijf dagen" ondergaan die volgens bepaalde magistraten in sommige situaties de meest zinvolle en efficiënte maatregel zou zijn.

« (...) donc il y a soit la situation où le jeune se retrouve à Saint Hubert car il n'y a pas de place en régime fermé, soit une sorte d'idéologie du juge qui souhaite prononcer un placement à Saint Hubert comme mesure autonome... » (residentiële openbare sector)

Er zijn dus verschillende elementen die het aantal plaatsingen in een IPPJ kunnen "opblazen", als beslissing maar ook als voorkeursmaatregel die niet beschikbaar is. Er zou enerzijds het feit zijn dat de private sector te weinig plaats heeft en minderjarige "delinquenten" zou weigeren. Daaruit vloeit de tweede verklaring voort, namelijk het fenomeen van "autocensuur" dat bij magistraten bleek op te treden wanneer ze de vragenlijst invulden. Tot slot kan het feit dat de wens tot plaatsing soms gebruikt wordt als een "zwaard van Damocles" – zonder dat er een werkelijk intentie is om de minderjarige definitief te plaatsen - ook op een "oververtegenwoordiging" wijzen.

De kwantitatieve resultaten roepen echter vragen op bij het beroep dat gedaan wordt op de openbare instelling als belangrijkste « waarschuwings » maatregel ten aanzien van jongeren die een als misdrijf omschreven feit begingen, te meer omdat tijdens de hervorming het "uitzonderlijke" karakter van de openbare plaatsing verschillende keren ter herinnering gebracht werd.

4. TRANSVERSALE REFLECTIES

Hierboven werden de thema's voorgesteld volgens het analysekader dat we hanteerden, namelijk de structuur van het kwantitatieve deel van het rapport en de voorstelling van de resultaten van de ronde tafel. In wat volgt wordt ingegaan op meer "transversale" thema's die betrekking hebben op het totale systeem van sociale reactie op jeugddelinquentie.

4.1. DE SERVICE DE PROTECTION JUDICIAIRE: « HET ZOU DEGENE MOETEN ZIJN DIE ALS EERSTE AANKOMT EN ALS LAATSTE VERTREKT »

Er werden uiteenlopende visies op en ervaringen met de rol en de opdrachten van de SPJ vermeld, wat betreft de opvang van minderjarigen die vervolgd worden voor MOF-feiten. Tijdens de bespreking werden drie elementen geïdentificeerd die nauw met elkaar samenhangen: de realiteit van de toezichtsmaatregel waarmee de dienst belast is, de diagnose en het verslag dat de consulent opmaakt en tot slot de rol die de consulent speelt als rode draad.

Hierboven werd al de maatregel van **ondertoezichtstelling door de bevoegde sociale dienst** besproken. Zo bleek dat deze maatregel essentieel is en zeer vaak wordt uitgesproken door de magistraten, maar jammer genoeg niet in alle Franstalige gerechtelijke arrondissementen even effectief is.

Wanneer deze maatregel wel effectief is, dan is ze nuttig en kan ze de magistraten "geruststellen". Er zouden echter te veel discrepanties zijn tussen de arrondissementen op dat vlak. In bepaalde arrondissementen zou deze maatregel zelden effectief zijn omwille van de redenen die hierboven al aangehaald werden. In andere arrondissementen zou de maatregel dan weer systematisch

³¹² HEYLEN B., RAVIER I., VANNESTE C., 2009, *op. cit.*

uitgewerkt en uitgevoerd worden, wat voor de rechter een geruststelling is. Dit roept vragen op bij de rechtszekerheid van de minderjarigen en van de gelijkheid voor de wet, omdat de rechter in bepaalde arrondissementen deze maatregel zal opleggen omwille van haar effectiviteit, maar in andere arrondissementen een meer dwingende maatregel zal uitspreken of automatisch het toezicht zal cumuleren met andere maatregelen. Dit heeft ook een impact op de maatregel van behoud in het leefmilieu onder voorwaarden. De rechter zal meer terughoudend zijn om een dergelijke maatregel uit te spreken indien hij weet dat er niet op zal toegezien worden of de voorwaarden gerespecteerd worden.

De SPJ heeft ook een belangrijke doelstelling die erin bestaat **rapporten/adviezen/diagnoses op te maken**. Wanneer ze gevorderd wordt in het kader van toezichtsmaatregelen, dan maakt ze aan het einde van deze opdracht een rapport op inzake het toezicht op zich. Bovendien heeft de SPJ een zeer belangrijke opdracht wat betreft de realisatie van een maatschappelijk onderzoek. Dit onderzoek wordt geacht de magistraat duidelijkheid te geven over de maatregel die hij moet nemen. Volgens artikel 50 van de wet van 1965³¹³ kan de rechter « een maatschappelijk onderzoek laten verrichten, door bemiddeling van de bevoegde sociale dienst (...) ». De rechter is er dus niet aan gehouden een maatschappelijk onderzoek te laten uitvoeren. Wanneer de rechtbank de SPJ inderdaad deze opdracht geeft, dan preciseert de laatste alinea van datzelfde artikel dat « zij, behoudens in spoedeisende gevallen, haar beslissing eerst [kan] nemen of wijzigen, na kennis genomen te hebben van het advies van de bevoegde sociale dienst, tenzij dit advies haar niet bereikt binnen de door haar bepaalde termijn, die niet meer dan vijfenzeventig dagen mag bedragen ». Dus, wanneer de rechter gevat wordt voor een dossier van een als misdrijf omschreven feit en hij beslist aan de SPJ een maatschappelijk onderzoek te vragen, dan dient hij dit verslag af te wachten alvorens een beslissing te nemen. In de vragenlijst die de rechters voorgelegd kregen, werd gevraagd of ze over een “advies” van de SPJ beschikten inzake de maatregel(en) die genomen moest(en) worden, en of ze dit advies gevolgd hebben. Wat we “advies” noemden, wijst dus op het maatschappelijk onderzoek, dat geacht wordt de een of ander maatregel te suggereren en niet het toezichtsverslag. We kunnen echter niet uitsluiten dat deze verslagen zich soms ook uitspreken over de op te leggen maatregel. Daarnaast zijn er ook de informele contacten tussen de rechter en de consulent van de SPJ, die hierboven vermeld werden in het eerste deel van het rapport.

De kwantitatieve analyse toonde aan dat in 59% van de verzamelde beslissingen de rechters niet over een advies van de SPJ - dus over een maatschappelijk onderzoek - beschikten. De rechters beschikken bij slechts 40% van de beslissingen over een advies, en de voorgaande paragraaf kan minstens deels dit beperkte aandeel verklaren. Als ze over een advies van de SPJ beschikken, dan blijken ze dit in 73% van de gevallen te volgen.

Iedereen erkende het belang van de verslagen/onderzoeken die uitgevoerd worden door de consulent van de SPJ, te meer omdat de afgevaardigde een globale kennis van de situatie van de minderjarige heeft. Alle deelnemers benadrukten dat er wel bepaalde gebreken zijn. De situatie zou verschillend zijn naargelang het arrondissement: soms zou het om een gebrek aan consulenten gaan, soms om een gebrek aan interesse van de consulenten in dossiers van minderjarige delinquenten. Het resultaat is echter hetzelfde: een gebrek aan rapporten/studies, wat volgens alle deelnemers zeer jammer is.

« Le gros souci du SPJ, c'est qu'il n'y a pas de délégué et quand il n'y pas de délégué, il n'y pas d'avis. Donc c'est déjà un combat incroyable pour avoir un délégué (...) Parfois un délégué est désigné mais il faut 6 mois avant qu'il commence à travailler. » (magistraat)

De verwachtingen van de magistraten ten opzichte van de SPJ zijn groot, en iedereen is het erover eens dat de maatschappelijke onderzoeken van groot belang zijn, onder meer omdat ze als

³¹³ Wet van 8 april 1965 betreffende de jeugdbescherming, het ten laste nemen van minderjarigen die een als misdrijf omschreven feit hebben gepleegd en het herstel van de door dit feit veroorzaakte schade.

“diagnosemiddel” gelden. In dat kader maakte een deelnemer een analogie tussen de sector van de jeugdhulp en de gezondheidssector, een analogie die ons bijzonder treffend leek. In het domein van de gezondheid worden diagnosemiddelen uitgewerkt om zo goed mogelijk de bron van het probleem te identificeren en het zo adequaat mogelijk aan te pakken. Binnen de jeugdhulp daarentegen worden soms strenge maatregelen uitgesproken, nog voor er een diagnosemiddel is, terwijl een “lichtere” behandeling misschien even efficiënt, of zelfs efficiënter, en minder kostelijk voor de samenleving had kunnen zijn.

« Eux [secteur de la santé] gagnent de l'argent en faisant d'abord un diagnostic et des examens. En jeunesse, par contre, on commence par opérer puis après, on estime que quelques médicaments ou un séjour à la montagne, enfin quelque chose de léger, serait plus efficace. (...) Alors que si on prenait le temps de faire un diagnostic SPJ, on aurait sûrement de bons résultats avec des traitements beaucoup plus légers. » (magistraat)

We vermeldden dat de rechters niet verplicht zijn om dit maatschappelijk onderzoek aan te vragen. Wanneer ze dit toch doen, dan dienen zich andere moeilijkheden aan: het is soms heel moeilijk om een consultant toegewezen te krijgen, en ze blijken hun werk niet steeds uit te voeren binnen een redelijke termijn. Voorliggend onderzoek ging niet in op de relaties tussen de jeugdrechtbank en de SPJ. Het is dus niet onze bedoeling om deze problematiek verder te analyseren, maar we formuleerden wel enkele hypothesen. In bepaalde arrondissementen zou een gebrek aan middelen en/of een gebrek aan interesse vanwege de SPJ bestaan. Dit wetende en wetende dat volgens art. 50 de rechter het onderzoek dient af te wachten alvorens zich uit te spreken over de situatie van de minderjarige, kunnen we volgende hypothese formuleren ter verklaring: in een situatie van hoogdringendheid en wanneer het onmogelijk is om zeer snel een maatschappelijk onderzoek te verkrijgen, is het logisch dat de rechter vermijdt om dit onderzoek te vragen. Het artikel voorziet echter twee uitzonderingen op deze verplichting om rekening te houden met het advies: het extreme geval van hoogdringendheid en/of wanneer het onderzoek niet op tijd werd overgemaakt. Er lijkt ons een andere hypothese mogelijk: het feit kennis te moeten nemen van het advies van de SPJ telkens hij een beslissing wenst te nemen of wil veranderen, kan misschien problemen stellen omdat de rechter dan in zekere zin het gevoel kan hebben dat zijn “onafhankelijkheid” en zijn initiatiefrecht deels afgenomen worden.

De moeilijkheid om een maatschappelijk onderzoek te bekomen, kan tot perverse effecten leiden, namelijk dat beroep gedaan wordt op een meer dwingende onderzoeksmaatregel om informatie te bekomen inzake de persoonlijkheid en het leefmilieu van de minderjarige. Dit lijkt het geval voor de diensten voor prestaties van opvoedkundige aard en algemeen nut, maar ook voor de plaatsing in Saint-Hubert. De rechters ontvangen immers een verslag van de inrichting na een plaatsing van 5 dagen.

« Il semble que le SPJ ait tendance à dire 'le SPEP est dans la situation donc on n'intervient pas'. (...) de par le manque de collaboration avec le SPJ, nous sommes amenés à approfondir le travail dans le cadre des prestations un peu différemment (...) donc les rôles sont un peu mélangés entre SPEP et SPJ, ce qui fait que parfois le juge demande l'avis du SPEP et c'est un éclairage supplémentaire. » (ambulante private sector)

« (...) quand un jeune est à Saint Hubert, au bout de 5 jours, il y a un rapport très complet, très précis sur la situation du jeune. Donc d'accord, il est placé donc les travailleurs l'ont sous la main mais il est quand même à 150 km [sous-entendu, de son milieu de vie]...donc pourquoi est-ce qu'on [les délégués SPJ] ne le fait pas ?! » (magistraat)

Het onderzoek dat uitgevoerd wordt tijdens een plaatsing van 5 dagen mag echter niet verward worden met het maatschappelijk onderzoek van de SPJ. Enerzijds verschillen de middelen die aangewend worden om dit te realiseren (het maatschappelijk onderzoek houdt geen vrijheidsberoving van de minderjarige in) en anderzijds is de invalshoek verschillend. Het verslag dat

in Saint-Hubert wordt opgemaakt, heeft betrekking op een minderjarige die gedurende 5 dagen ver weg van zijn leefmilieu wordt geplaatst in een situatie van hoogdringendheid, terwijl het maatschappelijk onderzoek een bredere invalshoek heeft.

« (...) leur [des délégués SPJ] rapport est souvent extrêmement intéressant parce que par rapport à ce que [Saint Hubert] voit c'est-à-dire un jeune qui donne une image de lui-même qui n'est pas totalement déconnectée de ce qu'il est mais qui est quand même fort contenue...donc forcément, c'est UN point de vue (...) [or] les délégués connaissent d'autres aspects de la vie des mineurs. » (residentiële openbare sector)

Dit leidt ons tot een derde centraal element: de definitie van de rol van de SPJ-afgevaardigde binnen het parcours van een delinquente minderjarige. Alle deelnemers waren het erover eens dat de **SPJ-consulent als "rode draad"** fungeert doorheen het traject van de minderjarige, en dat hij een onmisbare schakel is naar de andere diensten toe die de minderjarige opvangen. Maar alle sectoren zijn het er ook over eens dat deze rol jammer genoeg vaak ontbreekt.

« Le fil rouge à constituer par le délégué SPJ est fondamental (...) il y a un avant, un pendant et un après IPPJ : lors d'une prise en charge résidentielle, il est important de pouvoir assurer une transition avec une personne qui est censée connaître le mieux la situation familiale (...) » (residentiële openbare sector)

« (...) sans délégué [en plus de leur intervention], ça ferme des portes pour d'éventuelles réorientations du mineur, par exemple vers une mise en autonomie. » (ambulante openbare sector)

Iedereen benadrukte het belang van deze drie elementen (effectieve toezichtsmaatregelen, maatschappelijk onderzoek, rol als rode draad), maar ook de tekorten en ongelijkheden tussen arrondissementen. Er werd gewezen op twee grote moeilijkheden: enerzijds een gebrek aan middelen gekoppeld aan een gebrek aan politieke wil om meer te investeren in de SPJ's. Anderzijds een gebrek aan interesse en een gebrek aan investering in de dossiers van minderjarige delinquenten door de SPJ zelf of door bepaalde SPJ's. De exacte redenen voor dit gebrek aan investering werden niet toegelicht, maar de ongelijkheid lijkt zich op het niveau van de diensten te situeren.

« Donc il y a des besoins criants au niveau des SPJ et on ne fait rien, je ne comprends pas pourquoi (...). Il faut plus de délégués, point final ! Je n'ai toujours pas compris où est le blocage parce qu'on fait des choses beaucoup plus coûteuses. » (magistraat)

« (...) quand on augmente les effectifs, c'est pour faire la même chose que ce qu'on fait déjà, ce n'est pas au niveau des 36,4°. Donc c'est vraiment dans les mentalités qu'il y a des choses à changer, dans la représentation qu'on se fait et l'importance qu'on accorde à un 36,4°. » (ambulante openbare sector)

4.2. DE UITWISSELINGEN/SAMENWERKING TUSSEN DIENSTEN: « WE HEBBEN ELK VERSCHILLENDE COMPETENTIES, DIE COMPLEMENTAIR ZIJN EN DIE WE MOETEN DELEN »

Ongeacht de precieze maatregelen wezen de deelnemers herhaaldelijk op een gebrek aan wederzijdse kennis en samenwerking tussen de diensten voor jeugdhulp, op het niveau van de diensten in de publieke sector en de private diensten. Enerzijds zou er een gebrek aan kennis en uitwisseling zijn tussen de opdrachtgevende autoriteiten, namelijk tussen de SAJ, de SPJ en de jeugdrechters. Dit zou voor grote coördinatiemoeilijkheden zorgen tussen hun verschillende interventies.

« Il y a un gros problème de coordination entre les interventions dans le 38 et dans le 36,4°. » (ambulante openbare sector)

« Le problème n'est pas tellement qu'il y ait deux instances [il vise le SAJ et le juge de la jeunesse] qui interviennent mais c'est qu'il y a un mur de Berlin entre les deux ! » (magistraat)

Anderzijds zou er ook een gebrek aan kennis en samenwerking zijn tussen de SPJ en andere diensten, private en publieke, wanneer sprake is van minderjarigen die een MOF pleegden. De motieven die vermeld worden om dit gebrek aan samenwerking te verklaren, zijn dezelfde als deze die hierboven toegelicht werden: een gebrek aan middelen en een gebrek aan interesse in delinquente minderjarigen bij bepaald SPJ's.

« Je regrette le manque de collaboration entre SPJ et IPPJ et le manque de passation de témoin efficace après un passage en IPPJ. » (residentiële openbare sector)

Het gebrek aan middelen zou ervoor zorgen dat niet geïnvesteerd wordt in de toezichtsmaatregelen als een andere maatregel genomen wordt (prestatie, plaatsing in een openbare inrichting,...). Deze diensten benadrukken nochtans de essentiële bijdrage en rol van de SPJ als schakel voor de specifieke tussenkomst die ze voorstellen.

Er werd ook een gebrek aan wederzijdse kennis en samenwerking tussen de diensten zelf aangehaald. De diensten, publieke en private, hebben weinig kennis van de rol en het werk van de andere diensten, wat nadelig is voor een eventuele samenwerking.

« Il y a un manque de connaissance du travail de l'autre et les fantasmes à ce sujet peuvent avoir pour conséquence qu'on ne pensera pas à proposer tel ou tel placement privé... Je pense donc que mieux se connaître amènera forcément à une meilleure collaboration. » (residentiële openbare sector)

Dit betekent niet dat er geen enkele samenwerking is tussen de diensten. In bepaalde arrondissementen en tussen bepaalde diensten zijn er uitwisselingen die als positief ervaren worden. Het zou eerder om een "globale" vaststelling gaan die betrekking heeft op het systeem in zijn geheel.

« C'est quand même le reflet qu'au fil des années, on a fait une sorte de lasagne où tout se met l'un sur l'autre et ça manque de sauce tout ça. » (residentiële openbare sector)

4.3. DE OVERBELASTING VAN DE SECTOR EN DE RANGORDE IN DE PRIORITEITEN

Toen de wet van 1965 inzake de jeugdbescherming in 2006 hervormd werd, benadrukte de wetgever een aantal basisprincipes: de plaatsing moet een subsidiaire maatregel zijn en de plaatsing in een gesloten regime een « *ultimum remedium* ». Tevens is er een rangorde ingevoerd om het besluitvormingsproces van de jeugdrechters die zich moeten uitspreken over de minderjarige die vervolgd wordt voor een als misdrijf omschreven feit, te sturen. Het probleem van de overbelasting kan in het licht van deze rangorde bekeken worden. Deze "hiërarchie" werd van begin af aan al geproblematiseerd, gezien - zoals werd toegelicht - het herstelrechtelijk aanbod en het geschreven project van de jongere, die op de eerste plaats staan in deze rangorde, niet het verwachte succes kennen. De cijfers tonen aan dat er hier weinig beroep op gedaan wordt en de discussies tijdens de ronde tafel bevestigden de beperkte interesse die de magistraten vertonen voor deze afhandelingsmogelijkheden die ze weinig aangepast vinden aan de situaties waarmee ze dagdagelijks te maken krijgen.

« En tout cas, je n'entends pas de grand regret de la part des magistrats par rapport à la non mise en place de ces mesures [les offres et le projet écrit]. » (ambulante private sector)

Na deze reactiemogelijkheden dient de rechter volgens de wet de maatregelen te overwegen die de minderjarige in zijn leefomgeving houden. Welnu, de beschikbaarheid en toegankelijkheid van de SPJ's blijkt problematisch. De ondertoezichtstelling van de bevoegde sociale dienst gaat zeer vaak samen met een maatregel die de minderjarige in zijn leefomgeving houdt, maar deze maatregel zou niet altijd effectief zijn en zou veel moeilijkheden stellen in bepaalde arrondissementen. Zoals één

van de magistraten benadrukte, biedt een verslag van de SPJ de mogelijkheid om een “diagnose” te stellen en de maatregelen te overwegen die het meest zijn aangepast aan de situatie van de minderjarige, zonder noodzakelijkerwijs een beroep te doen op een plaatsing. Dit zou de oriëntatie van de minderjarige naar een ambulante maatregel ten goede komen, omdat een overhaaste beslissing tot plaatsing vermeden wordt. Op het terrein blijken de zaken anders te liggen, enerzijds omwille van een gebrek aan middelen en anderzijds omwille van een gebrek aan interesse bij bepaalde SPJ's wat MOF-dossiers betreft.

Op het niveau van de ambulante maatregelen bestaat er een andere mogelijkheid dan de SPJ. De toegang tot bepaalde private diensten (zoals de COE of de SAIE) die deze maatregelen moeten uitwerken, zou zeer complex zijn voor minderjarigen die vervolgd worden voor MOF-feiten. Deze diensten zouden zich grotendeels ontfemen over minderjarigen “in een POS”.

Dit brengt ons bij de maatregelen tot plaatsing in een open regime, die de rechter moet verkiezen boven plaatsingen in een gesloten regime. De plaatsingen worden gedeeld tussen de private en publieke diensten (IPPJ et gesloten federaal centrum). De private diensten bieden verblijf aan en worden beschouwd als een “open regime”, terwijl de publieke sector alleen bevoegd is voor de plaatsing in een gesloten regime. Hieruit kan afgeleid worden dat de plaatsing/het verblijf in private diensten zou moeten verkozen worden boven plaatsingen in de IPPJ's. Ook op dat niveau stelt zich het probleem dat de private diensten voor “delinquente” minderjarigen moeilijk toegankelijk zijn, zo moeilijk dat dit uiteindelijk zou leiden tot een groter gebruik van de publieke plaatsingen. Deze staan nochtans op de allerlaatste plaats in de rangorde van prioriteiten die de wet voorziet.

*« [Il y a si peu de placements privés enregistrés], c'est essentiellement par manque de place, soit parce qu'il y a des listes d'attente, soit parce les services privés refusent le jeune. »
(magistraat)*

Wat de publieke plaatsingen betreft stellen we tot slot vast - op basis van de kwantitatieve gegevens - dat vaak een beroep gedaan wordt op plaatsingen in een IPPJ en dat deze zeer gegeerd zijn, zelfs plaatsingen in Saint-Hubert, zij het in mindere mate. Tijdens de ronde tafel werden deze gegevens gerelativeerd: er werd op gewezen dat zich een “denkschema” zou geïnstalleerd hebben bij de jeugdrechters: de private diensten zouden zo ontoegankelijk zijn voor “delinquente minderjarigen” dat de jeugdrechters er bijna niet meer aan denken en direct een plaatsing in een IPPJ overwegen. Dit wordt versterkt doordat de IPPJ's geen minderjarigen kunnen weigeren, behalve wanneer ze geen plaats hebben. Welnu, deze IPPJ's zijn helemaal volzet, wat voor lange wachtlijsten zorgt en dus voor plaatsingen die soms lang na de feiten gebeuren. Deze maatregelen missen dan één van de doelstellingen die er vaak aan toegeschreven worden, namelijk « lik op stuk geven ».

*« (...) on sait qu'il n'y a plus aucun SAAE qui prend les gamins délinquants donc... (...) on peut penser à d'autres solutions qu'à l'IPPJ mais voilà, il y a tout un secteur qui ferme les portes ! »
(magistraat)*

Hoewel de overbelasting a priori meer betrekking lijkt te hebben op de IPPJ's, is deze in feite vooral het gevolg van een reeks moeilijkheden die zowel toe te schrijven zijn aan het gebrek aan middelen en plaatsen, als aan desinteresse van bepaalde sectoren voor minderjarigen die vervolgd worden voor als misdrijf omschreven feiten. Heel wat actoren wezen op de moeilijkheid om gevaarsituaties aan te pakken, wat door een soort domino-effect waarschijnlijk de moeilijkheden vergroot om “MOF-jongeren” aan te pakken in de private sector. Deze moeilijkheden zorgen voor een aanzienlijke toename van het beroep dat gedaan wordt op de IPPJ's, die verzadigd zijn. Wanneer deze plaatsen niet beschikbaar zijn, dan beslist de rechter vaak om de minderjarige onder voorwaarden in zijn leefomgeving te houden.

Als men van de openbare plaatsing een « laatste redmiddel » wil maken, dan is het noodzakelijk om de andere schakels te versterken, namelijk in de eerste plaats de SPJ's en de private diensten. Als

men niet wil dat de aanpak van minderjarige delinquenten beetje bij beetje het voorrecht wordt van de publieke sector in dezelfde zin als de straffen die volwassen in het strafrecht opgelegd krijgen, dan is het noodzakelijk om het beleid en de middelen van de private diensten voor jeugdhulp te herzien.

« (...) donc ok d'étoffer les SPJ mais il faut que tous les moyens suivent et que les services acceptent de prendre en charge ce type de jeunes (...) il y a un tas de jeunes en IPPJ qui ne devraient pas y être car on a cherché le délit parce que à côté de ça tout le monde a démissionné, sauf quelques uns mais ils sont minoritaires. » (magistraat)

5. CONCLUSIE

Tijdens het ronde tafel gesprek werden onze cijfergegevens toegelicht en gecontextualiseerd. Het analysekader dat tijdens de kwantitatieve analyse werd uitgewerkt, heeft de presentatie van de resultaten sterk gestuurd en bijgevolg ook de discussies die eruit volgen.

Wat de kenmerken van de onderzoekspopulatie betreft, benadrukten sommige deelnemers dat de opvang van zeer jonge minderjarigen specifieke moeilijkheden stelt. De aanwezigheid van deze minderjarigen – wiens aantal volgens sommigen steeds meer toeneemt -, verklaart voor een deel het grote aantal plaatsingen in een IPPJ, in de sectie onthaal van het open regime. Deze categorie van minderjarigen verklaart ook waarom bepaalde plaatsingen verlengd worden. Bovendien zouden er in de private diensten te weinig plaatsen zijn om deze zeer jonge minderjarigen op te vangen. De cijfergegevens wijzen echter niet op een “verjonging” van de minderjarigen die betrokken zijn bij MOF-feiten.

Een ander besproken kenmerk van de populatie was het bestaan van een gerechtelijk POS-dossier (art. 38 Decreet 1991 en art. 8 Ordonnantie 2004), gelijktijdig of voorafgaand aan het MOF-dossier. Dit bestaan zou gevolgen kunnen hebben voor de toegang die minderjarigen die vervolgd worden voor MOF-feiten krijgen tot bepaalde diensten. Vooral de SPJ's en de private diensten werden geïmagineerd. Sommigen zouden voorrang geven aan POS-jongeren, ten nadele van MOF-minderjarigen. Paradoxaal genoeg zouden de medewerkers van sommige diensten strategieën ontwikkelen, zodat een MOF-dossier geopend wordt en de jeugdrechter de situatie over kan nemen. Sommigen zouden inderdaad verkiezen om samen te werken met de rechter in plaats van met de SAJ of SPJ. Dit soort strategie kan nochtans aanzienlijke gevolgen hebben voor het parcours van de minderjarige. Daarnaast werd gewezen op een gebrek aan coherentie tussen de interventies in het kader van een MOF-dossier en de interventies in het kader van een POS-dossier. Tot slot zouden er meer in het algemeen ongelijkheden bestaan tussen de gerechtelijke arrondissementen, op alle niveaus, wat de rechtszekerheid van de justitiabelen in gevaar kan brengen.

Wat de context betreft van de beslissing van de rechter, benadrukten de deelnemers het belang van het moment waarop de beslissingen genomen worden. De wijze van dataverzameling geeft alleen maar een “momentopname” van de beslissingen die de magistraat neemt. Het betreft vragenlijsten die ingevuld werden op het moment dat een beslissing genomen werd, waardoor geen rekening kon gehouden worden met andere momenten waarop de rechter reflecteerde, naar een aangepaste oplossing zocht, contact opnam met bepaalde diensten etc. De rechter zou meer tevreden zijn over een beslissing die hij kan nemen na een aantal stappen gezet te hebben dan over een beslissing die hij in alle haast moet nemen wanneer de politie een jongere voorleidt. Een andere vaststelling inzake de context van de beslissingen, is dat de informatie waarover de rechter beschikt inzake eventuele voorafgaande interventies van het parket varieert naargelang het arrondissement. Er blijkt op dat vlak geen systematiek te zijn, wat een aantal deelnemers wel verrast heeft.

De discussies inzake de beslissingen van de rechters roepen vragen op bij de basisprincipes en de rangorde in prioriteiten die de wet van 2006 voorschrijft. Het herstelrechtelijk aanbod en het geschreven project hebben niet het verwachte succes en dit blijkt geen van de deelnemers aan de ronde tafel te verbazen. Het lijkt erop dat de rechters « niet denken » aan het herstelrechtelijk

aanbod of maatregelen verkiezen die « lik op stuk geven », namelijk maatregelen die meer « educatief » zijn. Bovendien betreuren ze het gebrek aan informatie inzake deze modaliteit, dat tijdsintensief is en tot onzekere resultaten leidt. Zo wordt de herstelrechtelijke filosofie zelf, die ingevoerd wordt in een model dat vooral “beschermrechtelijk” is, in vraag gesteld. De magistraten blijken weinig grip te hebben op het geschreven project omdat de minderjarige (of zijn raadsman) dit moet voorstellen. Er wordt echter benadrukt dat er te weinig informatie is inzake de mogelijkheid om een project voor te stellen en dat er te weinig omkadering is bij de realisatie en de uitvoering van dit soort project.

Na het herstelrechtelijk aanbod en het geschreven project moet de rechter wettelijk gezien ambulante maatregelen overwegen. Ook in dat kader stellen zich heel wat moeilijkheden, in het bijzonder inzake de ondertoezichtstelling door de bevoegde sociale dienst, wat een bedreiging vormt voor het behoud in leefomgeving onder voorwaarden. Dit toezicht zou niet in alle arrondissementen op dezelfde manier toegepast worden. Dit zou enerzijds te wijten zijn aan een gebrek aan middelen, maar ook en vooral aan de interne filosofie van bepaalde SPJ's die MOF-dossiers liever naar de achtergrond verwijzen. Als dit toezicht niet effectief is, hoe kan er dan voor gezorgd worden dat de voorwaarden voor het behoud in het leefmilieu gerespecteerd worden? Over de nieuwe maatregel van intensieve educatieve begeleiding blijken de deelnemers globaal genomen tevreden te zijn. Er moet echter op gelet worden dat er geen *netwidening* ontstaat. Deze maatregel is nog erg jong en het is moeilijk om hierover momenteel al voorspellingen te doen.

De ambulante maatregelen worden gevolgd door de plaatsingen, in de rangorde die de wet voorziet. De plaatsingen met een open regime staan op de eerste plaats, namelijk plaatsingen in de private diensten en plaatsingen in IPPJ's met een open regime. Daarna volgen de plaatsingen met een gesloten regime, namelijk in een IPPJ met een gesloten regime en in een federaal gesloten centrum. Deze gesloten plaatsingen zouden dus het laatste redmiddel moeten zijn. Wat de private plaatsingen betreft, werd benadrukt dat deze heel moeilijk toegankelijk zijn voor MOF-ers: er zijn onvoldoende plaatsen en bepaalde diensten weigeren eenvoudigweg om deze minderjarigen op te vangen, omdat ze minderjarigen in een POS verkiezen. Ook in dat opzicht bleken grote ongelijkheden te bestaan tussen de diensten en de arrondissementen. Vooral de sector van de geestelijke gezondheidszorg (de SRJ's en de jeugdafdelingen in de psychiatrische ziekenhuizen) blijkt delinquente minderjarigen te weigeren, hoofdzakelijk omwille van de begane feiten. De samenwerking tussen deze sector en de sector van de jeugdhulp moet dus duidelijk herbekeken worden.

Wat de openbare plaatsingen betreft, werden de kwantitatieve gegevens, zowel inzake de genomen maatregelen als de gewenste maatregelen, sterk gerelativeerd door de deelnemers van de ronde tafel. Het grote aantal beslissingen tot openbare plaatsing werd verklaard door het gebrek aan beschikbaarheid van de ambulante en residentiële private diensten. Het is duidelijk dat deze inrichtingen constant aan het maximum van hun capaciteit zitten. De cijfergegevens zijn dus een weergave van de capaciteit van deze inrichtingen. Er zouden twee andere elementen een verklaring vormen voor dit grote aantal, in het bijzonder wat de voorkeursmaatregelen betreft. Het gaat om het fenomeen van “autocensuur” waarop de magistraten wezen en de functie als “zwaard van Damocles” of “bedreiging” die soms toegeschreven wordt aan de plaatsing in een IPPJ. De tendens om van de openbare plaatsing een “signaal” maatregel te maken ten aanzien van MOF-jongeren, terwijl het uitzonderlijke karakter ervan herhaaldelijk gestipuleerd werd tijdens de hervorming van 2006, dient in vraag gesteld te worden.

Er werden drie transversale thema's besproken. Inzake de SPJ's werden drie basiselementen aangehaald in de discussies: de ondertoezichtstelling waarvoor deze instaan. De opdracht om een maatschappelijk onderzoek uit te voeren en tot slot de rol als “rode draad” doorheen het parcours van de minderjarige. Iedereen is het erover eens dat deze drie elementen van groot belang zijn, maar dat er onvoldoende in geïnvesteerd wordt. Er zou enerzijds een gebrek aan middelen zijn en anderzijds een gebrek aan investering vanwege bepaalde diensten ten aanzien van de MOF-dossiers.

De deelnemers benadrukten hoe belangrijk het is om meer te investeren in het systematisch opnemen van de “diagnostische” opdracht van de SPJ, zodat meer aangepaste maatregelen uitgesproken kunnen worden en het aantal plaatsingen kan ingeperkt worden. Ook op dat vlak werd benadrukt dat er heel wat ongelijkheden tussen de arrondissementen bestaan, wat eens te meer vragen oproept bij de rechtszekerheid van de justitiabelen: als het arrondissement beschikt over een actieve SPJ die snel haar opdracht van maatschappelijk onderzoek uitvoert en voor een effectief toezicht zorgt, dan zal de magistraat meer bevredigend zijn en zich niet richten op meer dwingende maatregelen. Dit geldt des te meer wanneer het gebruik van deze meer dwingende maatregelen bedoeld is om een verslag te verkrijgen inzake het leefmilieu van de minderjarig. Iedereen is het erover eens dat de SPJ de “rode draad” vormt doorheen het traject van de minderjarige en een onmisbare schakel is tussen de diensten die de minderjarige opvangen, onder meer omdat de SPJ geacht wordt een “globale kennis van de situatie van de minderjarige” te hebben.

Tijdens de debatten werd er herhaaldelijk op gewezen dat het gebrek aan wederzijdse kennis en samenwerking tussen de openbare en private diensten het goede verloop van de opdrachten belemmeren. Dit heeft zowel betrekking op de relaties tussen de opdrachtgevende autoriteiten en de jeugdrechters als op de relaties tussen de SPJ en de andere diensten voor jeugdhulp, private en openbare. Maar dit geldt ook voor de private diensten onderling. Het gebrek aan kennis of samenwerking is problematisch naar de coherentie en continuïteit van de interventies toe.

In het licht van de volgorde in prioriteiten die de wet bepaalt, blijkt tot slot dat moeilijkheden die te maken hebben met het gebrek aan middelen en/of het gebrek aan interesse dat bepaalde sectoren hebben voor MOF-jongeren voor een overbelasting zorgen, ook al lijkt de overbelasting *a priori* de IPPJ's te betreffen. Deze moeilijkheden hebben een impact op alle diensten die tussenkomen nog voor een plaatsing in een IPPJ overwogen wordt. Als men bijgevolg van de openbare plaatsing een « laatste redmiddel » wil maken, dan is het noodzakelijk om de andere schakels te versterken, in eerste instantie de SPJ's en de private diensten. Als men wil vermijden dat de opvang van delinquente minderjarigen beetje bij beetje het alleenrecht wordt van de openbare sector, en meer in het bijzonder de gesloten sector, in dezelfde zin als de gevangenisstraffen die volwassenen volgens het strafrecht opgelegd krijgen, dan is het noodzakelijk om het beleid en de middelen te herzien van de sociale diensten die voor een plaatsing tussenkomen en van de gesubsidieerde private diensten voor de jeugdhulp. Dat er meer middelen voorzien moeten worden, betekent echter niet dat de diensten meer divers en “hyper gespecialiseerd” moeten worden. Dit zou immers voor een grotere stigmatisering van de minderjarigen kunnen zorgen. Hoe meer een dienst gespecialiseerd is, hoe meer deze kan weigeren om een minderjarige op te vangen die niet voldoende beantwoordt aan het “doelpubliek”. Een ander risico dat voortvloeit uit deze hyperspecialisatie is dat de jongere het label krijgt opgekleefd van de dienst waarin een plaats beschikbaar is. Men moet dus opletten voor dergelijke perverse effecten.

HOOFDSTUK 3

ANALYSE VAN DE NEDERLANDSTALIGE RONDE TAFEL

In dit deel worden de belangrijkste bevindingen van de ronde tafel langs Nederlandstalige zijde besproken. Naar analogie met de bespreking van de kwantitatieve onderzoeksresultaten wordt aangevangen met een bespreking van het profiel van de betrokken minderjarigen. Vervolgens komen de context en de inhoud van de genomen beslissingen aan bod, om nadien over te gaan tot het bespreken van de ervaren noden en behoeften. Aangezien de concrete inhoud van het hoofdstuk grotendeels bepaald wordt door de thematieken en gespreksonderwerpen die aan bod kwamen gedurende de ronde tafel, verschilt de opbouw enigszins van deze van de Franstalige ronde tafel (cfr. *Supra*). Per thema herhalen we kort de belangrijkste bevindingen uit het kwantitatieve luik, waarna aandacht besteed wordt aan de reacties en bedenkingen van de deelnemers aan de ronde tafel. Hier en daar wordt ter illustratie een citaat weergegeven.

Voorafgaand wensen we nogmaals het exploratieve karakter van onderstaande bevindingen te benadrukken. Het gaat om de ervaringen en meningen van enkele aanwezigen uit het werkveld die het enerzijds mogelijk maken de resultaten uit het kwantitatieve luik verder uit te diepen en aantal verklaringen en hypothesen te formuleren, maar die anderzijds niet op hun waarheid getoetst werden.

1. HET PROFIEL VAN DE BETROKKEN MINDERJARIGEN

Uit de onderzoeksbevindingen blijkt dat de minderjarigen die het voorwerp van de geregistreerde beslissingen uitmaken vooral jongens zijn met een leeftijd van 15 à 17 jaar. Voor ongeveer een vijfde van de betrokken jongeren ging het om een eerste verschijning voor de jeugdrechter en een kwart heeft op het ogenblik van de registratie eveneens een, lopend of afgesloten, gerechtelijk POS dossier. Uit de onderzoeksresultaten blijkt tevens dat minderjarigen die eveneens een gerechtelijk POS dossier hebben relatief gezien vaker in een privé instelling geplaatst worden. Tevens blijkt dat meisjes vaker dan jongens naast hun MOF-dossier een gerechtelijk POS dossier hebben en ze verhoudingsgewijs (dan ook) vaker geplaatst worden in een privé instelling of een gesloten afdeling van een gemeenschapsinstelling.

Op de ronde tafel werd vooral ingegaan op de problematiek van de POS-jongeren, alsook op het probleem van de “moeilijkere” meisjes.

1.1. POS EN/OF MOF

Zoals al aangehaald in deel I, werd gedurende de exploratieve fase door verschillende jeugdrechters aangegeven dat de grootste noden en behoeften zich situeren op het niveau van de POS-dossiers en dat het onderzoek hierdoor slechts een gedeelte van de realiteit in kaart brengt. Dit werd beaamd door alle deelnemers rond de tafel. Een groot deel van de dossiers op jeugdrechtbankniveau zijn immers POS-dossiers. Ook de instellingen en voorzieningen van de bijzondere jeugdbijstand worden voor een groot stuk bevolkt door jongeren die zich in een problematische opvoedingssituatie bevinden. Eventuele noden en behoeften kunnen dan ook best opgespoord worden door beide doelgroepen in het onderzoek te betrekken.

Hier werd nog aan toegevoegd dat in sommige arrondissementen feiten soms ook binnen een POS-dossier afgehandeld worden en er dus niet steeds een MOF-dossier gecreëerd wordt. Dit betekent dat het onderzoek allicht een aantal gegevens mist of gebaseerd is op onvolledige informatie.

Het samengaan van een POS en een MOF is trouwens een thema dat gedurende de ronde tafel meermaals aan bod kwam en een heikel punt blijkt te vormen. We komen hier verder nog uitvoeriger op terug, maar wijzen nu reeds op een aantal knelpunten of problemen die in dit kader aangehaald werden. In de eerste plaats werd er op gewezen dat het vinden van een geschikte maatregel moeilijker is indien er naast de gepleegde feiten ook een achterliggende problematiek (POS) aanwezig is, hetgeen ook uit het kwantitatieve luik blijkt. Daarnaast en hier mee samenhangend was er heel wat discussie en onenigheid over de vraag of POS- en MOF-trajecten al dan niet opgesplitst moeten worden. Dient er met andere woorden een specifieke (begrensd) reactie te volgen op het gepleegde feit, waarbij parallel en, indien mogelijk, in alle vrijwilligheid aan de problematische situatie gewerkt wordt of dient de focus in eerste instantie uit te gaan naar de achterliggende problematiek en/of het hulpverleningstraject van de betrokken jongere (en/of zijn context) waarbinnen het gepleegde feit dan eventueel mee opgenomen wordt? Deze discussie raakt meteen ook de kern van het debat rond de onderliggende filosofie van de wet (cfr. *Infra*).

1.2. MOEILIKHEDEN MET BETREKKING TOT DE MEISJES

Enkele van de aanwezige magistraten beaamden dat meisjes die een MOF plegen vaak parallel een zwaar gerechtelijk POS-dossier hebben. Vaak is er sprake van een problematische context die ertoe bijdraagt dat de betrokken meisjes overgaan tot het plegen van delicten. Hoewel de onderzoekresultaten enigszins verbaasden, maakt die zware achterliggende problematiek allicht dat meisjes verhoudingsgewijs vaker dan jongens geplaagd worden in een privé-instelling of een gesloten afdeling van een gemeenschapsinstelling naar aanleiding van een MOF, mede vanuit een beschermingsreflex.

Volgens velen vormt het beschikbare aanbod voor dergelijke meisjes een belangrijk probleem. Er zijn immers opmerkelijk minder plaatsingsmogelijkheden voor meisjes dan voor jongens, zeker wat de open plaatsen in de publieke sector betreft³¹⁴. Ook in de privé zouden de plaatsen beperkt zijn en vaak minder geschikt voor de "hevigere" meisjes, waar sprake is van een zwaardere en vooral complexere problematiek. Volgens een vertegenwoordiger van de privésector leidt het gebrek aan (gesloten) plaatsen voor deze specifieke doelgroep tot het dichtslippen van de hulpverlening:

"Ook bestaande hulpverlening komt strop te zitten, omdat Beernem altijd strop zit. Men kan niet goed werken omdat er te veel meisjes aanwezig zijn, en vaak is ook de problematiek te zwaar en moet het meisje eigenlijk naar Beernem. Dit maakt dat ze terug naar huis moeten na een jaar terwijl ze hier niet klaar voor zijn".

Om tegemoet te komen aan het gebrek aan plaatsen gaan jeugdrechters soms "op zoek" naar een MOF-kwalificatie binnen een POS-dossier zodat de buffercapaciteit³¹⁵ kan aangesproken worden. De aanwezige magistraten erkenden het incorrecte karakter van deze praktijken, maar gaven aan dat men in het belang van de minderjarige vaak geen andere optie heeft.

We zouden kunnen stellen dat jeugdrechters, omwille van de achterliggende problematische opvoedingssituatie en mede vanuit een beschermingsreflex, bij meisjes verhoudingsgewijs sneller een residentiële maatregel opleggen. Er zou echter een tekort bestaan aan gepaste private residentiële opvangmogelijkheden voor deze meisjes, waardoor deze bij wijze van laatste reddingsmiddel in de gesloten gemeenschapsinstelling te Beernem worden geplaatst. Dit leidt tot een situatie waarbij er meisjes in Beernem terecht komen die er niet thuishoren, en omgekeerd. Een

³¹⁴ Binnen de Vlaamse Gemeenschap zijn er 126 open en 66 gesloten plaatsen voor jongens, tegenover 10 open en 46 gesloten plaatsen voor meisjes. (Jongerenwelzijn – Tabel: evolutie van de erkennende capaciteit van de uitbatingsplaatsen van de gemeenschapsinstellingen naar begeleidingsjaar, 2011).

³¹⁵ In gesloten afdelingen van gemeenschapsinstellingen worden steeds enkele plaatsen vrijgehouden als "buffercapaciteit" zodat minderjarige die ernstige delicten plegen steeds over een plaats kunnen beschikken en niet vrijkomen omwille van plaatsgebrek (VANDERPLASSCHEN W., VANDEVELDE S., CLAES C., BROEKAERT E., VAN HOVE G., *Orthopedagogische werkvelden in beweging: organisatie en tendensen*, Antwerpen/Apeldoorn, 2008, p.100.).

uitbreiding van de mogelijkheden ten aanzien van meisjes kan hier een oplossing bieden. Deze mogelijkheden kunnen ook ambulante zijn. In het Franstalige landsgedeelte wordt ten aanzien van meisjes vaker een intensieve educatieve begeleiding opgelegd³¹⁶. Deze ambulante maatregel wordt er over het algemeen als positief geëvalueerd onder meer omdat het minder kostelijk zou zijn (*“elle est bon marché”*) en gericht zou zijn op “moeilijke gevallen” en op “jongeren die ernstigere feiten begaan” (cfr. *Supra*).

2. DE BESLISSING VAN DE JEUGDRECHTER

2.1. CONTEXT VAN DE BESLISSING

2.1.1. BESLISSINGSFASE

Uit de kwantitatieve resultaten blijkt dat 2 op 3 van alle geregistreerde beslissingen genomen werd in de voorlopige fase en 1 op 3 in de fase ten gronde. Daarbij doen zich wel opvallende verschillen voor tussen de landsgedeelten, alsook tussen de verschillende arrondissementen. In sommige, vooral Franstalige, arrondissementen blijven zaken zeer lang in de voorlopige fase hangen, wat uiteraard vragen oproept betreffende een aantal rechtswaarborgen, zoals rechtszekerheid en het vermoeden van onschuld. Uit de resultaten blijkt tevens een positieve samenhang tussen de voorlopige fase en het plaatsen van de minderjarige enerzijds, en tussen de fase ten gronde en het opleggen van een ambulante maatregel anderzijds.

De resultaten werden door de deelnemers als logisch en vanzelfsprekend beschouwd en werden verder weinig becommentarieerd. Wel werd tijdens de ronde tafel meermaals bevestigd wat al uit eerder onderzoek bleek, namelijk dat jeugdrechters jongeren in de voorlopige fase vanuit diverse finaliteiten plaatsen, onder meer bij wijze van *short sharp shock* of om een duidelijk signaal te geven. Plaatsingsmaatregelen worden in de voorlopige fase dus ook opgelegd met de uitdrukkelijke bedoeling te sanctioneren (bestrafen) en/of af te schrikken. We komen hier verder nog op terug.

2.1.2. HOEDANIGHEID VAN DE JEUGDRECHTER

De resultaten tonen aan dat de meerderheid (83%) van de geregistreerde beslissingen genomen werden door de rechter die titularis is van het dossier. In de overige gevallen was het de rechter van permanentie of van dienst. Voor Vlaanderen is het aandeel van de rechters van dienst iets hoger, hetgeen deels verklaard kan worden door het feit dat in Antwerpen een specifiek dienstensysteem uitgewerkt werd dat niet alleen van toepassing is in weekends en/of vakantieperiodes, maar ook tijdens de gewone werkweek (cfr. *Supra*). De onderzoeksbevindingen tonen ook aan dat jeugdrechters die van permanentie zijn verhoudingsgewijs vaker optreden in de voorlopige fase en minder vaak een ambulante maatregel opleggen. Jeugdrechters die titularis zijn van het dossier zouden daarentegen minder vaak een plaatsing in een federaal centrum bevelen.

Deze resultaten werden als logisch aanzien. Immers, in de meeste arrondissementen treden rechters van permanentie vooral op in het weekend en/of in vakantieperiodes ten aanzien van jongeren die aangehouden en onmiddellijk voorgeleid worden, vaak voor ernstige feiten. De betrokkenen dienen dan snel en met weinig kennis van zaken een (voorlopige) beslissing te nemen.

Er werd tevens opgemerkt dat het aandeel van de rechters van permanentie allicht nog hoger zou zijn, mochten de maanden juli en augustus mee in de onderzoeksperiode opgenomen zijn, wat meteen ook de noodzaak aantoont om kwantitatieve gegevens in hun juiste context te plaatsen.

³¹⁶ Deze maatregel is bij wet opgenomen, maar binnen de Vlaamse Gemeenschap niet onder die benaming van toepassing.

2.1.3. ADVIES VAN DE SOCIALE DIENST VAN DE JEUGDRECHTBANK

Binnen de Vlaamse Gemeenschap werd ongeveer 65% van de geregistreerde beslissingen voorafgegaan door een advies of verzoek van de sociale dienst. Wanneer er een advies aanwezig is, wordt dit meestal (86%) gevolgd door de jeugdrechter. Het percentage beslissingen dat voorafgegaan werd door een advies ligt beduidend hoger aan Vlaamse dan aan Franstalige kant. Voor laatstgenoemde was “slechts” in 41% van de geregistreerde beslissingen sprake van een advies van de sociale dienst (SPJ³¹⁷).

Het percentage van 65% verbaasde enkele deelnemers, waaronder een vertegenwoordiger van de sociale dienst, die aangaf dat bij hen de jeugdrechter altijd een advies verwacht.

“Ik heb het gevoel dat wij altijd met een advies werken. Wij kregen onlangs een opmerking van de jeugdrechter dat zij geen advies had, en dat zij dus echt een advies nodig had omdat ze daarop werken. Dus bij ons wordt echt een advies verwacht door de jeugdrechter en ik vind dat cijfer van 65% een beetje vreemd”.

Een aanwezige magistraat merkte in dit kader op dat men bij de interpretatie van de cijfers ook rekening dient te houden met het feit dat bij een eerste voorleiding vaak geen consulent en dus ook geen advies van de sociale dienst aanwezig is, wat ook door de cijfers bevestigd wordt.

Wat de verschillen tussen de beide landsgedeelten betreft, werd geopperd dat Franstalige consulenten mogelijk (veel) meer dossiers dienen op te volgen dan hun Nederlandstalige collega's en dat dit een aanzienlijke invloed op hun werking kan hebben. Franstalige jeugdrechters zouden ook veel meer rechtstreeks met de instellingen zelf werken. Op de Franstalige ronde tafel kwam de werking van de sociale dienst uitgebreid aan bod. Hieruit kwam onder meer naar voor dat in bepaalde arrondissementen de sociale dienst (SPJ) zijn rol, met name het uitvoeren van een maatschappelijke onderzoek en het effectief opvolgen van dossiers, onvoldoende zou opnemen (cfr. *Supra*).

2.1.4. VORDERING PARKET

De resultaten tonen aan dat in bijna de helft van de geregistreerde beslissingen geen specifieke eis van het parket aanwezig was of er althans geen sporen in het dossier van teruggevonden konden worden.

Vanuit de magistratuur reageerde men hierop door te stellen dat de eis van het parket in de fase ten gronde meestal formeel op de zitting geformuleerd wordt. Daarnaast wordt er vaak ook mondeling (informeel) overleg gepleegd met het parket. De vertegenwoordigers van de magistratuur gaven toe dat dergelijke informele contacten enkele belangrijke rechtsprincipes in de weg staan, maar anderzijds blijken ze wel van groot nut te zijn. Het bewerkstelligen van een goede relatie tussen het parket en de jeugdrechter faciliteert immers vaak de hulpverlening. Een jeugdrechter stelde in dit kader:

“Je mag het belang van die informele contacten niet onderschatten, want dat houdt een dossier op de baan. Als je geen goede band hebt met het parket dan kom je soms voor situaties te staan die je niet meer kan oplossen. Het is inderdaad niet correct om telefonisch met de procureur te overleggen over hetgeen hij zal vorderen”.

Als reactie hierop wierp een andere jeugdrechter op dat de eis van het parket vaak ook niet gevolgd wordt.

³¹⁷ Service de protection judiciaire.

“We zijn het niet altijd eens met het parket en dat blijft gezond”, aldus de betrokkene.

2.2. INHOUD VAN DE BESLISSING

Wat de inhoud van de beslissing betreft, werden de resultaten op de ronde tafel per maatregel afzonderlijk gepresenteerd. Hieronder geven we per afhandelingsmogelijkheid de belangrijkste bevindingen en discussiepunten weer.

2.2.1. HET GESCHREVEN PROJECT

Het geschreven project werd in de onderzoeksperiode van twee maanden geen enkele keer geregistreerd aan Nederlandstalige en slechts enkele keren aan Franstalige zijde. Dit roept uiteraard vragen op en maakte dan ook onderwerp uit van een uitgebreid gesprek.

In de eerste plaats werd naar voor geschoven dat het geschreven project een onbekende maatregel is, zowel bij de jeugdadvocaten als de consultants van de sociale dienst. Deze actoren zouden niet goed weten wat een dergelijk project kan inhouden of wat de mogelijkheden ervan zijn. In enkele arrondissementen wordt de maatregel wel sporadisch toegepast, maar dan eerder op initiatief van een welbepaald persoon (bijvoorbeeld een advocaat die de maatregel kent en al enkele keren van de mogelijkheid gebruik heeft gemaakt). Maar ook jeugdrechters blijken het geschreven project niet echt goed te kennen, getuige het volgende citaat van een deelnemende rechter:

“Wat bedoelt u met het geschreven project”?

Anderzijds blijkt de idee of het principe van een eigen (geschreven) project wel te leven in de praktijk, zij het dan onder een andere noemer. Een van de aanwezige magistraten gaf aan dat de inhoud van een geschreven project soms vertaald wordt in termen van voorwaarden die gekoppeld worden aan een behoud in het eigen leefmilieu. Deze voorwaarden kunnen immers erg ruim ingevuld worden. De jeugdrechter kent de voorwaarden dan via de sociale dienst en stuurt de jongere onder die voorwaarden naar huis. Het gebeurt ook wel dat de jongere zich mondeling engageert. Soms wordt de minderjarige ook gevraagd een “toekomstplan” uit te werken of aan te geven hoe een verblijf thuis ingevuld zal worden. Ook dit leunt aan bij het geschreven project. De betrokkene stelde het als volgt:

“Je kan het ook anders noemen: een toekomstplanning of dergelijke. Zo kan je in de voorlopige fase concrete motieven laten noteren die niet zozeer alleen gericht zijn op de burgerlijke schade en het herstellen en het moreel aspect, maar ook andere zaken”.

Ook een vertegenwoordiger van de publieke sector gaf aan met een dergelijk toekomstplan te werken, wat dan nadien wordt voorgelegd aan de jeugdrechter. Soms worden jongeren ook gevraagd een brief te schrijven naar het slachtoffer om zich te verontschuldigen voor wat gebeurd is, waarbij dan wel de vraag gesteld kan worden in hoever het nog om een eigen initiatief of project van de jongere zelf gaat. Hier werd nog aan toegevoegd dat de inhoud van een geschreven project ook tot uitdrukking kan komen in de intentieverklaring van een HERGO.

Naast de onbekendheid van het geschreven project werd door de deelnemers aan de ronde tafel gewezen op een belangrijk procedureel probleem. Een geschreven project kan immers wel voorgesteld worden in de voorlopige fase, maar dient goedgekeurd te worden in de fase ten gronde. Hierdoor verdwijnt volgens velen het nut ervan. Een geschreven project zou logischer zijn indien het voorgesteld en goedgekeurd zou kunnen worden in de voorlopige fase. Een vertegenwoordiger van de publieke sector getuigde:

“Bij ons is het zo dat heel wat jongeren met een voorlopige maatregel bij ons zitten, heel zelden een vonnis. Het geschreven project zou inderdaad vaak een mooi sluitstuk zijn van een

verblijf bij ons in de gemeenschapsinstelling. Ik ben niet zeker of dat bij voorlopige maatregel of bij vonnis moet. Eer het vonnis bij ons komt, is de jongere al lang weg”.

Daarnaast werd opgeworpen dat een geschreven project ook sterk afhankelijk is van de motivatie van de jongere. Vaak is deze motivatie extern (*“om er vanaf te zijn”*) waardoor het project zijn meerwaarde mist. Het vraagt ook een bepaald inzicht, een minimum aan empathie en de individuele mogelijkheid om een projectvoorstel neer te schrijven. Een aanwezige stelde het als volgt:

“Je moet echt per jongere gaan kijken of het voor hem een meerwaarde kan zijn en of die daar ook actief mee aan de slag gaat”.

Hiermee samenhangend vinden een aantal deelnemers een geschreven project ook niet gepast in het kader van ernstige feiten of recidiverende jongeren. Tot slot werd nog opgeworpen dat het niet duidelijk is wie een geschreven project dient op te volgen.

Enerzijds blijkt het geschreven project dus relatief onbekend te zijn op het terrein. Indien men het project *“als dusdanig”* wil behouden, is er in de eerste plaats nood aan meer *“propaganda”* zodat alle betrokkenen op de hoogte zijn van de mogelijkheden ervan. Ook dient verder bekeken en uitgeklaard te worden wie de jongere ondersteunt en begeleidt bij de uitvoering van zijn/haar project. Daarnaast dient er ook over nagedacht te worden of de goedkeuring van het geschreven project niet reeds vroeger in de procedure mogelijk is. *Anderzijds* blijkt het geschreven project toch toegepast te worden, zij het onder een andere noemer en wordt de inhoud ervan vertaald binnen bestaande maatregelen of afhandelingsmogelijkheden. Hierbij dient de vraag gesteld te worden of het wel degelijk om hetzelfde gaat, met name een initiatief dat vanuit de jongere zelf komt. Zo ja, dan is de vraag in welke mate het voortbestaan van het geschreven project *“an sich”* nodig is. Hier kan nog aan toegevoegd worden dat het *“formeel”* voorzien van participatiekansen voor jongeren allicht niet voldoende is, maar ook een *“cultuur”* vraagt waar jongeren effectief als volwaardige gesprekspartners gehoord en beluisterd worden.

2.2.2. HERSTELRECHTELIJK AANBOD: BEMIDDELING EN HERGO³¹⁸

Uit de kwantitatieve analyse blijkt dat de geregistreerde cijfers met betrekking tot herstelbemiddeling en HERGO erg laag liggen, althans op jeugdrechtsbankniveau, hetgeen verbazing wekt gegeven de centrale rol die door de wetgever aan het herstelrechtelijk aanbod gegeven wordt³¹⁹. Daarnaast blijkt dat een herstelgericht aanbod bijna altijd gecumuleerd wordt met een andere maatregel, in hoofdzaak een behoud in het eigen leefmilieu onder voorwaarden. In een beperkt aantal gevallen (N=7) werd een herstelgericht aanbod gecumuleerd met een plaatsingsmaatregel.

Enkele deelnemers reageerden meteen op de cijfers door te stellen dat *bemiddeling* veeleer, conform de wet, op parketniveau georganiseerd wordt. Een vertegenwoordiger van een HCA dienst specificerde in dit kader dat 90% van de doorverwijzingen vanuit het parket komt.

Wat het *herstelgericht groepsoverleg* betreft, erkenden verschillende deelnemers het lage cijfer, terwijl anderen eerder verbaasd waren. Blijkbaar wordt HERGO in bepaalde arrondissementen geregeld toegepast, terwijl in andere helemaal niet, wat meteen vragen oproept omtrent de

³¹⁸ Herstelgericht groepsoverleg

³¹⁹ Zo voorziet de wet immers in een subsidiariteitsregeling. Dit houdt concreet in dat een herstelrechtelijk aanbod steeds de voorkeur geniet. In tweede instantie moet de haalbaarheid van een geschreven project nagegaan worden, alvorens overgegaan kan worden tot het opleggen van een ambulante maatregel. Pas op de vierde plaats komen de plaatsingsmaatregelen, waarbij een plaatsing in een open afdeling de voorkeur geniet boven een plaatsing in een gesloten afdeling (Art. 37, §2, derde lid Jeugdwet).

rechtsgelijkheid van jongeren. Vanuit de HCA-diensten hoorden we dat de globale cijfers van HERGO erg laag liggen: op Vlaams niveau spreken we van 75 à 100 jongeren op jaarbasis.

Zowel vanuit de magistratuur, de sociale dienst als de privésector werd geopperd dat HERGO – in theorie althans - een waardevolle methodiek of “maatregel” is. Men ziet er de meerwaarde van in. Een vertegenwoordiger van de sociale dienst getuigde:

“Maar ik vind het wel een sterke maatregel omdat het sterk contextgericht werkt, je bouwt een netwerk uit rond de minderjarige”.

De principes van bemiddeling en herstel lijken - zo blijkt uit het gesprek althans - ook door te sijpelen binnen de diensten en voorzieningen van de bijzondere jeugdbijstand.

Hoewel de meesten positief staan tegenover HERGO, is het bij rechters en consulenten (nog) niet doorgedrongen als mogelijke afhandelingsmodaliteit bij een delict. Zij hebben niet de reflex om prioritair aan een HERGO te denken. Daarnaast botst men in de praktijk op een aantal concrete problemen of bezwaren. Zo blijken resultaten vaak teleurstellend omdat slachtoffers niet bereid zijn om mee te werken of omdat er uit het overleg naar voor komt dat de jongere een gemeenschapsdienst zal uitvoeren, wat “ze ook zelf hadden kunnen opleggen”, aldus één van de aanwezige rechters. Een herstelrechtelijk proces is volgens de rechters niet alleen een onzeker, maar vaak ook een weinig zichtbaar en traag proces.

Een HERGO zou ook niet voor alle jongeren toepasselijk zijn. Een consulente zei in dit kader het volgende:

“Vaak zijn er tegenindicaties: jongeren die te zwak zijn of die te weinig context hebben, dat zijn allemaal argumenten die de kans op slagen van op voorhand verminderen. Daarom gaan wij het niet voorstellen, want het gaat toch negatief aflopen”.

Vanuit de aanwezige HCA-diensten werd hierop gereageerd en gesteld dat het de taak is van de uitvoerende diensten om dat uit te zoeken. Dat mag volgens de betrokkene geen rol spelen bij het uitspreken of voorstellen van een HERGO.

Door verschillende partijen werd ook aangegeven dat een HERGO een vrij belastende en intensieve “maatregel” is die vooral effectief is wanneer het zwaardere delicten betreft. Voor anderen gaat het dan weer eerder om een softere “maatregel” die niet optimaal is wanneer het gaat om recidiverende jongeren of jongeren met een (zware) achterliggende problematiek. Bij allochtone jongeren kan ook de taalproblematiek een herstelrechtelijke afhandeling in de weg staan. Naast capaciteit werd ook hier – net zoals bij het geschreven project – gewezen op het belang van de intrinsieke motivatie van de jongere. Het is belangrijk “dat het uit de jongere zelf komt, dat ze er zelf iets in opnemen”.

Verschillende deelnemers haalden als argument tegen HERGO ook aan dat er toch nog vaak een zitting met burgerlijke partijstelling volgt. Volgens de aanwezige HCA-diensten hoeft de burgerlijke partijstelling een herstelgerichte afhandeling echter niet in de weg te staan. Een vertegenwoordiger van de HCA-diensten stelde het als volgt:

“Maar het is niet omdat er burgerlijke partijstelling volgt dat er daarnaast niet veel zinvol is gebeurd met de deelnemende jongeren en voor de slachtoffers. Er kan gedurende de HERGO een heel traject worden uitgeschreven voor de jongere, los van dat financiële”.

Het lijkt erop dat iedereen het ermee eens is dat HERGO en bemiddeling potentieel waardevolle afhandelingsmodaliteiten zijn. Desondanks wordt het op het niveau van de jeugdrechter of jeugdrechtbank zeer weinig toegepast. Dit valt allicht deels te verklaren door het feit dat de wetgever het gras onder de voeten van de rechter heeft weggemaaid door het jeugdparket te verplichten - indien aan de wettelijke voorwaarden voldaan is - systematisch een bemiddelingsaanbod te overwegen alvorens de rechter te vorderen. Concrete afspraken tussen het

jeugdparket en de jeugdrechtbank - wat in sommige arrondissementen gebeurt - kunnen mogelijk wel een oplossing bieden. We kunnen ons echter ook de vraag stellen of de wettelijke regeling de enige reden is voor de lage cijfers. Mogelijk is het herstelrecht nog onvoldoende gekend en/of vertrouwd bij de doorverwijzers en staat het wat haaks op het vertrouwde beschermrechtelijke denken. De focus ligt immers veel meer op delict (op wat er gebeurd is), dan op de jongere zelf. De jeugdrechter verliest voor een stuk ook zijn/haar kijk op de zaak en/of de jongere, waar de beperkte terugkoppeling vanuit de diensten zeker toe bijdraagt. Een herstelrechtelijk proces blijkt bovendien ook relatief (arbeids)intensief te zijn, met vaak onzekere en/of teleurstellende resultaten als gevolg.

2.2.3. AMBULANTE MAATREGELEN

Van alle geregistreerde beslissingen had iets meer dan de helft betrekking op een ambulante maatregel (57% aan Vlaamse en 50% aan Franstalige kant). Tot deze categorie rekenen we de berisping, de zuivere ondertoezichtstelling, het behoud in het eigen leefmilieu onder voorwaarden, de intensieve educatieve begeleiding en de autonome prestatie van opvoedkundige aard en algemeen nut. Vooral het behoud in het eigen leefmilieu, vaak gekoppeld aan meerdere voorwaarden tegelijkertijd, werd het meest opgelegd als ambulante maatregel, gevolgd door een berisping.

Deze resultaten lokten bij de deelnemers niet veel reacties los. Er werden enkele aanvullingen en/of uitklaringen gedaan. Een toezicht van de sociale dienst wordt meestal in combinatie met een andere maatregel opgelegd, bijvoorbeeld met een behoud in het eigen leefmilieu onder voorwaarden of met een plaatsing, hetgeen ook wettelijk voorzien is³²⁰. In een beperkt aantal gevallen is echter sprake van een "zuivere" ondertoezichtstelling, zonder cumulatie met een andere maatregel. Vanuit de magistratuur en de sociale dienst werd op de ronde tafel toegelicht om welke gevallen het hier gaat. Zo kan het bijvoorbeeld gaan om lichte feiten waarbij een sterk vermoeden leeft dat er achterliggend een POS aanwezig is. Een zuivere ondertoezichtstelling kan ook als overbruggingsperiode dienst doen, in afwachting van een plaats in de gewenste private of publieke voorziening.

Uit de resultaten kwam eveneens naar voor dat een prestatie voornamelijk opgelegd wordt als "voorwaarde" voor een behoud in het eigen milieu en dus niet als "autonome maatregel". Dit werd bevestigd op de ronde tafel. Verder werd er geen verklaring voor gegeven, maar allicht heeft het te maken met het feit dat een "autonome" prestatie enkel in de fase ten gronde opgelegd kan worden en er dan minder snel op de feiten gereageerd kan worden. Een prestatie "als voorwaarde" kan wel in de voorlopige fase opgelegd worden, maar mag dan niet meer dan 30 uur bedragen en enkel een onderzoeksgericht karakter hebben³²¹.

Een jeugdrechter erkende zich niet helemaal in de resultaten en gaf aan dat ze de indruk heeft meer alternatieven (in concreto prestaties) op te leggen. Door de onderzoekers werd benadrukt dat het hier om algemene bevindingen gaat en dat er zich grote verschillen voordoen tussen de diverse gerechtelijke arrondissementen. Een deelnemer wierp in dit kader - terecht - het volgende op:

"Elke jeugdrechtbank heeft zijn eigen manier van werken en zijn eigen praktijk. Algemene cijfers zijn daarom altijd moeilijk om correct te interpreteren".

2.2.4. RESIDENTIËLE MAATREGELEN

Aan Vlaamse kant had ongeveer 12% van de geregistreerde beslissingen betrekking op een privéplaatsing, 13% op een plaatsing in een gemeenschapsinstelling en 9% op een plaatsing in Everberg. In totaal maken de plaatsingsmaatregelen 34% uit van alle geregistreerde beslissingen aan

³²⁰ Art. 42 Jeugdwet.

³²¹ Art. 52 Jeugdwet.

Vlaamse kant en 39% aan Franstalige kant. Aan Franstalige zijde werden iets minder plaatsingen geregistreerd in private voorzieningen en in het federaal detentiecentrum te Saint-Hubert, maar opmerkelijk meer in de gemeenschapsinstellingen (IPPJ³²²). Van alle plaatsingsmaatregelen werd 83% uitgesproken in de voorlopige fase en 17% in de fase ten gronde.

In wat volgt gaan we meer in detail in op elk van de onderscheiden categorieën met name de privéplaatsingen, de plaatsingen in een gemeenschapsinstelling en de plaatsingen in een federaal detentiecentrum.

2.2.4.1. PLAATSING BINNEN DE PRIVATE SECTOR

Geregistreerde plaatsingen in de private sector betreffen vooral plaatsingen in een instelling of begeleidingstehuis, in de jeugd- of kinderpsychiatrie en in een OOC. In een aantal gevallen werd ook melding gemaakt van begeleid zelfstandig wonen. Een plaatsing in een pleeggezin, een gezinstehuis of een MPI kwam slechts een enkele keer voor.

Bij het presenteren van de resultaten werden drie gespreksthema's uitvoerig aangehaald: het tekort aan plaatsen, de problemen binnen de jeugdpsychiatrie en het gebrek aan interesse van de private sector in MOF-jongeren. Deze worden achtereenvolgens besproken.

A. PLAATSGBREK

Bij het presenteren van de resultaten werd onmiddellijk door velen gewezen op het plaatsstekort. Er werd gesteld dat de lage cijfers niet verbazen *net omwille* van het plaatsgebrek.

“Dus die cijfers, dat is volgens waar er plaats is”, getuigt een jeugdrechter.

Volgens een vertegenwoordiger uit de privésector dienen we dan ook erg voorzichtig te zijn met het interpreteren van de cijfers en het trekken van conclusies, aangezien deze ernstig vervormd zijn. Veel instellingen zijn immers permanent vol en men opteert bijgevolg voor de instelling waar nog plaats is. Dit “aanbodgestuurd” werken kwam meermaals tijdens de ronde tafel aan bod.

Het plaatsgebrek en de lange wachtlijsten zorgen er volgens één van de aanwezige rechters ook voor dat wel eens misbruik gemaakt wordt van de regels van het strafwetboek:

“Wanneer je gevorderd wordt voor feiten, ga je zoeken naar een onmiddellijke oplossing. En alles wat onder privéplaatsing valt, vergt wachtlijsten. Je wordt geconfronteerd met feiten, en je moet ingrijpen. Het is heel jammer, maar dan misbruiken wij de regels uit het strafwetboek. Bijvoorbeeld een minderjarige die een joint gerookt heeft in bijzijn van zijn broertje, ja, die kan naar Everberg. Ik heb het daar heel moeilijk mee, en het gaat in tegen de geest van de wet, maar je kan niet anders”.

B. GEDRAGSMOEILIJKE JONGEREN IN PRIVÉVOORZIENINGEN

Naast het plaatsgebrek en de lange wachtlijsten werd er nog een andere reden aangehaald voor de lage cijfers, met name de terughoudendheid van de private sector voor het opnemen van jongeren die een als misdrijf omschreven feit gepleegd hebben. Een magistraat stelde in dit kader het volgende:

“En wat deze cijfers betreft, bijvoorbeeld dat er maar twee pleegplaatsingen zijn, dat is normaal aangezien het over MOF-plaatsen gaat. Je gaat toch niet iemand die gestolen heeft in een pleeggezin gaan plaatsen. Deze tabel (van de privéplaatsingen, nvdr) lijkt mij de tabel van de geforceerde POS'ers”.

³²² Institutions Publiques de Protection de la Jeunesse.

Ook vanuit de private sector was eenzelfde geluid te horen:

“Ik denk dat als er een aanmelding komt voor een crisisopname van een MOF’er, ik zou eens willen weten wie zin heeft om die op te nemen, wie het zelf maar wil overwegen om op te nemen. De kwalificatie van MOF is bijzonder afschrikwekkend”.

Er werd gesteld dat er nood is aan samenwerking wil men tot een hoger aantal plaatsingen van MOF-jongeren in de private sector komen. Een aantal instellingen, zoals de proeftuinen³²³, doen dit al voor een stuk en krijgen daar ook een bijkomende erkenning en extra middelen voor. De overheid stelt vast dat er geen algemene bereidheid is om bepaalde jongeren op te nemen en instellingen worden verleid met centen of extra middelen om er toch mee aan de slag te gaan, aldus een van de aanwezigen.

Naast extra middelen vroeg iemand zich ook af of het probleem niet met de hele sector aangepakt moet worden:

“Externaliserende, gedragsmoeilijke jongeren zijn gewoon niet populair. Dat is volgens mij een sectorprobleem. (...) Ik denk dat we binnen de sector meer op zoek moeten gaan naar een manier om met deze gedragsmoeilijke jongeren om te gaan, dat het leefbaar blijft. Want onderzoek geeft ook aan dat, als je deze jongeren bij elkaar zet, je een cumulatie van moeilijkheden krijgt. Het zou dus veel meer aangewezen zijn om de jongeren te kunnen verspreiden over heel de sector. Moest iedere instelling er elk maar 1 hebben, dan kan je dat veel beter aan. Ik weet uit eigen ervaring, dat het inderdaad ook niet niks is, om met zo’n jongeren in een leefgroep te werken.”

Een vertegenwoordiger uit de publieke sector beaamde dat heel veel tijd en energie uitgaat naar het creëren van structuur en het leefbaar maken (houden) van de situatie wanneer meerdere “moeilijkere” jongeren samen worden geplaatst. Toch dient men volgens de betrokkene voorzichtig te zijn met verticale integratie, want de betrokken jongeren kunnen ook veel schade aanrichten aan andere jongeren.

Vanuit de aanwezige HCA-diensten werd gereageerd en aangegeven dat ook zij deel uitmaken van de private sector en wel - of uitsluitend - met MOF-jongeren werken. Ze vragen zich af waarom er niet meer beroep op hen gedaan wordt, eventueel met een stok achter de deur. Een jeugdrechter repliceerde hierop en gaf aan dat dit pure blufpoker zou zijn, aangezien ze de stok niet kunnen gebruiken. Volgens de HCA-vertegenwoordiger is dit misschien wel de realiteit, maar gaat het om “het principe”, met name om de vraag of er niet meer ambulant moet gewerkt worden met zware gasten en pas als dat niet lukt voor zwaardere maatregelen gekozen moet worden. De stok hoeft ook niet noodzakelijk een plaatsing te zijn. De jongere kan ook gewoon terug naar huis gestuurd worden met de boodschap dat hij de alternatieve maatregel (sanctie) moet uitvoeren en dat het menens is.

C. PSYCHIATRIE

Het plaatsen van jongeren binnen de psychiatrie vormt volgens veel deelnemers een probleem. De meeste residentiële psychiatrische voorzieningen kunnen geen jongeren opnemen omdat er geen afzonderlijke afdeling voor minderjarigen bestaat. Ze willen hen ook niet op een volwassenafdeling plaatsen. Vaak worden minderjarigen daarom geweigerd of teruggestuurd naar de jeugdrechter met de boodschap dat het om een “gedragsstoornis” en niet om een “psychiatrische” aandoening gaat.

³²³ Dit programma heeft als doel de jongeren zo maximaal mogelijk te re-integreren in de maatschappij. Het hulpverleningstraject start met een gestructureerde residentiële fase, die systematisch overgaat naar semi-residentieel en ambulant werken. Hierbij wordt onder meer gezocht naar samenwerking met lokale actoren uit het domein van onderwijs, vrije tijd en werk. Ook worden de banden versterkt met externe experts, onder meer uit de psychiatrie (www.steunpuntjeugdhulp.be).

Ook blijken jongeren niet steeds bereid of onvoldoende gemotiveerd om psychiatrische hulp te aanvaarden. Jeugdrechters plaatsen deze jongeren dan vaak noodgedwongen in een gemeenschapsinstelling, hoewel ze daar absoluut niet thuishoren.

Een jeugdrechter gaf aan dat, mits er een goede vertrouwensband bestaat tussen de jeugdrechter en de psychiatrische dienst, samenwerking toch mogelijk blijkt te zijn:

“Het blijft een heel moeilijk probleem, maar het is van enorm belang dat het heel goed klikt tussen de jeugdrechter en het hoofd van de K-diensten. Als er een vertrouwensband bestaat en men heeft begrip voor de situatie en men respecteert de grenzen ook die de psychiatrie aangeeft, kan veel. Maar medici hebben een sterk vooroordeel over de justitiële kant, en omgekeerd. Ik denk dat er per regio of arrondissement meer overleg moet zijn. En dat moet gestimuleerd worden om tot resultaten te komen”.

Ook vanuit de publieke en private sector werd gewezen op het belang van overleg en samenwerking met de psychiatrie. Er werd aangegeven dat meer en meer afgestapt wordt van de idee om jongeren “door te verwijzen” naar de psychiatrie, maar laatstgenoemde eerder te zien als een instrument dat kan ingeschakeld worden binnen het traject van een jongere. De voorziening blijft met andere woorden eigenaar van de hulpverlening, net zozeer ouders ouder blijven wanneer ze met hun kind naar de psychiater gaan. Vanuit de psychiatrie wordt dan enkel bijstand geboden. Op die manier is samenwerking zeker mogelijk. Een vertegenwoordiger van de publieke sector gaf ook aan dat ze een klik gemaakt hebben en de psychiatrie meer zijn gaan beschouwen als een randfenomeen en er bijgevolg ook minder aanmeldingen gedaan worden. Een vertegenwoordiger van de private sector voegde hier nog aan toe dat de hete aardappel niet steeds doorgeschoven moet worden. Je kan volgens de betrokkene het doorverwijzen van de jongere naar de psychiatrie ook zien als “een mislukking vanuit de pedagogie”.

De idee werd geopperd of er in de gemeenschapsinstellingen geen afdeling psychiatrie opgericht kan worden. Volgens een vertegenwoordiger van de publieke sector kan je dan alles gaan integreren, maar op die manier heb je geen uitzicht meer om die jongeren terug naar buiten toe te werken.

Uit de resultaten kwam ook naar voor dat de vraag naar residentiële opvang binnen de psychiatrie groter is aan Nederlandstalige dan aan Franstalige zijde. Dit komt volgens sommigen omdat er aan Franstalige kant een groter aanbod is en jongeren gemakkelijker kunnen doorstromen naar de psychiatrie. Er is mogelijk ook een grotere bereidheid om jongeren op te nemen. Een vertegenwoordiger van Everberg stelde in dit kader:

“Aan Franstalige kant is er een veel betere samenwerking met de psychiatrie. Ze krijgen daar wel gasten binnen. Wanneer de Franstaligen nog in Everberg zaten, was er heel veel doorstroom vanuit Everberg naar de psychiatrie. Ik denk dat een groot verschil uitmaakt tussen Vlaamse en Franse kant. Aan Vlaamse kant stelt de psychiatrie dat men geen gesloten plaatsen heeft voor minderjarigen. Onze jongeren, die in een gemeenschapsinstelling of in Everberg gezeten hebben, zouden te moeilijk zijn. Men vindt dat hun infrastructuur niet aangepast is”.

Wat de (residentiele) private sector betreft, werd dus melding gemaakt van een gebrek aan plaatsen, maar ook (of vooral) van de onwil en/of onkunde om met moeilijke jongeren die externaliserend probleemgedrag vertonen om te gaan. Deze jongeren komen dan noodgedwongen in de publieke sector terecht die verplicht is om hen op te nemen. Om hieraan tegemoet te komen werd enerzijds gewezen op de nood aan bijkomende centen en middelen aangezien deze specifieke, moeilijke doelgroep extra inspanningen vraagt, maar anderzijds ook op de noodzaak en het belang van overleg en samenwerking met experts van buiten uit. Op die manier kan het traject van de betrokken jongeren in eigen handen gehouden worden en hoeft de hete aardappel niet steeds doorgeschoven te worden. Met betrekking tot de psychiatrie zou deze tendens reeds zichtbaar zijn.

2.2.4.2. PLAATSIING BINNEN DE PUBLIEKE SECTOR

A. GEMEENSCHAPSINSTELLINGEN

Uit de onderzoeksbevindingen blijkt dat minderjarigen verhoudingsgewijs meer geplaatst worden in een gesloten dan een open afdeling van de gemeenschapsinstelling (60% versus 40%). Het gaat hier dan in hoofdzaak om een gesloten “opvoedings”afdeling. Dit is enigszins verrassend aangezien de capaciteit groter is binnen de open, dan de gesloten afdelingen van de gemeenschapsinstellingen³²⁴.

De deelnemers aan de ronde tafel bevestigden het vermoeden van de onderzoekers en gaven aan dat de oorzaak voor deze discrepantie allicht te vinden is bij de aanwezigheid van de “POS-jongeren” in de open afdelingen van de gemeenschapsinstellingen, die daarenboven vaak moeilijk uitgestroomd raken.

Wat de specifieke afdelingen - opvoeding, observatie, time-out, behandelunit - betreft, lijken jeugdrechters het te betreuren dat een time-out van 14 dagen niet langer mogelijk is van thuis uit. Ze zagen het als een mogelijkheid om de jongere en zijn/haar context tot rust te laten komen, als een soort “afkoelingsperiode” waar ze verder niets van verwachtten. Door het afschaffen van deze mogelijkheid vinden ze dat jongeren die thuis verblijven, gediscrimineerd worden ten aanzien van jongeren die in een instelling zitten. Vanuit de publieke sector werd aangegeven dat de logica van een time-out juist inhoudt dat er al hulpverlening loopt en dat de time-out toelaat om wat vastgelopen is, terug op gang te trekken. Het is dan ook moeilijk om een time-out aan te bieden aan iemand die thuis verblijft en waar geen derde partij is om mee te onderhandelen. Vanuit de gemeenschapsinstellingen verkiest men dan eerder een observatie van 6 à 8 weken waar men de mogelijkheid heeft om alles grondiger uit te spitten. Een vertegenwoordiger van de gemeenschapsinstellingen stelde het als volgt:

“Je hebt echt wel die observatieperiode nodig om zinvol in te vullen, anders is het gewoon erin en dan weer eruit, zonder veel nut”.

De betrokkene voegde er nog aan toe dat het, vanuit het subsidiariteitsprincipe, ook logisch is om jongeren niet meteen naar een gemeenschapsinstelling te sturen. Jongeren die thuis verblijven, kunnen trouwens terecht in de gewone time-out projecten binnen de private sector.

De idee dat er tegenwoordig geen wezenlijk verschil meer bestaat tussen de open en gesloten afdelingen van de gemeenschapsinstellingen werd tegengesproken door verschillende deelnemers. Wat het pedagogische aanbod binnen de muren betreft, bestaat er geen groot verschil en ook de open afdelingen zijn tegenwoordig erg gesloten, in fysieke zin dan toch. Wat de extramurale activiteiten (zoals weekendregelingen) betreft, is daarentegen wel een verschil vast te stellen. Wettelijk gaat het in principe ook om twee verschillende maatregelen en ook door de sociale dienst wordt in het verzoekschrift een duidelijk onderscheid tussen beide gemaakt. In de concrete praktijk zal steeds getracht worden om een traject op gang te zetten van “gesloten starten” naar “open eindigen”.

³²⁴ Binnen de Vlaamse Gemeenschap zijn er 112 plaatsen binnen een gesloten regime en 136 binnen een open regime (Jongerenwelzijn – Tabel: evolutie van de erkennende capaciteit van de uitbatingsplaatsen van de gemeenschapsinstellingen naar begeleidingsjaar, 2011).

Uit de kwantitatieve analyse blijkt dat ongeveer 8% van de geregistreerde beslissingen een plaatsing in een federaal centrum inhield. In totaal werden er in de onderzochte periode 167 plaatsingen in een federaal detentiecentrum geregistreerd, waarvan 90 aan Franstalige en 77 aan Vlaamse zijde. Dit betekent niet dat in de betrokken periode van twee maanden 77 jongeren in Everberg geplaatst werden. Een plaatsing in Everberg dient immers na een periode van 5 dagen en daarna maandelijks herbekeken en al dan niet (her)bevestigd te worden.

Bij het zien van de cijfers merkte de vertegenwoordiger van Everberg op dat bij de oprichting van het federaal centrum te Saint-Hubert en het vertrekken van de Franstalige jongeren uit Everberg er heel wat vrije plaatsen waren³²⁶. Intussen zijn deze plaatsen weer allemaal opgevuld met jongeren die er al dan niet thuishoren. De aanwezige jeugdrechters gaven in dit kader toe Everberg wel eens te “gebruiken” omdat er naar eigen zeggen steeds plaats is en er een uitstekend verslag afgeleverd wordt. Daartoe wordt de kwalificatie van de feiten wel eens aangepast. Een jeugdrechter getuigde in dit kader:

“In de Grubbe hebben ze een fantastische psychiatrische dienst. Het is een heel groot voordeel dat als ze na een maand terug bij ons komen, dat we een duidelijk beeld krijgen van wie we voor ons hebben. En dat is een heel grote meerwaarde als we moeten gaan kijken. Dat is ook een misbruik, maar als een jongere na 5 dagen eigenlijk naar huis zou mogen gaan maar ik heb nog niet veel, dan laat ik hem nog even zitten, dan heb ik tenminste een verslag”.

Vanuit de publieke sector werd erop gehamerd om Everberg enkel en alleen te gebruiken voor hetgeen in de wet beschreven staat en niet te “misbruiken” als “*short sharp shock* therapie”, als “*assessment*-instelling” of als “noodoplossing”. Jeugdrechters dienen immers vaak snel een beslissing te nemen, zeker wanneer jongeren voorgeleid worden. De 5-dagen in Everberg geven hen dan de tijd om rustig te bekijken wat ze met de jongere gaan doen. Wat de *short sharp shock* betreft, benadrukten enkele jeugdrechters dat het ook effectief werkt, wat door anderen dan weer tegengesproken werd.

Het misbruik of oneigenlijk gebruik dat van Everberg gemaakt wordt, blijkt ook uit de doorstroom van Everberg naar de gemeenschapsinstellingen die volgens de aanwezigen eerder beperkt is. Vaak vertrekken minderjarigen na een verblijf van 5 dagen in Everberg naar huis, zij het onder voorwaarden. Na een verblijf van een maand wordt een duidelijk advies geformuleerd waardoor de doorstroom naar een gemeenschapsinstelling ook hier vaak beperkt blijft. Een vertegenwoordiger van Everberg getuigde:

“We zien dat heel veel Everbergers na 5 dagen vertrekken en dat is heel vaak naar huis met voorwaarden, een brede waaier. Bijna 30% vertrekt zonder een nieuwe plaatsing. Maar als ze een maand in Everberg hebben verbleven en we hebben een advies kunnen formuleren, dan is de doorverschuiving naar Mol of Ruislede ook eerder beperkt. Ze gaan dan naar overal wat. Men is Everberg wat gaan zien als een plaatsing op zich”.

Op de ronde tafel werd door de aanwezigen uit de publieke sector ook melding gemaakt van het plan van de Afdeling Gemeenschapsinstellingen om een soort “voorportaal” te creëren³²⁷. Dit houdt in dat wanneer de jeugdrechter een minderjarige wenst te plaatsen in een gesloten inrichting, deze eerst langs het “voorportaal” dient te passeren, waar een uitgebreid *assessment* volgt. Op deze manier kan de persoonlijkheid en context van de minderjarige beter ingeschat worden en kan gezocht worden naar de meest geschikte maatregel. Er wordt dan ook nagegaan of het noodzakelijk is om de

³²⁵ Tongeren werd als andere Vlaamse federale instelling niet vermeld door de deelnemers, wellicht omdat men, op het moment van de bespreking, enkel gebruik maakte van het federaal centrum te Everberg.

³²⁶ De capaciteit steeg van 24 naar 40 plaatsen (Agentschap Jongerenwelzijn, *Jaarverslag 2011*, p. 19).

³²⁷ Voor meer informatie zie Agentschap Jongerenwelzijn, *Differentiatie van het aanbod in de gemeenschapsinstellingen*.

minderjarige in een gesloten setting te plaatsen. Opvallend was dat de aanwezige magistraten hier helemaal niet van op de hoogte waren, maar wel aangaven het nut ervan in te zien.

Op de ronde tafel werd dus bevestigd wat reeds uit het evaluatieonderzoek naar het centrum “De Grubbe” te Everberg bleek³²⁸, namelijk dat Everberg - ook aan Vlaamse kant - als een autonome maatregel gezien wordt en niet enkel als wachtkamer in afwachting van een plaats in een gesloten instelling. Jeugdrechters schijnen Everberg ook voor andere doeleinden te gebruiken (misbruiken), onder meer om jongeren af te schrikken (*short sharp shock*) en/of een duidelijk signaal te geven. In de ogen van jeugdrechters lijkt dit de meeste effectieve manier om jongeren bewust te maken van hun daden en hen ervan te weerhouden nieuwe feiten te plegen, waar anderen dan weer vragen bij stellen. Ook het feit dat jeugdrechters zich laten verleiden tot een plaatsing in Everberg omwille van de kwaliteit van de verslaggeving roept vragen op en wijst op een zeker gemis bij de rechters, waar het idee van een “voorportaal” met een degelijke screening en indicatiestelling mogelijk aan tegemoet kan komen.

3. DE VOORKEURSMATREGELEN

3.1. VOORKEUR VOOR EEN ANDERE MAATREGEL

De onderzoeksresultaten tonen aan dat de jeugdrechters bij iets meer dan 1 op 5 van de geregistreerde beslissingen aangaven een voorkeur te hebben voor een andere maatregel. Aan Franstalige kant ligt dit percentage iets hoger dan aan Vlaamse kant (25% versus 20%), hoewel er bij laatstgenoemde ook duidelijke verschillen te observeren zijn al naargelang het arrondissement. De mate van “ontevredenheid” varieert tussen 5% en 30%. In de helft van de gevallen kon de voorkeursmaatregel niet opgelegd worden wegens een gebrek aan plaats. Andere redenen zijn onder meer een gebrek aan medewerking van de minderjarige en/of de ouders en/of een weigering vanwege de voorziening. Deze redenen verschillen van maatregel tot maatregel.

Voor vele aanwezigen was het cijfer van 20% “ontevredenheid” zeer verrassend in het licht van de aldoor geuite frustratie omtrent het gebrek aan plaatsen en middelen. Er werden dan ook tal van redenen aangehaald om dit lage cijfer te verklaren en/of te nuanceren.

In de eerst plaats werd als argument naar voor geschoven dat het onderzoek te beperkt is. De problemen situeren zich immers ook (of vooral) op het niveau van de POS en het is dan ook bijzonder jammer dat deze niet mee in het onderzoek opgenomen werden, hetgeen allicht tot een hogere ontevredenheidsgraad had geleid (cfr. *Supra*). Tevens werd ook aangehaald dat een periode van twee maanden mogelijk te kort is om een representatief beeld te krijgen. Zowel de capaciteit, alsook de behoeften kunnen immers sterk verschillen naargelang de periode die men onderzoekt.

Daarnaast werd ook de hypothese naar voor geschoven dat de sociale dienst anticiperend optreedt en in haar verzoek rekening houdt met de beschikbaarheid van het aanbod wat door sommige, maar niet door alle aanwezige consulenten bevestigd werd. Een consulent getuigde:

“De cijfers (inzake de voorkeursmaatregelen, nvr) waren voor ons arrondissement heel laag. Ik denk dat wij inderdaad als consulent heel erg anticiperen in ons advies. De jeugdrechter zegt dan dat hij het advies van de sociale dienst volgt en is tevreden”.

Een andere consulent gaf echter aan dat ze steeds adviseren wat ze het beste achten in het belang van de betrokken minderjarige, zonder rekening te houden met de beschikbaarheid van het aanbod.

Sommige deelnemers benadrukten de vastgestelde verschillen en gaven aan dat op plaatsen waar de problemen zich concentreren de tevredenheid allicht veel minder groot is. Een verdere contextualisering per arrondissement zou in dit licht zeker nuttig zijn.

³²⁸ HEYLEN B., RAVIER I., VANNESTE C., 2009, *op. cit.*, pp. 184-187.

Jeugdrechters gaven ook aan dat ze bij hun besluitvorming mogelijk onbewust reeds gestuurd werden en niet meer de denkoefening maakten of een andere maatregel meer geschikt zou zijn. Dit kan leiden tot een onderschatting van het aantal voorkeursmaatregelen. Een jeugdrechter stelde het als volgt:

“Ik denk dat ook meespeelt dat je bijvoorbeeld niet eens meer denkt aan de mogelijkheid van een OOOO omdat er toch geen plaats is. Het zit zo ingebakken dat je daar al niet meer aan denkt dat het nog een mogelijkheid is. En ook de sociale dienst stelt dat al niet meer voor omdat ze weten dat er geen plaats is”.

Een aantal andere deelnemers hadden hier toch wat moeite mee, gezien de specifieke opzet van het onderzoek. Er werd immers zeer expliciet in de vragenlijst gepeild naar de maatregel die jeugdrechters wensten op te leggen, maar om de een of andere reden niet konden opleggen. Ze vonden het dan ook een gemiste kans.

Hoewel er dus heel wat vraagtekens geplaatst werden bij het feit dat in 4 op 5 van de gevallen jeugdrechters de maatregel van voorkeur konden opleggen, gaf een jeugdrechter aan dat het invullen van de vragenlijst - bij nader inzien - vaak snel ging omdat de maatregel van eerste keuze beschikbaar was. Er werd opgeworpen dat jeugdrechters misschien meer tevreden zijn dan ze zelf beseffen, maar dat de 20% waar het om gaat heel veel energie vergt. Het zijn die zaken die het langste blijven hangen en mogelijk een groter gevoel van ontevredenheid creëren dan in werkelijkheid het geval is. Een jeugdrechter stelde het als volgt:

“Ik vind het ook veel (80% tevredenheid, nvdr), maar ik denk dat het inderdaad wel klopt dat die 20% waar het om gaat, echt wel het frustrerende deel uitmaakt, dat dat de zware gevallen zijn die altijd in uw achterhoofd blijven spelen».

De redenen waarom de voorkeursmaatregel niet opgelegd kon worden, riepen bij de deelnemers weinig reacties op. Wat de rol van de ouders betreft, werd aangegeven dat er inderdaad ook rekening dient gehouden te worden met wat in hun mogelijkheden ligt. Een huisarrest is uiteraard minder logisch wanneer beide ouders werken. De verantwoordelijkheid over de naleving en het toezicht wordt immers voor een groot stuk bij hen gelegd. In dit kader wordt ook gewezen op de rol van de politie en het al dan niet aanwezig zijn van een jeugdbrigade voor het uitvoeren van de controles en het opvolgen van de jongeren. Ook op dit vlak blijken er grote lokale verschillen te bestaan.

3.2. GEWENSTE MAATREGELEN

Aan de jeugdrechters werd ook gevraagd om, indien ze een andere maatregel wensten op te leggen, te specificeren welke maatregel(en) hun voorkeur verdiende(n). Aan Vlaamse kant blijkt de voorkeur voornamelijk uit te gaan naar een plaatsing in een open (22%) of gesloten afdeling van een gemeenschapsinstelling (25%), maar eveneens in een private voorziening ((27%). Plaatsingsmaatregelen konden dus met andere woorden het vaakst niet opgelegd worden. Met betrekking tot een privéplaatsing, gaat het in eerste instantie om een plaatsing in een OOOO of in een instelling of begeleidingstehuis, maar ook om plaatsingen in zogenaamd gelijkgestelde voorzieningen die buiten de bijzondere jeugdbijstand vallen, zoals psychiatrische of medisch-pedagogische instellingen (MPI's).

Bij het de voorstelling van de cijfergegevens werd opgemerkt dat jeugdrechters in de onderzochte periode drie keer wensten te plaatsen in Everberg, maar dit niet mogelijk was. In twee van de drie gevallen bleek niet voldaan aan de wettelijke vereisten.

Op de vraag wat nu uit de resultaten afgeleid kan worden en waar de noden en behoeften zich vooral situeren, ambulant dan wel residentieel, gaven sommigen aan dat het een “en en” verhaal betreft. Er is enerzijds nood aan expertise om ambulant met moeilijke jongeren om te gaan en hen te

begeleiden. Anderzijds is er ook nood aan bijkomende plaatsen. Er is dus *niet alleen* nood aan meer gesloten plaatsen.

Sommigen benadrukten sterk het belang van het werken in en/of met “de context” van de jongere. Een betrokkene uit de publieke sector gaf aan dat een aantal instellingen het residentiële hebben afgebouwd, zoals de GKRb's, omdat men weet dat men na die 6 tot 8 maanden uiteindelijk toch weer naar huis moet gaan. Het werken met een jongere in zijn eigen milieu blijkt volgens een aantal deelnemers ook intensiever te zijn (*“het is een 1 op 1 relatie”*). In een residentieel kader kunnen jongeren zich daarentegen beter verschuilen in de groep. Het werken in de eigen context maakt het ook mogelijk dat meerdere fundamentele problemen aangepakt kunnen worden en de ervaring toont aan dat het lukt. Dit veronderstelt wel dat er regelmatig bij de jongere langsgedaan wordt en intensief samen gewerkt wordt, wat niet steeds het geval blijkt te zijn. Een jeugdrechter gaf aan geen of minder zicht op de zaak te hebben van zodra het in handen is van een private ambulante dienst. De betrokkene formuleerde het als volgt:

“Dus ik vind ook dat die begeleiding thuis heel erg belangrijk is. Ten eerste om de context mee te krijgen, ten tweede omdat ze moeten leren structuur in hun leven aan te brengen. Maar je hebt er geen zicht meer op van zodra je het aan een privé ambulante dienst geeft”.

Er werd ook opgeworpen dat het belangrijk kan zijn om tijdig met hulpverlening te stoppen. Onderzoek zou immers aangetoond hebben dat programma's die te lang blijven doorgaan negatieve effecten genereren. Langdurige interventies zouden de recidive ook kunnen doen toenemen, aldus een van de aanwezigen rond de tafel.

Een vertegenwoordiger uit de private sector merkte op dat de vraag naar residentieel versus ambulant ook, of vooral, te maken heeft met het al dan niet aanwezig zijn van een achterliggende POS. Volgens de betrokkene moeten het gedrag (het gepleegde delict) en de problematiek die er achter ligt los van elkaar gezien worden. Dit bracht meteen een interessante discussie op gang over het al dan niet maken van een onderscheid tussen MOF en POS. Daarover blijken de meningen uiteen te vallen. Volgens sommigen - vooral dan uit de sector van de hulpverlening - is het onderscheid of het denken in termen van MOF en POS eerder problematisch of artificieel. Voor hen zijn veel MOF'ers ook POS'ers en wordt er vooral rond de achterliggende problematiek gewerkt. Een vertegenwoordiger uit de privésector verwoorde het als volgt:

“MOF beschouwen wij als een gedrag, niet als wie de jongere is, maar wat hij doet. Ook hulpverleners zeggen soms bijvoorbeeld wij krijgen alleen nog MOF'ers binnen, terwijl ik zeg: je krijgt POS'ers binnen die toevallig misdrijven plegen. Ik voel ook dat er een spanningsveld is met de jeugdrechters omdat zij het over MOF'ers hebben, terwijl wij die eigenlijk als een POS'er zien”.

Ook jeugdrechters ervaren dit spanningsveld en gaven aan dat de wet erg ambigu is en dat ze op een tweesporenstelsel zitten: enerzijds hulpverlening en anderzijds een duidelijk signaal geven, alsook bescherming van de maatschappij. Ze vinden dat de wet een duidelijker onderscheid zou moeten maken tussen enerzijds het signaal of de reactie op de feiten en anderzijds het hulpverleningstraject dat men met de jongere wenst af te leggen. Een aanwezige jeugdrechter meent dat ze elkaar (*de rechters en hulpverleners, nvdr*) op die manier veel gemakkelijker zullen vinden. Nu willen de diensten enkel inzetten op hulpverlening en als jeugdrechter staan ze alleen met die signaalfunctie. Er werd in dit kader ook gepleit voor een duidelijker onderscheid tussen MOF en POS of een gemakkelijker overstappen van een MOF naar een POS. Zo worden jongeren vaak lange tijd geplaatst naar aanleiding van een MOF, net omdat hun POS niet opgehelderd is. De minderjarigen blijven de maatregel dan zien als een reactie op de feiten of als een sanctie. Ook de aanwezige vertegenwoordigers van de HCA-diensten gaven aan dat het een complexe materie is, maar dat ze de rechters wel volgen in hun visie: enerzijds zijn er de feiten (en de reactie op de feiten), anderzijds is er de (mogelijke) achterliggende problematiek.

3.3. WAAR ZIJN DE JONGEREN DAN?

De onderzoekers gingen eveneens na welke maatregel uiteindelijk als “tweede keuze” opgelegd werd en in welke mate deze vergelijkbaar was met de door de jeugdrechters opgegeven “eerste keuze”. Hieruit blijkt dat jongeren in een heel aantal gevallen naar huis gestuurd worden wanneer de voorkeursmaatregel niet beschikbaar is, al dan niet met voorwaarden. Het behoud in het thuismilieu lijkt de meest voorkomende oplossing te zijn. Anderzijds zien we dat jongeren ook wel eens een “zwaardere” maatregel opgelegd krijgen omdat de maatregel van eerste keuze om de een of andere reden niet mogelijk is.

De resultaten tonen volgens sommigen heel duidelijk aan dat er misbruik van de gemeenschapsinstellingen en van Everberg wordt gemaakt. Vaak zitten er in de publieke instellingen jongeren die er niet moeten zitten, waardoor er geen plaats is voor jongeren die er mogelijk wel thuis horen. Er is volgens de betrokkenen dan ook geen nood aan meer bijkomende gesloten plaatsen.

Er werd nogmaals dieper ingegaan op het belang van een zogenaamd “voorportaal”, wat er voor kan zorgen dat jongeren niet onterecht in een gesloten instelling terecht komen. Een dergelijk voorportaal kan er ook voor zorgen dat jongeren aan de hand van een goede screening en indicatiestelling op de juiste plaats belanden en ook beter weten waar ze aan toe zijn. Dit zal ook de rechtszekerheid ten goede komen. Nu heeft een jongere vaak gewoon geluk of pech of hij in Mol of Everberg zit.

3.4. GEASSOCIEERDE VARIABLEN

Er werd ook nagegaan of er mogelijk factoren zijn die samenhang vertonen met het niet kunnen opleggen van de maatregel van eerste keuze. Uit de bivariate analyses blijkt dat de kans groter is dat jeugdrechters niet hun voorkeursmaatregel kunnen opleggen wanneer de jongere eveneens een lopend of afgesloten POS dossier heeft, de jongere bepaalde “meer ernstige” feiten begaan heeft, het een jeugdrechter van permanentie betreft en/of wanneer de beslissing genomen wordt naar aanleiding van problemen tijdens de uitvoering van de vorige maatregel. Ook drukten jeugdrechters aan Vlaamse kant significant vaker een voorkeur uit voor een plaatsing voor meisjes.

De deelnemers van de ronde tafel reageerden op deze resultaten door te herhalen dat er inderdaad een tekort ervaren wordt wat de MOF-meisjes betreft en - vaak hiermee samenhangend - ook voor jongeren met een achterliggende POS (*cfr. Supra*).

4. SAMENVATTING

Op de ronde tafel werden de belangrijkste resultaten uit het kwantitatieve luik ter discussie voorgelegd met het oog op de interpretatie en verdere contextualisering ervan. We zetten kort nog even de belangrijkste bevindingen en discussiepunten op een rij.

Hoewel volgens de huidige wet prioriteit gegeven dient te worden aan het herstelrechtelijk aanbod en het geschreven project, tonen de cijfers en ook praktijkervaringen aan dat van deze mogelijkheden zeer weinig gebruik gemaakt wordt. Wat het geschreven project betreft, valt vooreerst de onbekendheid ervan op, zowel bij de advocatuur als de consulenten van de sociale dienst, maar ook bij de rechters zelf. Een geschreven project komt als dusdanig weinig voor. Ook procedureel zijn er de nodige problemen aangezien een geschreven project enkel in de fase ten gronde goedgekeurd kan worden. Bovendien is het niet duidelijk wie instaat voor de verdere ondersteuning en opvolging ervan. Het feit dat een geschreven project “as such” niet vaak voorkomt, betekent daarentegen niet dat het idee of het principe van een eigen project niet leeft in de praktijk, zij het dan onder een andere noemer, bijvoorbeeld door de jongere een toekomstplan of een brief naar het slachtoffer te laten schrijven. Hierbij kan wel de vraag gesteld worden of het wel degelijk om

een eigen project of initiatief van de jongere gaat en de jongere daadwerkelijk gehoord en beluisterd wordt.

Met betrekking tot het herstelrechtelijk aanbod kan vastgesteld worden dat dit door velen als een potentieel waardevolle afhandelingsmodaliteit gezien wordt. Wat het herstelgericht groepsoverleg betreft wordt in dit kader onder meer gewezen op het sterk contextgerichte karakter ervan en het netwerk dat rond de jongere uitgebouwd wordt. De principes van het herstelrecht lijken ook door te sijpelen naar de instellingen en voorzieningen. Het is vanuit dit opzicht dan ook verwonderlijk dat het zo weinig wordt toegepast. Wat de herstelbemiddeling betreft kan dit grotendeels verklaard worden door het feit dat de wetgever voor een stuk het gras onder de voeten van de jeugdrechter heeft weggemaaid door het parket te verplichten steeds een bemiddelingsaanbod te overwegen alvorens de rechter te vorderen. Cijfers van de HCA-diensten tonen ook aan het merendeel van de doorverwijzingen vanuit het jeugdparquet komt. Wat het herstelgericht groepsoverleg betreft, spelen allicht nog andere factoren een rol. Zo werd onder meer gewezen op het feit dat een hergo een relatief onzeker en intensief proces is dat sterk afhankelijk is van de bereidwilligheid van het slachtoffer om mee te werken, alsook van de capaciteiten van de betrokken minderjarigen. Volgens de doorverwijzers komen niet alle jongeren er voor in aanmerking, zeker niet wanneer er nog een achterliggende problematiek aanwezig is. Er leeft dus nog een zeker wantrouwen of een zekere vooringenomenheid bij de verwijzers die mogelijk samenhangt met het weinig bekend of vertrouwd zijn met de betreffende afhandelingsmodaliteit. De focus ligt ook enigszins anders dan bij een klassieke beschermrechtelijke maatregel. Opvallend in dit kader is trouwens ook dat er tijdens de ronde tafels zeer weinig aandacht besteed werd aan het slachtoffer en/of het herstel van de geleden schade. De centrale focus ging vooral uit naar de jongere en zijn/haar context.

De hiërarchie van de wet volgend, komen we vervolgens terecht bij de ambulante maatregelen die in de fase ten gronde 77% van de geregistreerde maatregelen uitmaken. Jeugdrechters blijken in dit kader, naast een berisping, ook zeer vaak gebruik te maken van de (nieuwe) wettelijke mogelijkheid om jongeren naar huis te sturen, gekoppeld aan 1 of meerdere voorwaarden zoals een prestatie, een vorming, geregeld naar school gaan, een huisarrest of een omgangs- of plaatsverbod. Jeugdrechters lijken hier ook zeer creatief mee om te gaan en zelf tal van voorwaarden voor te stellen en te koppelen aan een behoud in het eigen milieu, wat vragen kan oproepen naar legaliteit en rechtszekerheid van jongeren. Ook blijken er grote verschillen te bestaan tussen de diverse gerechtelijke arrondissementen wat de opgelegde voorwaarden betreft (zoals bijvoorbeeld het huisarrest), wat dan weer vragen doet rijzen naar rechtsongelijkheid. Daarnaast kan ook de vraag gesteld worden wat er gebeurt indien de jongere zich niet aan de voorwaarden houdt? Dreigt er dan een plaatsing? Indien dit het geval is, dan kan dit mogelijk aanleiding geven tot (nog) meer plaatsingen, alsook een meer punitief klimaat waarbij jongeren geplaagd worden als sanctie of straf omdat ze zich niet aan de voorwaarden gehouden hebben.

Vervolgens is de private (residentiele) sector aan de beurt. Opvallend is hier de nood of het gebrek aan beschikbare plaatsen, maar vooral ook de nadruk die gelegd werd op de onwil of onkunde (het gebrek aan expertise) van de private residentiele sector om met moeilijke jongeren die externaliserend gedrag vertonen, waaronder ook meisjes, om te gaan. De deuren van de private sector blijken zich af te sluiten voor MOF-jongeren, met uitzondering van de HCA-diensten die zich bijna uitsluitend op MOF-jongeren richten. Om aan het probleem tegemoet te komen is er volgens velen enerzijds nood aan bijkomende centen en middelen omdat een specifieke groep van jongeren, die naast een achterliggende problematische opvoedingssituatie ook delicten pleegt, extra inspanningen vraagt. Anderzijds wordt ook de nood aan overleg en samenwerking met externe experts (zoals de psychiatrie) zodat het hulpverleningstraject van de betrokken jongeren in eigen handen gehouden kan worden en de hete aardappel niet steeds doorgeschoven moet worden.

Hoewel de publieke sector en gesloten opvang in principe het *ultimum remedium* zou moeten zijn wanneer de openbare veiligheid dit vereist, blijkt dit in de praktijk allesbehalve het geval te zijn.

Verskillende doelgroepen worden er vanuit diverse doelstellingen naar toe gestuurd: vanuit het oogpunt van maatschappijbeveiliging, maar ook om de jongere of de situatie tot rust te laten komen (time-out), om een duidelijk signaal te geven, om de jongere af te schrikken (*short sharp shock*), als opvangnet omdat er elders geen plaats of geen geschikt aanbod is, als eerste (!) toevluchtsoord (bij gebrek aan kennis) en mede met het oog op een degelijk, kwaliteitsvol verslag. Dit roept uiteraard heel wat vragen op bij het subsidiaire karakter ervan en de idee van gesloten plaatsing als ultimum remedium. Wetende dat de meerderheid van de gesloten plaatsingen in de voorlopige fase opgelegd wordt, kunnen ook hier weer vragen geteld worden bij de rechtswaarborgen van jongeren, in het bijzonder bij het vermoeden van onschuld.

Waar liggen dan de voornaamste noden en behoeften? Uit het kwantitatieve luik kwam naar voor dat in "slechts" 1 op 5 van de geregistreerde beslissingen de jeugdrechter aan Vlaamse kant niet de maatregel kon opleggen die hij in eerste instantie wenste op te leggen. Dit riep - zoals enigszins verwacht - heel wat ongeloof op bij de deelnemers rond de tafel. Er werden dan ook diverse redenen aangehaald om dit "lage" cijfer te verklaren en/of te nuanceren, zoals de beperking van de studie tot de MOF-dossiers, het anticiperend optreden van de sociale dienst in haar adviezen, de "autocensuur" van jeugdrechters die zodanig gewend zijn dat bepaalde maatregelen niet mogelijk zijn, dat ze er zelfs niet meer aan denken. Ook werd gewezen op belangrijke arrondissementele verschillen (de ene regio is immers de andere niet) en de noodzaak om de resultaten verder te contextualiseren door ze af te zetten tegenover andere indicatoren waaronder het opsporings-, vorderings- en berechtingsbeleid, alsook het beschikbare aanbod. Anderzijds werd ook opgeworpen dat jeugdrechters mogelijk meer tevreden zijn dan ze zelf beseffen. Het zijn die 20% moeilijke zaken die lang in hun hoofd blijven hangen en een groter gevoel van ontevredenheid creëren dan in werkelijkheid het geval is.

Uit de bevraging kwam tevens naar voor dat vooral plaatsingsmaatregelen gewenst, maar niet opgelegd konden worden. Op basis hiervan zou geconcludeerd kunnen worden dat rechters voornamelijk nood hebben aan bijkomende plaatsen, in eerste instantie in de publieke, maar ook in de private sector. Op de ronde tafel kwam echter naar voor dat heel wat plaatsingen in de publieke sector "oneigenlijke" plaatsingen zijn. Heel wat jongeren die er terecht komen, horen er in feite niet thuis en nemen een plaats in van jongeren die er mogelijk - uit het oogpunt van maatschappelijke beveiliging - wel zouden moeten zitten. Er dient dan ook elders geïnvesteerd te worden. Zo werd onder meer gewezen op de nood aan bijkomende middelen en expertise in de private residentiele sector, waar ook het belang benadrukt wordt van overleg en samenwerking en het gezamenlijk opnemen van verantwoordelijkheid. Door velen werd op de ronde tafel ook het belang aangehaald van het ambulant werken met jongeren "in" en "met" hun context. Uiteindelijk dient zo veel mogelijk naar integratie "in" de samenleving toe gewerkt te worden. Intensieve thuisbegeleiding, opvolging en ondersteuning kunnen hier een belangrijke bijdrage leveren.

Afsluitend kan nog gewezen worden op een thema dat op de ronde tafel meermaals aan bod kwam en als rode draad doorheen het gesprek liep, met name de verwevenheid van POS en MOF en daarmee samenhangend ook de onduidelijkheid over de doelstellingen die jeugdrechters met hun optreden beogen. Afhankelijk van de rol die men in het veld inneemt en de doelgroep waarmee men dagdagelijks werkt, blijkt men een ander standpunt in te nemen. De aanwezige jeugdrechters spraken in dit kader van een tweesporenstelsel en worstelen met de dubbele rol die van hen verwacht wordt: enerzijds een duidelijke signaalfunctie en anderzijds het bieden van hulp aan de betrokken jongeren en/of hun context. Ze pleiten dan ook eerder voor een duidelijker onderscheid tussen beiden. De HCA-diensten, die vooral werken rond het delict en allicht ook met een specifieke doelgroep waar nog sprake is van een ondersteunende context, volgden hen daarin, maar onderkennen ook de complexiteit ervan. Binnen de hulpverleningssector wordt het onderscheid tussen MOF en POS daarentegen eerder als artificieel ervaren en gaat de focus in eerste instantie uit naar het hulpverleningstraject van de betrokken jongeren en wordt het delict daarbinnen eventueel mee opgenomen. Dit geeft uiteraard aanleiding tot heel wat spanningen en onduidelijkheid, niet

alleen voor de betrokken instanties, maar allicht - of op zijn minst - ook in hoofde van de betrokken minderjarigen. Maar ook naar (beleids)evaluatie toe, stelt dit de nodige problemen. Wie immers voldoende kritisch ingesteld is en over het eigen professioneel handelen wil reflecteren, dient zich in de eerste instantie af te vragen wat hij wil bereiken, om nadien de vraag te stellen of de gekozen middelen daar ook effectief toe bijdragen. Leidt het oogmerk uiteindelijk niet de dans?

ALGEMENE CONCLUSIES

INTRODUCTIE

Voorliggend onderzoek is het resultaat van een samenwerking tussen twee taalgemeenschappen, de Minister van Justitie en het NICC. Het onderzoek geeft cijfers inzake de maatregelen die jeugdrechters/rechtbanken nemen ten aanzien van minderjarigen die vervolgd worden voor als misdrijf omschreven feiten. Deze gegevens zijn tot op heden niet beschikbaar en alleen een onderzoek op het terrein kan een beeld geven van dergelijke beslissingen. Op dit ogenblik integreren informatici van de ICT-dienst van Justitie nieuwe richtlijnen inzake DUMBO en de registratiepraktijken.

De dataverzameling bestond erin dat de Franstalige en Nederlandstalige jeugdrechters systematisch een vragenlijst invulden over alle beslissingen die ze namen tijdens een periode van twee maanden en dat ten aanzien van jongeren die vervolgd worden voor als misdrijf omschreven feiten (in het kader van een dossier « 36,4° »).

Dit onderzoek had tot doel een foto te maken van de beslissingen van de jeugdrechter/rechtbanken, maar beoogde daarnaast ook te evalueren of de beslissingen die zij wensen te nemen, gedekt worden door de voorzieningen die de gemeenschappen aanbieden ten aanzien van minderjarigen. In de vragenlijst dienden de rechters - naast de maatregel die ze effectief genomen hadden – aan te geven welke maatregel ze graag hadden genomen, maar niet konden nemen en wat daarvoor de reden was.

Na de kwantitatieve dataverwerking en -analyse werden twee ronde tafelgesprekken (een Franstalige en een Nederlandstalige) georganiseerd om de gevonden resultaten te contextualiseren en uit te diepen. Aan deze ronde tafelgesprekken namen verschillende actoren deel die interveniëren bij de besluitvorming en de uitvoering van de genomen maatregelen: een vertegenwoordiger van het jeugdparquet, jeugdrechters, vertegenwoordigers van de sociale diensten van de jeugdrechtbanken, van de gemeenschapsinstellingen, van gesloten federale centra, van de diensten die instaan voor het herstelrechtelijk aanbod en de gemeenschapsdienst en vertegenwoordigers van andere private diensten. Aan Franstalige kant werden diensten zoals de SAAE en de SRJ/CH uitgenodigd, maar ze gingen niet in op onze vraag. Deze ronde tafelgesprekken pretenderen niet te beantwoorden aan alle criteria op het vlak van diversifiëring en saturatie die noodzakelijk zijn om kwalitatieve onderzoeksgegevens te generaliseren. Ze hebben eerder een exploratief karakter met als doel de cijfergegevens te contextualiseren en hypothesen te formuleren. De kwantitatieve en kwalitatieve resultaten van het onderzoek werden in het rapport apart voorgesteld, maar zullen in de algemene conclusies zo veel mogelijk geïntegreerd worden.

De steekproef van dit onderzoek omvatte de beslissingen uitgesproken door de jeugdrechters/rechtbanken van 25 van de 27³²⁹ Franstalige en Nederlandstalige arrondissementen over een periode van 2 maanden. De beslissingen werden verzameld tussen 20 oktober 2011 en 20 december 2011.

Er zijn een aantal beperkingen aan dit onderzoek die te maken hebben met de wijze waarop de kwantitatieve dataverzameling werd uitgevoerd. De vragenlijsten geven een beeld van de beslissingen die op een specifiek moment genomen werden. Het betreft dus een momentopname van de beslissingen die geen rekening houdt met het reflectieproces van de beslisser. Bovendien blijken de rechters de reflex te hebben om “autocensuur” toe te passen, omdat ze eerder ervaren hoe moeilijk bepaalde diensten toegankelijk zijn. Als ze in eerste instantie een maatregel wilden

³²⁹ De arrondissementen Eupen (Duitstalige gemeenschap) en Veurne wisten niet deel te nemen aan ons onderzoek.

opleggen waarvan ze wisten dat die niet mogelijk was, dan zouden ze direct een maatregel overwegen die wel beschikbaar is of waarvan ze hopen dat die beschikbaar zou zijn. De vragenlijsten hebben alleen betrekking op deze laatste beslissingen, zonder dat rekening gehouden werd met het denkproces dat aan deze keuze voorafging. De besluitvormers wezen zelf op deze belangrijke *bias*. Bovendien bleek de periode van dataverzameling van twee maanden, van oktober tot december, in sommige arrondissementen niet representatief te zijn voor de activiteit van de rechter of de rechtbank.

We kozen ervoor om de resultaten van de Franstalige en Nederlandstalige arrondissementen apart weer te geven. Onze belangrijkste opdrachtgevers waren immers de Franse en de Vlaamse gemeenschap.

HOOFDSTUK 1 DE RESULTATEN AAN FRANSTALIGE KANT

1. GEGEVENS MET BETREKKING TOT DE ONDERZOEKSPOPULATIE

De 13 Franstalige arrondissementen tellen 48 jeugdrechters waarvan er 42 wilden meewerken, wat staat voor 87.5% van de Franstalige rechters. De participatiegraad is dus bijzonder hoog. In het totaal werden 1017 vragenlijsten verzameld. We dienen op te merken dat één vragenlijst niet overeenstemt met één dossier of met één minderjarige, gezien over een periode van 2 maanden meerdere beslissingen genomen kunnen zijn in eenzelfde dossier en/of ten aanzien van eenzelfde minderjarige. Eén gecodeerde vragenlijst stemt dus overeen met één beslissing tot aanbod en/of maatregel genomen door een rechter/jeugdrechtbank ten aanzien van een minderjarige.

Een groot deel van de verzamelde beslissingen werd genomen door **rechters die titularis** waren van het dossier (bijna 89%). De hoedanigheid van de rechter is van belang omwille van de invloed die deze kan hebben op de beslissing van de rechter. Het is inderdaad zo dat de onderzoeksresultaten inzake de evaluatie van de plaatsingsmaatregel in het centrum « De Grubbe » aantoonde dat de rechters die “titularis” zijn van het dossier minder geneigd zijn om een plaatsing in een gesloten federaal centrum uit te spreken³³⁰. Onze onderzoekspopulatie toont een negatief verband tussen de rechters die van permanentie zijn en private plaatsingen, in die zin dat de rechters van permanentie minder vaak zouden overgaan tot plaatsingen in private diensten. Ze zouden vaker een andere maatregel verkiezen. De hypothese kan geformuleerd worden dat de rechters van permanentie zich in een moeilijker situatie bevinden, beslissingen moeten nemen die dringend zijn en dit terwijl ze minder kennis hebben van het dossier van de minderjarige. Deze hypothesen kunnen echter moeilijk veralgemeend worden, gezien de jeugdrechtbanken van de verschillende arrondissementen op een andere manier georganiseerd zijn. Hier komen we later op terug.

Wat de minderjarigen betreft voor wie de beslissing genomen werden, moeten we de gegevens met de nodige voorzichtigheid interpreteren. Eén vragenlijst komt niet overeen met één minderjarige, maar wel met één beslissing, dus meerdere vragenlijsten kunnen betrekking hebben op één en dezelfde minderjarige. Niettemin konden we informatie verzamelen inzake het profiel van de minderjarige waarvoor de rechters/rechtbanken beslissingen namen. Weinig verrassend: het gaat vooral om jongens (88%) en de leeftijdsgroep van 15 tot 17 (80%) is sterk vertegenwoordigd. Deze gegevens wijzen op een zekere constante ten opzichte van de resultaten die in 2001 verzameld werden.

De magistraten stellen vaak dat ze het gevoel hebben dat ze met steeds jongere minderjarigen te maken krijgen (12-13 jaar). De cijfers konden nochtans deze indruk niet bevestigen, gezien de leeftijdscurve op basis van het onderzoek van 2001 en deze van het huidige onderzoek vergelijkbaar zijn. Beslissingen betreffende dergelijke jonge minderjarigen maken minder dan 4% uit van het totaal aantal geregistreerde beslissingen, wat iets minder is dan de resultaten die we in 2001 bekwamen.

In 30% van de beslissingen naar aanleiding van een als misdrijf omschreven feit, was ook sprake van een lopend of afgesloten **gerechtelijk POS-dossier**³³¹. De vermelding van dit type dossier hangt samen met de variabele “geslacht”, in die zin dat meisjes vaker ook een gerechtelijk POS-dossier hebben (of hadden). We vonden ook een significant verband met een plaatsing in een private voorziening en in een open afdeling van een gemeenschapsinstelling. Het bestaan van een

³³⁰ HEYLEN B., RAVIER I., VANNESTE C., 2009, *op. cit.*

³³¹ Art. 38 van het Decreet van de Franse gemeenschap van 4 maart 1991 inzake hulpverlening aan de jeugd; Artikel 8 van de Brusselse Ordonnantie van 29 april 2004 inzake hulpverlening aan jongeren (in werking getreden op 1/10/2009).

gerechtelijk POS-dossier lijkt de rechter vaker in moeilijkheden te brengen en hem vaker ontevreden te stemmen over de maatregel die hij wenste op te leggen, in het bijzonder wanneer hij liever een private plaatsing of plaatsing in een open afdeling van een gemeenschapsinstelling had uitgesproken.

Met betrekking tot het verband tussen het hebben van een gerechtelijk (lopend of afgesloten) POS-dossier en de genomen maatregel (in het bijzondere een private plaatsing) of de ontevredenheid erover werden tijdens de kwalitatieve onderzoeksfase een aantal hypothesen geformuleerd. Zo zouden bepaalde private diensten een voorkeur hebben voor POS-dossiers ten nadele van MOF-dossiers. De redenen die hiervoor aangehaald werden, zijn enerzijds een gebrek aan middelen en plaats binnen de diensten, maar ook en vooral de wil van bepaalde diensten om deze dossiers voorrang te geven. Paradoxaal genoeg lijken de actoren zelfs strategieën ontwikkeld te hebben om hun gesprekspartner te “kiezen”, namelijk het SAJ, SPJ of de jeugdrechter. Sommige verkiezen gemandateerd te worden door de jeugdrechter en dit om verschillende redenen: de reactiviteit van de rechtbank, de toegang tot bepaalde maatregelen of voorzieningen die “gereserveerd” zijn voor MOF-jongeren, de autoriteit die de rechter uitstraalt,... Deze voorkeuren werden echter niet verder uitgediept. Hierbij kwamen grote ongelijkheden aan het licht tussen de verschillende diensten en arrondissementen, wat vragen oproept bij de rechtszekerheid van de minderjarigen en de betekenis die ze kunnen geven aan hun opname.

Tot slot werd ook het volgende vastgesteld inzake de minderjarige over wie beslist werd: 20% van de beslissingen die in de twee maanden verzameld werden, heeft betrekking op minderjarigen die voor de eerste keer voor de jeugdrechter/rechtbank verschenen. Het gaat bij deze jongeren dus om de allereerste maatregel die hen opgelegd werd of het allereerste herstelrechtelijk aanbod dat hen gedaan werd. Deze minderjarigen blijken vaker betrokken bij een maatregel die hen toelaat in hun leefmilieu te blijven, zoals het toezicht onder voorwaarden of de prestatie van opvoedkundige aard en algemeen nut. Als de rechter aangeeft ontevreden te zijn over de maatregel voor deze minderjarigen, dan is dit vaak omdat hij een plaatsing in een gemeenschapsinstelling met een open regime voor ogen had.

2. GEGEVENS MET BETREKKING TOT DE BESLISSINGEN VAN DE JEUGDRECHTERS EN JEUGDRECHTBANKEN

2.1. CONTEXT WAARIN DE BESLISSINGEN GENOMEN WORDEN

Het kwantitatieve luik wees aan Franstalige kant op een belangrijk aspect op het vlak van de **beslissingsfases**. Bijna 75% van de beslissingen werd tijdens de voorlopige fase genomen, terwijl de minderjarige op dat moment nog steeds geacht wordt onschuldig te zijn. Als de rechter niet tevreden is over zijn beslissing, dan betreft dit in 80% van de gevallen een beslissing die genomen werd in de voorlopige fase. De maatregelen die in de voorlopige fase vooral onbeschikbaar zijn, zijn de plaatsingen in een gemeenschapsinstelling met een open of gesloten regime en, in minder mate, de private plaatsingen. Er blijkt een statistisch significant verband te bestaan tussen de fase en de maatregel, gezien plaatsingsmaatregelen vaker uitgesproken worden in de voorlopige fase en ambulante maatregelen vaker in de fase ten gronde. Dit geldt zowel voor de genomen maatregelen, als voor de maatregelen die de rechter bij voorkeur gewenst had.

Bovendien is gebleken dat een meerderheid van de beslissingen (53%) genomen werd **ten gevolge van** een onverwacht voorval, eerder dan in het kader van de gewone opvolging van een dossier. De rechter blijkt echter vaker ontevreden te zijn over de beslissing die hij nam wanneer hij te maken kreeg met een “onverwacht voorval”. Zoals hierboven aangehaald werd, blijken de rechters die van permanentie zijn vaker ontevreden over hun beslissing dan de rechters die titularis zijn van een dossier, al staan de rechters van permanentie in voor een minderheid van de beslissingen die verzameld werden (11%).

Deze elementen bevestigen de hypothese die tijdens de ronde tafel geformuleerd werd, namelijk dat wanneer de rechter zich in een situatie van hoogdringendheid bevindt, het risico bestaat dat hij er niet in slaagt zijn maatregel “van eerste keuze” op te leggen.

De als misdrijf omschreven feiten die de rechters noteerden, zijn in de eerste plaats misdrijven tegen goederen (53%), met vooral « ernstige diefstallen », namelijk diefstallen met geweld of bedreiging en/of met braak of verzwarende omstandigheden. Daarop volgen de misdrijven tegen personen (27%) met vooral opzettelijke slagen en verwondingen, seksuele misdrijven (iets meer dan 5% van de geregistreerde feiten), en doodslag en moord (of poging tot) met iets meer dan 1%. Daarna zijn er de verdovende middelen en misdrijven tegen de openbare veiligheid, die respectievelijk minder dan 10% en iets meer dan 7% van de geregistreerde feiten uitmaken. Ook hier moeten we voorzichtig zijn: we verzamelden beslissingen en deze beslissingen kunnen betrekking hebben op dezelfde feiten. De bivariate analyse toont aan dat “ernstige diefstallen” samenhangen met een plaatsing in een gesloten federaal centrum, terwijl opzettelijke slagen en verwondingen negatief samenhangen met dit type plaatsing. Gewone diefstallen en verdovende middelen hangen samen met een ambulante maatregel.

We stelden vast dat 60% van de beslissingen die geregistreerd werden in de Franstalige arrondissementen niet voorzien zijn van een advies van de SPJ, terwijl dit slechts bij 34% ontbreekt in de Nederlandstalige arrondissementen. Er bestaan grote ongelijkheden tussen de arrondissementen. In bepaalde arrondissementen steunt meer dan 50% van de beslissingen op een dergelijk advies. Formele adviezen worden dus niet systematisch geformuleerd, maar naast deze formele adviezen zijn er echter ook heel wat informele contacten. Als er een advies voor handen is, dan wordt dit in meer dan 90% van de gevallen volledig of gedeeltelijk opgevolgd door de rechter.

In de dossiers van de jeugdrechter blijkt ook nauwelijks informatie opgenomen te zijn inzake de voorgaande interventies van het **parket**.

De informatie (of het gebrek hieraan) waarover de jeugdrechter beschikt om zijn beslissing te ondersteunen, roept vragen op bij de relatie tussen de jeugdrechtbank en de SPJ. We kunnen ons ook afvragen of de verschillende gerechtelijke actoren en de actoren van de gemeenschappen elkaar wel goed kennen. We komen hier later op terug.

2.2. INHOUD VAN DE BESLISSINGEN

2.2.1. CUMUL VAN MAATREGELEN

De rechters konden op de vragenlijst eventueel meerdere maatregelen en/of een herstelrechtelijk aanbod aankruisen. De hervorming van 2006 voorziet immers de mogelijkheid om de verschillende afhandelingsmogelijkheden te cumuleren.

Hoewel het herstelrechtelijk aanbod het vaakst gecumuleerd wordt met een maatregel (88%, zie *infra*), is in slechts 6% van de beslissingen sprake van een « werkelijke » cumulatie van maatregelen (N=62). Het betreft vooral een cumulatie van maatregelen in het leefmilieu (toezicht onder voorwaarden en intensieve educatieve begeleiding of post-institutionele begeleiding). Hoewel de cumulatie van maatregelen binnen eenzelfde beslissing niet frequent voorkomt, dienen we op te merken dat vaak meerdere opeenvolgende beslissingen genomen worden ten gevolge van eenzelfde feit en zo ook een cumulatie van maatregelen opgebouwd wordt.

2.2.2. HET HERSTELRECHTELIJK AANBOD EN HET GESCHREVEN PROJECT

Over alle Franstalige beslissingen heen werd slechts 20 keer een bemiddelingsaanbod, 6 keer een aanbod tot herstelgericht groepsoverleg (hergo) en 4 keer een goedkeuring van een geschreven project geregistreerd. Het beperkte aantal voorstellen van bemiddelingen en hergo's is frappant. De

Franstalige rechters stelden vaker bemiddeling voor dan de Nederlandstalige (N=12), die daarentegen vaker een hergo voorstelden (N=16). Geschreven projecten werden geen enkele keer geweigerd en de 4 goedkeuringen werden genoteerd door Franstalige rechters. Bovendien wordt het herstelrechtelijk aanbod zeer vaak gecumuleerd (in 88% van de gevallen) met een andere maatregel: het vaakst met een ambulante maatregel en minder vaak met een plaatsingsmaatregel, privaat of in een open of gesloten afdeling van een gemeenschapsinstelling.

Toen deze resultaten voorgesteld werden tijdens het ronde tafelgesprek, leek niemand erg verwonderd te zijn over het beperkte herstelrechtelijk aanbod en het beperkt aantal geschreven projecten. Enerzijds bevestigden de rechters dat ze eerder zelden bemiddeling voorstellen en nog minder een hergo, en anderzijds bevestigden de diensten dat ze vaker door het parket gemandateerd worden voor bemiddeling dan door de rechters. Wat de geschreven projecten betreft, blijkt dat de rechters er enkele voorgesteld kregen nadat ze bij wet werden ingevoerd, maar dat het project beetje bij beetje in onbruik geraakt is.

Er zijn een aantal mogelijke hypotheses om deze vaststellingen te verklaren. Zo zou de “cultuur” van het herstelrecht nog niet echt ingeburgerd zijn in de jeugdrechtbanken. Rechters zouden er niet spontaan aan denken. Wanneer de rechter te maken krijgt met een situatie van hoogdringendheid, een crisis, met betrekking tot “ernstige feiten”, dan zou diens eerste reflex eerder zijn de jongere « lik op stuk te geven » door middel van een educatieve maatregel. Een herstelrechtelijk aanbod zou dus eerder kaderen in het verlengde van meer educatieve maatregelen. Een andere hypothese die geformuleerd werd, is dat de magistraten in zekere zin ontmoedigd worden door het onzekere resultaat en het gebrek aan informatie dat gegeven wordt met betrekking tot het herstelrechtelijk proces. Bij mislukking worden ze inderdaad niet geïnformeerd over de precieze redenen van deze mislukking. De gemeenschapsdienst zou in dat opzicht veel meer zekerheid bieden, in die zin dat ze systematisch een verslag oplevert inzake de persoonlijkheid en het leefmilieu van de minderjarige. Het gebrek aan informatie heeft ook te maken met de relatief lange tijd die nodig is om een herstelrechtelijk proces op te zetten. Dit zou nog meer het geval zijn in het kader van een hergo.

Over de inbreng van de slachtoffers waren de ervaringen uiteenlopend. Volgens sommigen zou de mislukking van dit proces grotendeels te wijten zijn aan het grote aantal weigeringen vanwege slachtoffers die niet wensen mee te werken aan de afhandeling van de zaak waarvoor ze klacht neerlegden. Anderen waren echter van mening dat slachtoffers goed meewerken en dat het herstelrechtelijk aanbod zeer zelden op een mislukking uitdraait.

Het bemiddelingsaanbod in het kader van of volgend op een plaatsing wekte ook discussie op. Sommigen waren van mening dat bemiddeling effectief kan kaderen in het verlengde van een plaatsing in een gemeenschapsinstelling of een federaal centrum, een plaatsing die toelaat « lik op stuk te geven » en educatief zinvol is. Anderen waren verbaasd over deze redenering en benadrukten dat dit soort van cumulatie grote druk kan zetten op de minderjarige.

Over de hypotheses ter verklaring van het beperkte aantal hergo's bestond meer eensgezindheid: de deelnemers waren niet overtuigd van hergo en dit hoofdzakelijk omwille van drie redenen: de “zwaarte” ervan, de aanwezigheid van een politieagent tijdens de hergo en het feit dat de hergo voor “ernstige” feiten voorbehouden wordt, zou in het bijzonder problematisch zijn omdat het een tijdsintensief proces is waarvan de resultaten onzeker blijven.

Het beperkte gebruik van het **geschreven project** zou verklaard kunnen worden doordat minderjarigen en hun advocaten niet weten dat ze de rechter een project kunnen voorstellen. Het project moet immers uitgaan van de minderjarige zelf. Naast het gebrek aan kennis is er een gebrek aan ondersteuning, omkadering voor de uitvoering en opvolging van de “creatieve” geschreven projecten, gezien geen enkele dienst hiervoor instaat. De positie van het geschreven project binnen de procedure, namelijk binnen de fase ten gronde, werkt ook nadelig. In de Franstalige arrondissementen kan de voorlopige fase soms erg lang duren, zodat er al maatregelen uitgewerkt

kunnen worden. Dit heeft tot gevolg dat het niet meer opportuun is om tijdens de openbare zitting een geschreven project voor te stellen. Sommige diensten benadrukten dat het noodzakelijk is om de minderjarig hierover te informeren en hierbij te begeleiden en een “recht op fouten” toe te staan. Tot slot voegde een magistraat er nog aan toe dat het risico bestaat dat de minderjarige zichzelf een sanctie oplegt door middel van een geschreven project. Het gebrek aan omkadering zou er inderdaad toe leiden dat de voorstellen vaak te zeer gebaseerd zijn “op het bestraffende”. Dit benadrukt de noodzaak om middelen te voorzien om de minderjarige te omkaderen bij de uitwerking van een geschreven project.

2.2.3. AMBULANTE MAATREGELEN

Deze categorie van maatregelen omvat alle maatregelen die de minderjarige in zijn leefmilieu houden, dus maatregelen die geen plaatsing inhouden (*Cf. Supra*). Ze vormt de grootste categorie van maatregelen (54% van alle geregistreerde maatregelen). Van deze ambulante maatregelen omvat een groot deel het behoud in het leefmilieu onder voorwaarden, namelijk 63%, gevolgd door de berisping (10%) en de intensieve educatieve begeleiding, de post-IPPJ opvolging en de prestaties van opvoedkundige aard en van algemeen nut (kortweg gemeenschapsdienst) als autonome maatregel (7%) en tot slot de zuivere ondertoezichtstelling van de bevoegde sociale dienst (5.5%). Dit toezicht wordt zeer vaak gecumuleerd met andere maatregelen³³². De voorwaarden voor het behoud in het leefmilieu zijn voornamelijk het regelmatig naar school gaan (30% van de voorwaarden), het opvolgen van morele geboden (16%), het uitvoeren van een prestatie van algemeen nut (15%), het volgen van een pedagogische of medische richtlijn (13%) en het verbod om bepaalde plaatsen of personen op te zoeken (12.1%). Deze voorwaarden worden vaak gecumuleerd. Als we de gemeenschapsdienst als voorwaarde voor het behoud in het leefmilieu en de gemeenschapsdienst als autonome maatregel bij elkaar optellen, dan vertegenwoordigt deze maatregel 31% van alle ambulante maatregelen. In afnemende volgorde van belangrijkheid nemen zij dus de tweede plaats in, net na het behoud onder voorwaarden en voor de berisping.

Uit de bivariate analyse komen een aantal statistisch significante verbanden naar voor. Zo zou de intensieve educatieve begeleiding vaker uitgesproken worden voor meisjes dan voor jongens. In 2001 toonde Vanneste aan dat wat de beslissingen van de jeugdrechters betreft, het feit een meisje te zijn een grotere kans inhoudt om geplaatst te worden, zowel in een openbare als in een private voorziening. De huidige vaststelling zou er dus op kunnen wijzen dat de maatregel van intensieve educatieve begeleiding gebruikt wordt als een echt alternatief voor het plaatsen van meisjes. Gewone diefstallen en verdovende middelen zouden samenhangen met een behoud in het leefmilieu. De ambulante maatregelen zouden proportioneel vaker uitgesproken worden door rechters die titularis zijn van het dossier. Tijdens de fase ten gronde zouden de rechters vaker een behoud in het leefmilieu uitspreken. Deze laatste twee associaties gelden ook voor de voorkeursmaatregelen. De voorkeur van de rechter zou vaker naar een ambulante maatregel gaan wanneer hij titularis is van het dossier en wanneer hij zich in de fase ten gronde bevindt.

Van alle maatregelen die de rechter wenste uit te spreken, maar om de een of andere reden niet kon uitspreken, maken de ambulante maatregelen slechts 13% uit. Het zijn vooral de voorwaarden voor het behoud in de leefomgeving die niet opgelegd konden worden. In afnemende volgorde van belangrijkheid gaat het om de volgende voorwaarden: het opvolgen van een pedagogische (COE of SAIE) of medische richtlijn, regelmatig naar school gaan, het uitvoeren van een prestatie van opvoedkundige aard en van algemeen nut of nog een aantal « andere » voorwaarden. De intensieve educatieve begeleiding, het toezicht door de bevoegde sociale dienst en een post-IPPJ opvolging werden ook vaak geciteerd als voorkeursmaatregelen die niet mogelijk bleken te zijn.

³³² Deze werden door de jeugdrechters niet op een uniforme manier geregistreerd, dus de behandeling ervan is zeer moeilijk.

Een vergelijking doorheen de tijd wordt bemoeilijkt door de vele veranderingen die zich de laatste decennia hebben voorgedaan en vraagt aldus de nodige voorzichtigheid bij de interpretatie ervan. Bij vergelijking van de gegevens van 2012 en 2001 zien we een toename van het aandeel maatregelen met behoud in de leefomgeving, een stabilisatie van het aandeel gemeenschapsdiensten, een afname van het aandeel berispingen (wel gecompenseerd door een toename van de ambulante maatregelen), van het aandeel private plaatsingen en plaatsingen in een gemeenschapsinstelling, wat mogelijk verklaard kan worden door de ontwikkeling van de post-institutionele opvolging en tot slot een stabilisatie van de opsluitingen (waarbij de plaatsing in een gesloten federaal centrum de plaatsing in de detentiecentra vervangt).

Zowel de **gemeenschapsdienst als de berisping**³³³ brachten weinig stof tot discussie op de ronde tafelgesprekken. Bij de andere maatregelen van behoud in het leefmilieu werden wel tal van contextualisering en hypothesen geformuleerd.

De **ondertoezichtstelling door de bevoegde sociale dienst** zou op uiteenlopende manieren toegepast worden in de verschillende arrondissementen, terwijl iedereen de essentiële rol benadrukte van de SPJ met betrekking tot de opvang van MOF-jongeren. Sommige diensten zouden te weinig middelen hebben, maar ook en vooral een eigen “interne filosofie” hanteren: sommigen zouden beslissen om MOF-dossiers naar de achtergrond te verschuiven en voorrang te geven aan “POS-dossiers”. Als de ondertoezichtstelling effectief uitgevoerd wordt, dan lijkt deze maatregel het vertrouwen te krijgen en aan belang te winnen bij zij die de beslissingen moeten nemen. Maar als ze niet effectief uitgevoerd wordt (door overbelasting van de consulenten of de niet aanstelling van consulenten), dan kan dit ook gevolgen hebben voor de andere maatregelen, in het bijzonder voor het behoud in het leefmilieu onder voorwaarden. De rechters zouden dan immers minder geneigd zijn deze uit te spreken als ze weten dat het toezicht op het respecteren van de voorwaarden door de SPJ niet effectief uitgeoefend wordt.

Met betrekking tot de frequente cumulatie van voorwaarden bij **het behoud in het leefmilieu onder voorwaarden** horen we uiteenlopende meningen. Sommigen hadden kritiek op de sterke tendens om de voorwaarden voor het behoud te cumuleren. Ze benadrukten dat deze cumul zwaar weegt op de minderjarige, maar ook op diens ouders, en dat de ouders het gevoel kunnen hebben dat ze geen grip meer hebben op de opvoeding van hun kind. Anderen zien er geen probleem in en formuleren de hypothese dat het een steun kan zijn voor de ouders die hen kan helpen bij hun opvoedkundige taken. Er blijken ook tegenstrijdige meningen te bestaan wat betreft de beslissing om te plaatsen in een gemeenschapsinstelling in het geval de minderjarige de voorwaarden niet respecteert. Terwijl sommigen zich over deze logica verbazen en zelfs problematisch vinden, vinden ander dit net legitiem en pertinent.

Dat het niet respecteren van de voorwaarden tot een plaatsing kan leiden, lijkt overeen te stemmen met een eerder strafrechtelijke logica, dan met de beschermrechtelijke logica die nochtans tijdens de laatste wetshervorming opnieuw bevestigd werd. Tijdens de voorbereiding ervan werd herhaaldelijk benadrukt dat men het aantal plaatsingen wilde beperken. Nu blijkt er dus net een bijkomende gelegenheid te ontstaan om minderjarigen te plaatsen. De plaatsing wordt namelijk overwogen als een punitieve respons wanneer de voorwaarden niet gerespecteerd worden en niet in functie van de ernst van de feiten en de persoonlijkheid van de minderjarige.

Tot slot werd de **intensieve educatieve begeleiding** nader bekeken. Op het moment van de dataverzameling was deze maatregel nog maar enkele maanden in voege. Over het algemeen waren de deelnemers tevreden over deze maatregel: ze is “goedkoop”, gericht op “moeilijke gevallen” en “zware feiten”. Ze wordt vooral gehanteerd als “laatste redmiddel” om een gebrek aan voorzieningen op te vangen, terwijl de bedenkers ervan het eerder zagen als een alternatief voor de plaatsing in een IPPJ. Tijdens het ronde tafelgesprek werd ook gewezen op een eventueel risico op

³³³ Deze zou het vaakst voorkomen aan het einde van het parcours, namelijk bij vonnis, wat onze gegevens bevestigen.

netwidening bij het publiek dat tot nu toe betrokken was bij de maatregel en dat niet altijd zou overeenstemmen met wat het pedagogisch project voorziet. Sommige SAMIO's zouden in dat kader nogal eens te maken krijgen met minderjarigen met een profiel dat meer overeenstemt met een plaatsing in een open regime en met minderjarigen met een POS-dossier. De deelnemers preciseerden ook dat deze elementen deels te wijten kunnen zijn aan het feit dat de maatregel nog nieuw is.

2.2.4. PRIVÉPLAATSINGEN

De belangrijkste vaststelling is dat er een beperkt aantal private plaatsingen geregistreerd werden – deze maken 9% (N=103) van alle uitgesproken maatregelen uit – ten opzichte van de plaatsingen in een gemeenschapsinstelling die 26% van alle geregistreerde maatregelen vormen. Meer dan de helft van de private plaatsingen zijn “andere” plaatsingen, waarvan de meerderheid plaatsingen in afdelingen voor adolescenten in psychiatrische ziekenhuizen. Daarna komen de plaatsingen in de diensten die PPP's aanbieden, de onthemingsprojecten en begeleid zelfstandig wonen. De andere helft van private plaatsingen is als volgt verdeeld: plaatsingen in een SAAE (16.5%), in een pleeggezin (10%), in een CAS (9%), in een IMP/SRJ (5%) en tot slot in een CAU (3%).

Als de rechter de voorkeur gaf aan een andere maatregel, dan bestaat de eerste keuze in meer dan 21% van de gevallen uit een private plaatsing. Van de private plaatsingen die de rechters graag wilden maar niet konden opleggen, gaat het in afnemende volgorde van belangrijkheid om plaatsingen in een SRJ/CHE, in een CAS, in een SAAE, binnen een afdeling voor adolescenten van de psychiatrische ziekenhuizen, in een COO en tot slot in mindere mate om een aantal meer “specifieke” plaatsingen.

De reflex van autocensuur waarop de jeugdrechters vaak wezen, zou de ondervertegenwoordiging van de voorkeur voor private plaatsingen verklaren. Volgens sommigen zijn de rechters zodanig gewend aan de complexiteit of zelfs onmogelijkheid om een MOF-minderjarige te plaatsen in een private instelling, dat ze onmiddellijk denken aan een plaatsing in een gemeenschapsinstelling. Dit te meer omdat, in tegenstelling tot de private instellingen, de gemeenschapsinstellingen niet kunnen weigeren om een jongere op te vangen, behalve als er geen plaats is. Deze complexiteit om een minderjarige te plaatsen in een private inrichting als hij voor een MOF-feit vervolgd wordt, kan volgens de deelnemers op twee manieren verklaard worden: enerzijds heeft de private sector te weinig plaats en anderzijds lijkt deze sector zijn deuren te sluiten voor “delinquente minderjarigen” ten voordele van “minderjarigen in een POS”. Bepaalde types van diensten zouden meer betrokken zijn bij deze vorm van discriminatie.

We herinneren eraan dat jammer genoeg niet alle betrokken diensten vertegenwoordigd waren op het ronde tafelgesprek, gezien alleen een CAS en een PPP/SAIE zijn ingegaan op onze vraag. Het is echter zo dat de CAU's en de SAAE's ook sterk overwogen zouden worden als antwoord op een delinquent feit, zonder dat ze beschikbaar zijn. Deze diensten zouden echter vaak weigeren omdat ze te weinig plaats hebben, omdat ze liever geen “zwarte delinquenten” opvangen of omdat de administratie bepaalde diensten ertoe aanzet om prioriteit te geven aan dossiers van minderjarigen in een problematische opvoedingssituatie. Er wordt ook gewezen op de moeilijkheden die bestaan met betrekking tot de plaatsingen in een SRJ en in de afdelingen voor adolescenten van de psychiatrische ziekenhuizen, wat het belang benadrukt van een betere samenwerking tussen de jeugdzorg enerzijds en de gehandicaptensector en geestelijk gezondheidszorg anderzijds.

Deze vaststellingen roepen vragen op bij de effecten en gevolgen die resulteren uit de diverse plaatsingsmaatregelen die geïntroduceerd werden door de hervorming van 2006. Volgens Van Keirsbilck³³⁴ moeten we oppassen voor een hyperspecialisering van de instellingen, die zou leiden tot

³³⁴ VAN KEIRSBILCK B., 2007, *op. cit.*, p. 146

een grotere stigmatisering van minderjarigen en het risico verhoogt dat ze geweigerd worden als ze niet volledig beantwoorden aan het precieze label van de hypergespecialiseerde instelling. Een ander risico zou erin bestaan dat de minderjarige het label krijgt van de dienst die hem opvangt of die een plaats beschikbaar heeft. Deze perverse effecten zouden aanzienlijke gevolgen kunnen hebben voor het parcours van de minderjarige.

2.2.5. OPENBARE PLAATSINGEN

Plaatsingen in een gemeenschapsinstelling (alle types samen) en in een gesloten federaal centrum maken respectievelijk 18% en 8% van alle geregistreerde maatregelen uit. Van deze “publieke” plaatsingen betreft de helft een open regime (50%). De andere helft betreft een gesloten regime, waarvan 20% plaatsingen in een gemeenschapsinstelling met een gesloten regime en 30% plaatsingen in een gesloten federaal centrum. Op te merken valt dat deze plaatsingen, vooral in Saint-Hubert, vaak hernieuwd worden, wat tot een oververtegenwoordiging in de verzamelde gegevens kan leiden. Een plaatsing kan inderdaad één, twee of zelfs drie keer hernieuwd zijn binnen de twee maanden van de dataverzameling. Wat het open regime betreft, gaat het in afnemende volgorde van belangrijkheid om: de afdeling onthaal, de afdeling oriëntatie en de afdeling educatie. Voor de plaatsingen in een gemeenschapsinstelling met een gesloten regime, gaat het in dezelfde volgorde van belang om de afdeling educatie, de afdeling observatie-evaluatie, de SOORF, de SODER en tot slot de afdeling individualisering. We noteren ook dat de mogelijkheid om een plaatsing in een gemeenschapsinstelling uit te spreken met uitstel zeer weinig gebruikt werd (N=8).

De plaatsing in een gemeenschapsinstelling werd ook vaak aangehaald als een eerste keuze die niet beschikbaar was, gezien de plaatsing in een gemeenschapsinstelling met open en gesloten regime respectievelijk 28% en 31% uitmaken van de gewenste voorkeursmaatregelen. De plaatsing in een gesloten federaal centrum maakt wat minder dan 3% uit van de voorkeursmaatregelen. In de open afdeling van de gemeenschapsinstellingen die de voorkeur krijgen van de rechter, zijn het in de eerste plaats de afdeling educatie en onthaal die gevraagd werden, maar niet mogelijk bleken. In de gesloten secties is het vooral de afdeling educatie, gevolgd door de SOORF, de afdeling observatie-evaluatie en tot slot de SODER.

Uit een eerste analyse van de kwantitatieve gegevens kon afgeleid worden dat de rechters vaak gebruik maken van plaatsingen in openbare instellingen en dat er te weinig plaatsen zijn om aan de vraag te voldoen. De kwantitatieve gegevens werden in de kwalitatieve fase opnieuw gecontextualiseerd en gerelativeerd.

Een eerste belangrijke hypothese is het gebrek aan beschikbaarheid van de private diensten, wat voor een heroriëntatie naar plaatsingen in openbare instellingen zou zorgen. Dit omdat deze inrichtingen niet kunnen weigeren om een minderjarige op te vangen, behalve wanneer ze geen plaats beschikbaar hebben. Deze inrichtingen bevinden zich steeds aan het maximum van hun capaciteit, wat gevolgen heeft op organisatorisch vlak: lange wachtlijsten en crisisplaatsen die vaak bezet zijn. Het gebrek aan opvang binnen de private sector zou in bepaalde gevallen ook tot een verlenging van de plaatsingen leiden, vooral bij jongere minderjarigen voor wie een begeleiding na plaatsing gericht op begeleid zelfstandig wonen niet van toepassing is.

Er zijn drie elementen die het grote aandeel van de gemeenschapsinstellingen bij de voorkeursmaatregelen relativeren. In de eerste plaats is er het fenomeen van “autocensuur” dat hierboven beschreven werd en dat aan de oorsprong zou liggen van het grote aantal voorkeuren voor plaatsing in een gemeenschapsinstelling, terwijl de werkelijke eerste keuze een private plaatsing betrof. Vervolgens wordt door bepaalde rechters aan de plaatsing – en meer bepaald deze in een afdeling educatie van een gemeenschapsinstelling – de functie toegedicht van “zwaard van Damocles”, zonder dat deze plaatsing *in fine* effectief wordt uitgevoerd. Tot slot zou een zekere “sociale druk” uitgeoefend worden op de rechters, zodat deze zich gedwongen voelen om zeer snel

een beslissing te nemen. Omwille van deze druk zouden de rechters niet of niet meer durven te wachten met een onmiddellijke uitspraak. Dit fenomeen zou leiden tot maatregelen die soms zeer dwingend, maar niet noodzakelijk zijn, voornamelijk omwille van hun beschikbaarheid bij hoogdringendheid. Het is inderdaad zo dat andere maatregelen waarschijnlijk een wachttijd vereisen. De druk die rechters ervaren, lijkt gelinkt te zijn aan de strijd tegen het gevoel van straffeloosheid die de wet sinds de hervorming van 2006 wil aangaan.

Zoals het onderzoeksrapport van 2009 inzake de evaluatie van het gesloten centrum voor minderjarigen te Everberg al aantoonde, bevestigden sommige deelnemers aan het ronde tafelgesprek de tendens dat deze maatregel aan het “autonomiseren” is. De “shock van 5 dagen” die ze inhoudt, zou volgens bepaalde magistraten en in bepaalde situaties de meest nuttige en efficiënte maatregel zijn. Dit is des te meer het geval gezien deze plaatsing systematisch leidt tot een verslag dat informatie bevat inzake de persoonlijkheid en het leefmilieu van de minderjarige, wat voor de rechter bijzonder waardevol blijkt te zijn. Het maatschappelijk onderzoek dat de SPJ uitvoert, kan inderdaad moeilijk dit soort termijnen respecteren, ook al is het in termen van inhoud een waardevoller diagnosemiddel omdat het een “[meer] globale kennis van de situatie van de minderjarige” aanbrengt. We komen hieronder nog terug op de maatschappelijke onderzoeken.

Het kwalitatieve luik zorgde voor een sterke relativering van de kwantitatieve resultaten. Niettemin roepen de kwantitatieve resultaten vragen op bij het gebruik dat gemaakt wordt van plaatsingen in een openbare instelling als “waarschuwings”-maatregel ten aanzien van minderjarigen die vervolgd worden voor als misdrijf omschreven feiten. Nochtans werd tijdens de hervorming van 2006 het “uitzonderlijke” karakter van de plaatsing en van de plaatsing in openbare instellingen in het bijzonder, vaak herhaald.

3. DE ONTEVREDENHEID VAN DE RECHTERS

De gegevens wijzen erop dat een kwart van de Franstalige en een vijfde van de Nederlandstalige rechters niet tevreden is over de beslissing die ze genomen hebben en liever één of meerdere andere maatregelen opgelegd hadden. Deze hebben we de “maatregelen van eerste keuze” genoemd. Deze ontevredenheid ligt wat hoger in de voorlopige fase, dan in de fase ten gronde (80% ten opzichte van 20%). Bij één beslissing op vier genomen in de voorlopige fase, was de maatregel waaraan de rechter de voorkeur gaf niet beschikbaar. Deze ontevredenheid betreft één beslissing op vijf in de fase ten gronde. De ontevredenheidsgraad varieert sterk naargelang het gerechtelijk arrondissement. De omvang van de minderjarigenpopulatie lijkt geen verband te houden met deze ontevredenheidsgraad: deze graad bedraagt meer dan 30% in de arrondissementen Dinant, Neufchâteau, Brussel, Tournai en Huy en minder dan 20% in Liège, Namen, Charleroi en Verviers.

De voorkeursmaatregelen die niet beschikbaar zijn, omvatten geen enkel herstelrechtelijk aanbod of geschreven project. Het gaat vooral om plaatsingen in een IPPJ (60%) en private plaatsingen (21%). Er worden ook enkele ambulante maatregelen vermeld (minder dan 14%) en tot slot enkele plaatsingen in een gesloten federaal centrum (2.7%). De bivariate analyses tonen aan dat de kans groter is dat de jeugdrechter zijn voorkeursmaatregel niet kan uitspreken bij minderjarigen voor wie ook een gerechtelijk POS-dossier bestaat (dat al dan niet afgesloten werd), bij minderjarigen vervolgd voor “ernstige” diefstallen en misdrijven tegen de openbare veiligheid, wanneer de rechter geen titularis is van het dossier, wanneer de beslissing genomen wordt in de voorlopige fase en wanneer de aanleiding van de beslissing een “onverwachte gebeurtenis” is.

De rechters gaven aan dat er tal van redenen zijn waarom ze hun voorkeursmaatregelen niet konden uitspreken en deze variëren naargelang de specifieke voorkeursmaatregel. Het vaakst wordt het gebrek aan plaats aangehaald. Dit geldt voor 16% van alle Franstalige beslissingen (N=164/1017). Sommige redenen zijn specifiek voor bepaalde maatregelen. Zo werden redenen met betrekking tot het gebrek aan medewerking van de minderjarige en/of diens ouders vaker aangehaald om te motiveren waarom een gemeenschapsdienst en een ondertoezichtstelling door de sociale dienst niet

uitgesproken kon worden. Het is vrij logisch dat de medewerking van minderjarigen en hun ouders een grote rol speelt bij maatregelen die een behoud in het leefmilieu betreffen. Dit gebrek aan medewerking werd nooit vermeld als reden om geen plaatsing in een gemeenschapsinstelling uit te spreken.

Wanneer de voorkeursmaatregelen niet beschikbaar blijken, dan worden de betrokken minderjarigen meestal naar huis gestuurd, zonder maatregel of mits naleving van één of meerdere voorwaarden. Met andere woorden: behoud in het leefmilieu lijkt het vaakst uitgesproken te worden als een “oplossing bij gebrek aan beter” wanneer de rechter onmogelijk zijn voorkeursmaatregel kan uitspreken. Soms betekent dit dat tijdens het behoud in het leefmilieu een voorziene maatregel voorbereid en met uitstel opgelegd wordt. Anderzijds gebeurt het ook dat de minderjarige een “zwaardere” maatregel opgelegd krijgt – plaatsing in een gemeenschapsinstelling of in een gesloten federaal centrum – wanneer de voorkeursmaatregel van de rechter niet beschikbaar is.

4. MAATREGELEN DIE DE JEUGDRECHTERS NAMEN EN WENSTEN: EEN « VASTGELOPEN » SYSTEEM?

Het is zeker zinvol om een analyse uit te voeren op basis van een momentopname van genomen en gewenste maatregelen. Maar een dergelijke analyse heeft ook haar grenzen.

Op basis van de gegevens met betrekking tot de voorkeursmaatregelen, kan niet zomaar afgeleid worden welke maatregelen de magistraten liever genomen hadden. Deze resultaten moeten geïnterpreteerd worden als deel van een omvangrijk systeem van reacties op jeugddelinquentie en het volledige systeem moet bekeken worden om *in fine* de verwachtingen te begrijpen die de jeugdrechters hadden op het moment van hun beslissing. We haalden hierboven al de overbelasting van het systeem aan, onder meer aan de hand van het gebrek aan medewerking van de private diensten. In wat volgt zullen we ingaan op de plaats van de SPJ's en de wederzijdse kennis van en communicatie tussen de verschillende actoren van het jeugdbeschermingssysteem.

4.1. DE OPDRACHTEN VAN DE SERVICES DE PROTECTION JUDICAIRES EN HUN INVESTERING

Hoewel het onderzoek niet in het bijzonder inging op de *services de protection judiciaire*, kwamen uit de kwantitatieve dataverzameling enkele cijfers naar voor die tijdens het ronde tafelgesprek verder gecontextualiseerd werden met een aantal opvallende elementen. De kwalitatieve analyse wees inderdaad op drie grote doelstellingen van de SPJ die onderling nauw samenhangen: ze staat in voor de maatregel van toezicht, ze voert maatschappelijke onderzoeken uit en tot slot speelt de SPJ-consulent ook de rol van “rode draad” doorheen het traject van de minderjarige. Er zijn geen kwantitatieve gegevens beschikbaar voor deze drie elementen, maar bepaalde aspecten kunnen wel nader toegelicht worden.

Zoals hierboven gepreciseerd werd, maakt de **ondertoezichtstelling door de sociale dienst** als enige maatregel 5.5% van alle ambulante en 3% van alle geregistreerde maatregelen uit. Deze maatregel wordt echter zeer vaak gecumuleerd met een of meerdere andere maatregelen. Dit komt trouwens overeen met de rol die de wet van 1965 eraan toeschrijft. Bovendien maakt deze maatregel iets minder dan 3% uit van alle voorkeursmaatregelen die niet konden opgelegd worden.

De discussies die tijdens het ronde tafelgesprek gevoerd werden, brachten een aantal fundamentele aspecten aan het licht, inzake deze maatregel in het bijzonder en de *service de protection judiciaire* in het algemeen. We herinneren eraan dat deze ronde tafel voornamelijk een “explorerend” karakter had en dat niet alle SPJ's erop vertegenwoordigd waren. Er was een vertegenwoordiger van de consulenten en een vertegenwoordiger van de SAMIO aanwezig, maar geen enkele directeur kon deelnemen, ondanks onze herhaaldelijke pogingen. De vertegenwoordigers van andere diensten vertelden echter ook hun ervaringen met de SPJ, waardoor we verder konden ingaan op een aantal

moeilijkheden. Zo blijkt de ondertoezichtstelling op een andere manier toegepast te worden in de verschillende gerechtelijke arrondissementen. Alle deelnemers erkenden het belang van een dergelijke maatregel, maar betreurden de grote verschillen qua concrete praktijk op het terrein. In bepaalde arrondissementen blijkt de aanduiding van een consulent en de opmaak van het toezichtsverslag problemen te stellen, wat zou kunnen verklaren waarom deze maatregel vermeld wordt bij de voorkeursmaatregelen die niet beschikbaar zijn. Er werden hoofdzakelijk twee hypothesen geformuleerd: enerzijds dat er een gebrek aan middelen zou zijn bij bepaalde diensten, en anderzijds dat elke SPJ een eigen “interne filosofie” zou hebben die kan verklaren waarom sommige MOF-dossiers naar de achtergrond verschuiven en vooral POS-dossiers behandeld worden.

De tweede opdracht van de SPJ waarover lang gediscussieerd werd, is de **realisatie van maatschappelijke onderzoeken**. In de vragenlijst werd aan de rechters gevraagd of ze over een “advies van de SPJ” beschikten inzake de te nemen maatregel(en). Welnu, het maatschappelijk onderzoek dat voorzien wordt in artikel 50 van de wet van 1965 en uitgevoerd wordt door de SPJ, wordt geacht de magistraat duidelijkheid te geven over de te nemen maatregel. Gezien het niet uitgesloten is dat de toezichtsverslagen zich ook uitspreken over de maatregel zelf, werd de meer algemene term “SPJ-advies” gebruikt in de vragenlijst. Een maatschappelijk onderzoek moet trouwens uitdrukkelijk door de rechter gevraagd worden en dit wordt niet systematisch gedaan. Hoe dan ook, de kwantitatieve resultaten geven aan dat in 59% van de beslissingen de rechter niet beschikt over een advies van de SPJ. Wanneer hij wel over een advies beschikt, dan blijkt de rechter dit in bijna 95% van de gevallen - volledig of gedeeltelijk - te volgen.

Alle deelnemers erkenden dat deze maatschappelijke onderzoeken belangrijk zijn om de rechter te informeren, gezien de SPJ-afgevaardigde een “globale kennis van de situatie van de minderjarige” heeft of zou moeten hebben. Jammer genoeg blijkt de vaststelling dat de toezichtsmaatregel in verschillende mate wordt uitgevoerd ook van toepassing is op de uitvoering van maatschappelijke onderzoeken. Twee hypothesen werden in dat kader geformuleerd: soms betreft het een gebrek aan afgevaardigden en soms een gebrek aan inzet van de afgevaardigden voor MOF-dossiers. De verwachtingen van magistraten ten aanzien van de SPJ lijken ook hoog te liggen. Iedereen erkent het grote belang van deze maatschappelijke onderzoeken, vooral als “diagnosemiddel”. Magistraten zouden minder geneigd zijn om dwingende maatregelen te nemen als ze snel geïnformeerd worden over de situatie van de minderjarigen, onder meer omdat ze dergelijke dwingende maatregelen nemen om informatie te bekomen over de persoonlijkheid en het leefmilieu van de minderjarige.

Het laatste element inzake de SPJ's kwam uitsluitend tijdens het ronde tafelgesprek aan bod en kan dus niet gekwantificeerd worden. Het betreft de **rol van “rode draad”** die de SPJ-consulent zou moeten spelen doorheen het traject van een minderjarige die voor een MOF-feit vervolgd wordt. De consulent zou volgens de deelnemers inderdaad een scharnierfunctie moeten vervullen tussen de verschillende afhandelingsvormen. Alle diensten, de private en publieke, benadrukten duidelijk het onmisbare karakter ervan. Opnieuw moeten we vermelden dat deze rol vaak ontbreekt omwille van de redenen die hierboven aangehaald werden.

Tot slot verwezen de deelnemers naar een gebrek aan middelen en vooral een gebrek aan politieke wil om meer te investeren in de SPJ's. De redenen voor het gebrek aan interesse en inzet van bepaalde diensten bij MOF-dossiers werden niet geïdentificeerd, maar de verschillen zouden zich vooral situeren op het niveau van de diensten, meer dan op het niveau van de consulenten zelf. Dit werd benoemd als de “interne filosofie” van elke dienst.

Het valt trouwens niet uit te sluiten dat de minder goede werking van bepaalde SPJ's een impact heeft op de vordering van de jeugdrechter in het geval van een MOF. We kunnen de hypothese formuleren dat de jeugdrechtbank wel eens “onrechtmatig” gevat wordt voor een als misdrijf omschreven feit, om zo te compenseren voor het feit dat de SPJ dossiers van “minderjarige in gevaar” niet aanpakt.

4.2. DE INFORMATIE-UITWISSELING EN SAMENWERKING TUSSEN DIENSTEN

De verzamelde data illustreerden hoe weinig informatie beschikbaar is in de dossiers van de rechtbank inzake eventuele voorafgaande interventies door het parket (herinnering aan de wet, waarschuwingsbrief, bemiddelingsaanbod). De vordering van het parket – als deze al aanwezig was – vermeldde hoogstens of een voorstel tot bemiddeling gedaan werd omdat dit een wettelijke voorwaarde vormt om de rechter te kunnen vorderen. Informatie met betrekking tot andere interventies is echter zeldzaam. Tijdens het ronde tafelgesprek werd dus de vraag gesteld in welke mate de rechter kennis had van eventuele voorafgaande interventies door het parket. Er zou grote ongelijkheid bestaan tussen de arrondissementen op dat vlak.

Hoewel sommigen stellen dat al deze informatie systematisch aan de rechter bezorgd wordt, leggen anderen uit dat dit soms wat vertraging kan oplopen, zodat de rechter niet altijd geïnformeerd is op het moment dat hij zijn beslissing neemt. Nog anderen preciseren dat dit varieert naargelang het dossier en dat op dat vlak weinig systematiek bestaat.

Het kan verbazen dat er weinig informatie wordt uitgewisseld tussen het parket en de rechter, te meer omdat deze gegevens de beslissing van de rechter kunnen sturen. In dat kader gingen we in op een gebrek aan informatie en samenwerking, dat veralgemeend kan worden naar de volledige sector van de jeugdhulp en jeugdbescherming. Zowel de gerechtelijke als de sociale actoren wezen op een gebrek aan wederzijdse kennis en onderlinge uitwisseling, tussen alle diensten, zowel op het niveau van de publieke, als de private sector.

Er zou anderzijds een gebrek aan samenwerking zijn tussen de verschillende mandaterende autoriteiten die kunnen tussenkomen in het dossier van een minderjarige, namelijk de SAJ, de SPJ en de jeugdrechter. Dit zou grote moeilijkheden veroorzaken op het vlak van de coördinatie van de interventies, wat ook problemen stelt op het niveau van de rechtszekerheid voor de minderjarige en de zin die hij zal geven aan de manier waarop er gereageerd wordt. Er zou ook een gebrek aan kennis en aan samenwerking zijn tussen de SPJ en andere diensten voor jeugdhulp, zowel private als openbare. Niet in alle arrondissementen zou de scharnierfunctie die verwacht wordt van de SPJ bij de opvang van MOF-jongeren opgenomen worden. Hierboven werden al hypothesen geformuleerd ter verklaring hiervan.

De private en openbare diensten zelf zijn over het algemeen vrij slecht geïnformeerd over de rol en de opdrachten van de andere diensten, wat een eventuele samenwerking bij de opvang van minderjarigen in de weg kan staan. Dit gebrek aan wederzijdse kennis kan echter niet veralgemeend worden naar alle arrondissementen. Maar wanneer dit gebrek zich voordoet, dan brengt het de jeugdrechters in moeilijkheden bij hun besluitvorming en de opvolging hiervan.

4.3. DE OVERBELASTING VAN DE SECTOR IN HET LICHT VAN DE RANGORDE VAN PRIORITEITEN

Het aantal beslissingen tot plaatsing in een openbare instelling en het aantal gewenste plaatsingen in een openbare instelling is opvallend groot, zeker in vergelijking met het beperkte succes van het herstelrechtelijk aanbod, het geschreven project en ander types van opvolging in het leefmilieu. De rangorde van de prioriteiten blijkt dus “omgekeerd” te zijn. Deze vaststelling kan verklaard worden door verschillende elementen. In de eerste plaats blijkt de wetgever misschien te ambitieus geweest te zijn door het herstelrechtelijk aanbod op de eerste plaats in de rangorde te zetten, terwijl het huidige onderzoek aantoont dat de rechters er heel weinig beroep op doen. Voor deze afhandelingsmogelijkheid wordt - in tegenstelling tot voor heel wat andere - het argument van het gebrek aan middelen niet aangehaald. Het zou eerder om een “cultureel” probleem gaan. Dit aanbod zou niet zo goed aansluiten bij de professionele cultuur van de jeugdrechter en moeilijk een plaats vinden binnen een beschermrechtelijk kader.

Na het herstelrechtelijk aanbod moet de rechter ambulante maatregelen overwegen. Het doel hiervan is om de minderjarige zoveel mogelijk de kans te geven om in zijn leefmilieu te blijven. Ook op dat vlak stellen zich echter problemen. Er wordt vooral verwezen naar een gebrek aan middelen en/of een gebrek aan inzet van bepaalde diensten die deze maatregelen moeten uitwerken ten aanzien van “delinquente” minderjarigen. Terwijl sommige van deze maatregelen niet altijd effectief zouden zijn en niet zouden toelaten om voldoende informatie te verzamelen inzake de persoonlijkheid en het leefmilieu van de minderjarige, zouden andere (bijna) ontoegankelijk zijn voor “delinquente” minderjarigen. Er bleken op dat vlak grote ongelijkheden te bestaan tussen de diensten en de arrondissementen.

Vervolgens is het de beurt aan de plaatsingen. Het open regime dient verkozen te worden boven het gesloten regime. Er stellen zich heel wat moeilijkheden inzake de opvang in private diensten. Deze diensten zijn ook toegankelijk voor minderjarigen in een problematische opvoedingssituatie en sommige zouden dan ook deze minderjarigen verkiezen ten nadele van “delinquente” minderjarigen. Hierbij komt dat bepaalde diensten te weinig plaats hebben. Er is tevens een tendens zichtbaar tot hyperspecialisering die ervoor zou zorgen dat steeds meer minderjarigen geweigerd worden omdat ze niet precies passen binnen het profiel van de betreffende dienst. Er zouden op dit vlak ook grote verschillen bestaan tussen de verschillende diensten en arrondissementen.

De rechter zal sneller geneigd zijn om een plaatsing in een openbare inrichting te kiezen als hij merkt dat de andere opties uitgesloten zijn. Deze inrichtingen zijn verplicht om een minderjarige op te vangen, behalve als ze geen plaats hebben. Bovendien biedt zo een plaatsing de rechter de kans om sneller informatie inzake de minderjarige te bekomen. Het hoge aantal openbare plaatsingen kan dan ook verklaard worden doordat bepaalde magistraten « lik op stuk willen geven » met een plaatsing, maar ook door een “watervaleffect”. Het gebrek aan interesse in bepaalde afhandelingsmogelijkheden gecumuleerd met het gebrek aan interesse in het opvangen van “delinquente” minderjarigen zou dan *in fine* leiden tot een overbenutting van de openbare plaatsingen, die geacht worden uitzonderlijk te zijn.

Tot slot kunnen bepaalde “denkschema’s” ook verklaren waarom zo vaak een beroep gedaan wordt op openbare plaatsingen, of waarom deze zo gewenst zijn. Enerzijds oriënteren de rechters - die weten dat de private diensten moeilijk beschikbaar zijn - zich sneller naar de openbare instellingen. Anderzijds zouden de rechters een zekere sociale druk ondervinden om zo snel mogelijk een beslissing te nemen. De maatregelen die vaker snel beschikbaar zijn, zijn de IPPJ’s en Saint-Hubert, gezien voor de private sector bepaalde toelatingsprocedures doorlopen moeten worden. Nochtans zijn de openbare inrichtingen volledig volzet, wat lange wachtlijsten veroorzaakt en zorgt voor plaatsingen die soms lange tijd na de feiten plaatsvinden. Bij deze plaatsingen ontbreekt dan één van de doelstellingen die er vaak door de rechter aan toegeschreven wordt, namelijk dat ze de jongere « lik op stuk geven ».

HOOFDSTUK 2 DE RESULTATEN AAN VLAAMSE KANT

1. GEGEVENS MET BETREKKING TOT DE ONDERZOEKSPOPULATIE

In totaal zijn er 14 Nederlandstalige gerechtelijke arrondissementen (Nederlandstalige Brussel inbegrepen) waarvan alle - op Veurne na - bij het onderzoek betrokken waren. Alle 39 **jeugdrechters** verklaarden zich bereid aan het onderzoek mee te werken, waardoor quasi maximale participatie bereikt werd. Ook aan Franstalige kant was sprake van een zeer hoge participatiegraad (87% of 42 van de 48 jeugdrechters).

In totaal werden 1877 **vragenlijsten** ingevuld, 1017 aan Franstalige kant en 860 aan Vlaamse kant. Eén vragenlijst staat gelijk met één beslissing die door een jeugdrechter genomen werd en kan 1 of meerdere maatregelen omvatten. Het aantal vragenlijsten komt niet helemaal overeen met het aantal betrokken minderjarigen of dossiers. Immers, gedurende de onderzochte periode van 2 maanden konden meerdere beslissingen in 1 dossier of ten aanzien van 1 minderjarige opgelegd zijn.

Op basis van een voorzichtige vergelijking of afweging van het aantal geregistreerde beslissingen in de onderzochte periode met gegevens die op het niveau van de Vlaamse gemeenschap verzameld worden, alsook met beschikbare gegevens betreffende de instroom van zaken op de jeugdparquetten, lijkt het er op dat we in staat zijn **een betrouwbaar of realistisch beeld** te schetsen van de beslissingen die door jeugdrechters genomen worden, ook al is het beeld niet volledig en zijn er beperkingen verbonden aan de gehanteerde methodologie (*cfr. Supra*).

De meerderheid van de beslissingen werd genomen door de **rechter die titularis** is van het dossier. Dit percentage ligt iets lager aan Vlaamse (76%), dan aan Franstalige kant (88%), wat allicht beïnvloed wordt door het feit dat in Antwerpen een meer veralgemeend dienstensysteem van kracht is, wat betekent dat ook tijdens de gewone werkweken twee rechters van dienst of van permanentie zijn. Zoals reeds uit eerder onderzoek bleek, wordt ook in dit onderzoek bevestigd dat rechters die titularis zijn van een dossier minder vaak overgingen tot een plaatsing in een gesloten federaal centrum. Jeugdrechters die van permanentie zijn, namen daarentegen significant vaker een beslissing in de voorlopige fase en legden minder vaak een ambulante maatregel op. Ze gaven ook vaker aan hun maatregel van eerste keuze, in het bijzonder een plaatsingsmaatregel in de publieke sector, niet op te kunnen leggen. Jeugdrechters van permanentie schijnen dus vaker in moeilijkheden te verkeren dan jeugdrechters die titularis zijn van een dossier. Dit kan allicht verklaard worden door het feit dat eerstgenoemden vaker optreden ten aanzien van jongeren die in het weekend of vakantieperiodes, vaak voor ernstige feiten, voorgeleid worden en ze dan genoodzaakt zijn snel en met weinig kennis van zaken een voorlopige beslissing te nemen.

Wat het **profiel van de betrokken minderjarigen** betreft, dienen we zeer voorzichtig te zijn in onze uitspraken. De gegevens werden immers verzameld op het niveau van de beslissingen en niet op het niveau van de minderjarigen. Bij gebrek aan een identiek nummer per minderjarige werden minderjarigen ten aanzien van wie meerdere beslissingen geregistreerd werden, even vaak geteld als er beslissingen ten aanzien van hen genomen werden. Niet geheel onverwacht stellen we vast dat de betrokken jongeren in het onderzoek vooral jongens zijn (87%) in de leeftijdscategorie van 15 tot 17 jaar (80%). Deze resultaten komen sterk overeen met de resultaten die eerder in het onderzoek van Vanneste (2001)³³⁵ gevonden werden. Een zeer beperkt percentage (3%) van de geregistreerde beslissingen heeft betrekking op jongeren van 12 jaar of jonger. Dit percentage is niet gestegen ten aanzien van 2001. Op basis hiervan kan de hypothese van een verjonging van minderjarigen die voor feiten voor de rechter dienen te verschijnen, alvast niet bevestigd worden.

³³⁵ VANNESTE C., *Les décisions prises par les magistrats du parquet et les juges de la jeunesse à l'égard des mineurs délinquants*, Rapport de recherche, Bruxelles, INCC, juin 2001; VANNESTE C., *De beslissingen genomen door de parketmagistraten en de jeugdrechters ten aanzien van delinquente minderjarigen*, Onderzoeksrapport, Brussel, NICC, juni 2011.

Ongeveer 1 op 4 van de geregistreerde beslissingen had betrekking op een minderjarige die **voor het eerst voor de rechter of rechtbank diende te verschijnen in het kader van een MOF**. Het gaat voor deze jongeren met andere woorden om de eerste maatregel of het eerste herstelrechtelijk aanbod dat hen werd opgelegd of voorgesteld (op het niveau van de jeugdrechtbank). Deze jongeren kregen verhoudingsgewijs vaker een ambulante en minder vaak een plaatsingsmaatregel opgelegd. Anderzijds valt op dat een niet verwaarloosbaar aantal van deze jongeren (N=34 aan Vlaamse kant en N=52 aan Franstalige kant) in een gemeenschapsinstelling of een federaal centrum geplaatst werd.

In 1 op 4 van de geregistreerde beslissingen was sprake van een lopend of afgesloten **gerechtelijk POS- dossier**. Voor meisjes blijkt dit verhoudingsgewijs vaker het geval te zijn. Een parallel POS-dossier blijkt ook een positieve samenhang te vertonen met een privéplaatsing. Ook leidt het vaker tot ontevredenheid. Immers, in het geval de jongere ook een POS-dossier had, kon de rechter zijn maatregel van eerste keuze, in het bijzonder een plaatsing in de private sector of in een gesloten afdeling van een gemeenschapsinstelling, vaker niet opleggen. De aanwezigheid van een POS dossier blijkt de rechter dus voor meer moeilijkheden te plaatsen.

Het **samengaan van een POS en een MOF** wordt binnen de diverse gerechtelijke arrondissementen trouwens op zeer verschillende manieren aangepakt. In sommige arrondissementen wordt voorrang gegeven aan de POS, in andere aan de MOF. Anderen werken dan weer met parallelle trajecten. Veel hangt daarbij ook af van welke problematiek - de POS of de MOF - eerst aan het licht gekomen is. De wijze waarop het samengaan van beiden georganiseerd wordt, vormt allicht niet alleen een praktisch probleem, maar weerspiegelt ook een onderliggende visie over hoe er op delicten begaan door minderjarigen gereageerd moet worden. Dient er een specifieke en begrensde reactie te volgen op het gepleegde feit, waarbij dan parallel en liefst zo veel mogelijk in vrijwilligheid, aan de problematische situatie gewerkt wordt of dient de focus vooral uit te gaan naar de achterliggende problematiek en/of het hulpverleningstraject van de betrokken jongere waarbinnen het gepleegde feit dan eventueel mee opgenomen wordt? Deze discussie raakt meteen ook de kern van het debat rond de onderliggende filosofie van de wet.

2. GEGEVENS MET BETREKKING TOT DE BESLISSINGEN VAN DE JEUGDRECHTERS EN JEUGDRECHTBANKEN

2.1. CONTEXT WAARIN DE BESLISSINGEN GENOMEN WORDEN

Uit de resultaten blijkt dat iets meer dan de helft (55%) van de geregistreerde beslissingen aan Vlaamse kant genomen werd in de **voorlopige fase**. Aan Franstalige kant ligt dit percentage beduidend hoger (75%). Zaken blijken er langer in de voorlopige fase te hangen, wat ook uit eerder onderzoek naar de parketbeslissingen bleek³³⁶. Er werd een significante positieve samenhang vastgesteld tussen de voorlopige fase en plaatsingsmaatregelen enerzijds en ambulante maatregelen en de fase ten gronde anderzijds, hetgeen niet geheel onlogisch is. Bepaalde plaatsingsmaatregelen, zoals een plaatsing in een federaal detentiecentrum, kunnen ook enkel in de voorlopige fase opgelegd worden. Plaatsingsmaatregelen worden echter, zo bleek uit de ronde tafel, maar ook uit eerder onderzoek, vanuit verschillende oogpunten opgelegd: uit maatschappijbeveiliging, maar ook om de jongere of de situatie tot rust te laten komen, een duidelijk signaal te geven, de jongere af te schrikken (“short sharp schok”) wat uiteraard voorbijgaat aan de finaliteit van de voorlopige maatregelen en ook vraagtekens plaatst bij het vermoeden van onschuld. Wanneer jeugdrechters aangaven niet de maatregel van eerste keuze te kunnen opleggen, dan was dit in de meerderheid van de gevallen (80%) in de voorlopige fase. Jeugdrechters ervaren met andere woorden meer moeilijkheden in de voorlopige fase van de procedure. Het ging dan in de eerste plaats om

³³⁶ DETRY I., GOEDSEELS E., VANNESTE C., Les chiffres des parquets de la jeunesse au grand jour, in GAZAN F., DE CRAIM C., TRAETS E. (eds.), *Jeugddelinquentie: op zoek naar passende antwoorden. Délinquance juvénile: à la recherche de réponses adaptées*, Antwerpen/Apeldoorn, 2010, pp. 61 en 62.

plaatsingen in een gesloten afdeling van een gemeenschapsinstelling en in mindere mate in een open afdeling of een private voorziening. In de fase ten gronde blijken de ervaren behoeften zich meer te situeren op het niveau van de ambulante maatregelen en de privéplaatsingen (*cfr. Infra*).

Ongeveer 66% van de geregistreerde beslissingen werd genomen **naar aanleiding van** een “onverwachte gebeurtenis”, zijnde een (nieuwe³³⁷) MOF-vordering of problemen tijdens de uitvoering van een eerder opgelegde maatregel. In een beperkter aantal gevallen ging het om een voorziene of geplande beslissing in het kader van een lopend dossier. De cijfers wijzen er dus op dat jeugdrechters in hun dagelijks functioneren zeer vaak met onvoorziene en vaak dringende situaties geconfronteerd worden. Niet geheel onverwacht werd er een significante samenhang vastgesteld tussen de aanleiding van de beslissing en de ervaren noden en behoeften. Jeugdrechters gaven met andere woorden verhoudingsgewijs vaker te kennen dat de maatregel van eerste keuze niet opgelegd kon worden wanneer het een onverwachte aanleiding betrof.

De geregistreerde beslissingen hadden in de helft van de gevallen (54%) betrekking op **misdrijven** tegen goederen, in hoofdzaak ernstigere vormen van diefstal (dus diefstal met geweld of bedreiging en/of met braak of verzwarende omstandigheden). Vervolgens ging het om “misdrijven tegen personen” (19%), waaronder voornamelijk opzettelijke slagen en verwondingen. In een beperkter aantal gevallen was sprake van seksuele misdrijven (5%) en in minder dan 1% van moord, doodslag of pogingen daartoe. Na de misdrijven tegen goederen en personen volgen de “verdovende middelen” (13%) en de “misdrijven tegen de openbare veiligheid” (10%). Tot slot is er nog een kleine restcategorie (4%). Ook hier dient opgemerkt te worden dat de gegevens verzameld werden op het niveau van de beslissingen, wat inhoudt dat meerdere beslissingen betrekking kunnen hebben op dezelfde feiten en bepaalde feiten dus meermaals geteld werden. Bij 30% van de geregistreerde beslissingen was sprake van een cumulatie van feiten, maar allicht is het beter te spreken van een cumulatie van categorieën. Immers, indien er sprake was van een cumulatie van feiten binnen eenzelfde categorie dan werden deze feiten slechts 1 keer geteld. Uit de bivariate analyses kwam – niet geheel onverwacht gegeven het wettelijk kader - een significante samenhang naar voor tussen ernstige vormen van diefstal enerzijds en een plaatsing in een federaal detentiecentrum anderzijds. Laatgenoemde bleek bovendien negatief te correleren met opzettelijke slagen en verwondingen, die – toch wat onverwacht – een positieve samenhang vertoonden met een plaatsing in een private voorziening. Gewone diefstal hing dan weer meer samen met een ambulante maatregel en tot slot – maar we moeten voorzichtig zijn gegeven het lage aantal – werd er ook een positieve samenhang gevonden tussen een herstelrechtelijk aanbod enerzijds en ernstige vormen van diefstal anderzijds. We mogen in dit kader uiteraard niet uit het oog verliezen dat de feiten niet de enige factor zijn waar jeugdrechters bij het opleggen van een maatregel rekening mee (moeten) houden. Door een aantal jeugdrechters werd hier tijdens de fase van de dataverzameling sterk de nadruk op gelegd.

Bij 66% van de geregistreerde beslissingen was er een **advies of verzoek van de sociale dienst** aanwezig. Dit percentage ligt allicht nog hoger wanneer de voorleidingen niet mee in rekening genomen worden. Immers, in die gevallen is er doorgaans nog geen advies van de sociale dienst voor handen. Aan Franstalige kant was het aantal beslissingen dat voorafgegaan werd door een advies beduidend lager (41%). Wanneer een advies van de sociale dienst aanwezig was, dan werd dit bijna altijd - geheel of gedeeltelijk - gevolgd, zowel aan Franstalige als aan Vlaamse kant. Wanneer het advies of verzoek aan Vlaamse kant niet gevolgd werd, dan was dit meestal om een gelijkaardige of minder ingrijpende maatregel te nemen.

Voor zover de betreffende informatie uit de (papieren) dossiers gehaald kon worden, vorderde **het parket** doorgaans geen specifieke maatregel (64% aan Vlaamse tegenover 38% aan Franstalige kant). Als er een maatregel gevraagd werd, dan betrof dit in 1 op 3 van de gevallen een plaatsingsmaatregel,

³³⁷ Door sommige rechters werd dit zeer ruim geïnterpreteerd en werd dit systematisch aangevinkt, aangezien aan elke genomen beslissing immers een mof-vordering ten grondslag ligt. Dit kan mogelijk leiden tot een overschatting van het % onvoorziene aanleidingen.

wat er op zou kunnen wijzen dat jeugdrechters onder druk gezet worden vanuit het parket om een plaatsingsmaatregel op te leggen, wat mogelijk sterker aanwezig is aan Franstalige, dan aan Vlaamse kant (46% versus 12%). Aan Nederlandstalige kant bevatten de dossiers ook systematisch informatie over het feit of er op parketniveau een bemiddelingsaanbod gedaan werd en de eventuele reden(en) waarom niet. In ongeveer 30% van de geconsulteerde dossiers werd een bemiddeling voorgesteld, in iets meer dan de helft (55%) was dit niet het geval en in ongeveer 15% van de dossiers was geen informatie voor handen. Hierbij dient wel rekening gehouden te worden met het feit dat enkel wanneer een slachtoffer geïdentificeerd werd, een aanbod overwogen kan worden. Aan Franstalige kant was de informatie minder systematisch voor handen. In 84% van de dossiers was geen enkel spoor terug te vinden van de reactie vanuit het parket.

2.2. INHOUD VAN DE BESLISSINGEN

2.2.1. CUMUL VAN MAATREGELEN

De vragenlijst liet de jeugdrechters in de mogelijkheid om meerdere maatregelen aan te vinken. In een zeer beperkt aantal gevallen (minder dan 2% aan Vlaamse kant) was sprake van een cumulatie van maatregelen. De ondertoezichtstellingen van de sociale dienst die vaak bijkomend en in het geval van een plaatsingsmaatregel automatisch worden opgelegd, werden hier niet bijgeteld. Deze werden ook niet systematisch door alle jeugdrechters geregistreerd, zeker niet in het geval van een plaatsingsmaatregel.

Opgelet: wanneer we spreken over een cumulatie dan gaat het enkel om een cumulatie van maatregelen in één en dezelfde beslissing. Dit wil uiteraard niet zeggen dat er nooit meerdere maatregelen in het kader van een gevorderd feit (of feiten) opgelegd worden. Niet zelden dient een minderjarige immers meermaals voor de rechter te verschijnen en worden er achtereenvolgens meerdere maatregelen opgelegd.

In de weinige gevallen waar er sprake was van een cumulatie van maatregelen (in één en dezelfde beslissing) ging het voornamelijk om een plaatsingsmaatregel met een aantal voorwaarden. Hier kan nog aan toegevoegd worden dat wanneer jeugdrechters een behoud in het eigen leefmilieu koppelden aan voorwaarden, zeer vaak (63%) meerdere voorwaarden tegelijkertijd opgelegd werden. Opvallend is ook dat een herstelrechtelijk aanbod (bemiddeling of hergo) bijna steeds gecombineerd werd met een andere maatregel, voornamelijk een verblijf in het eigen thuismilieu onder voorwaarden. In een zeer beperkt aantal gevallen werd een herstelgerichte reactie gecumuleerd met een plaatsingsmaatregel.

2.2.2. HET HERSTELRECHTELIJK AANBOD

Hoewel er volgens de Jeugdwet prioriteit gegeven dient te worden aan een herstelrechtelijk aanbod, kunnen we stellen dat het in de praktijk zeer weinig wordt toegepast. In de onderzochte periode werden aan Vlaamse kant 12 bemiddelingen en 16 hergo's geregistreerd. Aan Franstalige kant gaat het om 20 bemiddelingen en 6 hergo's. Aan Vlaamse kant werden er dus iets meer hergo's voorgesteld, aan Franstalige kant iets meer bemiddelingen. Dit gebeurde bijna steeds in de voorlopige fase.

Wat de *herstelbemiddeling* betreft, liggen de cijfers allicht zo laag omdat de wet het parket verplicht - indien een slachtoffer geïdentificeerd is - steeds een bemiddelingsaanbod te overwegen. De cijfers van de HCA-diensten bevestigen dit ook: 90% van de bemiddelingen betreffen doorverwijzingen vanuit het parket. Wat het *herstelgericht groepsoverleg* betreft, werden op de ronde tafel meerdere verklaringen en/of hypothesen naar voor geschoven voor de lage cijfergegevens. Enerzijds kwam wel naar voor dat het herstelrechtelijke denken – in theorie althans - een groot draagvlak kent. Velen benadrukten de meerwaarde van een herstelrechtelijk proces en de achterliggende ideeën blijken

ook door te sippelen naar de diensten en voorzieningen binnen de (bijzondere) jeugdzorg. Anderzijds stuit men in de praktijk op heel wat praktische problemen of moeilijkheden. Zo blijkt een hergo een zeer (arbeids)intensief en langzaam proces te zijn met vaak onzekere, of zelfs teleurstellende, resultaten als gevolg. De kans bestaat immers dat het slachtoffer niet wenst mee te werken of dat de overeenkomst niet tot een goed einde wordt gebracht. Ook leeft bij de doorverwijzers het idee dat niet alle jongeren voor een hergo in aanmerking komen (bijvoorbeeld jongeren die mentaal te zwak zijn, die een zware achterliggende problematiek hebben en/of die de taal niet voldoende machtig zijn). Soms wordt er ook een resultaat bereikt dat de jeugdrechters, naar eigen zeggen, zelf hadden kunnen opleggen, wat er toch enigszins op wijst dat ze onvoldoende vertrouwd zijn met het herstelrechtelijk denken en onvoldoende de meerwaarde inzien van het “proces” dat tot de overeenkomst leidt. Jeugdrechters, maar ook de consulenten van de sociale dienst hebben in elk geval niet de reflex om prioritair aan een herstelrechtelijke afdoening te denken. Mogelijk staat het ook wat haaks op het vertrouwde beschermrechtelijke denken, waarbij de focus veel meer ligt op de jongere, dan wel op het herstel van de schade en de geschonden relaties. Het feit dat ook weinig informatie naar de rechters teruggekoppeld wordt, maakt ook dat ze hun kijk op de jongere en/of de zaak voor een stuk verliezen en wanneer er dan geen concreet resultaat bereikt wordt, vinden ze dat heel wat kostbare tijd verloren is gegaan.

2.2.3. HET GESCHREVEN PROJECT

Het geschreven project werd in de onderzochte periode geen enkele keer opgelegd aan Vlaamse kant en 4 keer aan Franstalige zijde. De redenen waarom het zo weinig toegepast wordt, zijn zeer gelijklopend aan de beide kanten van de taalgrens. In de eerste plaats werd op de ronde tafels gewezen op de onbekendheid van het geschreven project, zowel bij de advocatuur, als de consulenten van de sociale dienst. Daarnaast werden ook vraagtekens geplaatst bij de plaats van het geschreven project in de procedure. Een geschreven project kan wel voorgesteld worden in de voorlopige fase, maar dient goedgekeurd te worden in de fase ten gronde. Voor velen komt het dan te laat. Ook blijkt er onduidelijkheid te bestaan over de verdere opvolging van het project. Aan Vlaamse kant werd er op het gewezen dat het idee of het principe van een eigen project wel leeft in de praktijk, zij het onder een andere noemer. Zo wordt de jongere soms gevraagd vanuit de instelling waar hij verblijft of door de rechter om zelf een toekomstplan op te stellen of een brief aan het slachtoffer te schrijven, waarbij dan wel de vraag gesteld kan worden of het effectief om een project van de jongere zelf gaat en hij daarin effectief een eigen stem heeft.

2.2.4. AMBULANTE MAATREGELEN

Van alle geregistreerde maatregelen heeft iets meer dan de helft betrekking op een ambulante maatregel, een maatregel die het de jongere met andere woorden toelaat om in het eigen thuismilieu te verblijven. Het gaat hier dan concreet om: een berisping, een onder toezichtstelling van de sociale dienst, een behoud in het eigen leefmilieu al dan niet gekoppeld aan voorwaarden, een autonome prestatie van opvoedkundige aard en algemeen nut en een intensieve educatieve begeleiding, een maatregel die enkel aan Franstalige kant onder die benaming van toepassing is.

Ambulante maatregelen werden significant vaker aan Vlaamse, dan aan Franstalige kant opgelegd kant (57% versus 54%). Ze werden verhoudingsgewijs ook vaker opgelegd in de fase ten gronde, dan in de voorlopige fase. Aan Vlaamse kant maken ze in de voorlopige fase 41% en in de fase ten gronde 77% van alle geregistreerde beslissingen uit.

Jeugdrechters blijken vooral gebruik te maken van de nieuwe wettelijke mogelijkheid om jongeren naar huis te laten gaan gekoppeld aan één of meerdere voorwaarden. Aan Vlaamse kant gaat het om 1 op 3 van alle geregistreerde maatregelen. Voorwaarden die het meest populair zijn, betreffen: een vorming (18%), een dienstverlening (18%), geregeld naar school gaan (15%), een huisarrest (12%),

het volgen van medische of pedagogische richtlijnen (10,4%) en een omgangs- of plaatsverbod (9%). Jeugdrechters schijnen hier ook zeer creatief mee om te gaan en verzinnen zelf tal van voorwaarden (12%) zoals het zich houden aan de afspraken thuis, niet meer in aanraking komen met de politie of een thuisbegeleiding. Verbodsbepalingen zoals een huisarrest, een omgangs- of plaatsverbod en het verbod op bepaalde activiteiten kwamen hoofdzakelijk in de voorlopige fase voor, wat de vraag oproept of ze als een mogelijk alternatief voor een plaatsingsmaatregel gezien worden. Een vorming, een prestatie of het volgen van richtlijnen werd daarentegen ongeveer evenredig in de beide fasen opgelegd.

Een prestatie van opvoedkundige aard en algemeen nut werd slechts in een beperkt aantal gevallen als autonome maatregel opgelegd. Wanneer we de autonome prestaties optellen bij de prestaties die als voorwaarde voor een behoud in de eigen leefmilieu opgelegd werden, dan maken ze om en bij de 24% uit van alle ambulante maatregelen en 14% van alle geregistreerde maatregelen. De gemiddelde duur van de prestaties die opgelegd werden als voorwaarde bedraagt 30 uren, voor de autonome prestaties gaat het om gemiddeld 40 uren. De verschillen hebben allicht te maken met het feit dat autonome prestaties iets vaker opgelegd werd in de fase ten gronde. We dienen echter voorzichtig te zijn, aangezien de duur van de opgelegde maatregelen niet systematisch door alle rechters geregistreerd werd.

Opvallend zijn ook de grote verschillen tussen de gerechtelijke arrondissementen wat het aandeel van de ambulante maatregelen betreft. Dit varieert tussen 44% en 81%. Ook wat de concrete invulling betreft, doen er zich belangrijke verschillen voor. Zo schommelt het aandeel van de prestaties (als autonome maatregel én als voorwaarde) tussen 3% en 38%. Een ander voorbeeld vormt het huisarrest. In een aantal arrondissementen werd dit nooit opgelegd, waar het in andere arrondissementen een gangbare praktijk blijkt te zijn. Uiteraard zijn rechters hier ook sterk afhankelijk van de bereidheid en capaciteit van de lokale politie om controles op de naleving ervan uit te voeren. Dat dit vragen oproept naar rechtsongelijkheid staat buiten kijf. Anderzijds kan niet zonder meer voorbijgegaan worden aan de specifieke context van elk gerechtelijk arrondissement.

Uit de bivariate analyses kwamen een aantal significante, grotendeels logische, samenhangen naar voor. Zo werd een positieve samenhang gevonden tussen ambulante maatregelen en jongeren die voor het eerst voor de rechter dienden te verschijnen, alsook tussen ambulante maatregelen en het feit dat het om gewone diefstal ging (en dus niet om meer ernstige feiten). Ambulante maatregelen werden ook geassocieerd met jongeren die ouder zijn dan 18 jaar. Aan Vlaamse kant werden ambulante maatregelen ook vaker opgelegd in de fase ten gronde. Daarnaast werden ook een aantal negatieve samenhangen gevonden. Zo zouden jeugdrechters van permanentie, die trouwens vaker optreden in de voorlopige fase, verhoudingsgewijs minder vaak overgaan tot het opleggen van een ambulante maatregel. Ook werd minder vaak overgegaan tot een ambulante maatregel als de aanleiding van de beslissing gevormd werd door problemen tijdens de uitvoering van een voorgaande maatregel en tot slot, met enige voorzichtigheid, werd ook een link gevonden tussen de vraag van het parket voor een maatregel met behoud in het eigen leefmilieu enerzijds en de beslissing van de rechter om een ambulante maatregel op te leggen anderzijds.

Wanneer gepeild werd naar maatregelen die rechters wensten op te leggen, maar om de een of andere reden niet konden opleggen, dan bleek dit in een aantal gevallen (16%) ook een ambulante maatregel te zijn. Hierbij ging het vooral om een aantal specifieke voorwaarden die niet opgelegd konden worden zoals een prestatie, het volgen van een therapie of een thuisbegeleiding. De reden hoeft hier niet noodzakelijk een tekort aan plaatsen te zijn, maar kan ook te maken hebben met een gebrek aan medewerking vanwege de minderjarige en/of zijn ouders of een weigering vanuit de dienst.

Wanneer een vergelijking gemaakt werd met de resultaten uit het onderzoek van Vanneste (2001), dan kwam daaruit naar voor dat het aandeel van de ambulante maatregelen aan belang gewonnen heeft. Welke conclusies hieruit getrokken kunnen worden, blijkt niet zo eenvoudig te zijn. In

tussentijd vonden immers tal van – wettelijke maar ook andere - wijzigingen plaats zoals de afschaffing van artikel 53, de hervorming van de wet van '65, de creatie van Everberg, maar ook van Tongeren en Saint-Hubert. Of de uitbreiding van het aandeel van de ambulante maatregelen ten koste gaat van de plaatsingsmaatregelen blijft dan ook een open vraag.

2.2.5. PRIVÉPLAATSINGEN

Aan Vlaamse kant maken de privéplaatsingen ongeveer 12% van alle geregistreerde beslissingen uit, aan Franstalige kant gaat het om 10% van alle geregistreerde beslissingen. Privéplaatsingen werden verhoudingsgewijs iets vaker opgelegd in de voorlopige fase, dan in de fase ten gronde (71% versus 29% aan Vlaamse kant). Ook hier vonden we zeer grote verschillen tussen de arrondissementen: het percentage plaatsingen in de privé schommelt tussen 0% (met andere woorden geen enkele privéplaatsing in de onderzochte periode) en 24% (met andere woorden 1 op 4 van alle geregistreerde maatregelen).

Vlaamse jongeren werden in de onderzochte periode het vaakst geplaatst in een gezins- of begeleidingstehuis (N=31) of een onthaal, observatie of oriëntatiecentrum (OOOC) (N=13). Een aantal keren (N=8) werd ook melding gemaakt van begeleid zelfstandig wonen. Echter, door veel rechters werd ook de categorie “andere” (N=45) aangevinkt waarbij het gaat om zeer uiteenlopende zaken zoals een plaatsing in de kinder- of jeugdpsychiatrie, deelname aan een project “Youth at risk” (YAR), een onthemingsproject of een gestructureerde kortdurende residentiele begeleiding (GKRB). Een plaatsing in een pleeggezin, een gezinstehuis of MPI deed zich slechts enkele keren voor.

Deze cijfers dienen, aldus de deelnemers aan de ronde tafel, zeer voorzichtig geïnterpreteerd te worden. Ze zijn immers meer een weerspiegeling van waar er op dat moment plaats was, dan wel van de beslissingspraktijk of het -beleid van de betrokken rechters. Dit aanbodgestuurd werken kwam op de ronde tafel aan Vlaamse kant meermaals naar voor. Naast plaatsgebrek werd nog een andere verklaring of hypothese naar voor geschoven voor de relatief lage cijfers voor wat de privéplaatsingen betreft, met name de onwil of onkunde (het gebrek aan expertise) in de private sector om MOF-jongeren of jongeren die naast een POS ook feiten plegen, op te nemen. De deuren van de private sector lijken zich te sluiten voor de zogenaamde MOF'ers. Slechts enkele voorzieningen die hiervoor extra mankracht en middelen krijgen, zouden met deze “moeilijkere gasten” aan de slag gaan.

Om het probleem op te lossen werd door velen aan de ronde tafel aangegeven dat er enerzijds nood is aan extra centen en middelen om met deze moeilijke doelgroep om te gaan. Anderzijds werd ook gewezen op de nood aan samenwerking en overleg met externe experts zodat de hete aardappel niet steeds doorgeschoven moet worden. Er is met andere woorden nood aan gedeelde verantwoordelijkheid. Met betrekking tot de psychiatrie zou deze tendens al zichtbaar zijn. Vanuit de publieke sector, zo werd althans op de ronde tafel gesteld, zou men gestopt zijn om jongeren naar de psychiatrie door te verwijzen – ze zijn er toch niet welkom – en de psychiatrie meer en meer gaan zien als een instrument dat ingeschakeld kan worden in het hulpverleningstraject van de jongere.

Uit de bivariate analyses kwam in de eerste plaats naar voor dat een privéplaatsing aan Vlaamse kant samenhang vertoont met het hebben van een lopend of afgesloten gerechtelijk POS dossier. Jongeren die zich met andere woorden naast het plegen van feiten ook in een problematische opvoedingssituatie bevinden, werden vaker geplaatst in een private voorziening. Meisjes zouden vaker in deze situatie verkeren en verhoudingsgewijs ook vaker geplaatst worden in een private voorziening, alsook in een gesloten afdeling van een gemeenschapsvoorziening. Een plaatsing in een private voorziening zou daarentegen negatief samenhangen met een eerste verschijning voor de rechter, maar anderzijds - enigszins verrassend - positief correleren met de voorlopige fase, alsook met een rechter van permanentie. De aanleiding voor de beslissing tot plaatsing in een private

voorziening zou ook iets vaker gevormd worden door problemen tijdens de uitvoering van een voorgaande maatregel of het verstrijken van de termijn.

Als we - tot slot – kijken naar de cijfers betreffende de ervaren noden en behoeften, dan blijkt 27% van de maatregelen die rechters wensten op te leggen, maar niet konden opleggen betrekking te hebben op een privéplaatsing, maar mogelijk vormen deze cijfers een onderschatting van de realiteit. Jeugdrechters zouden mogelijk onbewust gestuurd zijn in hun besluitvorming en niet eens meer denken aan een privéplaatsing en het dus ook niet als dusdanig geregistreerd hebben. Hun ervaring leert immers dat een plaatsing in de private sector toch niet mogelijk is. Wanneer gepeild werd naar welke specifieke maatregel ze wensten, maar niet konden opleggen, dan ging het voor wat de private sector betreft, hoofdzakelijk om plaatsingen in een gezins- en begeleidingstehuis, een OOC of de psychiatrie.

2.2.6. PLAATSINGEN IN DE GEMEENSCHAPSINSTELLINGEN

Van alle geregistreerde maatregelen had ongeveer 14% op een plaatsing in een gemeenschapsinstelling (GI), aan Franstalige zijde gaat het om 18% van alle geregistreerde beslissingen. Aan Vlaamse kant maken de plaatsingen in een GI 1 op 5 van de opgelegde maatregelen uit in de voorlopige fase. In de fase ten gronde gaat het om 5% van alle geregistreerde beslissingen. Er werd met andere woorden verhoudingsgewijs vaker geplaatst in een GI in de voorlopige fase, dan in de fase ten gronde. Ook hier weer duiken belangrijke verschillen op tussen de diverse gerechtelijke arrondissementen: het aandeel van de GI in het totale pakket geregistreerde beslissingen varieert tussen 2% en 27%.

Iets meer dan de helft (60%) van de plaatsingen in een GI betrof aan Vlaamse kant een plaatsing in een gesloten regime, bij 40% ging het om een open regime. Dit is enigszins verbazend aangezien er algemeen genomen iets meer open dan gesloten plaatsen ter beschikking zijn (136 versus 112). Dit heeft allicht te maken met de aanwezigheid van POS jongeren in de GI. Mogelijk verkiest de jeugdrechter voor deze jongeren eerder een plaatsing in een open, dan een gesloten afdeling van een GI. Aan Franstalige kant werden jongeren significant vaker geplaatst in een open regime van een GI (*IPPJ*) dan aan Vlaamse kant, hoewel er niet opmerkelijk meer plaatsen ter beschikking zijn (144 versus 136 aan Vlaamse kant). Wat het onderscheid tussen open en gesloten betreft, kan opgemerkt worden dat ook de open afdelingen in zekere zin erg gesloten zijn, toch zeker wat het fysieke aspect betreft. Ook op pedagogisch vlak is er weinig tot geen onderscheid tussen beiden. Het verschil situeert zich onder meer op het niveau van deelname aan extramurale activiteiten. Maar ook wettelijk wordt er een verschil gemaakt en ook de consultants van de sociale dienst maken in hun verzoekschrift een duidelijk onderscheid tussen beiden.

De gesloten plaatsingen betreffen aan Vlaamse kant voornamelijk plaatsingen in een opvoedingsafdeling en in mindere mate een “time out”. Slechts een enkele keer werd een plaatsing in een behandelunit geregistreerd. Bij de plaatsingen in de open afdelingen ging het ongeveer evenredig om plaatsingen met het oog op observatie of opvoeding en, ook hier, in iets mindere mate om een “time out”.

Uit de bivariate analyses kwam naar voor dat een plaatsing in een open afdeling van een GI negatief samenhangt met een eerste verschijning voor de jeugdrechter. Ook zouden meisjes verhoudingsgewijs minder vaak in een open en vaker in een gesloten afdeling van een GI geplaatst zijn. Misdrijven tegen de openbare veiligheid zouden aan Vlaamse kant positief correleren met een plaatsing in een open afdeling van een GI. Daarnaast werd tevens een positieve samenhang gevonden met problemen tijdens de uitvoering van een voorgaande maatregel als aanleiding tot een plaatsing in een open afdeling van een GI, en einde van de termijn of beschikbaarheid van de maatregel als aanleiding tot een plaatsing in een gesloten afdeling van een GI. Tot slot werd - met

enige voorzichtigheid - een positieve samenhang gevonden tussen het verzoek van het parket tot een open plaatsing en de effectieve plaatsing door de rechter in een open afdeling van een GI.

Wanneer gekeken wordt naar de geobjectiveerde noden en behoeften, dan blijkt 1 op 2 van de maatregelen die jeugdrechters wensten op te leggen, maar niet konden opleggen een plaatsing in een gemeenschapsinstelling te zijn (22% in een open afdeling en 25% in een gesloten afdeling). Daarentegen bleek onder meer uit het ronde tafel gesprek, maar ook uit eerder onderzoek, dat jeugdrechters de publieke voorzieningen ook wel gebruiken (of misbruiken) voor tal van redenen: als “short sharp shock”, om een duidelijk signaal te geven, als wachtkamer (in afwachting van een plaats in een meer geschikte voorziening), om de jongere tot rust te laten komen, als opvangnet omdat elders geen plaats is, als eerste (!) toevluchtsoord omdat men snel en met weinig kennis van zaken een beslissing moet nemen of met het oog op een degelijk, kwaliteitsvol verslag. Dit roept uiteraard vragen op bij het ultimatum remedium karakter en betwist ook de aangegeven noden en behoeften. Wetende dat de meerderheid van de plaatsingen in de GI in de voorlopige fase opgelegd worden, kunnen bovendien vraagtekens geplaatst worden bij belangrijke rechtswaarborgen, in het bijzonder bij het vermoeden van onschuld.

Last but not least kan nog opgemerkt worden dat er geen enkele keer in de onderzochte periode een “uitstel” van een plaatsingsmaatregel geregistreerd werd. Jeugdrechters gaven in dit kader aan dat het een vorm van blufpoker zou zijn. Immers, indien de jongeren zijn dienstverlening niet tot een goed einde brengt en dan toch geplaatst moet worden, blijkt er niet steeds een plaats beschikbaar te zijn.

2.2.7. PLAATSINGEN IN EEN FEDERAAL DETENTIECENTRUM

Van alle geregistreeerde maatregelen had 9% betrekking op een plaatsing in een federaal centrum, aan Franstalige zijde gaat het om 8% van de geregistreeerde beslissingen. In concreto gaat het voor de onderzochte periode om 167 plaatsingen, 90 aan Franstalige en 77 aan Vlaamse zijde. Dit betekent uiteraard niet dat er 77 jongeren in Everberg geplaatst werden. Een plaatsing in een federaal detentiecentrum dient immers – conform de wet - na een periode van 5 dagen en dan maandelijks herzien te worden.

Nemen we alle plaatsingen samen – de plaatsingen in de private én de publieke sector – dan maken deze zowel aan Franstalige als aan Vlaamse kant ongeveer 1 op 3 van alle geregistreeerde maatregelen uit. In de voorlopige fase gaat het aan Vlaamse kant zelfs om de helft van de opgelegde maatregelen. Met andere woorden: de helft van de maatregelen die aan Vlaamse kant in de onderzochte periode in de voorlopige fase opgelegd werd, betreft een uithuisplaatsing.

Wat de plaatsingen in een federaal detentiecentrum betreft, doen er zich ook hier opmerkelijke arrondissementele verschillen voor. Het percentage plaatsingen in Everberg varieert tussen 0% tot 13%. Vooral door de grotere (meer verstedelijkte) arrondissementen zou verhoudingsgewijs meer gebruik van Everberg gemaakt worden. Dit kan te maken hebben met een bepaald vorderings- en/of berechtingsbeleid, maar kan uiteraard ook te maken hebben met de aard en/of de ernst van de zaken die voor de jeugdrechter gebracht worden.

Tijdens de ronde tafel werd nogmaals bevestigd wat al uit eerder onderzoek bleek, namelijk dat Everberg, net zoals ook de GI voor tal van doeleinden gebruikt of misbruikt wordt. Getuige hiervan ook het feit dat heel wat jongeren na een verblijf in Everberg niet doorstromen naar een GI, maar vaak - al dan niet met voorwaarden - gewoon naar huis worden gestuurd.

Zoals hoger reeds aangegeven kwam uit de bivariate analyse naar voor dat een plaatsing in Everberg positief gelieerd is met ernstige vormen van diefstal en negatief met opzettelijke slagen en verwondingen. Ook werd een negatieve samenhang gevonden tussen de rechter die titularis is van het dossier en die ook vaker optreedt in de fase ten gronde, en een plaatsing in Everberg. Er werd –

enigszins logisch gezien de wettelijke bepalingen – een positieve samenhang gevonden tussen een plaatsing in Everberg en het verstrijken van de termijn als aanleiding voor de beslissing. En hoewel de gegevens van het parket met enige voorzichtigheid bekeken dienen te worden, werd ook hier een positieve samenhang gevonden tussen de vraag van het parket voor een gesloten plaatsing enerzijds en een plaatsing in Everberg door de rechter anderzijds.

Wat de ervaren noden en behoeften betreft, werd in de onderzochte periode aan Vlaamse kant 3 keer aangegeven dat men in Everberg wenste te plaatsen, maar dat dit niet mogelijk was. In 2 van de 3 gevallen bleek niet voldaan te zijn aan de wettelijke vereisten.

2.2.8. UITHANDENGEVING

Hoewel de uithandengeving zeer vaak voorwerp van discussie vormt, werd het in de onderzochte periode een beperkt aantal keren uitgesproken (4 keer aan Vlaamse zijde en 9 keer aan Franstalige zijde). In totaal maken ze ongeveer 1% van alle geregistreerde beslissingen uit.

2.2.9. GEEN MAATREGEL

Jeugdrechters beslisten - tot slot – ook een aantal keren “geen maatregel” op te leggen. Aan Vlaamse kant gaat het om 6 % van de geregistreerde beslissingen, aan Franstalige zijde om 5%. Aan Franstalige kant werd opvallend vaker “geen maatregel” in de voorlopige fase opgelegd, wat mogelijk te maken heeft met het feit dat jeugdrechters er vaker beslisten om geen maatregel op te leggen (of dit althans als dusdanig te registreren) omdat de maatregel van eerste keuze niet beschikbaar was.

Het feit dat “geen maatregel” opgelegd werd, zeker in de fase ten gronde, betekent uiteraard niet dat er helemaal geen reactie volgde. Allicht werden er reeds in de voorlopige fase 1 of zelfs meerdere maatregelen genomen.

3. GEGEVENS MET BETREKKING TOT DE ERVAREN NODEN EN BEHOEFTE

Aan Vlaamse kant konden de rechters in 1 op 5 van de geregistreerde beslissingen niet de maatregel opleggen die ze wensten op te leggen. Aan Franstalige kant was dit het geval in 1 op 4 van de geregistreerde beslissingen. Ook hier weer werden grote verschillen vastgesteld tussen de arrondissementen. Zo schommelt de ontevredenheidsgraad aan Vlaamse kant tussen 5% en 30%. De ontevredenheid blijkt iets groter te zijn tijdens de voorlopige, dan wel tijdens de fase ten gronde. In de fase ten gronde konden de Vlaamse jeugdrechters in 1 op 10 van de geregistreerde maatregelen niet de maatregel van eerste keuze opleggen.

Op de ronde tafel bleek veel ongeloof over dit zogenaamd lage cijfer (1 op 5), zeker in licht van de aldoor geuite frustratie over een gebrek aan beschikbare plaatsen. Er werden dan ook tal van redenen aangehaald om de cijfers te nuanceren en/of verder uit te klaren. Zo werd onder meer gewezen op het feit dat de problemen zich vooral situeren op het niveau van de POS. Ook werd gesuggereerd dat een periode van 2 maanden mogelijk te kort is om een accuraat beeld van de noden en behoeften te vormen. Ook zou de sociale dienst anticiperend optreden en enkel die maatregelen verzoeken die ook effectief beschikbaar zijn. Rechters zouden bovendien bepaalde maatregelen (zoals een plaatsing in de private sector) niet eens meer overwegen, omdat er toch nooit plaats is. Anderzijds werd voorzichtig gesuggereerd dat rechters mogelijk meer tevreden zijn dan ze zelf beseffen. Die 1 op 5 beslissingen nemen zo veel tijd en energie in beslag en blijven allicht ook het langste hangen, waardoor er mogelijk een groter gevoel van frustratie en ontevredenheid leeft, dan in werkelijkheid het geval is.

Wanneer de rechters aangaven dat de maatregel van eerste keuze niet opgelegd kon worden, dan betrof dit in 2 op 3 van de gevallen een plaatsingsmaatregel. Langs Franstalige zijde ging het iets

vaker om een plaatsing in een open afdeling van een GI (33% versus 22%), langs Vlaamse zijde om een privéplaatsing (26% versus 19%).

Wanneer een plaatsing in een GI niet opgelegd kon worden, dan betrof dit aan Vlaamse kant vooral een plaatsing in een gesloten opvoedingsafdeling of een plaatsing in een open afdeling voor observatie of opvoeding. Voor wat de privé plaatsingen betreft, werd vooral een tekort ervaren voor wat de plaatsingen in een gezins- of begeleidingstehuis betreft, een plaatsing in een OOC of een andere "plaatsing", bijvoorbeeld in de psychiatrie, in een OBC of een GKR. Naast plaatsingsmaatregelen verkeerden Vlaamse jeugdrechters soms ook in de onmogelijkheid om een ambulante maatregel op te leggen (17% tegenover 15% aan Franstalige). Hier ging het dan vooral om een behoud in het eigen leefmilieu mits het naleven van een aantal voorwaarden. Voorwaarden die gewenst, maar niet opgelegd konden worden, betroffen onder meer: een prestatie, een thuisbegeleiding of het volgen van een specifieke therapie.

Als de jeugdrechters de maatregelen van eerste keuze niet konden opleggen dan blijkt het naar huis sturen van de jongere onder voorwaarden de meest gangbare oplossing te zijn. Anderzijds kwam uit de cijfers ook naar voor dat jongeren ook wel een zwaardere maatregel, zoals een plaatsing in een GI of een federaal detentiecentrum, als alternatief opgelegd kregen.

De jeugdrechters dienden ook aan te geven welke reden er aan de grondslag lag van het niet kunnen opleggen van de voorkeursmaatregel of de maatregel van eerste keuze. In de helft van de gevallen ging het om een gebrek aan plaats. Aan Franstalige kant ligt dit percentage (55%) iets hoger dan aan Vlaamse kant (41%). Wanneer we dit in het licht plaatsen van het totaal aantal geregistreerde beslissingen dan zouden we kunnen stellen dat Franstalige jeugdrechters bij 16% van de geregistreerde beslissingen (164 van 1017 geregistreerde beslissingen) niet de maatregel van voorkeur konden opleggen omwille van een gebrek aan plaats. Aan Vlaamse kant was dit in 11% van de geregistreerde beslissingen het geval (94 van 860 geregistreerde beslissingen). Naast een gebrek aan plaats werden nog andere redenen aangehaald waarom de maatregel van eerste keuze niet mogelijk was, waaronder aan Vlaamse kant het nog niet van toepassing zijn van de betreffende maatregel (10%), een gebrek aan medewerking van de minderjarige (8%), een probleem met de wachtlijst of een te lange wachtlijst (7%) of geen medewerking vanwege de ouders (6%). Deze redenen verschilden afhankelijk van de gewenste maatregel. Ambulante maatregelen konden vaker niet opgelegd worden wegens een gebrek aan medewerking van de jongeren en/of de ouders. Bij een plaatsingsmaatregel betrof het vaker een gebrek aan plaats of een te lange wachtlijst. Voor een plaatsing in Everberg of in een GI speelden ook wettelijke vereisten een rol.

Uit de bivariate analyses kwam naar voor dat rechters meer moeilijkheden ondervonden met het opleggen van de maatregel van eerste keuze wanneer er tevens een gerechtelijk POS-dossier was. Hetzelfde gaat op voor ernstigere vormen van diefstal. Ook de hoedanigheid van de rechter speelt een rol: rechters van permanentie konden vaker hun maatregel van eerste keuze niet opleggen. Met betrekking tot het profiel van de betrokken minderjarigen, bleken Vlaamse jeugdrechters meer moeite te hebben met het plaatsen van meisjes in een gesloten afdeling van een GI of in een private voorziening. In dit kader kan opgemerkt worden dat langs Franstalige zijde voor de (moeilijkere) meisjes recent gebruik gemaakt wordt van de intensieve educatieve begeleiding, een maatregel die als alternatief voor een plaatsing bedoeld is en over het algemeen positief geëvalueerd wordt.

Uit al het voorgaande zou verkeerdelijk geconcludeerd kunnen worden dat er vooral nood is aan bijkomende plaatsen, zowel in de publieke als private sector. Hoger werd er al op gewezen dat er zeer - of misschien té - vaak teruggegrepen wordt naar een plaatsing en dit voor tal van redenen. Heel wat plaatsingen blijken met andere woorden oneigenlijke plaatsingen te zijn. Jongeren nemen op die manier plaatsen in van jongeren die ter bescherming van de maatschappij of zichzelf wel geplaatst zouden moeten worden. Het systeem draait vervolgens vierkant. Er dient dan ook elders - veel vroeger op het continuüm - geïnvesteerd te worden en de gesloten plaatsing dient terug het statuut van ultimum remedium te krijgen. Ook op de ronde tafel werd meermaals het belang benadrukt van

het werken “in” en “met” de context van de jongeren. Uiteindelijk moeten ze “in” de samenleving een eigen plaats trachten te vinden. Er dient dan ook zo veel als mogelijk ingezet te worden op ambulante maatregelen en maatregelen ter ondersteuning en begeleiding van de natuurlijke context van de minderjarige.

EN TOT SLOT ...

Voorliggend onderzoek bracht geen verrassende resultaten aan het licht die totaal in tegenspraak zouden zijn met voorgaande onderzoeken. Integendeel: ondanks de veranderingen in de samenleving en in de regelgeving en het steeds ruimere gamma aan maatregelen, blijven de beslissingen die jeugdrechters nemen ten aanzien van MOF-jongeren relatief stabiel ten opzichte van de gegevens die in 1999 verzameld werden inzake de beslissingen van de jeugdrechtbanken³³⁸. Ook komen doorheen dit onderzoek de resultaten en de hypothesen terug die geformuleerd werden naar aanleiding van de evaluatie van de plaatsingsmaatregel in het federaal gesloten centrum « De Grubbe » te Everberg, maar dan geplaatst in de globale context van de aanpak van delinquente minderjarigen³³⁹. Volgens de Nederlandstalige jeugdrechters zijn er echter tekenen dat de plaatsingmaatregel in Everberg geautonomiseerd wordt, een autonomisering die niet zo duidelijk was in 2007³⁴⁰. De resultaten geven trouwens duidelijk aan dat minderjarige ouders er niet jonger op worden, in tegenstelling tot wat vaak gezegd wordt.

Het onderzoek had uitsluitend betrekking op beslissingen betreffende « delinquente » minderjarigen. In dat kader willen we benadrukken dat zowel de rechters als de andere actoren betreurden dat POS-situaties niet onderzocht werden. De opvang van deze minderjarigen is vaak problematisch. Het was nuttig geweest om te evalueren hoe adequaat het aanbod van de gemeenschappen is ten aanzien van de beslissingen van de rechters en rechtbanken in deze materie. Naargelang het arrondissement leidt het gerechtelijk POS-dossier tot verschillende praktijken, in het bijzonder in de Franstalige arrondissementen waar eenzelfde minderjarige verschillende maatregelen kan opgelegd krijgen door verschillende bevoegde autoriteiten. De reactie op de gevaarsituatie zal trouwens afhangen van het moment waarop deze situatie tot uiting komt: bestond ze voorafgaand aan het als misdrijf omschreven feit of kwam ze aan het licht tijdens onderzoek dat ten gevolge hiervan gedaan werd? Deze problematische opvoedingssituaties worden op verschillende manieren aangepakt. Hierbij staan de klassieke vragen centraal waarover al jaren gedebatteerd wordt, inzake de grenzen van de beschermingsmodellen (welk signaal krijgt de minderjarige, welke zijn de wettelijke garanties, wat is het risico op een (te) vergaand interventionisme, wat is de plaats van het slachtoffer,... ?) en van het sanctiemodel (risico op een herbestrafing, proportionaliteit van de maatregelen, te weinig rekening houdend met de situatie van de minderjarige,...).

Sinds de communautarisering hebben beide taalgemeenschappen een beleid inzake jeugdhulp uitgewerkt rond het principe van dejuridisering. De gerechtelijke en sociale actoren vermeldden nochtans dat ze strategieën ontwikkeld hebben zodat een dossier als een MOF-dossier kan behandeld worden, eerder dan als een POS-dossier, om verschillende redenen die verder geanalyseerd moeten worden.

De opvolging van een MOF-zaak gebeurt in twee aparte procedurefasen: de voorlopige fase of onderzoeksfase en de fase « ten gronde », tijdens welke een vonnis geveld wordt. Tijdens de voorlopige fase worden de meeste beslissingen genomen. Onze resultaten wijzen echter uit dat de finaliteit van de maatregelen die tijdens de voorlopige fase opgelegd worden anders is dan deze tijdens de fase ten gronde. Wanneer een voorlopige beslissing genomen wordt, dan zou het vaak de bedoeling zijn om een « signaal » te geven aan de minderjarige. Deze doestellingen staan haaks op de filosofie van de wet van 1965 in het algemeen, en met de beschermrechtelijke benadering in het

³³⁸ VANNESTE C., 2001, *op cit.*

³³⁹ HEYLEN B., RAVIER I., VANNESTE C., L'évaluation d'un centre fermé pour mineurs, le centre "De Grubbe à Everberg", *Revue de droit pénal et de criminologie*, 2010, pp. 726-753.

³⁴⁰ HEYLEN B., RAVIER I., VANNESTE C., 2010, *op. cit.*, p. 742.

bijzonder. We herinneren eraan dat de wet van 1965 in artikel 52 preciseert dat geen enkele voorlopige maatregel kan genomen worden met het oog op een onmiddellijke sanctie, wat in tegenspraak is met de finaliteit die de rechter toeschrijft aan sommige maatregelen, namelijk de jongere « lik op stuk geven », met andere woorden: snel reageren op delinquente feiten. Een andere vaststelling is dat het herstelrechtelijk aanbod dat de wetgever bovenaan in de rangorde plaatst, niet tegemoet komt aan de behoefte die rechters ervaren om een duidelijk signaal van afkeuring te geven naar de minderjarige toe.

Magistraten kunnen echter moeilijk weloverwogen beslissingen nemen als er enige spoed bij is. Enerzijds willen ze een snelle reactie geven en anderzijds hebben ze behoefte aan contextuele informatie. Magistraten hebben voldoende tijd nodig om de precieze situatie, de minderjarige, zijn familie en zijn levenscontext te leren kennen. We stelden vast dat rechters blijkbaar ondersteuning nodig hebben om hun beslissingen te nemen, wat een essentieel element van het beslissingsproces blijkt te vormen. Er zouden echter op dat vlak tal van misverstanden en problemen bestaan: tussen de jeugdparketten en de jeugdrechtbanken, tussen de verschillende diensten die samen of achtereenvolgens de jongeren opvangen, tussen de diensten die de jongeren opvangen en de jeugdrechters, tussen de SPJ's en de jeugdrechters, in het bijzonder in een aantal Franstalige arrondissementen.

Zo bleken heel wat verschillen te bestaan tussen de arrondissementen, verschillen die elk in hun context geplaatst moeten worden, wat we binnen dit onderzoek niet konden doen. Er bestaan waarschijnlijk tal van spanningen tussen het lokale beleid en het meer globale beleid dat de wetgever beoogt. Hoewel dit verschil in aanpak verklaard kan worden door de structureel en conjunctureel verschillende contexten, roept het ook vragen op bij de rechtszekerheid en de rechtsgelijkheid van minderjarigen die ervan verdacht worden een als misdrijf omschreven feit begaan te hebben in België.

We stelden bij het afnemen van de vragenlijsten vast dat de rechters nogal eens ontevreden zijn over de maatregelen die ze op een bepaald moment wilden nemen, maar niet konden nemen. Deze resultaten moeten gekaderd worden binnen drie dimensies.

Een eerste dimensie betreft **de onderbenutting van het herstelrechtelijk aanbod**, zowel in de Franstalige als Nederlandstalige arrondissementen. Deze onderbenutting valt te verklaren doordat bemiddelingen en – vooral - HERGO's tijdsintensief zijn, terwijl de rechter net snel een duidelijk signaal wil geven aan de minderjarige. Bovendien geven de diensten die het herstelrechtelijk aanbod omkaderen geen informatie inzake de levenscontext van de minderjarige, terwijl de rechter net dit type van informatie nodig heeft. Het zeer relatieve succes van het herstelrechtelijk aanbod roept vragen op bij de mogelijkheid en de pertinentie om een herstelrechtelijke benadering te ontwikkelen binnen een wet en een systeem die hoofdzakelijk beschermend, en zelfs wat sanctionerend, zijn. Tijdens de hervorming van 2006 bekrachtigde en integreerde de wetgever het herstelrechtelijk aanbod. Het achterliggend idee bestond erin om deze benadering te hanteren voor een maximum aantal gevallen. Het beschermrechtelijk systeem werd wel behouden, zodat hierop teruggevallen kon worden ingeval het herstelrechtelijk aanbod op zijn grenzen zou stoten. We stelden echter vast dat, in de praktijk, de actoren deze afhandelingsmogelijkheden nog niet « als prioritair » beschouwen en nog niet « in zoveel mogelijk gevallen » overwegen. Wanneer gebruik gemaakt wordt van het herstelrechtelijk aanbod, dan gebeurt dit meestal parallel met of aanvullend op andere educatieve maatregelen, wat de vraag oproept of het gegrond en legitiem is om deze reactiemogelijkheden te integreren in het bestaande systeem, in plaats van deze te beschouwen als echte alternatieven voor het beschermrechtelijke systeem. Het gaat waarschijnlijk om een kwestie van « cultuur », die nog niet voldoende is doorgesijpeld.

Een tweede dimensie betreft **hulp bij de besluitvorming**. Het is fundamenteel dat de sociale dienst een duidelijk beeld van de minderjarige, diens persoonlijkheid en levenscontext kan geven. Een dergelijk beeld vormt een soort diagnosemiddel, maar kan ook de rode draad vormen doorheen het proces dat de jongere doorloopt. Vooral in de Franstalige arrondissementen zou meer hulp voorzien moeten worden bij de besluitvorming, zodat de beslissingen beter gerespecteerd kunnen worden en de beslissingen die de jeugdrechters wensen, beter ondersteund kunnen worden. Aan Nederlandstalige kant kan het « voorportaal³⁴¹ » in de toekomst een zinvol instrument zijn om de jeugdrechters de nodige diagnoses te verschaffen en te vermijden dat te snel tot plaatsing in een gesloten instelling overgegaan wordt.

Een derde dimensie betreft de **overbelasting van het systeem**. Er zijn heel wat redenen voor de overbelasting of voor het onaangepaste karakter van de maatregelen, redenen die complex zijn en die aanpassingen vereisen op verschillende niveaus. Aan Franstalige kant bleek de slechte werking van de SPJ een belangrijk watervaleffect te hebben op het volledige systeem. We stelden vast dat het gebrek aan een maatschappelijk onderzoek leidt tot een gebrek aan diagnostische middelen, met als gevolg dat de rechter mogelijk een meer dwingende maatregel oplegt in de hoop dat snel een onderzoek wordt uitgevoerd. Omdat de SPJ niet steeds een echte opvolging kan garanderen bij een toezichtsmaatregel of een behoud in de leefomgeving onder voorwaarden, kan de rechter ervoor kiezen om een plaatsingsmaatregel op te leggen, die een meer effectief imago heeft.

Over alle Franstalige en Nederlandstalige arrondissementen heen viel op hoe moeilijk het is om een plaats te vinden bij de private diensten - die vol zitten met "minderjarigen in een POS" -, of bij diensten die afhangen van andere sectoren zoals de sector van de geestelijke gezondheid of de gehandicaptensector. De hyperspecialisering van dergelijke diensten leidt tot discriminatie en stigmatisering van « delinquente » jongeren, voor wie de rechters vaak geen andere oplossing zien dan een plaatsing in een openbare instelling. Deze openbare instellingen worden dan de « specialisten » op het vlak van MOF-jongeren, terwijl de wetgever dit type plaatsing net als een subsidiaire maatregel beschouwt. De wet verwijst immers naar het uitzonderlijke karakter ervan en beschouwt het als de maatregel die als laatste in rij moet gekozen worden.

De vraag naar plaatsen in de openbare instellingen moet gekaderd worden binnen al deze elementen. Daarnaast wezen de actoren nog op twee andere aspecten: het fenomeen van « autocensuur » en de functie als « zwaard van Damocles » of « bedreiging » die soms toegeschreven wordt aan de plaatsing in een gemeenschapsinstelling. Deze tendens om van de openbare plaatsing een « signaalmaatregel » ten aanzien van MOF-jongeren te maken, roept vragen op, en is in strijd met het uitzonderlijke karakter dat de hervormingen van 2006 eraan toeschreven.

Hoewel de overbelasting a priori meer betrekking lijkt te hebben op de gemeenschapsinstellingen, is deze in feite vooral het gevolg van een reeks moeilijkheden die soms toe te schrijven zijn aan het gebrek aan middelen en plaatsen en soms aan de desinteresse van bepaalde sectoren voor minderjarigen die vervolgd worden voor als misdrijf omschreven feiten. Deze moeilijkheden hebben een weerslag op alle diensten die tussenkomen nog voor een plaatsing in een gemeenschapsinstelling overwogen wordt. Als men van de openbare plaatsing een « laatste redmiddel » wil maken, dan is het noodzakelijk om de andere schakels te versterken, en vooral de Franstalige SPJ en - in beide gemeenschappen - de begeleidingsmaatregelen voor het behoud in het leefmilieu en de private diensten. Als men niet wil dat de aanpak van minderjarige delinquenten beetje bij beetje het voorrecht wordt van de publieke sector – en vooral van de plaatsing in het gesloten regime - in dezelfde zin als de straffen die volwassenen in het strafrecht opgelegd krijgen, dan is het noodzakelijk om het beleid en de middelen van de diensten te herzien. Er dient dan ook gezorgd te worden voor gediversifieerde opvang, meer in het bijzonder door de sociale diensten van

³⁴¹ Dit project wordt momenteel uitgewerkt, en het doel hiervan is om een diagnose op te maken na een maand plaatsing, om de minderjarige beter te kunnen oriënteren naar de meest gepaste maatregel en een onnodige plaatsing in een gesloten regime te vermijden.

de jeugdrechtbanken. Dat meer middelen voorzien moeten worden, betekent echter niet dat dit tot een diversifiëring en een « hyperspecialisatie » van de diensten moet leiden, wat op haar beurt stigmatisering en discriminatie van jongeren kan veroorzaken.

Tijdens de hervorming van 2006 werd in de wet een rangorde in de maatregelen ingevoerd, op basis waarvan de rechters hun beslissingen ten aanzien van MOF-jongeren zouden moeten nemen. Met deze rangorde wilde de wetgever het herstelrechtelijk aanbod promoten en het uitzonderlijke en subsidiaire karakter van de plaatsing bevestigen. Het volstaat blijkbaar niet dat deze rangorde bij wet wordt vastgelegd. Op het terrein zijn de dispositieven die als prioritair gedefinieerd worden immers niet steeds bekend bij de magistraten, ook al worden ze geacht deze als eerste in overweging te nemen. Wat dus vooral problematisch is, is de informatieverstrekking aan en vorming van de rechters die geacht worden de principes van de wet toe te passen. Ook de middelen moeten herbekeken worden, zodat deze maatregelen zoveel mogelijk ingang vinden op het terrein. In dat kader dienen vooral voor ambulante maatregelen de nodige middelen voorzien te worden, eerder dan de plaatsingscapaciteit te verhogen. De plaatsing moet immers een uitzondering blijven.

Tot slot: doordat een federale wetenschappelijke dienst instond voor de uitvoering van voorliggend onderzoek, was het mogelijk om nauw samen te werken met beide opdrachtgevende gemeenschappen. Daardoor konden we beide gemeenschappen op een aantal punten vergelijken en deze vergelijking wordt in het eerste deel van het rapport weergegeven. Het viel op dat de verschillen tussen de gemeenschappen uiteindelijk vrij beperkt blijven, beperkter dan op voorhand gedacht werd. Bij de communautarisering van (een deel van) de jeugdbescherming is het noodzakelijk dat de gemeenschappen, hun instellingen en de federale rechterlijk macht blijven openstaan voor dialoog en wederzijds begrip tonen.

TABELLEN EN FIGUREN

Tab. 1 De vragenlijsten die verzameld werden per arrondissement en per rechter	25
Tab. 2 De hoedanigheid van de deelnemende rechters	28
Tab. 3 Geslacht van de minderjarigen.....	29
Tab. 4 De leeftijd van de minderjarigen betrokken bij een beslissing	30
Tab. 5 Gerechtelijk POS-dossier (al dan niet afgesloten)	32
Tab. 6 Eerste « verschijning ».....	33
Tab. 7 De beslissingsfase	35
Tab. 8 Aanleiding van de beslissing.....	36
Tab. 9 Kwalificatie van de feiten	37
Tab. 10 Cumulatie van feiten	38
Tab. 11 Voorgaande reactie(s)	38
Tab. 12 Advies van de sociale dienst.....	39
Tab. 13 Gevolg dat gegeven wordt aan het advies van de sociale dienst of de SPJ	40
Tab. 14 Eis van het parket	41
Tab. 15 Het herstelrechtelijk aanbod.....	43
Tab. 16 Cumulatie van maatregelen	44
Tab. 17 Geregistreerde maatregelen per categorie en per beslissingsfase	46
Tab. 18 Geregistreerde maatregel - Nederlandstalige arrondissementen	50
Tab. 19 Voorwaarden verbonden aan het behoud in eigen leefmilieu	51
Tab. 20 Geregistreerde maatregelen - Franstalige arrondissementen.....	56
Tab. 21 Voorwaarden verbonden aan het behoud in eigen leefmilieu	57
Tab. 22 Aard van de wachtlijsten	61
Tab. 23 Aantal plaatsen in de openbare instellingen volgens geslacht en per gemeenschap.....	63
Tab. 24 Synthese van de vastgestelde associaties	69
Tab. 25 Voorkeur voor een andere maatregel	71
Tab. 26 Maatregel van “eerste keuze”	73
Tab. 27 Maatregel van “eerste keuze” voor de Nederlandstalige arrondissementen.....	75
Tab. 28 maatregel “van eerste keuze” voor de Franstalige arrondissementen.....	78
Tab. 29 Keuze 1 - Maatregelen die nog niet van toepassing zijn	79
Tab. 30 Voorkeursmaatregelen in relatie tot de opgelegde maatregelen.....	81
Tab. 31 Voorkeursmaatregelen en opgelegde maatregelen voor de Nederlandstalige arr.	84
Tab. 32 Voorkeursmaatregelen en opgelegde maatregelen voor de Franstalige arrondissementen ..	87
Tab. 33 Redenen waarom de maatregel van voorkeur niet opgelegd kon worden	88

Fig. 1 Het relatieve gewicht van de arrondissementen: proportie per arrondissement van de ingevulde vragenlijsten, van de MOF-aanmeldingen bij de parketten in 2010 en van de geregistreerde maatregelen in de Gemeenschappen	27
Fig. 2 Vergelijking van de leeftijden van minderjarigen tussen 2001 en 2012	31
Fig. 3 Vergelijking van de belangrijkste maatregelen die de jeugdrechters oplegden 2001-2012	47
Fig. 4 Vergelijking van de belangrijkste maatregelen die de jeugdrechters oplegden 2001-2012	48
Fig. 5 Vergelijking van de opgelegde maatregelen door NI jeugdrechters 2001 – 2012	53
Fig. 6 Vergelijking van de opgelegde maatregelen door NI jeugdrechters 2001 – 2012	54
Fig. 7 Vergelijking van de opgelegde maatregelen - Franstalige jeugdrechters 2001-2012	59
Fig. 8 Vergelijking van de opgelegde maatregelen - Franstalige jeugdrechters 2001-2012	60
Fig. 9 Proportie van de beslissingen geregistreerd per gemeenschap.....	62

Fig. 10 Maatregelen naar geslacht aan Franstalige kant.....	64
Fig. 11 Maatregelen naar geslacht aan Nederlandstalige kant.....	65
Fig. 12 voorkeur voor een andere maatregel naar arrondissement (%).....	72
Fig. 13 Voorkeursmaatregelen al naargelang de hoedanigheid van de jeugdrechter.....	90
Fig. 14 Voorkeursmaatregelen naargelang de beslissingsfase voor de Franstalige arr.	91
Fig. 15 Voorkeursmaatregelen naargelang de beslissingsfase voor de Nederlandstalige arr.	91
Fig. 16 Voorkeur andere maatregel al naargelang de aanleiding tot de beslissing	92
Fig. 17 Voorkeursmaatregelen naar geslacht voor de Franstalige Arrondissementen.....	93
Fig. 18 Voorkeursmaatregelen naar geslacht voor de Nederlandstalige Arrondissementen.....	93

BIBLIOGRAFIE

CAREY M.A., "The group effect in focus groups: planning, implementing, and interpreting focus group research", in MORSE J.M., *Critical issues in qualitative research methods*, London, Sage, 1994, pp. 225-241.

CATTERALL, M. AND MACLARAN, P., "Focus Group Data and Qualitative Analysis Programs: Coding the Moving Picture as Well as the Snapshots", *Sociological Research Online*, vol. 2, no. 1, 1997, <http://www.socresonline.org.uk/socresonline/2/1/6.html>, consulté le 13 mai 2008.

CLAREMBAUX N., *Institutions Publiques de Protection de la Jeunesse et Centre fédéral fermé. Rapport statistique intégré 2010*, Ministère de la Fédération Wallonie-Bruxelles, Direction générale de l'aide à la jeunesse, juillet 2011, p. 11 et actualisation par Mme Clarembaux, offre institutionnelle publique au 1er janvier 2011, http://www.aidealajeunesse.cfwb.be/fileadmin/sites/ajss/upload/ajss_super_editor/DGAJ/Documents/rapport_statIPPJ_2010.pdf, consulté le 02/05/2010.

CONSEIL SUPERIEUR DE LA SANTE, *Enfants et adolescents : troubles des conduites dans leur contexte*, Bruxelles, édition du Conseil supérieur de la santé, mars 2011, CSS n° 8325.

DETRY I., GOEDSEELS E., VANNESTE C., *Recherche relative à la production et à l'exploitation scientifique des données statistiques en matière de protection de la jeunesse et de délinquance juvénile, Premier rapport, Analyse du flux des affaires entrées au niveau des parquets de la jeunesse en 2005*, Collection des rapports de recherche et notes de recherche n° 20b, Institut National de Criminalistique et de Criminologie, Bruxelles, juillet 2007, 116 p. + annexes (<http://www.incc.fgov.be/>).

DETRY I., GOEDSEELS E., VANNESTE C., « Les chiffres des parquets de la jeunesse au grand jour », in GAZAN F., DE CRAIM C., TRAETS E. (eds.), *Jeugddelinquentie: op zoek naar passende antwoorden. Délinquance juvénile: à la recherche de réponses adaptées*, Antwerpen/Apeldoorn, 2010, pp. 41-65.

DIRECTION GENERALE DE L'AIDE A LA JEUNESSE, *Les Sections d'Accompagnement, de Mobilisation intensifs et d'Observation (S.A.M.I.O.). Projet pédagogique*, http://evelyne.huytebroeck.be/IMG/pdf/projet_peda_SAMIO.pdf, consulté le 21/06/2012.

DUCHESNE S., HAEGEL F., *L'enquête et ses méthodes. L'entretien collectif*, Paris, Armand Colin, La collection universitaire de poche, 2009.

DUMORTIER E., CHRISTIAENS J., "De nieuwe wet op de jeugdbescherming. Krijtlijnen van een ambigue hervorming", *Tijdschrift voor Jeugdrecht en Kinderrechten*, 2006/4.

ECHOS'J n° 13 – *Protocole CPAS-AJ, Expérimentation SAJ-SPJ, un an de SAMIO, CAP18*, <http://evelyne.huytebroeck.be/spip.php?article1121&lang=fr>, 2 mai 2012, consulté le 10/07/2010

FRANSSENS M., PUT J., DEKLERCK J., *Het beleid van de jeugdmagistraat*, Leuven, Universitaire Pers Leuven, 2010.

HEYLEN B., RAVIER I., VANNESTE C., *Une recherche évaluative d'un centre fermé pour mineurs, le centre « De Grubbe » à Everberg*, Rapport de recherche, Bruxelles, Institut National de Criminalistique et de Criminologie, 2009 / HEYLEN B., RAVIER I., VANNESTE C., *Evaluatieonderzoek van een gesloten instelling voor jongeren, centrum « De Grubbe » te Everberg*, Onderzoeksrapport, Brussel, NICC, 2009 (<http://www.incc.fgov.be/>).

JASPART A., « Le placement en institution publique limité? Regard critique sur la protection de la jeunesse réformée », in MOREAU Th., RAVIER I., VAN KEIRSBILCK B. (sld.), *La réforme de la loi du 8 avril 1965 relative à la protection de la jeunesse – premier bilan et perspectives d’avenir*, Liège, Ed. Jeunesse & droit, coll. du Centre interdisciplinaire des droits de l’enfant, 2008, pp. 209-221.

MAHIEU V., « La réforme de la loi sur la protection de la jeunesse de 2006 : consécration d’une approche restauratrice ? Analyse des travaux parlementaires et du discours d’acteurs de terrain », *Revue de Droit Pénal et de Criminologie*, juin 2012, pp. 642-666.

ONKELINX L., Ontstaansgeschiedenis, krachtlijnen en beginselen van de nieuwe jeugdwet, In: PUT J., ROM M. (eds.), *Het nieuwe jeugdrecht*, Gent, De Boeck & Larcier, 2007.

PUT J., *Handboek Jeugdbeschermingsrecht*, Brugge, Die Keure, 2010.

STRAUSS A. & CORBIN J., *Basics of Qualitative Research. Grounded Theory Procedures and Techniques*, Newbury Park (Ca), Sage Editions, 1990.

VAN CAMPENHOUDT L., CHAUMONT J.-M., FRANSSSEN A., *La méthode d’analyse en groupe*, Paris, Dunod, 2005.

VAN KEIRSBILCK B., « L’éloignement du milieu familial dans la loi du 8 avril 1965 relative à la protection de la jeunesse, à la prise en charge des mineurs ayant commis un fait qualifié infraction et à la réparation du dommage causé par ce fait: un premier regard critique », in BERBUTO S. e.a., *Protection de la jeunesse, les défis d’une réforme*, Bruxelles, Larcier, 2007, pp. 131-158.

VANNESTE C., *Les décisions prises par les magistrats du parquet et les juges de la jeunesse à l’égard des mineurs délinquants*, Rapport de recherche, Bruxelles, INCC, juin 2001 / VANNESTE C., *De beslissingen genomen door de parketmagistraten en de jeugdrechters ten aanzien van delinquenten minderjarigen*, Onderzoeksrapport, Brussel, NICC, juni 2011 (<http://www.incc.fgov.be/>).

VANNESTE C., « les logiques décisionnelles des magistrats du parquet et des juges de la jeunesse à l’égard des mineurs délinquants », *Revue de droit pénal et de criminologie*, 2001, pp. 232-263.

BIJLAGE

VRAGENLIJST JEUGDRECHTERS

A. GEGEVENS RESPONDENT

1. Arrondissement:
2. Kamernummer:
3. Hoedanigheid:
 - Titularis van het dossier
 - Rechter van dienst/permanentie

B. GEGEVENS MINDERJARIGE

1. Dossiernummer:
2. Naam minderjarige:
3. Geslacht minderjarige:
 - Jongen
 - Meisje
4. Geboortedatum minderjarige:/...../.....
5. Ook gerechtelijk POS dossier:
 - Ja Lopend
 - Gesloten
 - Nee
6. Is de minderjarige reeds gekend bij de jeugdrechter of jeugdrechtbank voor een MOF?
 - Ja
 - Nee

C. KADER VAN DE BESLISSING

1. Beslissing genomen in de:
 - Voorlopige fase – bij beschikking
 - Voorlopige fase – zonder opmaak van een beschikking
 - Fase ten gronde – bij vonnis
2. Datum beslissing:/...../2011
3. Beslissing naar aanleiding van:
 - Een (nieuwe) MOF-vordering
 - Problemen tijdens de uitvoering van de lopende maatregel
 - De maatregel van “eerste keuze” werd beschikbaar
 - Einde termijn voorgaande maatregel
 - Andere:

4. Kwalificatie van het feit/de feiten:

- Gewone diefstal
- Diefstal met braak of verzwarende omstandigheden
- Diefstal met geweld of bedreiging
- Gewelddadigheden tegen de eigendom (vandalisme, beschadiging, ...)
- Opzettelijke slagen en verwondingen
- Seksuele misdrijven
- Verdovende middelen (drugs)
- Misdrijven tegen de openbare veiligheid (bedreigingen, wapens, weerspanningheid tegen de politie,...)
- Andere (specificeer):

5. Is er in het kader van dit feit/deze feiten al eerder een maatregel of herstelrechtelijk aanbod geweest?

- Ja
 - Herstelrechtelijk aanbod
 - Geschreven project van de jongere
 - Behoud in leefmilieu (onder toezicht stelling al dan niet met voorwaarden, gemeenschapsdienst, ambulante begeleiding,...)
 - Een plaatsing in een open afdeling
 - Een plaatsing in een gesloten afdeling
 - Een plaatsing in een federaal detentiecentrum
- Nee

6. Is er een advies van de sociale dienst?

- Ja
- Nee → [Ga naar vraag 8](#)

7. Hebt u het advies van de sociale dienst gevolgd?

- Ja
- Nee
- Gedeeltelijk

8. Hebt u uw beslissing op een ander advies (of andere adviezen) gebaseerd?

- Ja
 - Medisch-psychologisch onderzoek
 - Verslag(en) van de voorziening/dienst waar de jongere in begeleiding is
 - Andere (specificeer):
- Nee

D. INHOUD VAN DE BESLISSING

1. Welke beslissing neemt u?

Herstelrechtelijk aanbod:

- Aanbod bemiddeling
- Aanbod herstelgericht groepsoverleg (HERGO)

Geschreven project:

- Goedkeuring van het geschreven project
- Afwijzing van het geschreven project

Maatregel(en):

- "Geen maatregel"
- Berisping
- Onder toezicht van de Sociale Dienst
- Behoud in leefmilieu onder voorwaarde(n):
 - Geregeld naar school gaan
 - Prestatie (opvoedkundige aard en) algemeen nut
 - Betaalde arbeid verrichten met oog op vergoeding van het slachtoffer
 - Pedagogische of medische richtlijnen
 - Vorming (leer- of opleidingsproject)
 - Deelname aan activiteiten
 - Omgangs- of plaatsverbod
 - Verbod bepaalde activiteiten
 - Huisarrest
 - Andere:
 - Thuisbegeleiding
 - Dagcentrum
 - Crisishulp aan Huis
 - OOC (ambulant)
 - Andere (specificeer):
- Prestatie van opvoedkundige aard en algemeen nut
- Plaatsing bij een betrouwbaar persoon / instelling:
 - OOC (residentieel)
 - Pleeggezin
 - Instelling of begeleidingstehuis
 - Gezinstehuis
 - Begeleid Zelfstandig Wonen
 - MPI
 - Andere(specificeer) :
- Plaatsing gemeenschapsinstelling:
 - Open: Observatie Met uitstel
 - Opvoeding
 - Time-Out
 - Gesloten: Opvoeding Met uitstel
 - Time-Out
 - Behandelunit
- Plaatsing in Everberg of Tongeren
- Uithandengeving
- Andere (specificeer):

2. Duur van de maatregel(en) (in uren/dagen/maanden):

.....
.....

E. MAATREGEL VAN "EERSTE KEUZE"

1. Zou u liever een andere maatregel opleggen?

- Ja
- Nee

→ **Indien nee, ga naar F**

2. Indien ja, wat is uw “eerste keuze”?

Herstelrechtelijk aanbod:

- Aanbod bemiddeling
- Aanbod Herstelgericht groepsoverleg (HERGO)

Geschreven project :

- Een (akkoord met het) geschreven project van de jongere

Maatregel(en):

- Onder toezicht van de Sociale Dienst
- Behoud in leefmilieu onder voorwaarde(n):
 - Geregeld naar school gaan
 - Prestatie (opvoedkundige aard en) algemeen nut
 - Betaalde arbeid verrichten met oog op vergoeding van het slachtoffer
 - Pedagogische of medische richtlijnen
 - Vorming (leer- of opleidingsproject)
 - Deelname aan activiteiten
 - Omgangs- of plaatsverbod
 - Verbod bepaalde activiteiten
 - Huisarrest
 - Andere:
 - Thuisbegeleiding
 - Dagcentrum
 - Crisishulp aan Huis
 - OOC (ambulant)
 - Andere (specificeer):
- Prestatie (opvoedkundige aard en) algemeen nut
- Plaatsing bij een betrouwbaar persoon / instelling
 - OOC (residentieel)
 - Pleeggezin
 - Instelling of begeleidingstehuis
 - Gezinstehuis
 - Begeleid Zelfstandig Wonen
 - MPI
 - Andere (specificeer):
- Plaatsing gemeenschapsinstelling
 - Open:
 - Observatie Met uitstel
 - Opvoeding
 - Time-Out
 - Gesloten:
 - Opvoeding Met uitstel
 - Time-Out
 - Behandelunit
- Plaatsing in Everberg of Tongeren
- Andere (specificeer):

Maatregelen voorzien in de wet maar nog niet van toepassing:

- Intensieve educatieve begeleiding (37 §2 3°)
- Specifieke ambulante behandeling (37 §2 5°)
- Positieve prestatie (37 §2 6°)
- Plaatsing in een ziekenhuisdienst (37 §2 9°)
- Plaatsing – behandeling van een afhankelijkheidsproblematiek (37 §2 10°)
- Plaatsing in een jeugdpsychiatrische dienst (37 §2 11°)
 - Open regime
 - Gesloten regime

3. Waarom is deze eerste keuze niet mogelijk?

- Geen medewerking minderjarige
- Geen medewerking ouders
- Taalproblematiek (het niet / onvoldoende begrijpen van de taal)
- Te zware/complexe aanmeldingsprocedure
- Minderjarige past niet binnen het profiel van de voorziening
- Weigering voorziening
- Niet voldoen aan wettelijke vereisten
- Ontbreken van een gepaste omkadering (bv. voor het geschreven project,...)
- Maatregel nog niet van toepassing of onbestaande
- Te "lange" wachtlijst/problemen met de wachtlijst
- Dienst/voorziening ligt te ver af
- Gebrek aan beschikbare plaatsen
- Andere (specificeer):

F. WACHTLIJST

1. Stond de minderjarige reeds op een wachtlijst op het moment van uw beslissing?

- Ja, van volgende voorziening(en):
- Nee
- Weet niet

2. Plaatst u de minderjarige nu op een wachtlijst (of laat u de minderjarige nu op een wachtlijst plaatsen)?

- Ja, van volgende voorziening(en):
- Nee

OPMERKINGEN:
.....
.....
.....

Hartelijk dank voor uw medewerking!

Voor de onderzoeker

Notitienummer parket:.....
Aanklacht parket:.....
Advies van de sociale dienst:.....

Was er reeds een interventie op parketniveau?

- Ja – Aanbod bemiddeling
- Ja – Herinnering aan de wet
- Ja - Waarschuwingsbrief
- Nee
- Weet niet

<p>3. Beslissing naar aanleiding van:</p> <ul style="list-style-type: none"> ☐ Een (nieuwe) MOF-vordering ☐ Problemen tijdens de uitvoering van de lopende maatregel ☐ De maatregel van "eerste keuze" werd beschikbaar ☐ Einde termijn voorgaande maatregel ☐ Andere: <p>4. Kwalificatie van het feit/de feiten:</p> <ul style="list-style-type: none"> ☐ Gewone diefstal ☐ Diefstal met braak of verzwarende omstandigheden ☐ Diefstal met geweld of bedreiging ☐ Geweldd misdrijven tegen de eigendom (vandalisme, beschadiging, ...) ☐ Opzettelijke slagen en verwondingen ☐ Seksuele misdrijven ☐ Verdovende middelen (drugs) ☐ Misdrijven tegen de openbare veiligheid (bedreigingen, wapens, weerspanning tegen de politie,...) ☐ Andere (specificeer): <p>5. Is er in het kader van dit feit/deze feiten al eerder een maatregel of herstelrechtelijk aanbod geweest?</p> <p>☐ Ja: ☐ Herstelrechtelijk aanbod</p> <p> ☐ Geschreven project v/d jongere</p> <p> ☐ Behoud in eigen milieu (OTS al dan niet met voorwaarden, gemeenschapsdienst, ambulante begeleiding,...)</p> <p> ☐ Plaatsing in een open afdeling</p> <p> ☐ Plaatsing in een gesloten afdeling</p> <p>☐ Nee</p> <p>6. Is er een advies van de sociale dienst?</p> <p>☐ Ja</p> <p>☐ Nee → Ga naar vraag 8</p> <p>7. Hebt u het advies van de sociale dienst gevolgd?</p> <p>☐ Ja</p> <p>☐ Nee</p> <p>☐ Gedeeltelijk</p> <p>8. Hebt u uw beslissing op een ander advies (andere adviezen) gebaseerd?</p> <p>☐ Ja ☐ Medisch-psychologisch onderzoek</p> <p> ☐ Verslag(en) van de voorziening/dienst waar de jongere in begeleiding is</p> <p> ☐ Andere (specificeer):</p> <p>☐ Nee</p>	<p>3. De reden waarom u een maatregel dient op te leggen of te wijzigen.</p> <p>4. Deze hoofdcategorieën zijn afkomstig van recent onderzoek.</p> <p>Een combinatie van meerdere feiten is mogelijk.</p> <p>5. Indicatie van een voorgaande maatregel (of voorgaande maatregelen).</p> <p>U kan meerdere zaken aankruisen.</p> <p>8. U kan meerdere zaken aankruisen.</p>
---	---

D. INHOUD VAN DE BESLISSING	
<p>1. Welke beslissing?</p> <p>Herstelrechtelijk aanbod:</p> <p>☐ Aanbod bemiddeling</p> <p>☐ Aanbod herstelgericht groepsoverleg (HERGO)</p> <p>Geschreven project:</p> <p>☐ Goedkeuring van het geschreven project</p> <p>☐ Afwijzing van het geschreven project</p> <p>Maatregel(en):</p> <p>☐ "Geen maatregel"</p> <p>☐ Berisping</p> <p>☐ Onder toezicht van de Sociale Dienst</p> <p>☐ Behoud in leefmilieu onder voorwaarde(n):</p> <ul style="list-style-type: none"> ☐ Geregeld naar school gaan ☐ Prestatie (opv. aard &) algemeen nut ☐ Betaalde arbeid verrichten met oog op... ☐ Ped. of medische richtlijnen ☐ Vorming (leer- of opleidingsproject) ☐ Deelname aan activiteiten ☐ Omgangs- of plaatsverbod ☐ Verbod bepaalde activiteiten ☐ Huisarrest ☐ Andere: <ul style="list-style-type: none"> ☐ Thuisbegeleiding ☐ Dagcentrum ☐ Crisishulp aan Huis ☐ OOC (ambulant) ☐ Andere (specificeer): <p>☐ Prestatie van opv. aard en algemeen nut</p> <p>☐ Plaatsing bij een betrouwbaar persoon / instelling:</p> <ul style="list-style-type: none"> ☐ OOC (residentieel) ☐ Pleeggezin ☐ Instelling of begeleidingstehuis ☐ Gezinstehuis ☐ Begeleid Zelfstandig Wonen ☐ MPI ☐ Andere (specificeer): <p>☐ Plaatsing gemeenschapsinstelling:</p> <p>Open: ☐ Observatie ☐ Met uitstel</p> <p>☐ Opvoeding</p> <p>☐ Time-Out</p> <p>Gesloten: ☐ Opvoeding ☐ Met uitstel</p> <p>☐ Time-Out</p> <p>☐ Behandelunit</p> <p>☐ Plaatsing in Everberg of Tongeren</p> <p>☐ Uithandengeving</p> <p>☐ Andere (specificeer):</p> <p>2. Duur van de maatregel(en) (uren/dagen/maanden):</p>	<p>1. Geef aan welke beslissing u genomen heeft. Indien u twijfelt of indien een maatregel die u neemt niet direct in één van de mogelijkheden past, gebruik dan de categorie "andere" en specificeer waarover het gaat.</p> <p>U kan meerdere zaken aankruisen.</p> <p>"Geen maatregel" = situatie waarin u geen maatregel uitspreekt.</p> <p>Niet vergeten ook aan te geven om welke voorwaarden het precies gaat. Gebruik ook hier de optie "andere" indien het om een situatie gaat die niet voorkomt in de lijst.</p> <p>Belangrijk om aan te geven om welk type plaatsing het gaat.</p> <p>Gebruik de categorie andere indien de uitgesproken maatregel niet in de lijst voorkomt en specificeer (bijvoorbeeld ForK, een onthemingsproject, ...).</p> <p>Bij plaatsing in een GI, duidelijk specificeren om welk regime het gaat.</p> <p>2. In uren, dagen of maanden. Indien meerdere maatregelen opgelegd werden, specificeer de duur dan per maatregel afzonderlijk.</p>

E. MAATREGEL VAN "EERSTE KEUZE"	
<p>1. Zou u liever een andere maatregel opleggen?</p> <p>☐ Ja ☐ Nee</p> <p>→ Indien nee, ga naar F</p> <p>2. Indien JA, wat is uw "eerste keuze"?</p> <p>Herstelrechtelijk aanbod:</p> <p>☐ Aanbod bemiddeling ☐ Aanbod herstelgericht groepsoverleg (HERGO)</p> <p>Geschreven project:</p> <p>☐ Een (akkoord met het) geschreven project van de jongere</p> <p>Maatregel(en):</p> <p>☐ Onder toezicht van de Sociale Dienst</p> <p>☐ Behoud in leefmilieu onder voorwaarden:</p> <ul style="list-style-type: none"> ☐ Geregeld naar school gaan ☐ Prestatie (opv. aard &) algemeen nut ☐ Betaalde arbeid verrichten ☐ Ped. of medische richtlijnen ☐ Vorming (leer- of opleidingsproject) ☐ Deelname aan activiteiten ☐ Omgangs- of plaatsverbod ☐ Verbod bepaalde activiteiten ☐ Huisarrest ☐ Andere: <ul style="list-style-type: none"> ☐ Thuisbegeleiding ☐ Dagcentrum ☐ Crisishulp aan Huis ☐ OOOO (ambulant) ☐ Andere (specificeer): <p>☐ Prestatie van opv. aard en algemeen nut</p> <p>☐ Plaatsing bij een betrouwbaar persoon / instelling:</p> <ul style="list-style-type: none"> ☐ OOOO (residentieel) ☐ Pleeggezin ☐ Instelling of begeleidingstehuis ☐ Gezinstehuis ☐ Begeleid Zelfstandig Wonen ☐ MPI ☐ Andere (specificeer): <p>☐ Plaatsing gemeenschapsinstelling:</p> <p>Open: ☐ Observatie ☐ Met uitstel ☐ Opvoeding ☐ Time-Out</p> <p>Gesloten: ☐ Opvoeding ☐ Met uitstel ☐ Time-Out ☐ Behandelunit</p> <p>☐ Plaatsing in Everberg of Tongeren</p> <p>☐ Uithandengeving</p> <p>☐ Andere (specificeer):</p>	<p>2. Geef aan welke maatregel(en) u had willen opleggen. De maatregelen die voorzien zijn in de wet, maar nog niet van toepassing zijn, worden afzonderlijk hernomen (zie verder). Indien de gewenste maatregel niet in de lijst voorkomt, preciezer deze dan onder de optie "andere".</p>

<p>Maatregelen voorzien in de wet maar nog niet van toepassing:</p> <ul style="list-style-type: none"> ☐ Intensieve educatieve begeleiding (37§2 3°) ☐ Specifieke ambulante behandeling (37§2 5°) ☐ Positieve prestatie (37§2 6°) ☐ Plaatsing in een ziekenhuisdienst (37§2 9°) ☐ Plaatsing – behandeling van een afhank. probl. (37§2 10°) ☐ Plaatsing in een jeugdpsychiatrische dienst (37§2 11°) <ul style="list-style-type: none"> ☐ Open regime ☐ Gesloten regime <p>3. Waarom is deze eerste keuze niet mogelijk?</p> <ul style="list-style-type: none"> ☐ Geen medewerking minderjarige ☐ Geen medewerking ouders ☐ Taalproblematiek (niet of onvoldoende begrijpen van de taal) ☐ Te zware/complex procedure ☐ Minderjarige past niet binnen het profiel van de voorziening ☐ Niet voldoen aan wettelijke vereisten ☐ Ontbreken van een gepaste omkadering (bv. voor het geschreven project) ☐ Maatregel nog niet van toepassing ☐ Te "lange" wachtlijst/problemen met de wachtlijst ☐ Dienst/voorziening ligt te ver af ☐ Gebrek aan beschikbare plaatsen ☐ Andere (specificeer): 	<p>3. Deze vraag is erg belangrijk om te begrijpen waarom er een kloof is tussen wat u wenst en het aanwezige aanbod. Deze opsomming is niet exhaustief: gebruik het item "andere" indien nodig en specificeer.</p>
F. WACHTLIJST	
<p>1. Stond de minderjarige reeds op een wachtlijst op het moment van de beslissing?</p> <ul style="list-style-type: none"> ☐ Ja, van volgende voorziening(en): ☐ Nee ☐ Weet niet <p>2. Plaatst u de minderjarige nu op een wachtlijst (of laat u de minderj. op een wachtlijst plaatsen)?</p> <ul style="list-style-type: none"> ☐ Ja, voor volgende voorziening(en): ☐ Nee 	
<p>OPMERKINGEN:</p> <p><u>Kader onderzoeker</u></p> <p>Notitienummer parket:.....</p> <p>Aanklacht parket:.....</p> <p>Advies van de sociale dienst:.....</p> <p>Was er reeds een interventie op parketniveau?</p> <ul style="list-style-type: none"> ☐ Ja – Aanbod bemiddeling ☐ Ja – Herinnering aan de wet ☐ Ja - Waarschuwingbrief ☐ Nee ☐ Weet niet 	<p>Geef gerust uw bedenkingen mee!</p> <p>Deze informatie is nuttig voor het onderzoek. Indien het voor u mogelijk is deze informatie gemakkelijk aan te vullen, dan kan u dit gerust doen. Zo niet zoeken de onderzoekers deze informatie zelf op.</p>

HARTELIJK DANK VOOR UW MEDEWERKING!!